

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

#YEREL
KALKINMA
HAMLESİ

İZMİR
KALKINMA
AJANSI

Kültür
Yayınları

■ WOLFGANG MÜLLER-WIENER ■

İZMİR ÇARŞISI

EGE TİCARET METROPOLÜ EKONOMİK MERKEZİNİN
TARİHİ VE MİMARİSİ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

ÇEVİREN

EMRAH DÖNMEZ

BASİFED

HAFIZA
İZMİR

İzmir, Eski Balık Pazarı / Alte Fischmarktstraße, Auguste Raffet, 1848

İzmir'de bir sokak manzarası / Ansicht von Eine Straße in İzmir, The Innocents Abroad, 1869

Nº 000

Bu yayın 500 adet bastırılmıştır.

Es wurden 500 Exemplare dieser Publikation gedruckt.

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

İZMİR
KALKINMA
AJANSI

*Kültür
Yayınları*

İZMİR ÇARŞISI

Ege Ticaret Metropolü Ekonomik Merkezinin Tarihî ve Mimarisi Üzerine Araştırmalar

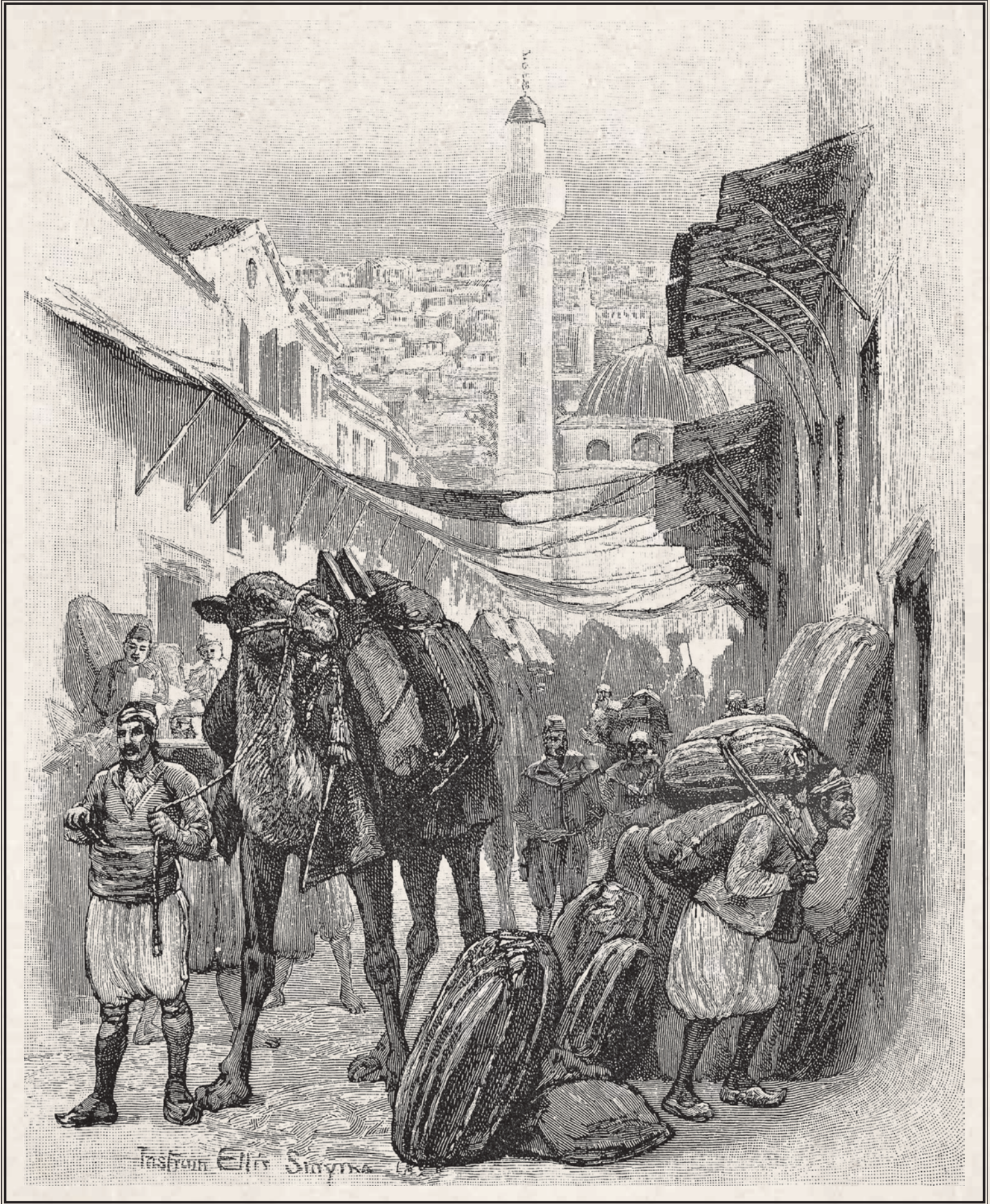
WOLFGANG MÜLLER-WIENER

Çeviren

EMRAH DÖNMEZ

BASİFED

HAFIZA
İZMİR

Yemiş Çarşısı, 19. yy / Yemiş-Basar, 19. Jhs.

REPUBLIC TÜRKİYE
MINISTERIUM FÜR INDUSTRIE
UND TECHNOLOGIE

LOCAL
ENTWICKLUNGS
BEWEGUNG

ENTWICKLUNGS
BEHÖRDE VON
İZMİR

*Publikationen zu
Kultur*

DER BAZAR VON İZMİR
Studien zur Geschichte und Gestalt des Wirtschaftszentrums
einer ägäischen Handelsmetropole

WOLFGANG MÜLLER-WIENER

Übersetzt

EMRAH DÖNMEZ

BASİFED

HAFIZA
İZMİR

İzmir Kalkınma Ajansı
Kültür Yayınları - XVII
İzmir'in Kültür Varlıkları Serisi - III

Entwicklungsbehörde von İzmir
Publikationen zu Kultur - XVII
Serie Kulturgüter von İzmir - III

İZMİR ÇARŞISI
Ege Ticaret Metropolü Ekonomik Merkezinin
Tarihi ve Mimarisi Üzerine Araştırmalar

Özgün Adı / Ursprünglicher Name
DER BAZAR VON İZMİR
Studien zur Geschichte und Gestalt des
Wirtschaftszentrums einer ägäischen
Handelsmetropole.

İlk Yayın Yeri ve Tarihi /
Ort und Datum der Erstveröffentlichung
Mitteilungen der Fränkischen Geographischen
Gesellschaft Band 27/28, 1982 Erlangen, Almanya

Koordinasyon / Koordinierung
İzmir Kalkınma Ajansı
Entwicklungsbehörde von İzmir

Genel Yayın Yönetmeni / Chefredakteur
Mehmed Âkif KÖSEOĞLU

Yazar / Verfasser
Wolfgang MÜLLER-WIENER

Çeviren / Übersetzt
Emrah DÖNMEZ

Türkçe Basım için Çalışma Grubu /
Arbeitsgruppe für die Türkische Ausgabe
Emrah DÖNMEZ (Çeviri ve Metin Yazarlığı /
Übersetzung und Texterstellung)
Orçun ANDIÇ (Görsel Araştırma ve Haritalama /
Visuelle Recherche und Visualisierung)
Emek Su YARAR

Yayın Sahibi / Eigentümer der Publikation
İzmir Kalkınma Ajansı
Entwicklungsbehörde von İzmir

Megapol Çarşı Kule 1203/11 Sok.
No: 5-7 Kat: 19 Halkapınar Mah.
Konak 35170 İzmir / Türkiye
+90 (232) 489 81 81
www.izka.org.tr

Grafik Tasarım / Grafische Gestaltung
Orçun ANDIÇ

Basım / Druck
12. Matbaa
Huzur Mahallesi Ahmet Bayman Caddesi No:25
34485 Sarıyer/İstanbul
0212 281 25 80

Baskı Bilgisi / Auflage Informationen
1. Baskı / 1. Auflage
Ağustos 2025 / August 2025
500 Adet / 500 Stück

ISBN
978-605-5826-50-5

Bandrol Uygulamasına ilişkin Usul ve Esaslar
Hakkında Yönetmelik'in 5. maddesi 2. fıkrasına
göre bandrol taşıması zorunlu değildir.

Gemäß Artikel 5 Absatz 2 der Verordnung über die
Verfahren und Grundsätze für die Anwendung der
Banderole ist das Mitführen einer Banderole nicht
obligatorisch.

Yasal Bilgi / Rechtliche Informationen
Bu kitap, İzmir Kalkınma Ajansı tarafından
yayına hazırlanmış olup, kurumun ücretsiz
kültür hizmetidir. Bütün hakları saklıdır. Kaynak
gösterilmeden tanıtım için yayımlanacak yazılar
dışında, İzmir Kalkınma Ajansı'nın yazılı izni
alınmadan çoğaltılamaz.

Satılamaz. © İzmir Kalkınma Ajansı.

Dieses Buch wurde zur Veröffentlichung durch
die Entwicklungsagentur İzmir vorbereitet und
ist eine kostenlose kulturelle Dienstleistung der
Organisation. Alle Rechte sind vorbehalten. Mit
Ausnahme der Artikel, die zu Werbezwecken ohne
Angabe der Quelle veröffentlicht werden, darf
es nicht ohne die schriftliche Genehmigung der
Entwicklungsagentur İzmir vervielfältigt werden.

Nicht zum Verkauf. ©Entwicklungsbehörde von İzmir

İZMİR ÇARŞISI

DER BAZAR VON İZMİR

KHAN OR INN IN SMYRNA FROM A DRAWING BY JAMES ROBERTSON.—(REVUE DE L'ART.)

Karaosmanoğlu Hanı'na ait bir gravür, Eine Gravur von Karaosmanoğlu Han, The Illustrated London News, 1855

TAKDİM / BUCHVORSTELLUNG

Alman arkeolog ve mimarlık tarihçisi Wolfgang Müller-Wiener, ülkemizle çok yakın bir ilişki içerisinde olmuş. İstanbul'daki Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde 1956-1962 yılları arasında uzman, 1976-1988 yılları arasında ise, enstitünün müdürü olarak görev yapmış. Müdürlüğü döneminde yürüttüğü Milet kazıları vesilesiyle yolu İzmir ile de kesişmiş ve bu kesişimin semeresi olarak 1982 yılında özgün adı "Der Bazar von İzmir" isimli çalışma ortaya çıkmış.

İzmir Kalkınma Ajansı Kültür Yayınları kapsamında "İzmir Çarşısı" adıyla yayımlanan bu eserde Müller-Wiener, 17. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın sonlarına kadar uzanan yaklaşık üç asırlık dönemi ele almaktadır. Söz konusu dönem, ticaret yollarının değişmesi ve akabinde sanayi devrimiyle birlikte üretim altyapısında yaşanan dönüşüme bağlı olarak İzmir'in doğu ile batı arasındaki ticaretin önemli merkezlerinden biri olarak ortaya çıktığı dönemdir. Bu dönem boyunca doğudan ilk zamanlar kervanlarla sonrasında demiryoluyla, batıdan ise gemilerle gelen malların alışverişinin yapıldığı mekânlar olarak hanlar, İzmir'in ticaret merkezi olduğunu simgeleyen yapılar olarak dikkati çeker.

Müller-Wiener eserinde, bir yandan hanlar ve ticarethaneler ile dolu geleneksel Kemeraltı Çarşısı ve Frenk Sokağı'nın kendine özgü karakterini canlı bir şekilde aktarırken, diğer yandan merkezinde liman olan hareketli bir ticari yaşamın ve etnik çeşitliliğin resmini çizmektedir. Kitapta aynı zamanda 19. yüzyıla birlikte hayatımıza giren vapur ve demiryolu hatları, havagazı ve elektrik aydınlatma şebekesi, posta ve telgraf servisleri ve modern bir rihtım tesisinin inşası gibi teknik yeniliklerin İzmir'in çehresini nasıl dönüştürdüğü de ele alınmıştır.

Batı Anadolu Sanayici ve İş İnsanları Dernekleri Federasyonu (BASİFED) olarak Batı Anadolu'nun dünyaya açılan kapısı olan İzmir'in tarihi hakkında böylesine önemli bir eserin dilimize kazandırılarak yayımlanmasına destek olmaktan ötürü büyük bir mutluluk duymaktayız. Bu vesileyle İzmir Kalkınma Ajansı Kültür Yayınları ekibi başta olmak üzere eserin yayımlanması sürecinde emeği geçen herkese teşekkür eder, kitabımızın İzmir'in tarihi üzerine yapılan çalışmalara katkı sağlamasını ümit ederiz.

Der deutsche Archäologe und Architekturhistoriker Wolfgang Müller-Wiener hatte eine sehr enge Beziehung zu unserem Land. Er arbeitete von 1956 bis 1962 als wissenschaftlicher Mitarbeiter am Deutschen Archäologischen Institut in Istanbul und von 1976 bis 1988 als Direktor des Instituts. Sein Weg kreuzte sich mit İzmir anlässlich der Ausgrabungen in Milet, die er während seiner Amtszeit als Direktor des Instituts durchführte, und als Ergebnis dieser Kreuzung wurde 1982 sein Werk mit dem Originaltitel „Der Bazar von İzmir“ veröffentlicht.

In diesem Buch, das unter dem Titel "İzmir Çarşısı - Der Bazaar von İzmir" im Rahmen der Kulturpublikationen der Entwicklungsagentur von İzmir veröffentlicht wurde, deckt Müller-Wiener einen Zeitraum von etwa drei Jahrhunderten vom späten 17. bis zum späten 20. Jahrhundert. In dieser Zeit entwickelte sich İzmir zu einem der wichtigsten Handelszentren zwischen Ost und West, bedingt durch die Veränderung der Handelsrouten und den anschließenden Wandel der Produktionsinfrastruktur durch die industrielle Revolution. In dieser Periode sind die Hane als Orte, an denen Waren aus dem Osten, zuerst mit Karawanen und dann mit der Eisenbahn und aus dem Westen, mit Schiffen ausgetauscht wurden, als Bauwerke zu erkennen, die die Rolle von İzmir als Handelszentrum symbolisieren.

Müller-Wiener vermittelt anschaulich den unverwechselbaren Charakter des traditionellen Kemeraltı-Basars und der Frenk-Straße mit ihren Hanen und Handelshäusern, während er gleichzeitig ein Bild des lebhaften Handelslebens und der ethnischen Vielfalt mit dem Hafen im Mittelpunkt zeichnet. In dem Buch wird auch erläutert, wie die im 19. Jahrhundert eingeführten technischen Entwicklungen das Gesicht von İzmir veränderten, z. B. der Bau von Schifffahrts- und Eisenbahnlinien, eines Gas- und elektrischen Beleuchtungsnetzwerks, von Post- und Telegrafendiensten und einer modernen Hafenanlage.

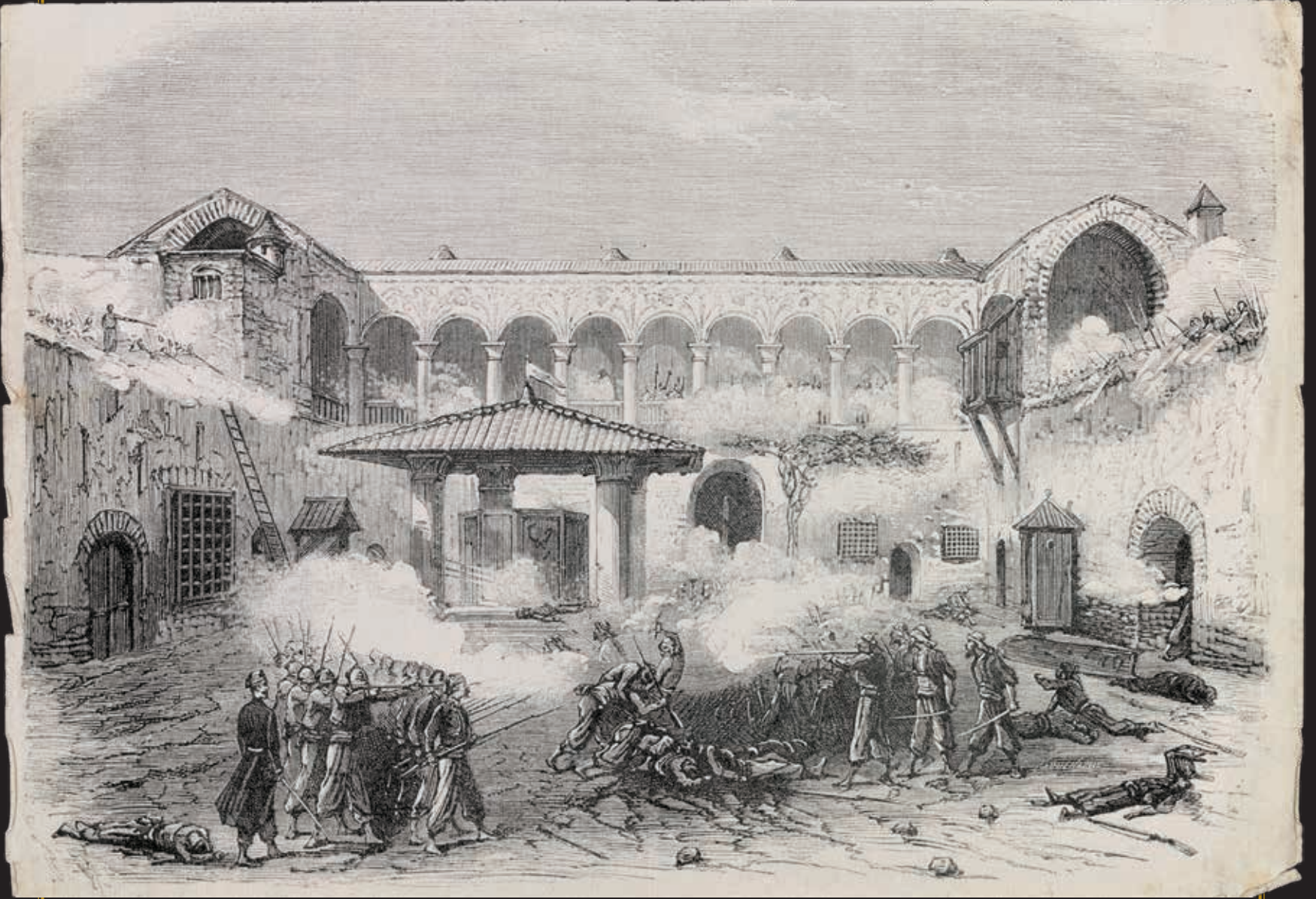
Als Vereinigung der westanatolischen Industrie- und Unternehmerverbände (BASİFED) freuen wir uns sehr, die Veröffentlichung eines so wichtigen Werks über die Geschichte von İzmir, das Tor von Westanatolien zur Welt, zu unterstützen. Bei dieser Gelegenheit möchten wir allen danken, die zur Veröffentlichung des Werks beigetragen haben, insbesondere dem Team der Kulturpublikationen der Entwicklungsagentur von İzmir und wir hoffen, dass unser Buch zu den Studien über die Geschichte von İzmir beitragen wird.

Semiha GÜNEŞ

BASİFED

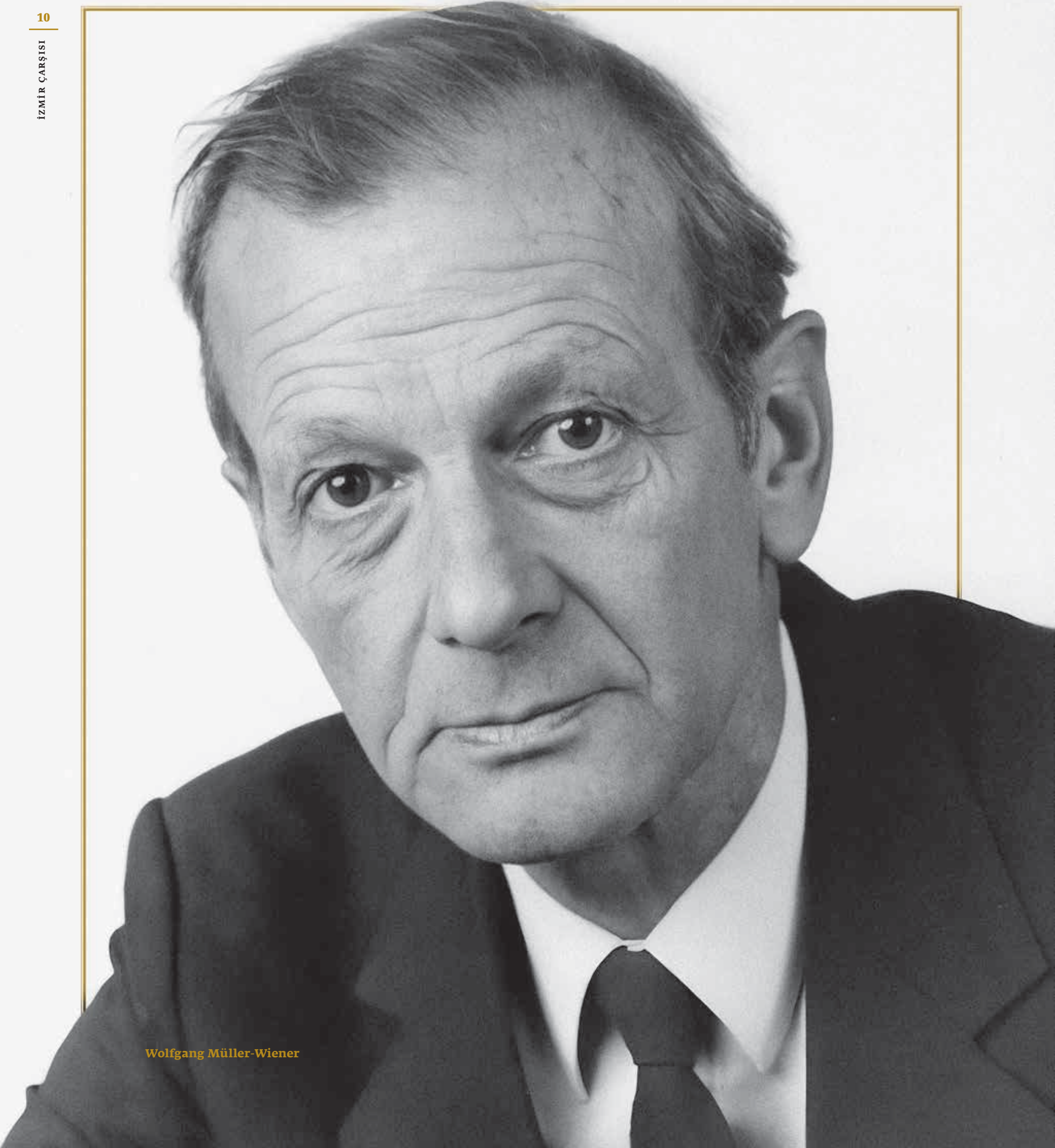
Yönetim Kurulu Başkanı

Vorstandsvorsitzende

Cezayir Hanı'ndaki isyan, Aufstand im Cezayir Han, Le Monde Illustré, 1870

11	I. Yazar Hakkında
	Über den Autor
15	II. Çevirmen Hakkında
	Über den Übersetzer
17	III. Türkçe İlk Baskı İçin Önsöz
	Vorwort zur ersten Ausgabe in Türkischer Sprache
23	Giriş
	Einführung
25	1. Antik Dönem ve Orta Çağ'da Şehir ve Liman
	Stadt und Hafen in Antike und Mittelalter
35	2. 17. ve 18. Yüzyılda Liman ve Çarşı
	Hafen und Bazar im 17. und 18. Jahrhundert
47	3. 19. Yüzyılda Çarşının Gelişimi
	Die Entwicklung des Bazars im 19. Jahrhundert
59	4. 20. Yüzyıldaki Dönüşümler
	Veränderungen im 20. Jahrhundert
67	5. Eski Çarşı Bölgesindeki Yapı Tipleri
	Bautypen im alten Bazargebiet
73	6. Karşılaştırmalar ve Sonuç
	Vergleiche und Zusammenfassung
78	7. Ekler: 12 Görsel ve 5 Plan
	Zusatzmaterialen mit 12 Bildern und 5 Plänen
99	8. İzmir'deki Han Yapıları Kataloğu
	Katalog der Hanbauten in İzmir

Wolfgang Müller-Wiener

I. YAZAR HAKKINDA

ÜBER DEN AUTOR

Alman mimar ve arkeolog Wolfgang Müller-Wiener 17 Mayıs 1923'de Weimar Cumhuriyeti döneminde, Gotha şehri yakınlarındaki Friedrichswerth'de doğdu. Lise öğreniminin ardından donanmada askere alındı. Savaştan sonra marangozluk mesleğini öğrendi ve 1948-51 yılları arasında Karlsruhe Teknik Üniversitesi'nde mimarlık eğitimi aldı. Burada özellikle yapı-mimarlık tarihine olan ilgisini keşfetti. 1954 yılında aynı üniversitede doktora tezini "Baden'da Endüstriyel Yapıların Gelişimi" üzerine yazdı. Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden - Deutsches Archäologisches Institut (DAI) - aldığı bir yıllık araştırma seyahati bursu ile Yakındoğu, İtalya ve Yunanistan'ın antik kentlerine bilimsel geziler yaptı. 1956'da İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü'ne uzman olarak tayin edildi ve hayatı boyunca kendisini meşgul edecek üç konu üzerinde çalışmaya başladı: İlki İstanbul'un tarihi topografyası, ikincisi Doğu Akdeniz'deki kaleler ve üçüncü olarak da önce kazı mimarı ardından kazı başkanı olarak (1974-88) çalıştığı Milet Antik Kentinin mimarî-arkeolojik tarihi. 1962-67 yılları arasında DAI'nin Kahire bölümünün ikinci başkanlığını yaptı ve Abu Mina'daki kazıları yönetti. 1965'te Karlsruhe Teknik Üniversitesi'nde "İonia'da Kaleler" konulu teziyle habilitasyonu (doçentlik) vererek ve 1967'de Darmstadt Teknik Üniversitesi'nde mimarlık tarihi profesörlüğüne atandı. 1976 yılında DAI İstanbul Bölümü'nün 1. müdürü seçildikten sonra İstanbul üzerine olan çalışmalarına devam etti ve kentin topografyası, erken sanayileşme dönemi ve denizcilik konularına yöneldi. Milet kazısında üç Hellenistik tapınak ve Heroa'nın yanı sıra erken Hristiyan yapılarını araştırdı. "Osmanlı Döneminde Türk Sanat ve Kültürü" (1985) sergisine saray ve kent yaşamı ile Mimarisi üzerine yaptığı katalog katkıları, tarihsel ve biçimsel yaklaşımı açısından örnek teşkil etmektedir. 1976-88 yılları arasında İstanbul Üniversitesi'nde antik dönem mimarlık tarihi dersleri verdi ve böylece DAI İstanbul'un Türk meslektaşlarıyla bilimsel işbirliği geleneğini sürdürdü.

Der deutsche Architekt und Archäologe Wolfgang Müller-Wiener wurde am 17. Mai 1923 in Friedrichswerth bei Gotha in der Weimarer Republik geboren. Nach seiner Schulausbildung wurde er zur Marine eingezogen. Nach dem Krieg erlernte er den Beruf des Zimmermanns und studierte von 1948-51 Architektur an der Technischen Hochschule Karlsruhe. Hier entdeckte er sein besonderes Interesse für die Bau- und Architekturgeschichte. Im Jahr 1954 promovierte er an derselben Hochschule mit einer Arbeit über "Die Entwicklung des Industriebaus in Baden". Mit einem einjährigen Forschungsreisestipendium des Deutschen Archäologischen Instituts (DAI) unternahm er wissenschaftliche Reisen in die antiken Städte des Vorderen Orients, Italiens und Griechenlands. 1956 wurde er als Spezialist an das Deutsche Archäologische Institut in Istanbul berufen und begann, an drei Themen zu arbeiten, die ihn sein Leben lang beschäftigen sollten: Erstens die historische Topographie Istanbuls, zweitens Burgen im östlichen Mittelmeerraum und drittens die Baugeschichte der antiken Stadt Milet, für die er zunächst als Grabungsarchitekt und dann als Grabungsleiter (1974-88) tätig war. Von 1962-67 war er zweiter Leiter der Kairoer Abteilung des DAI und leitete die Ausgrabungen in Abu Mina. 1965 habilitierte er an der Technischen Hochschule Karlsruhe mit einer Arbeit über "Burgen in Ionien" und wurde 1967 zum Professor für Baugeschichte an der Technischen Hochschule Darmstadt ernannt. Nachdem er 1976 zum 1. Direktor der Sektion Istanbul des DAI gewählt worden war, setzte er seine Arbeit über Istanbul fort, wobei er sich auf die Topographie der Stadt, die frühe Industrialisierung und maritime Fragen konzentrierte. Bei den Ausgrabungen in Milet untersuchte er drei hellenistische Tempel und Heroa sowie frühchristliche Bauten. Seine Katalogbeiträge zur Ausstellung "Türkische Kunst und Kultur in osmanischer Zeit" (1985) über Palast- und Stadtleben und Architektur sind beispielhaft für seinen historischen und formalen Ansatz. Von 1976-88 lehrte er antike Architekturgeschichte an der Universität Istanbul und setzte damit die Tradition der wissenschaftlichen Zusammenarbeit des DAI Istanbul mit türkischen Kollegen fort.

Müller-Wiener'in 60. yaşgünü, Müller-Wiener's 60. Geburtstag, 1983

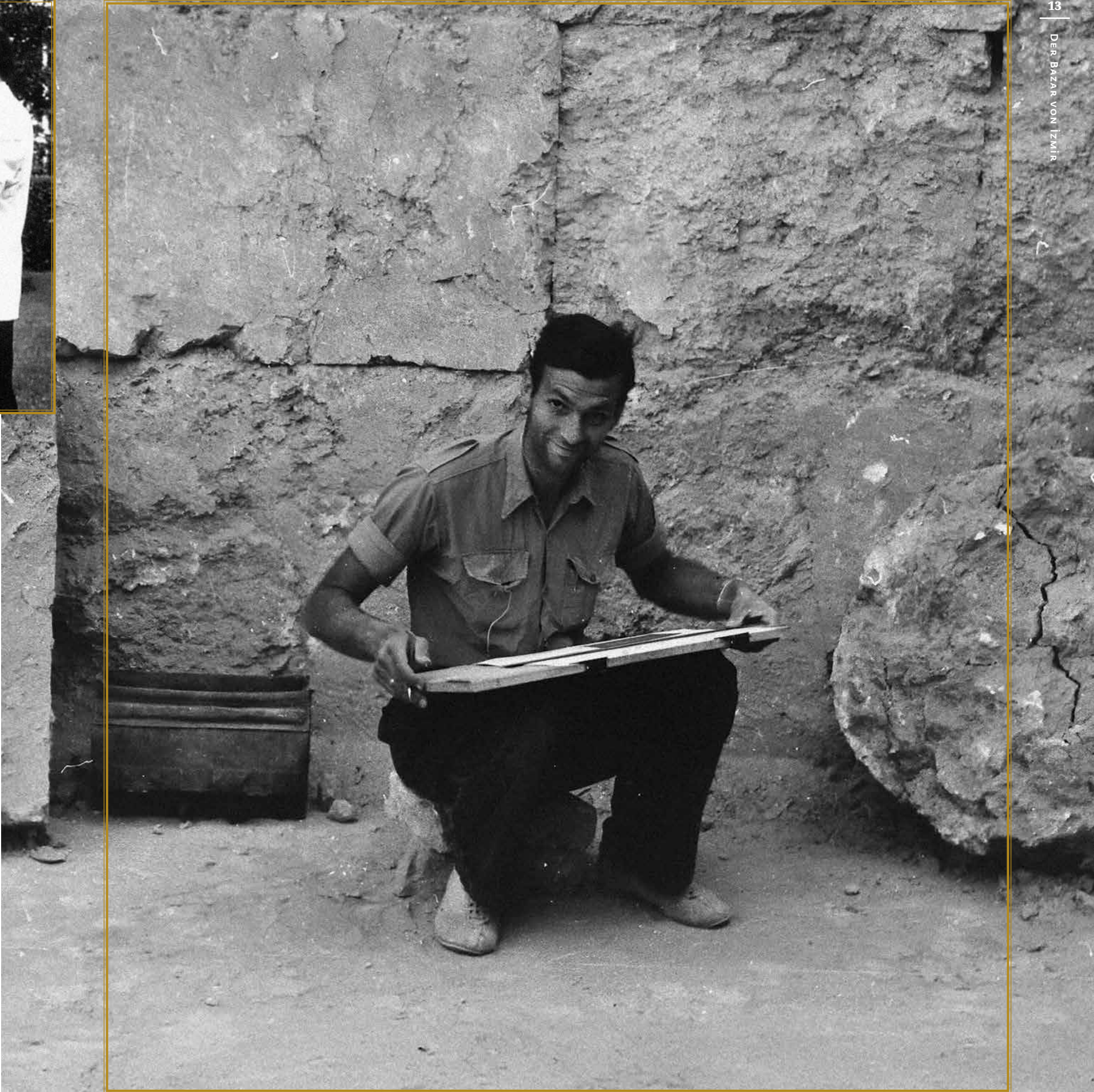
Müller-Wiener'e elveda, Abschied von Müller-Wiener, 1988

Müller-Wiener'nin tarihsel mimariye ilgisi sadece yapı formları değil, aynı zamanda yapıların yerel çevre, kentsel planlama ile bağlarına ve sosyal entegrasyonuna da yöneliktir. Derslerinde her zaman yapıların tarihini kültürel ve sosyal bağlamı içinde sunmaya çalışmıştır. İstanbul üzerine çalışmaları bunun örnekleridir: Kentteki anıtsal yapıların yazgısını çağlar boyunca izlediği *Das Bildlexikon zur Topographie İstanbuls* (1977) (İstanbul'un Tarihsel Topografyası), *Aufsätze über frühe Industriebauten* (1989) (Erken Sanayi Yapıları Üzerine Denemeler), *Die Wohnbauten des Zeyrek-Viertels mit ihrem soziologischen Umfeld* (1982) (Sosyolojik Çevresiyle Birlikte Zeyrek Semtinin Konut Yapıları) ve *Das Hafenbuch* (1994) (Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı). 1981'deki *Nachbarn im Spiegel der Baugeschichte* (Yapı Tarihinin Aynasında Komşular) Bizans ile güçlü komşuları olan İslam devletleri arasındaki ilişkiye dair özlü ve temel bir genel bakış sunmuştur. *Von der Polis zum Kastron* (1986) (Polis'ten Kastron'a) adlı makalesinde Antik Çağ'dan Orta Çağ'a Ege'deki kentsel gelişimi ele almıştır.

1988 yılında emekliye ayrıldı ancak derslerinden uzaklaşamayarak 1988-1991 arasında Frankfurt ve Darmstadt Üniversitelerinde öğretim üyesi olarak bulundu. Wolfgang Müller-Wiener 25 Mart 1991 yılında, bir görüp bir daha ayrılamadığı ve tekrar tekrar döndüğü İstanbul'da 67 yaşında hayatını kaybetti. İstanbul limanı üzerine olan son kitabı vefatından sonra yayımlanmıştır. İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü misafirhanesine onun onuruna Wolfgang Müller-Wiener adı verilmiştir.

Müller-Wiener's Interesse an historischer Architektur gilt nicht nur den Bauformen, sondern auch deren Verbindung mit dem lokalen Umfeld, der Stadtplanung und der sozialen Integration. In seinen Vorträgen war er stets bestrebt, die Geschichte von Gebäuden in ihrem kulturellen und sozialen Kontext darzustellen. Seine Arbeiten über Istanbul sind Beispiele dafür: *Das Bildlexikon zur Topographie İstanbuls* (1977), *Aufsätze über frühe Industriebauten* (1989), in denen er das Schicksal der Monumentalbauten der Stadt im Laufe der Zeit nachzeichnet, *Die Wohnbauten des Zeyrek-Viertels mit ihrem soziologischen Umfeld* (1982) und *Das Hafenbuch* (1994). *Nachbarn im Spiegel der Baugeschichte* (1981) gab einen prägnanten und grundlegenden Überblick über die Beziehungen zwischen Byzanz und seinen mächtigen Nachbarn, den islamischen Staaten. *Von der Polis zum Kastron* (1986) behandelte die Stadtentwicklung in der Ägäis von der Antike bis zum Mittelalter.

Er ging 1988 in den Ruhestand, konnte sich aber nicht von seinen Vorlesungen trennen und war zwischen 1988 und 1991 als Dozent an den Universitäten Frankfurt und Darmstadt tätig. Wolfgang Müller-Wiener starb am 25. März 1991 im Alter von 67 Jahren in Istanbul, einer Stadt, die er einmal gesehen, nie verlassen hatte und in die er immer wieder zurückkehrte. Sein letztes Buch über den Hafen von Istanbul wurde erst nach seinem Tod veröffentlicht. Das Gästehaus des Deutschen Archäologischen Instituts in Istanbul wurde ihm zu Ehren nach Wolfgang Müller-Wiener benannt.

Müller-Wiener çizim yapıyor, Müller-Wiener beim Zeichnen, 1983

Ali Paşa Caddesi (863 sk.), arkada Başdurak Cami, 1920

Ansicht der Ali Paşa Straße (863 sk.), dahinter befindet sich die Başdurak-Moschee, 1920

II. ÇEVİRMEN HAKKINDA

ÜBER DEN ÜBERSETZER

Emrah Dönmez 1978'de İzmir'de doğdu. Orta öğrenimini İzmir Atatürk Lisesi'nde tamamlayarak önce İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği'ni, ardından Almanya'da Bergische Universität Wuppertal'de Mimarlık bölümünü bitirdi. İzmir ve Kuzey Ren Vestfalya Mimarlar Odası üyesidir. Halen Almanya'da mimarlık mesleğini sürdürmekte ve İzmir üzerine araştırmalarına devam etmektedir.

Emrah Dönmez wurde 1978 in İzmir geboren. Nach dem Besuch des Atatürk-Gymnasiums in İzmir absolvierte er ein Studium der Geodäsie und Photogrammetrie an der Technischen Universität Istanbul und anschließend ein Architekturstudium an der Bergischen Universität Wuppertal in Deutschland. Er ist Mitglied der Architektenkammer von İzmir und Nordrhein-Westfalen. Derzeit arbeitet er als Architekt in Deutschland und setzt seine Forschungen über İzmir fort.

İzmir, Kemeraltı Çarşısı / Kemeraltı-Basar, 2024

III. TÜRKÇE İLK BASKI İÇİN ÖNSÖZ

VORWORT ZUR ERSTEN AUSGABE IN TÜRKISCHER SPRACHE

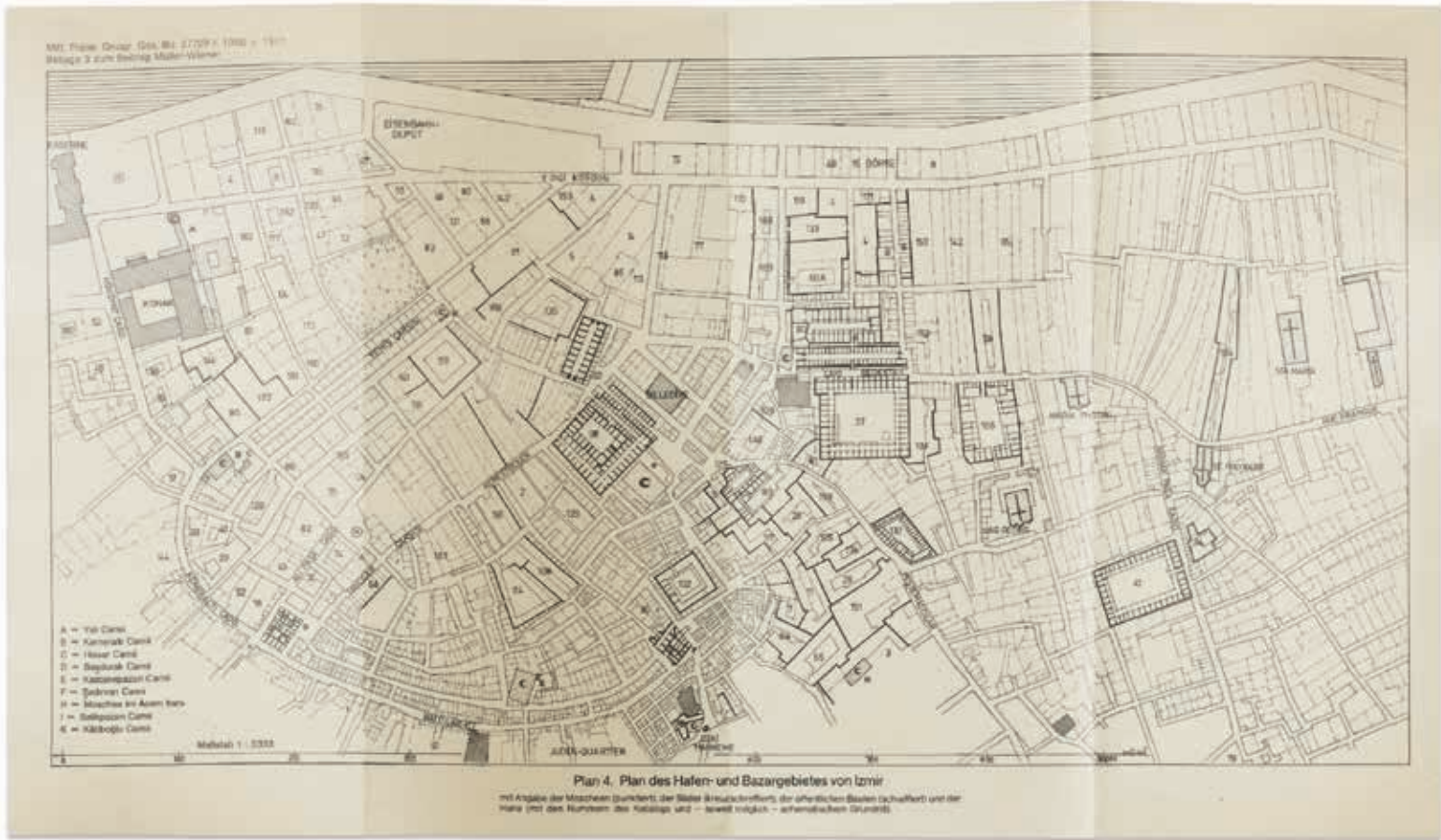
Müller-Wiener'nin marangoz çıraklığı ile başlayıp mimarlık eğitimi almaya karar vermesiyle devam eden mesleki yolculuğu, tarihi yapılara olan merakıyla birleşip onu zamanla mimarlık tarihi ve arkeolojiye doğru yöneltmiştir. Hayatı boyunca Ege'deki antik şehirlerin, Doğu Akdeniz'deki kalelerinin peşinde dolaşmış ve bu yolculuk onu nihayetinde Milet Antik Kenti kazılarına doğru sürüklemiştir. Elinizdeki bu kitap onun Milet'teki arkeolojik kazıların başkanlığı görevini üstlendiği dönemde ortaya çıkmıştır. Hayatının bu evresinde Milet'e yakın metropol İzmir'in tarihine eğilerek geleneksel çarşısı, eski liman ve çevresinin Mimarisini geçmiş yüzyıllardan bugüne uzanan perspektifte incelemiştir. Kitap esas olarak şehrin ekonomik ve ticarî hayatına, bu hayatın vazgeçilmez unsurları olan mimarî öğelere odaklanmıştır: Tonozlu alt katlarındaki dükkânlarıyla Kemeraltı camileri, bir zamanlar deve kervanlarının son durağı olan büyük hanlar ve ticarethaneler, gümrük ve liman yapıları... İzini sürdüğü yapıların pek çoğu, tarih boyunca yaşanan deprem ve yangın felaketleriyle yok olmuş, öyle ki 19. yüzyıldan günümüze sadece birkaçı ulaşabilmiştir. Ancak İzmir onun için halâ çok özeldir. Eldeki bilgilerin kısıtlılığına rağmen bu son derece özel kentin gelişimini anlamaya yönelik her bir yeni çalışma, peşinden gitmeye değer bir uğraştır.

Özgün haliyle 1982 yılında Almanya'da 12 görsel ve 3'ü ek olarak 5 Plan ile yayımlanmış eser zamanla yalnızca bir çeviri çalışması niteliğinin ötesine geçerek sözü edilen tarihi hanların günümüzdeki durumlarını araştırmak için bir fırsata dönüştü: İzmir Kalkınma Ajansı Kültür Yayınları bünyesinde bir çalışma grubu oluşturarak hanların kitabın yazıldığı yıllardan bugüne olan değişimleri tek tek incelendi. İzmir çarşısına dair onlarca görsel malzeme (resim, gravür, fotoğraf vb.) detaylı bir tarama ile kitabın Türkçe baskısı için ilave edildi. Grafik tasarımcı Orçun Andıç özverili bir çalışmayla 30 paftadan oluşan 1905 tarihli Charles Eduard Goad İzmir sigorta haritaları ile 11 paftadan oluşan 1923 tarihli Jacques Pervititch planlarını dijital ortamda birleştirerek kitaba ekledi. 1856 tarihli Luigi Storari İzmir kent haritasını da dijital hale getirerek okuyucunun tarihi haritaları kıyaslaması için kitaba ilave etti. Müller-Wiener'in çizdiği kent planını ise bugünün uydu fotoğrafları ile eşleştirilerek artık mevcut olmayan hanların kesin konumlarını belirlemek mümkün oldu. Emek Su Yaray kitapta anlatılan 180 han yapısının mevcut literatür ve tarihi haritalar ile karşılaştırarak bu yapıların günümüzdeki durumlarına dair bilgiler elde etti. Ayrıca İZKA tarafından hazırlanan 3D mimari görselleştirmeler (İzmir Time Machine) eski liman, geleneksel çarşı ve han yapılarının üç boyutlu yeniden canlandırmalarını oluşturdu. Böylece ortaya çıkan çalışmanın İzmir çarşısı üzerine esaslı bir kaynak literatürü haline geldiğini umuyoruz.

Müller-Wiener's beruflicher Weg, der mit einer Zimmermannslehre begann und mit dem Entschluss, Architektur zu studieren, fortgesetzt wurde, verband sich mit seinem Interesse an der Baugeschichte und führte ihn zur historischen Architektur und Archäologie. Sein ganzes Leben lang reiste er, auf der Suche nach den antiken Städten der Ägäis und den Burgen des östlichen Mittelmeers, und diese Reise führte ihn schließlich zu den Ausgrabungen der antiken Stadt Milet. Dieses Buch entstand während seiner Amtszeit als Leiter der Ausgrabungen in Milet. In dieser Phase seines Lebens konzentrierte er sich auf die Geschichte von İzmir, der Metropole in der Nähe von Milet, und analysierte den traditionellen Basar, den alten Hafen und die Architektur der Umgebung aus der Perspektive der vergangenen Jahrhunderte bis zur Gegenwart. Das Buch konzentriert sich vor allem auf das Wirtschafts- und Handelsleben der Stadt und die architektonischen Elemente, die für dieses Leben unverzichtbar sind: Kemeraltı-Moscheen mit ihren Geschäften in gewölbten Untergeschossen, große Gasthäuser und Handelshäuser, die einst die letzte Station von Kamelkarawanen waren, Zoll- und Hafengebäude... Viele der von ihm nachgezeichneten Gebäude wurden im Laufe der Geschichte durch Erdbeben und Brandkatastrophen zerstört. So sehr, dass selbst im 19. Jahrhundert nur wenige dieser geschichtsträchtigen Gebäude bis heute erhalten geblieben sind. Dennoch ist İzmir für ihn immer noch etwas ganz Besonderes. Trotz der Begrenztheit der verfügbaren Informationen ist jeder neue Versuch, die Entwicklung dieser ganz besonderen Stadt zu verstehen, ein lohnendes Unterfangen.

Das Werk, das ursprünglich 1982 in Deutschland mit 12 Abbildungen und 3 zusätzlichen 5 Plänen veröffentlicht wurde, ging mit der Zeit über eine reine Übersetzungsarbeit hinaus und wurde zu einer Gelegenheit, den heutigen Zustand der erwähnten historischen Hane zu untersuchen: Der Kulturverlag der Entwicklungsagentur von İzmir bildete eine Arbeitsgruppe, die die Veränderungen der Hane seit der Entstehung des Buches bis heute einzeln untersuchte. Dutzende von Bildmaterialien (Gemälde, Kupferstiche, Fotografien usw.) über den Basar von İzmir wurden nach einer detaillierten Recherche für die Türkische Ausgabe des Buches hinzugefügt. Der Grafikdesigner Orçun Andıç fügte dem Buch in mühevoller Arbeit die 30 Kartenblätter der Versicherungspläne von Charles Eduard Goad aus dem Jahr 1905 und die 11 Kartenblätter der Pläne von Jacques Pervititch aus dem Jahr 1923 in digitaler Form hinzu. Er hat auch die Stadtkarte von İzmir von Luigi Storari aus dem Jahr 1856 digitalisiert und dem Buch beigelegt, damit der/die Leser/in historische Karten vergleichen kann. Durch den Abgleich des von Müller-Wiener gezeichneten Stadtplans mit heutigen Satellitenfotos war es möglich, die genauen Standorte der heute nicht mehr existierenden Han-Bauten zu bestimmen. Emek Su Yaray verglich die 180 Han-Bauten, die in dem Buch beschrieben wurden, mit der vorhandenen Literatur und historischen Karten und erhielt so Informationen über den heutigen Zustand dieser Bauten. Darüber hinaus wurden mit Hilfe von 3D-Architekturvisualisierungen (İzmir Time Machine), die von İZKA erstellt wurden, dreidimensionale Nachbildungen des alten Hafens, des traditionellen Basars und der Han-Bauten erstellt. Wir hoffen, dass die daraus resultierende Arbeit zu einer grundlegenden Quelle für Literatur über den Basar von İzmir wird.

Emrah Dönmez
Wuppertal, 23 Ekim 2023
Wuppertal, 23 Oktober 2023

Mitteilungen der Fränkischen Geographischen Gesellschaft Band 27/28, 1982,
Müller-Wiener'in makalesinin 3. eki (Plan 4), Beilage 3 zum Beitrag Müller-Wiener (Plan 4)

İzmir'ini karşılaştırmak için bir fırsat olarak değerlendirmemin rolü büyük oldu. Okuyucuların da kitabın bazı bölümlerinde küçük bir zaman tüneline gireceklerini ve İzmir'i başka bir zaman diliminden izleyeceklerini ümit ediyorum. Ne mutlu ki tarihi ve geleneksel Kemeraltı Çarşısı 2020'de UNESCO tarafından "İzmir Tarihi Liman Kenti" adıyla oluşturulan kent-sel miras alanının bir parçası olarak Dünya Mirası Geçici Listesi'ne dâhil edildi. Geçici Liste, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmekteki ilk adımdır ve Dünya Mirası Listesi'nde sadece ilgili devlet tarafından korunması güvence altına alınmış, evrensel anlamda değer taşıyan, geçmişten emanet kalmış doğal ve kültürel varlıklar yer alabilmektedir. Son olarak kitabın çevirisine izin vermekle kalmayıp bu isteğimi mutlulukla karşılayarak desteğini esirgemeyen Alman Fränkische Geographische Gesellschaft'a, bana yayın macerasında en baştan beri destek olup kitabın Türkçe olarak okuyucuya ulaşmasını mümkün kılan İzmir Kalkınma Ajansı'na ve bana daha çocuk yaşta İzmir'i keşfetme merakı aşılayan aileme içtenlikle teşekkür ederim. Elinizdeki eserin İzmir ticaret ve mimarlık tarihi hakkındaki araştırmalara katkıda bulunması ve okuyucuyu şehrin son 40 yılda yaşadığı sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşüm ile bunun kent Mimarisi üzerindeki etkileri hakkında düşünmeye teşvik etmesi dileğiyle...

des Buches auch einen kleinen Zeittunnel betreten und İzmir aus einer anderen Zeit betrachten werden. Erfreulicherweise wurde der historische Kemeraltı-Basar von der UNESCO als Teil des städtischen Kulturerbes, das unter dem Namen "İzmir Historische Hafenstadt" geschaffen wurde, in die vorläufige Liste des Weltkulturerbes für 2020 aufgenommen. Die Vorschlagsliste ist der erste Schritt auf dem Weg zur Aufnahme in die UNESCO-Welterbeliste, und in die Welterbeliste können Natur- und Kulturgüter von universellem Wert aufgenommen werden, deren Schutz durch den jeweiligen Staat garantiert ist. Abschließend möchte ich der Fränkischen Geographischen Gesellschaft herzlich dafür danken, dass sie mir nicht nur die Übersetzung des Buches ermöglicht, sondern mich auch unterstützt hat, und der İzmir Development Agency dafür, dass sie mich von Anfang an bei meinem Verlagsabenteuer unterstützt und es ermöglicht hat, dass das Buch die türkischen Leser erreicht, und bei meiner Familie dafür, dass sie mir schon früh die Neugier auf die Entdeckung İzmirs vermittelt hat. Die Arbeit soll einen Beitrag zur Erforschung der Handels- und Architekturgeschichte von İzmir leisten und den Leser dazu anregen, über den sozialen, kulturellen und wirtschaftlichen Wandel der Stadt in den letzten 40 Jahren und dessen Auswirkungen auf die städtische Architektur nachzudenken...

1. Verbeeld het Water Kasteel. 2. de Stad Smirna. 3. een Oud Kasteel op de Hoogte .

Cornelis de Bruyn'un 1678 yılındaki çiziminden Sancakburnu Kalesi (solda), arka planda ise İzmir şehri ve Kadifekale.

Cornelis de Bruyns Zeichnung aus dem Jahr 1678 zeigt die Festung Sancakburnu (links) mit der Stadt İzmir und Kadifekale im Hintergrund.

(Cornelis de Bruyn, A Voyage to the Levant, 1702)

İZMİR ÇARŞISI

Ege Ticaret Metropolü Ekonomik Merkezinin
Tarihî ve Mimarisi Üzerine Araştırmalar

DER BAZAR VON İZMİR

*Studien zur Geschichte und Gestalt des Wirtschaftszentrums
einer ägäischen Handelsmetropole*

WOLFGANG MÜLLER-WIENER

12 Görsel ve 3'ü ek olarak 5 Plan ile

Mit 12 Bildern und 5 Plänen, davon 3 als Beilagen

**20. yüzyılın başında Kemeraltı,
Kestelli Caddesi, arkada görünen Başdurak
Cami'nin minaresi** (Yavuz Çorapçioğlu arşivi)

*Kemeraltı, Kestelli-Straße, Anfang des 20. Jahrhunderts, im Hintergrund
das Minarett der Başdurak-Moschee (Archiv Yavuz Çorapçioğlu)*

GİRİŞ / EINLEITUNG

İzmir 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli ticaret merkezlerinden biri olmasına¹ – öyle ki 19. yüzyılın sonlarında zaman zaman “Le petit Paris du Levant” (Doğu'nun küçük Paris'i) olarak anılmaktaydı – ve bugün halen daha Türkiye'nin en büyük üç limanından birisi konumunda bulunmasına rağmen, yakın zamanlara kadar bu kentin tarihiyle çok az sayıda tarihçi ilgilenmiştir. Günümüze kadar ulaşabilen kaynakların fazla sayıda olmamasına karşın bu durumu değiştirecek yeni bilgilerin Türk arşivlerinin zengin arşiv kaynakları arasında bulunması pekâlâ mümkündür. Daha da düşündürücü olan durum şehrin tarihi yapıları ve anıtsal yapı envanteri ile ilgilidir: Asırlar boyunca çok sayıda deprem ve bir dizi büyük şehir yangını, önceki dönemlere tanıklık eden yapıların neredeyse tümünü yok etmiştir ve 19. yüzyıldan bile günümüze sadece az sayıda yapı ulaşabilmiştir². Bu yüzden, hem topoğrafyası hem de bir zamanlar sahip olduğu özel etnik yapısı nedeniyle son derece ilginç özellikler göstermesine rağmen, İzmir'in tarihi üzerine neredeyse hiç çalışma yapılmamış olması şaşırtıcı değildir. Bugün şehir hakkında sahip olduğumuz kısıtlı bilgilere rağmen bu son derece özel kentsel gelişim sürecini anlamaya yönelik her türlü girişim faydalı olacaktır. Burada ortaya konan çalışma kuşkusuz yalnızca çarşı bölgesi ve eski liman alanıyla sınırlıdır. Sözü edilen bölgenin antik çağlardan 20. yüzyıla kadarki mimari gelişimini – eski seyahatnamelere, az sayıdaki eski plan ve manzara çizimi ile konu üzerine yapılmış az sayıdaki ön çalışmaya³ – dayanarak ele almaktadır. Bununla birlikte bölgenin günümüzdeki durumu önceki gelişimini anlamak amacıyla gerekli görüldüğü ölçüde dikkate alınacaktır.

Obwohl İzmir vom 17. bis zum 19. Jahrhundert einer der bedeutendsten Handelsplätze des Osmanischen Reiches war¹ – im späteren 19. Jahrhundert gelegentlich als “Le petit Paris du Levant” apostrophiert – und noch heute einer der drei größten Häfen der Türkei ist, haben sich in neuerer Zeit nur ganz wenige Historiker mit der Geschichte dieser Stadt befaßt; freilich geben auch die bisher verfügbaren Quellen nicht sehr viel her, doch mag sich sehr wohl in dem reichen Archivmaterial der türkischen Archive noch Neues finden. Noch kümmerlicher sieht es mit dem Denkmalerbestand der Stadt und ihrer historischen Bausubstanz aus: Zahlreiche Erdbeben und eine Reihe großer Stadtbrände haben durch Jahrhunderte hindurch nahezu alle Zeugnisse früherer Zeiten vernichtet, und selbst aus dem 19. Jahrhundert ist heute nur mehr wenig erhalten². Es nimmt daher nicht wunder, wenn kaum Studien zur Geschichte İzmirs vorliegen, obwohl die Stadt infolge ihrer topographischen Situation und ihrer einst sehr eigenständigen ethnischen Struktur einige interessante Besonderheiten zeigt; so lohnt sich auch trotz des mäßigen Standes unserer heutigen Kenntnisse jeder Versuch, den spezifischen Ablauf des städtebaulichen Entwicklungsprozesses zu verfolgen. Die hier vorgelegte Studie soll sich freilich allein auf die Bazarzone und das Hafengebiet beschränken, deren bauliche Entwicklung von der Antike bis ins 20. Jahrhundert hinein behandelt wird – basierend auf alten Reisebeschreibungen, einigen wenigen alten Plänen und Ansichten sowie einer geringen Zahl anderer Vorarbeiten³; die gegenwärtige Situation soll dabei nur soweit berücksichtigt werden, wie zum Verständnis der vorherigen Entwicklung notwendig scheint.

1 1908 yılında dünya limanları arasında İzmir 58. sırada bulunmaktadır (İstanbul 12., Napoli 13., İskenderiye 39.); bkz. A. BIRKEN: Die Wirtschaftsbeziehungen zwischen Europa und dem Vorderen Orient im ausgehenden 19. Jh. (Beihefte TAVO-B 37; Wiesbaden 1980) s. 121 ff.

2 Kentin tarihi üzerine daha yeni çalışmalar arasında E. CANPOLAT: İzmir kuruluşundan bugüne kadar (İstanbul 1954); L. A. MISSIR: Ein unveröffentlichter Plan der Stadt Smyrna E. 18th-A. 19th c. içinde: ZDMG-Suppl. 12 (1969), s. 468-472 (MISSIR); T. BAYKARA: İzmir şehri ve tarihi (Ege Üniv. Ark. Enst. Yayınl. 2; İzmir 1974); Ç. ATAY: Tarih içinde İzmir (İzmir 1978; ATAY'dan alıntılanmıştır, elinizdeki bu kitabın sonunda bulunan Han Yapıları Kataloğunda At olarak geçecektir).

Bununla birlikte eski eserlere başvurmak halâ mümkündür, Storari rehberi: Guida con cenni storici di Smirne scritta dall'ingegnere Luigi Storari (Turin 1857) ve B. F. SLAARS: Etude sur Smyrne par Constantin Iconomos (Smyrna 1868) gibi.

Tarih ve coğrafya dergileri ile çeşitli toplu yayınlarda şehrin sayısız kez kısaca anılmasından burada bahsedilmemiş; bunlardan bazıları ise vaka bazında alıntılanmıştır.

Büyük yıkımlar dizisi MS 178 depremiyle başlar, 1040 depremi ve 1402'de şehrin Timurlenk ordusu tarafından yıkılmasıyla devam eder; başka kayıt olmadığı bir dönemden sonra, modern zamanlardaki depremler şu şekilde listelenebilir: 1654, 1664, 1668, 1680, 1688'de birkaç hafta süren bir deprem, ardından 1723, 1739'daki başka depremler ve 1763'teki büyük bir yangın (Frenkler ve Levantenlerin mahallesinin neredeyse tamamını yok eden) ve 1772; 1778 şiddetli depremi, 1797 yangını, 1801 depremi, 1825, 1834, 1841, 1845 yangınları, 1850 ve 1851, 1869, 1880, 1883 depremleri ve son olarak 1922 büyük yangını takip eder.

3 İzmir'in çarşı bölgesini konu alan eserler arasında şunlar sayılabilir: G. ÖZDEŞ: Türk Çarşıları (İst. Teknik Üniv. Mim. Fak.; İstanbul 1953); PH. K. PHALBOS: Bezestenia kai chania sti Smyrni. İçinde: Mikrasiatika Chronika 9, 1961, s. 130-195 (Phalbos'dan alıntılanmıştır, elinizdeki bu kitabın sonunda bulunan Han Yapıları Kataloğunda Ph olarak geçecektir); PH. K. PHALBOS: Tsarsia kai pazaria sti Smyrni. İçinde: Mikrasiatika Chron. 10, 1963, s. 334-349 (aktaran: Phalbos III) M. MÜNİR AKTEPE: İzmir Hanları ve Çarşıları Hakkında Ön Bilgi. İçinde: Tarih dergisi 25, 1971, s. 105-154 (Aktepe'den alıntılanmıştır, elinizdeki bu kitabın sonunda bulunan Han Yapıları Kataloğunda A olarak geçecektir); K. KREISER: Bedesten-Bauten im Osmanischen Reich. İçinde: Ist. Mitt. 29, 1979, s. 385 ff.

Bazı topografik bilgiler W. MÜLLER-WIENER'de de bulunabilir: Die Stadtbefestigungen von İzmir, Sığacık und Çandarlı. İçinde: Ist. Mitt. 12, 1962, s. 60-94 ve PH. K. PHALBOS: O Phrankomachalas tis Smyrnis ... İçinde: Ist. Mikrasiat. Chron. 8, 1959, s. 133 ff (aktaran Phalbos III).

1 Unter den Seehäfen der Welt stand İzmir 1908 an 58. Stelle (İstanbul an 12., Neapel an 13., Alexandria an 39. Stelle); vgl. A. BIRKEN: Die Wirtschaftsbeziehungen zwischen Europa und dem Vorderen Orient im ausgehenden 19. Jh. (Beihefte TAVO-B 37; Wiesbaden 1980) S. 121 ff.

2 Unter den neueren Arbeiten zur Stadtgeschichte sind zu nennen E. CANPOLAT: İzmir'in kuruluşundan bugüne kadar (İstanbul 1954); L. A. Missir: Ein unveröffentlichter Plan der Stadt Smyrna vom E. 18./A. 19. Jh. In: ZDMG-Suppl. 12 (1969), S. 468-472 (im folgd. zitiert Missir); T. Baykara: İzmir şehri ve tarihi (Ege Üniv. Arş. Enst. Yayınl. 2; İzmir 1974); C. ATAY: Tarih içinde İzmir (İzmir 1978; im folgd. zit. ATAY, im Katalog At).

Zurückzugreifen ist aber auch weiterhin auf die älteren Arbeiten, wie den Storari-Führer: Guida con cenni storici di Smirne scritta dall'ingegnere Luigi Storari (Turin 1857) und auf B. F. SLAARS: Etude sur Smyrne par Constantin Iconomos (Smyrna 1868).

Nicht genannt werden hier die zahlreichen kurzen Erwähnungen der Stadt in historischen und geographischen Sammelwerken; einige davon werden von Fall zu Fall zitiert.

Die Reihe der großen Zerstörungen beginnt mit dem Erdbeben 178 n. Chr. und setzt sich mit den Beben von 1040 und der Zerstörung der Stadt durch das Heer des Tamerlan 1402 fort; nach einer Phase ohne nähere Überlieferung beginnt die Liste der Erdbeben der Neuzeit: 1654, 1664, 1688, ein bemerkenswertes Beben 1688, danach weitere Beben 1723, 1739 sowie ein Großfeuer 1763 (mit Zerstörung fast des ganzen Frankenviertels) und 1772; darauf folgen das schwere Beben von 1778, Brand 1797, Erdbeben 1801, Brände 1825, 1834, 1841, 1845, kleinere Erdbeben 1850 und 1851, 1869, 1880, 1883 und zuletzt das Großfeuer von 1922.

3 Unter den für das Bazargebiet von İzmir in Frage kommenden Arbeiten sind zu nennen: G. ÖZDEŞ: Türk Çarşıları (İst. Teknik Üniv. Mim. Fak.; İstanbul 1953); Ph. K. Phalbos: Bezestenia kai chania sti Smyrni. In: Mikrasiatika Chronika 9, 1961, S. 130-195 (im folgd. zit. Phalbos, im Kat. Ph); Ph. K. PHALBOS: Tsaria kai parazria sti Smyrni. In: Mikrasiatika Chron. 10, 1963, S. 334-349 (zit. Phalbos III). M. MÜNİR AKTEPE: İzmir hanları ve çarşıları hakkında ön bilgi. In: Tarih dergisi 25, 1971, S. 105-154 (zit. Aktepe, im Katalog A); A. KREISER: Bedesten-Bauten im Osmanischen Reich. In: Ist. Mitt. 29, 1979, S. 385 ff.

Einige topographische Angaben finden sich auch bei W. MÜLLER-WIENER: Die Stadtbefestigungen von İzmir, Sığacık und Çandarlı. In: Ist. Mitt. 12, 1962, S. 60-94 sowie bei Ph. K. PHALBOS: O Phrankomachalas tis Smyrnis ... In: Mikrasiat. Chron. 8, 1959, S. 133 ff. (zit. Phalbos III).

İZMİR TIME MACHINE

Smyrna Antik Kenti

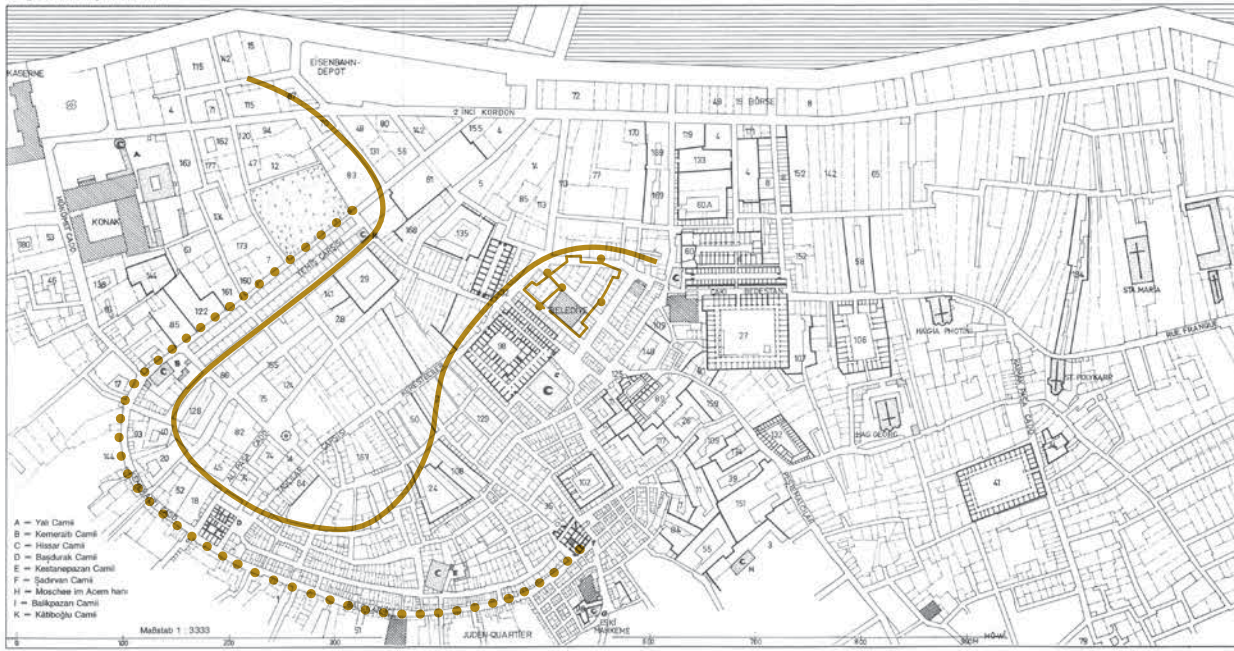
Smyrna Antike Stadt

1. ANTİK DÖNEM VE ORTA ÇAĞ'DA ŞEHİR VE LİMAN

1. STADT UND HAFEN IN ANTIKE UND MITTELALTER

Antik Dönem ve Orta Çağ başlarındaki kentsel gelişim büyük ölçüde meçhuldür. Yalnızca Antik Çağdaki kentin yaklaşık yayıldığı alan, MS 2. yüzyılın sonlarında yeni inşa edilen Liman ve Agora, kısmen bilinmektedir. Erken dönemde liman olarak doğal bir koy girintisi kullanılmıştır ve iskeleler vasıtasıyla genişletilerek kapalı bir liman haline getirilmiştir⁴. Bundan (κλειστός λιμὴν = Kapalı Liman, Ç.N.) Strabon bahseder (Dünyanın bilinen en eski coğrafyacısı Amasyalı Strabon'un 17 ciltlik "Geographika" adlı eserinde, Ç.N.); onun tarafından adlandırılan ikinci bir liman konumuyla ve şekliyle anlaşılamamaktadır. Bununla birlikte eski kapalı liman bugünün şehir haritasında Kemeraltı Caddesi ve Balcılar İçi'ni kapsayacak şekilde iç çarşı bölgesindeki sokak sisteminden (**Plan 4 ile karşılaştırınız**) büyük bir yay ile işaretlenmiş olarak görülebilmektedir. Muhtemelen bir zamanlar kesinlikle daha büyük olan bu koy Orta Çağ'da önemli ölçüde küçülmüştü. Şehrin tarihinin bu erken evrelerindeki ticarî kuruluşlar hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. Ege'deki diğer liman bölgelerine benzer şekilde bakacak olursak, ticaret ve zanaat işletmelerinin o dönemlerde zaten bu liman girintisi çevresinde yoğunlaştığı sonucuna varılabilir⁵.

Die Stadtentwicklung in Antike und Frühmittelalter ist weitgehend unbekannt; allein die ungefähre Ausdehnung des antiken Stadtgebietes, die Lage des Hafens und die im späten 2. Jahrhundert n. Chr. neugebaute Agora sind ungefähr bekannt. Als Hafen wurde in der Frühzeit offenbar eine natürlich vorhandene Bucht genutzt, die man durch Molen zu einem geschlossenen Hafen ausbaute⁴. Diesen κλειστός λιμὴν erwähnt Strabo; ein zweiter von ihm genannter Hafen ist weder in seiner Lage noch in seiner Form zu fassen. Der geschlossene Hafen aber zeichnet sich noch im heutigen Stadtplan in dem im großen Bogen den inneren Bazarbereich umfassenden Straßenzug der Kemeraltı Caddesi bzw. der Balcılar-ıçı ab (**vgl. beiliegenden Plan 4**) – freilich in der wohl schon stark reduzierten mittelalterlichen Form der einst sicher größeren Bucht. Über Handelseinrichtungen dieser frühen Phasen wissen wir nichts; man wird analog zu anderen Hafenplätzen in der Ägäis schließen dürfen, daß sich auch damals schon Handel und Gewerbe um diese Hafenbucht konzentrierten⁵.

Plan 4. İzmir'in liman ve çarşı bölgesinin planı.

Plan 4. Plan des Hafen- und Bazargedietes von İzmir

Eski iç liman ve kıyı çizgisi

Alter Innenhafen und Küste

Kemeraltı Caddesi ve Balcılar İçi

Straßenzug der Kemeraltı Caddesi bzw. der Balcılar-ıçı

4 Agora için bkz. R. NAUMANN/S. KANTAR: Die Agora von Smyrna. İçinde: Kleinasien und Byzanz (Ist. Forsch.; Berlin 1950) s. 69-114. Liman için bkz. K. LEHMANN-HARTLEBEN: Die antiken Hafenanlagen des Mittelmeeres (Klio-Beiheft 14; Leipzig 1923) s. 70, 126 ve ayrıca W. MÜLLER-WIENER a. A. O., s. 61 ff. tüm kaynak referanslarla.

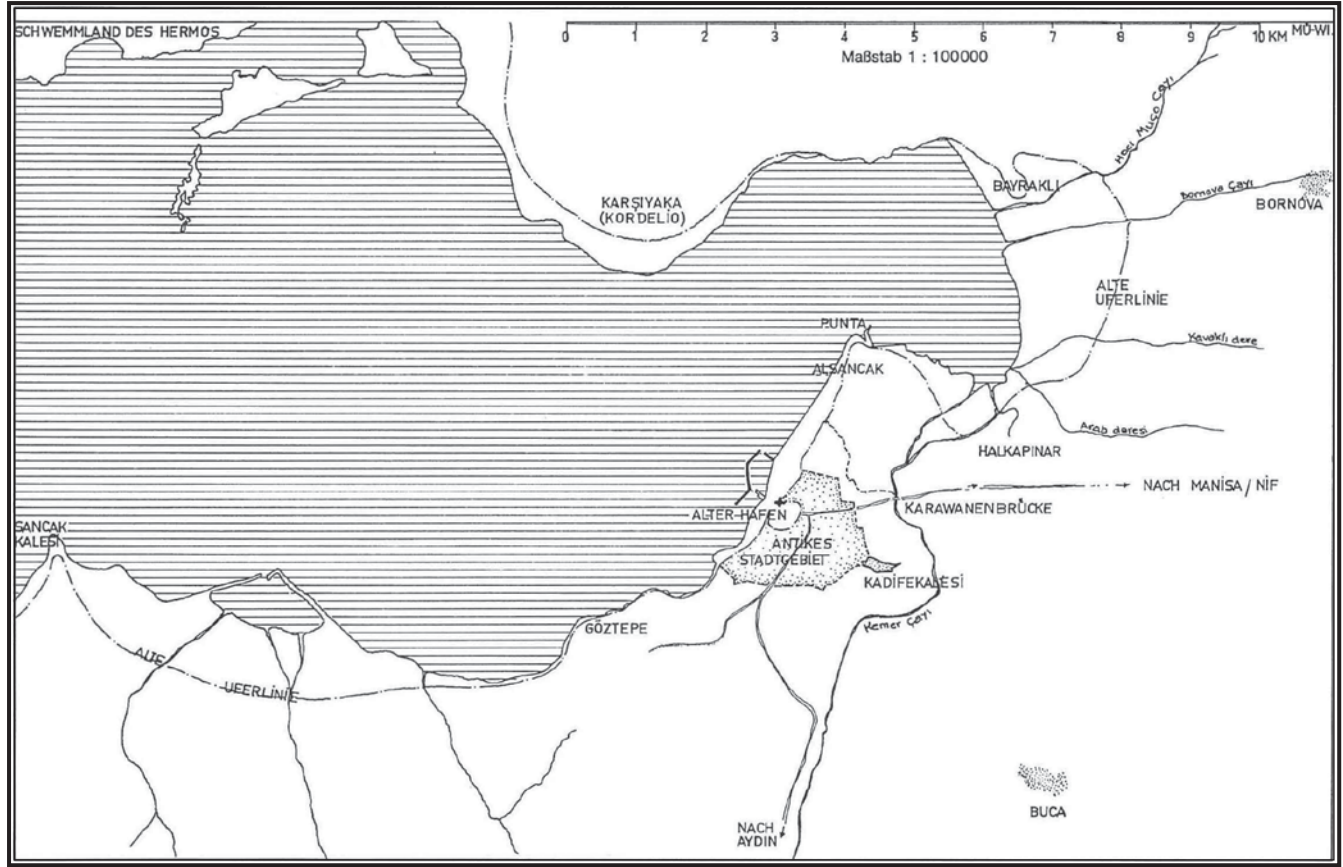
5 Milet'te olduğu gibi kuzey çarşı alanında ve önünde uzun liman salonu, aslanlı liman adı da verilir; Aynı şeyi Knidos, Rodos vb. diğer antik liman yerleri için varsayabiliriz. Erken Orta Çağ dönemi için, Konstantinopolis'teki limanlar etrafında yoğunlaşan ticaret tesisleri açık bir paralellik gösterir. (bkz. W. MÜLLER-WIENER: Bildlexikon zur Topographie İstanbuls. Tübingen 1977, s. 20 ff. ve 56 ff.).

4 Zur Agora vgl. R. NAUMANN/S. KANTAR: Die Agora von Smyrna. In: Kleinasien und Byzanz (Ist. Forsch.; Berlin 1950) S. 69-114. Zum Hafen siehe K. LEHMANN-HARTLEBEN: Die antiken Hafenanlagen des Mittelmeeres (Klio-Beiheft 14; Leipzig 1923) S. 70, 126 sowie auch W. MÜLLER-WIENER a. a. O., S. 61 ff. mit allen Quellenangaben.

5 So wie etwa in Milet im Gebiet des Nordmarktes und des davorliegenden sog. Löwenhafens mit der langen Hafenhalle; Ähnliches wird man für Knidos, Rhodos u. a. antike Hafenplätze vermuten können. Für die frühmittelalterliche Zeit geben die um die Häfen konzentrierten Handelseinrichtungen in Konstantinopel eine deutliche Parallele (vgl. dazu W. MÜLLER-WIENER: Bildlexikon zur Topographie İstanbuls. Tübingen 1977, S. 20 ff. und 56 ff.).

Plan 1. İzmir kentsel alanının genel planı, metinde geçen yer adları ve antik kıyı çizgileri belirtilerek; Antik dönem-erken Orta Çağ kentsel alanı noktalı çizgi olarak gösterilmiştir.

Plan 1. Übersichtsplan über das Stadtgebiet von İzmir mit Angabe der im Text vorkommenden Ortsnamen und der antiken Uferlinien; punktiert das antik-frühmittelalterliche Stadtgebiet.

İzmir şehrinin Erken ve Orta Ortaçağ'da yerleşim planı, Wolfgang Müller-Wiener

Lageplan der Stadt Smyrna im Früh- und Hochmittelalter, Wolfgang Müller-Wiener

1344'te İzmir'in Haçlılar tarafından ele geçirilişi, *Die Einnahme von Smyrna durch die Kreuzfahrer im Jahr 1344*, Alexandre Debacq, 1845

İZMİR TIME MACHINE

17. yüzyıl'da İzmir

İzmir im 17. Jahrhundert

Konak Meydanı ve Limandan Genel Bir Görünüş, Liman Kalesi arkasında görünen Hisar Camii,
Gesamtansicht des Konak-Platzes und des Hafens, Hisar-Moschee hinter der Hafenburg, Flandin, 1853

Yüksek ve Geç Orta Çağ döneminde de varlığını sürdürmüş olan bu liman ve “Aşağı Şehir” muhtemelen Orta Bizans döneminden beri liman girişinin hemen kuzeyindeki bir kale tarafından korunuyordu. Bu kale, 13. yüzyıldan beri defalarca kez el değiştirmiş ve nihayetinde 1344’te Haçlılar tarafından ele geçirilmişti. 1381’den 1415’e kadar Rodos Şövalyeleri’nin önemli bir üssü oldu, ancak Osmanlı Padişahı I. Mehmet (1413-1421) tarafından 1415’te yıkılmasından sonra şövalyeler daha güneyde bulunan Bodrum’a yerleştiler⁶ [bkz. **Çevirmenin Notu 1**]. Yani bundan sonra tüm şehir kesin kez Osmanlı hükümrانlığına geçti. Antik Pagos Kalesi’nin koruması altındaki “Yukarı Şehir” – bugünkü Kadifekale – zaten 1317’den beri Türklerin elindeydi ve takip eden dönemde sıkı sıkıya Türk hâkimiyeti altında kalmıştır. Böylelikle İzmir’in farklı yerleşim alanlarının birbirinden farklı gelişimi için belirleyici önkoşul gerçekleşmiş oluyordu: Liman çevresinde azınlıklar (Rumlar, Yahudiler, Ermeniler ve Frenkler) oturuyordu, Kadifekale ve yukarı şehirde Türk yerleşim yerleri vardı. Bu etnik farklılıklar şehre gelen çok sayıda ziyaretçinin anlatımına göre belirlenmiş olup uzunca bir süre daha şehrin birbirinden farklı görünümüne sahip mahalleleri böylece kalacaktır.

Dieser auch im hohen und späten Mittelalter noch weiterbestehende Hafen sowie die Unterstadt waren wohl seit mittelbyzantinischer Zeit durch ein nördlich der Hafeneinfahrt angelegtes Kastell gesichert, das seit dem 13. Jahrhundert seinen Besitzer mehrfach wechselte, bis es schließlich 1344 durch eine Koalition christlicher Mächte erobert wurde; von 1381 bis 1415 war es ein wichtiger Stützpunkt der Rhodiser-Ritter, wurde aber 1415 nach seiner Zerstörung durch den Osmanensultan Mehmet I. (1413-1421) gegen das weiter südlich gelegene Bodrum ausgetauscht⁶ (*vgl. Anmerkung 1 des Übersetzers*); damit war von nun an die ganze Stadt fest in osmanischem Besitz. Die unter dem Schutz des alten Pagos-Kastells, des heute sog. Kadife kalesi stehende Oberstadt war ja schon seit 1317 in türkischen Händen und blieb auch in der Folgezeit fest unter türkischer Herrschaft, womit die entscheidende Voraussetzung für die so unterschiedliche Entwicklung der verschiedenen Stadtbezirke İzmirs gegeben war: Um das Hafengebiet herum saßen die Minderheiten (Griechen, Juden, Armenier und Franken), am Hang des Kadife kalesi und in der Oberstadt lagen die türkischen Wohngebiete. Diese ethnischen Unterschiede dokumentieren sich nach Aussage zahlreicher Besucher der Stadt noch lange im unterschiedlichen Aussehen der jeweiligen Siedlungsgebiete.

6 Liman kalesi ve detaylı tarihi hakkında W. MÜLLER WIENER a. A. O. (Dipnot 3), s. 84-94, tüm kaynaklarla; şehrin genel tarihi de P. LEMERLE: L’émirat d’Aydın, Byzance et l’Occident. Recherches sur La Geste d’Umur pacha. (Bibl. Byzant./Études 2; Paris 1957); A. LUTTRELL içinde: K. Setton (ed.) A History of the Crusades III (University of Wisconsin 1975) sayfa 293 ve devamı; ders.: Venice and the Knights Hospitallers of Rhodes... içinde: Papers Brit. School at Rome 26. 1958, s. 197 vd., 203 vd.; Kadife Kalesi için bkz. W. MÜLLER-WIENER a. A. O. (Dipnot 3), s. 60-84, kaynak referanslarla.

6 Zum Hafenkastell und seiner Geschichte ausführlich W. MÜLLER-WIENER a. a. O. (Anm. 3), S. 84-94 mit allen Quellen; allgemein zur Geschichte der Stadt auch P. LEMERLE: L’émirat d’Aydın, Byzance et l’Occident. Recherches sur „La Geste d’Umur pacha“ (Bibl. Byzant./Études 2; Paris 1957); A. LUTTRELL in: K. Setton (ed.) A History of the Crusades III (University of Wisconsin 1955) S. 293 ff.; ders.: Venice and the Knights Hospitallers of Rhodes ... In: Papers Brit. School at Rome 26. 1958, S. 197 ff., 203 ff.; zum Kadife Kalesi vgl. W. MÜLLER-WIENER a. a. O. (Anm. 3), S. 60-84 mit allen Quellenangaben.

Timur'un İzmir Kuşatması (1402), Timurs Belagerung von İzmir (1402),
Zafernâme (1467), Johns Hopkins Üniversitesi, Johns Hopkins University

Timur'un 1402'deki İzmir kuşatması sırasında kısmen doldurulan limanın yakınında ticaret ve zanaat faaliyetleri devam etmiştir. Bu bölgedeki ilk cami olan Şadırvan Camii, muhtemelen Kanuni Sultan Süleyman döneminde limanın uzak bir köşesinde kıyıya yakın bir yerde inşa edildi. [bkz. **Çevirmenin Notu 2**] Bunu 16. yüzyılın sonlarına doğru eski liman kalesinin yanına inşa edilen Hisar Camii izledi. Ege'nin diğer birçok liman yeri gibi İzmir de bu yüzyılda Türk korsanlarının üssü olarak hizmet vermiştir. Onların bu eylemlerinden zaman zaman Venedik elçilik raporlarında bahsedilmektedir⁷; Buna karşın İzmir o zamanlar ne bir liman ne de ticaret merkezi olarak özel öneme sahip bir üsdü. Hatta 17. yüzyılda bile biraz güneydeki Scalanova (bugünkü Kuşadası) ile yoğun rekabeti nedeniyle 17. yüzyılın ortalarında padişahın emriyle İzmir'in vergi gelirlerinin kendi lehine azalması rapor edilmiştir⁸. Şehrin ve limanın görünümü ile tek tek yapılar hakkında hiçbir iz bulunmamaktadır. Liman yakınlarında birkaç mütevazı depo yapısı ve liman çevresinde gelişen ve büyük ölçüde ahşap tezgâhlardan oluşan küçük bir bölgesel çarşıdan fazlası bulunmamış olmalıdır.

Handel und Gewerbe blieben in der Nähe des 1402 bei der Belagerung durch Tamerlan teilweise zugeschütteten Hafens, in dessen hinterstem Winkel wohl unter Sultan Süleyman I. Kanuni in Ufernähe die erste Moschee dieses Gebietes, die Şadırvan Camii, angelegt wurde, gefolgt gegen Ende des 16. Jahrhunderts von der neben dem alten Hafenkastell errichteten Hisar Camii (*vgl. Anmerkung 2 des Übersetzers*). Wie viele andere Hafenplätze der Ägäis diente auch İzmir in diesem Jahrhundert als Stützpunkt türkischer Korsaren, deren Aktionen gelegentlich in venezianischen Gesandtschaftsberichten erwähnt werden⁷; im übrigen aber war es zu jener Zeit weder als Hafenplatz noch als Handelszentrum von überregionaler Bedeutung. Sogar noch im 17. Jahrhundert wird von intensivem Wettbewerb mit dem wenig südlich gelegenen Scalanova (dem heutigen Kuşadası) berichtet, der aber gegen Mitte des 17. Jahrhunderts durch Anordnung des Sultans wegen der Verminderung der Steuereinnahmen von İzmir zu dessen Gunsten entschieden wurde⁸. Über das Aussehen von Stadt und Hafen sowie über einzelne Bauwerke liegen keinerlei Nachrichten vor; mehr als ein paar bescheidene Lagerhäuser in Hafennähe und einen sich rund um den Hafen herum entwickelnden, weitgehend aus Holzbuden bestehenden kleinen Regionalbazaar wird es kaum gegeben haben.

7 Bkz. 1553 yılı için MARINO SANUTO: I Diarii 58 (Venezia 1903) s. 424, 554.

8 Krş. için W. MÜLLER-WIENER, Ist. Mitt. 25. 1975, S. 401 kaynaklarıyla birlikte; bu konuda ayrıntılı olarak J. B. TAVERNIER (Krş. aşağıda Dipnot 9), o da sultana önemli gelirler sağlayan gümrükler hakkında bilgi vermektedir.

7 Siehe MARINO SANUTO: I Diarii 58 (Venezia 1903) S. 424, 554 für das Jahr 1553.

8 Vgl. dazu W. MÜLLER-WIENER, Ist. Mitt. 25. 1975, S. 401 mit Quellen; ausführlich dazu J. B. TAVERNIER (vgl. unten Anm. 9), der auch über die Zollgebräuche berichtet, die dem Sultan erhebliche Einnahmen verschafften.

Eug. Delacroix del. et fecit.

Şadırvan Camii, İzmir

Paris, 1853

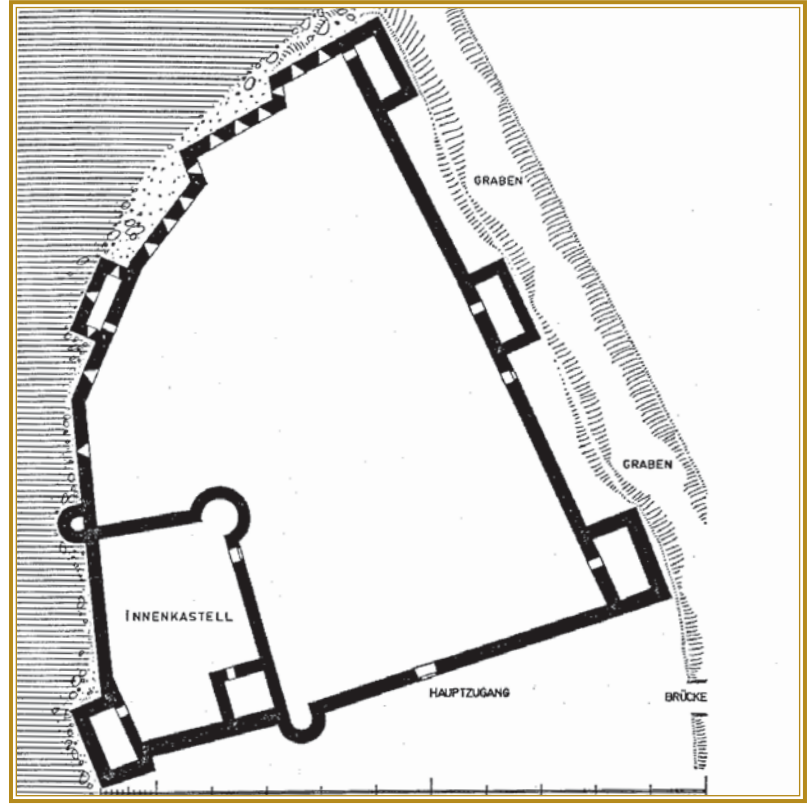
MOSQUÉE ŞADIRVAN-İ İZMİR

E. DELACROIX

Şadırvan Camii, Şadırvan Moschee, Flandin, 1853

Hisar Cami solunda 1860'larda yıkılan Liman Kalesi surları, Mauern der Hafenfestung links von der Hisar-Moschee, abgerissen in den 1860er Jahren, Alexander Svoboda, 1850-1865

İzmir Liman Kalesi Planı, Özgün Storarari Planına uygun olarak yeniden çizimi / Grundriss des Hafenkastells, Rekonstruktionsversuch auf Grund des Originals des Storarari-Plane, Wolfgang Müller-Wiener, 1962

Çevirmenin Notu 1: İzmir Liman Kalesinin Timur tarafından yıkıldığı çeşitli kaynaklarda ifade edilmektedir. Bunların bazıları Timur'un, içindeki herkesi öldürttüğü gibi kaleyi ve çevresindeki binaları temellerine kadar yıktırdığını da aktarır. Öte yandan kaynakların bir kısmına göre ise Timur büyük olasılıkla kalenin tümünü değil, savunmasını sağlayan burçlarını ve kulelerini yıktırmıştır. Timur'un Aydın İl'ini eski sahipleri olan Aydınoğulları Beyliğine vererek Semerkant'a dönmesinin ardından İzmir, Aydınoğlu Umur Bey'in kardeşi İbrahim Bey'in oğlu Cüneyd Bey tarafından idare edildi. Cüneyd Bey, Fetret devrinde menfaatleri doğrultusunda Süleyman, Mûsâ ve Mehmet çelebilerin tarafını tuttu. Çelebi Mehmet tahtı ele geçirmek suretiyle istikrar sağlayıp Fetret devrini sona erdirdikten sonra 1415'te, Rodos şövalyeleri ve Midilli prensi gibi Hristiyan beylerinin de yardımıyla on günlük bir kuşatmadan sonra İzmir'i Osmanlı topraklarına kattı. Yardımlarından dolayı adı geçen devletlerin tebaalarına bazı imtiyazlar verildi. Mücadele sırasında 1. Mehmet şövalyelerin İzmir'de tekrar inşa ettiği kaleyi yıktı ve onlara İzmir'den ayrılarak Bodrum'da yeni bir kale kurma izni verdi. Böylelikle Bodrum kalesi Rodos Saint Jean Şövalyeleri tarafından üç tarafı denizlerle çevrili kayalık bir yarımada üzerinde inşa edilmiştir. (Konu hakkında İslam Ansiklopedisinin İzmir maddesi ve yine aynı ansiklopedide Halil İnalıcık tarafından hazırlanan 1. Mehmet maddesi incelenebilir). Doğu Akdeniz'deki kaleler üzerine araştırma ve yayınları bulunan Wolfgang Müller-Wiener de İzmir liman kalesinin nihaî olarak 1415'te yıkıldığını yazmıştır. Aradan altmış yıl geçmeden 1472'de Venedikli amiral Pietro Mocenigo'nun gemileriyle İzmir'i denizden vurarak talan etmesi üzerine bu kez Osmanlı sultanı II. Mehmet, 1479'da şehrin savunulması için kalenin yeniden inşa edilmesini emretti ve üç köşeli olarak planlanan yeni liman kalesi, var olan temellerin üzerine inşa edildi.

Anmerkung 1 des Übersetzers: In verschiedenen Quellen ist zu lesen, dass die Hafenfestung von İzmir von Timur zerstört wurde. In einigen dieser Quellen wird zudem erwähnt, dass Timur die Burg und die umliegenden Gebäude bis auf die Grundmauern abreißen und alle Bewohner töten ließ. Anderen Quellen zufolge ließ Timur wahrscheinlich nicht die gesamte Burg zerstören, sondern nur die Bastionen und Türme, die der Verteidigung dienten. Nachdem Timur nach Samarkand zurückgekehrt war und die Provinz Aydın an ihre früheren Besitzer, die Aydınoğulları Beylik, zurückgegeben hatte, wurde İzmir von Cüneyd Bey, dem Sohn von Umur Beys Bruder İbrahim Bey, regiert. Cüneyd Bey schlug sich während der Fetret-Periode im Einklang mit seinen Interessen auf die Seite von Süleyman, Mûsâ und Mehmet Çelebi. Nachdem Mehmet Çelebi den Thron bestiegen, die Fetret-Periode stabilisiert und beendet hatte, gliederte er İzmir nach einer zehntägigen Belagerung im Jahr 1415 mit Hilfe christlicher Herren wie den Rittern von Rhodos und dem Prinzen von Lesbos in die osmanischen Länder ein. Den Untertanen dieser Staaten wurden für ihre Hilfe einige Privilegien gewährt. Während des Kampfes ließ Mehmet I. die von den Rittern wieder aufgebaute Burg in İzmir abreißen und gab ihnen die Erlaubnis, in Bodrum eine neue Burg zu errichten. So wurde die Burg von Bodrum von den Rittern des Johanniterordens von Rhodos auf einer felsigen Halbinsel erbaut, die auf drei Seiten vom Meer umgeben war (siehe z. B. den Artikel über İzmir in der Enzyklopädie des Islam und den Artikel über Mehmet I. von Halil İnalıcık in derselben Enzyklopädie). Müller-Wiener, der über Burgen im östlichen Mittelmeerraum geforscht und veröffentlicht hat, schreibt auch, dass die Hafenfestung von İzmir 1415 endgültig zerstört wurde. Sechzig Jahre später, 1472, als der venezianische Admiral Pietro Mocenigo İzmir vom Meer aus plünderte, ordnete der osmanische Sultan Mehmet II. 1479 den Wiederaufbau der Festung zur Verteidigung der Stadt an, und die neue dreieckige Hafenfestung wurde auf den vorhandenen Fundamenten errichtet.

Şadırvan Camii (Yavuz Çorapçioğlu Arşivi)
Şadırvan Moschee (Archiv Yavuz Çorapçioğlu)

Kestanepazarı Camii'den Hisar Camii'nin görünümü,
Ansicht der Hisar-Moschee von der Kestanepazarı-Moschee aus,
 Rubellin et Fils, 1880-1900

Çevirmenin Notu 2: İzmir çarşısındaki ilk caminin hangisi olduğu halen tartışmalı bir konudur. Genel kabul Hisar Camii'nin (inşası 1597/98) en eski cami olduğu yönündedir ancak çeşitli doğal afetler nedeniyle tekrar tekrar inşa edildiklerinden hangi caminin ilk olarak inşa edildiğini kesin olarak bilmek oldukça güçtür. Şadırvan Camii hakkında daha da kafa karıştırıcı olan, vakıf kayıtlarında bulunan cami ve şadırvan üzerindeki tapu ile ilgili bilgilerde yapıların Kanuni Sultan Süleyman Vakfı'na ait olduğunun belirtilmesidir. Eğer cami ilk olarak Kanuni döneminde (1520-1566) yapıldı ise çarşı bölgesindeki en eski cami olacaktır. Anlaşılan Wolfgang Müller-Wiener de vakıf kayıtlarındaki bu bilgiye dayanarak Şadırvan Camii'nin bölgedeki ilk cami olduğunu yazmıştır. İzmir camileri hakkında temel araştırmaların sahibi olan Münir Aktepe, 1670/72 yıllarında İzmir'e gelen Evliya Çelebi'ye dayandırarak Şadırvan Camii'nin Evliya Çelebi'nin bahsettiği Hicri 1046 senesinde (1636/37) inşa edildiğini bildirir. (bkz. Osmanlı Devri İzmir Camii ve Mescitleri Hakkında Ön Bilgi, 1973-1974). İzmir cami Mimarisi hakkında yakın tarihlerde doktora çalışması yapan Halil İbrahim Alparslan da çeşitli kaynaklardan benzer tarihleri bildirir: 1636-37 (Evliya Çelebi), 1650 öncesi (Aktepe, 2003), 1636-37 (Gültekin, 1952) (bkz. Osmanlı Dönemi İzmir'inde Müslüman Cemaatin Sosyo-Ekonomik Olanakları ile Cami Mimarisinin Gelişimi Arasındaki İlişkiler, 17.-20. Yüzyıl, 2014). İzmir araştırmacısı Yaşar Ürük ise Şadırvan Camii ile ilgili Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait bir belgeye şu ana kadar ulaşmak mümkün olmadığını bildirerek caminin muhtemelen çok daha sonra Sultan II. Süleyman tarafından inşa ettirildiği fikrindedir. (bkz. İzmir'de bir "Sultan" camii, Yenigün Gazetesi, 15.08.2022)

Anmerkung 2 des Übersetzers: Es ist immer noch umstritten, welche Moschee die erste Moschee im Bazar von İzmir war. Es wird allgemein angenommen, dass die Hisar-Moschee (erbaut 1597/98) die älteste Moschee ist, aber es ist schwierig, mit Sicherheit zu sagen, welche Moschee zuerst gebaut wurde, da sie aufgrund verschiedener Naturkatastrophen immer wieder umgebaut wurden. Was die Şadırvan-Moschee noch verwirrender macht, ist die Tatsache, dass die Informationen über die Eigentumsurkunde der Moschee und des Brunnens in den Stiftungsunterlagen besagen, dass die Gebäude der Kanuni-Sultan-Süleyman-Stiftung gehörten. Wenn die Moschee schon während der Herrschaft von Süleyman dem Prächtigen (1520-1566) erbaut wurde, wäre sie die älteste Moschee im Bazar-Gebiet. Offenbar stützte sich auch Müller-Wiener auf diese Information und schrieb, dass die Şadırvan-Moschee die erste Moschee in der Gegend war. Münir Aktepe, der Autor der wichtigsten Forschungsarbeit über die Moscheen von İzmir, stützt das Baudatum der Şadırvan-Moschee auf Evliya Çelebi, der 1670/72 nach İzmir kam, und gibt an, dass sie in dem von Evliya Çelebi erwähnten Jahr 1046 Hijri (1636/37) erbaut wurde (Osmanlı Devri İzmir Camii ve Mescitleri Hakkında Ön Bilgi, 1973-1974). Halil İbrahim Alparslan, der jüngst (2014) eine Doktorandenstudie über die Architektur der İzmir-Moschee durchgeführt hat, berichtet von ähnlichen Daten aus verschiedenen Quellen: 1636-37 (Evliya Çelebi), vor 1650 (Aktepe, 2003), 1636-37 (Gültekin, 1952). Der İzmir-Forscher Yaşar Ürük hingegen stellt fest, dass bisher kein Dokument über die Şadırvan-Moschee aus der Regierungszeit Süleymans des Prächtigen gefunden werden konnte, und glaubt, dass die Moschee erst viel später von Sultan Süleyman II. gebaut wurde. ("İzmir'de bir "Sultan" camii", Yenigün Gazetesi, 15.08.2022)

Han yapıları kataloğunun Luigi Storari'nin 1854 - 1856 tarihli İzmir Kent Planı ile karşılaştırılması.

Vergleich des Katalogs der Hanbauten in diesem Buch mit dem Stadtplan von Izmir von Luigi Storari aus den Jahren 1854 - 1856.

- Hanlar / Hane
- Camiler / Moscheen
- Kilisele / Kirchen
- Meydanlar / Plätze
- Kıyı Çizgisi (1856) Küstenlinie (1856)
- Kıyı Çizgisi (1905) Küstenlinie (1905)
- Kıyı Çizgisi (2025) Küstenlinie (2025)

Luigi Storari		Wolfgang Müller-Wiener	
No	Han Adı / Name	No	Han Adı / Name
1	Yeni Han	178	Yeni Han
2	Armeno Han	10	Armeniko-Han
3	Barut Hanı	17	Baruthanı
4	Barbaresco Han	16	Barbaresco Hanı
5	Küçük Vezir Han	106	Küçük Vezirhanı
6	Gioia Hanı	58	Gioia-Han
7	Imrocor Hanı		
8	Demir Han	102	Küçük Demir Hanı
9	Abacioğlu Hanı	11	Abacioğlu Hanı
10	Eski Cezair Hanı	51	Eski Cezayir Hanı
11	Cezayir Hanı	29	Cezayir Hanı
12	Kızlar Hanı	98	Kızlarağası Hanı
13	Büyük Yahudi Hanı		

Camiler / Moscheen	
1	Hisar Cami
2	Şadırvan Cami
3	Hacı Hüseyin Cami
4	Kestanepazarı Cami
5	Hasan Hoca Cami
6	Hatuniye Cami
7	Çorakkapı Cami
8	Derviş Cami
9	Kurşunoglu Cami
10	Hanbey Cami
11	Şeyh Cami
12	Faik Paşa Cami
13	Natırzade Cami
14	Kemeraltı Cami
15	Hacı Mahmut Cami
16	Selatinoglu Cami
17	Selvili Cami

Katolik Kiliseleri / Kirchen (Katholisch)	
1	Lazaristler Kilisesi
2	Kapusenler Kilisesi
3	Santa Maria Kilisesi
Rum Kiliseleri / Kirchen (Griechisch)	
1	Aya Yani Kilisesi
2	Epano Meryem
3	Aya Dimitri Kilisesi
4	Aya Yorgi Kilisesi
5	Aya Yani Kilisesi
6	Aya Fotini Kilisesi

Meydanlar / Plätze	
1	Kışla Meydanı
2	Ali Paşa Meydanı
3	Hisarönü Meydanı

Joseph de Bauffremont'un İzmir'e gelişi, Musée de la Marine Paris, 1766

Solda (No 11.) 1763 yangınında hasar gören St. Polycarp Kilisesi,
Ortadaki geniş yapı muhtemelen Madam Hanı

Die Ankunft von Joseph de Bauffremont in İzmir, Musée de la Marine Paris, 1766

Links (Nr. 11.) die Kirche St. Polycarp, die 1763 durch einen Brand beschädigt wurde,
das große Gebäude in der Mitte ist wahrscheinlich der Madam Han

2. 17. VE 18. YÜZYILDA LİMAN VE ÇARŞI

HAFEN UND BAZAR IM 17. UND 18. JAHRHUNDERT

16. yüzyılın sonlarına doğru Fransız, Hollandalı ve İngiliz ticarethaneler, o zamana dek büyük ölçüde Venedik ve Ceno-va tarafından hükmedilen Levant ticaretine giderek daha fazla hâkim oldular. Bu aşamada Smyrna, zengin hinterlandı ve baskınlara karşı iyi korunan limanı sayesinde kısa sürede önem kazandı ve kendi bölgesi üzerinde yükselen bir konuma geldi. Bu durum, hem şehrin ithalat ve ihracat için uygun bir aktarma noktası olması nedeniyle, hem de birbirleriyle şiddetle rekabet eden çok sayıda Avrupalı ticaret şirketinin şehre yerleşmesinden ve yanı sıra ilgili Avrupa devletleri konsolosluklarının kurulmasından da anlaşılabilir⁹. Bu gelişme, 17. yüzyılın ortalarından itibaren büyük ölçekte Halep'ten geçen Avrupa doğu ticaretinin buradaki yerel yöneticiler tarafından engellenmesiyle de desteklendi¹⁰. Limanın büyümesindeki başka bir faktör ise şehrin Girit üzerindeki Türk-Venedik savaşı esnasında (1645-1669) bir ikmal ve aktarma limanı olarak işlev görerek önem kazanmasıdır¹¹.

9 Bu konuda, diğerleri arasında, P. MASSON: *Histoire du Commerce Français dans Je Levant au XVIIe siècle* (Paris 1896) ve aynı yazar tarafından: *Histoire du Commerce Français dans Je Levant au XVIIIe siècle* (Paris 1911); G. R. BOSSCHA ERDBRINK: *At the threshold of Felicity. Ottoman-dutch relations during the Embassy of Cornelis Calkoen ...* (Ankara 1975). (Ankara 1975).

İzmir ticaret tarihi için o yüzyıldaki seyyahların raporları özellikle önemlidir (kaldıkları yıllarla):

17. yy. başı FRANCOIS ARNAUD (H. OMONT içinde: *Florilegium de Vogüé ...* Paris 1909, S. 467-484);

1623 L. GEDOYN (A. BOPPE: *Journal et correspondance de Gedoyen Le Turc*. Paris 1909);

1648 B. DE MONCONYS (*Journal de voyage de M. de Monconys en ... Syrie, a C'ple et en Natolie ...* publié par son fils. Lyon 1665-1666);

1653 L. D'ARVIEUX (*Memoires du Chevalier d'Arvieux, Envoyé extraordinaire du Roy* (ed. J. B. LABAT; Paris 1753); ayrıca bkz. burada alıntılanan Kopenhag-Leipzig 1753 Almanca baskısı);

1655 M. DE THEVENOT (*Travel into the Levant*. London 1687);

1668 J. B. DE TAVERNIER (*Beschreibung der 6 Reisen, welche J.B.Tavernier in T. Genf 1681, s. 33-37*);

1675 J. SPON / G. WHEELER (*Voyage d'Italie ... et du Levant*. La Haye 1724);

1678 CORN. DE BRUYN (*Voyage de Levant, en Egypte, Syrie ...* Paris 1714);

1685 GRAVIER D'ORTIERES

1699 A. DE LA MOTRAYE (*Reisen des Herrn de La Motraye in die Morgenländer*. Berlin 1783).

Seyyahlar arasında Türk seyyahı Evliya Çelebi'nin özel bir yeri vardır. 1671/72 İzmir bölümü (bkz. *Seyahatnamesi* 9. Cilt: Anadolu, Suriye, Hicaz 1671-1672. İstanbul 1935, s. 88-98).

10 L. D'ARVIEUX a. a. o. I, s. 36 vd; ayrıca bkz. W. H. LEWIS: *Levantine Adventure. The travels and missions of the Chevalier d' Arvieux 1653-1697* (London 1962) S. 16 vd. ve N. STEENSGAARD, *Scandinavian Economic Hist. Review* 15, sayı 1-2 (1967) s. 22.

11 Bkz. E. EICKHOFF: *Venedig, Wien und die Osmanen* (Münih 1970) s. 149.

Gegen Ende des 16. Jahrhunderts ging der bis dahin weitgehend von Venedig und Genua beherrschte Levantehandel allmählich mehr und mehr an französische, holländische und englische Handelshäuser über; in dieser Phase gewann Smyrna dank seines reichen Hinterlandes und seines gegen Überfälle gut geschützten Hafens bald eine über die eigene Region hinausragende Position als Umschlagplatz für Importe wie für den Export, wie sich aus der Ansiedlung zahlreicher miteinander oft recht heftig konkurrierender europäischer Handelsfirmen sowie aus der Begründung entsprechender Konsulate erkennen läßt⁹. Unterstützt wurde diese Entwicklung auch durch Behinderungen des früher in größerem Umfang über Aleppo laufenden europäischen Orienthandels durch die dortigen örtlichen Machthaber seit der Mitte des 17. Jahrhunderts¹⁰; von einiger Bedeutung für das Wachstum des Hafens war auch seine Funktion als Etappen- und Nachschubbahnen während des türkisch-venezianischen Krieges um Kreta (1645 bis 1669)¹¹.

9 Hierzu u. a. P. Masson: *Histoire du Commerce Français dans le Levant au XVIIe siècle* (Paris 1896) sowie vom gleichen Verf.: *Histoire du Commerce Français dans le Levant au XVIIIe siècle* (Paris 1911); G. R. Bosscha Erdbrink: *At the threshold of Felicity. Ottoman-dutch relations during the Embassy of Cornelis Calkoen ...* (Ankara 1975).

Von Bedeutung für die Geschichte des İzmir Handels sind hier vor allem die Berichte der Reisenden jenes Jahrhunderts (mit Aufenthaltsjahr):

Anfang 17. Jh. François Arnaud (H. Omont in: *Florilegium de Vogüé ...* Paris 1909, S. 467-484);

1623 L. GÉDOYN (A. BOPPE: *Journal et correspondance de Gédoyen Le Turc*. Paris 1909);

1648 B. DE MONCONYS (*Journal de voyage de M. de Monconys en ... Syrie, à C'ple et en Natolie ...* publié par son fils. Lyon 1605-1666);

1653 ff. L. D'ARVIEUX (*Mémoires du Chevalier d'Arvieux, Envoyé extraordinaire du Roy* (ed. J. B. Labat; Paris 1753)); vgl. auch die deutsche Ausgabe Kopenhagen-Leipzig 1753, nach der hier zitiert);

1655 M. DE THEVENOT (*Travel into the Levant*. London 1687);

1668 J. B. DE TAVERNIER (*Beschreibung der 6 Reisen, welche J. B. Tavernier in Türckey ...* Genf 1681, S. 33-37);

1675 J. SPON / G. WHEELER (*Voyage d'Italie... et du Levant*. La Haye 1724);

1678 CORN. DE BRUYN (*Voyage de Levant, en Egypte, Syrie ...* Paris 1714);

1685 GRAVIER D'ORTIÈRES

1699 A. DE LA MOTRAYE (*Reisen des Herrn de La Motraye in die Morgenländer*. Berlin 1783).

Eine Sonderrolle unter den Reisenden hat der türkische Reisende Evliya Çelebi, der um 1671/72 in İzmir weilte (vgl. *Seyahatnamesi* 9. cilt: Anadolu, Suriye, Hicaz 1671-1672. İstanbul 1935, S. 88-98).

10 So bei L. d'Arvieux a. a. o. I, S. 36 ff.; vgl. dazu auch W. H. Lewis: *Levantine Adventurer. The travels and missions of the Chevalier d'Arvieux 1653-1697* (London 1962) S. 16 ff. sowie M. Steneskärd, *Scandinavian Economic Hist. Review* 15, Heft 1-2 (1967) S. 22.

11 Siehe E. Eickhoff: *Venedig, Wien und die Osmanen* (München 1970) S. 149.

İzmir ve iç limanın üç boyutlu görselleştirilmesi,
Dreidimensionale Visualisierung von İzmir und des Innenhafens,
İzmir Time Machine

Bu dönemdeki ticaret faaliyetlerinin niteliği ve kapsamı, oldukça farklı kaynaklardaki münferit notlardan incelenerek en azından genel mahiyetiyle belirlenebilir¹². Öte yandan, artan ürün işleme ve depolama işleri için kesinlikle ihtiyaç duyulan yapı ve tesislerle ilgili 16. yüzyıl ve erken 17. yüzyıla ait halâ bir belge yoktur. Her halükârda 17. yüzyıl ortasında bir dizi büyük yapı inşa edilmiştir. Osmanlı tarihçisi Kâtip Çelebi o dönem yazdığı Kitab-ı Cihannüma'sında zaten 60 han olduğundan bahsetmiştir¹³. Hanların sayısı bundan sadece 25 yıl sonra 1671/72 civarında yazılan Evliya

Art und Umfang des Handels dieser Zeit lassen sich wenigstens angenähert aus einzelnen Notizen in recht verschiedenartigen Quellen erfassen¹²; dagegen gibt es noch immer keine Unterlagen über die baulichen Einrichtungen im 16. und im früheren 17. Jahrhundert, die man für die wachsenden Aufgaben eines Umschlag- und Stapelplatzes mit Sicherheit benötigte. Jedenfalls hat es bereits in der Mitte des 17. Jahrhunderts eine Reihe massiver Bauten gegeben, da der osmanische Geschichtsschreiber Kâtib Çelebi in seinem um diese Zeit verfaßten Kitâb-i Cihân-nümâ bereits 60 Hane erwähnt¹³, deren Zahl nur rund 25 Jahre später nach dem

12 Bu kaynaklar arasında öncelikle, Dipnot 9'da belirtilen literatür; ayrıca, R. DAVIS: English imports from the Middle East 1500-1780. İçinde: Studies in the Economic History of the Middle East (ed. M. A. Cook; Londra 1970) s. 193-206; ikincisi, Aleppo and Devonshire Square. English traders in the Levant in the 18th century (London Toronto 1967).

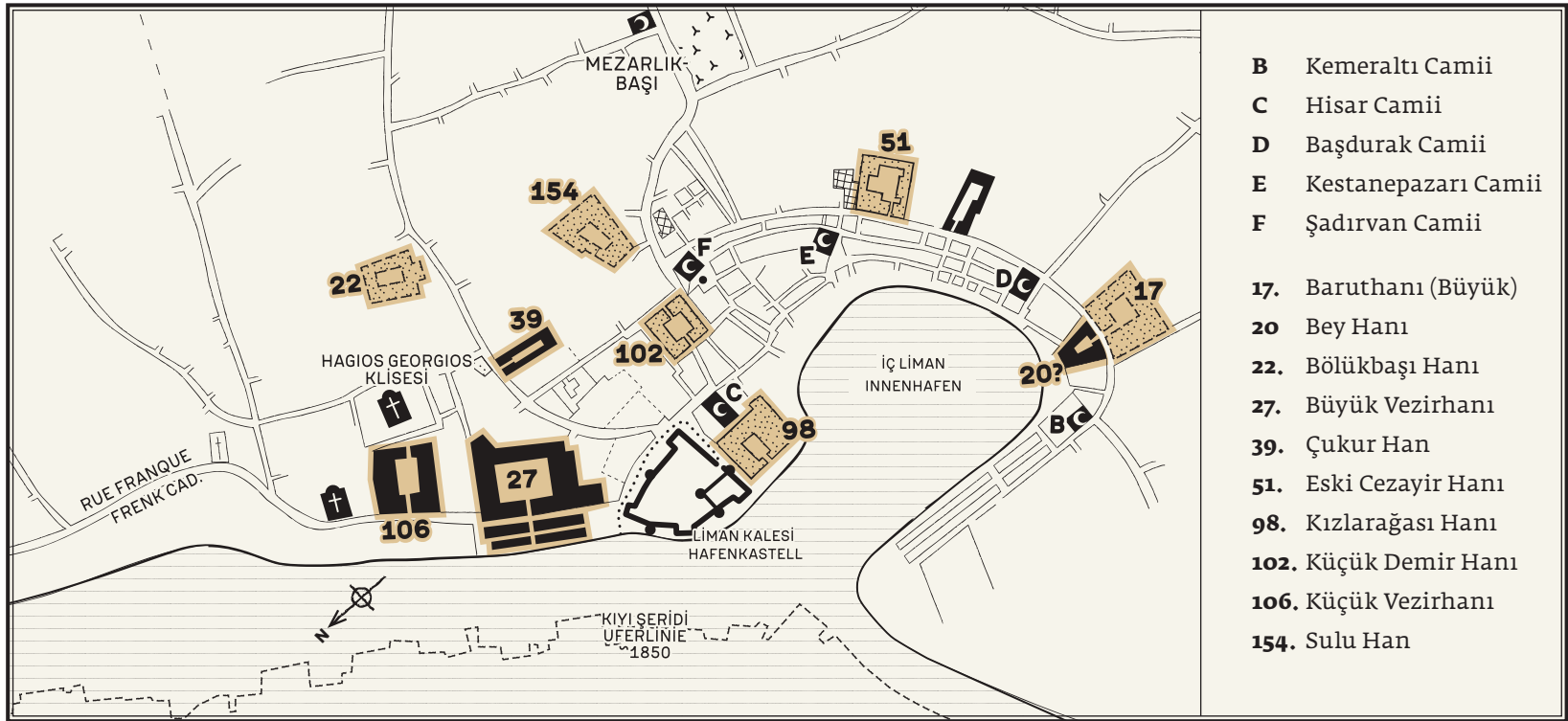
İzmir üzerinden ihraç edilen mallar öncelikle bölgenin ürünleri, yani kuru meyveler (çekirdeksiz kuru üzüm, incir), şarap, zeytinyağı, ham pamuk, afyon ve safra elmasının yanı sıra Manisa bölgesinden pamuk ürünleri ve İç Anadolu'dan Ankara keçisi kılı ve bundan yapılan iplikler ve ipek gibi ürünlerdi (bu malları getiren kervanlar genellikle Şubat, Temmuz ve Ekim aylarında gelirdi). İzmir ve çevresinde bulunup ihraç edilen ve özellikle Fransız sarayı tarafından hevesle satın alınan eski eserlerin (heykeller, sikkeler) değeri de düşük görünmemektedir. 17./18. yüzyıllarda ithal edilen ürünler ağırlıklı olarak Avrupa tekstil ürünleri (yünlü kumaş, İtalyan ipek ürünleri), kurşun, iğne, İngiltere'den kalay, kağıt ve Venedik camıdır. Avrupa'ya yapılan ihracatın yanı sıra, diğer Akdeniz limanlarıyla yapılan ticaret de İzmir için önemsiz olmayan bir rol oynamıştır, ancak bunu ayrıntılı olarak kaydetmek henüz mümkün olmamıştır; Türk gemilerinin yanı sıra Avrupalı ticaret gemileri de bu ticarete katılmıştır.

13 Bkz. G. R. BOSSCHA ERDBRINK a. a. O. (Dipnot 9), s. 194.

12 Unter diesen Quellen zunächst die in Anm. 9 angegebene Literatur; dazu ferner R. Davis: English imports from the Middle East 1500-1780. In: Studies in the Economic History of the Middle East (ed. M. A. Cook; London 1970) S. 193-206; ders., Aleppo and Devonshire Square. English traders in the Levant in the 18th century (London-Toronto 1967).

Zu den via İzmir exportierten Gütern gehörten in erster Linie die Produkte der Region, also Trockenfrüchte (Rosinen, Feigen), Wein, Olivenöl, Rohbaumwolle, Opium und Galläpfel, dazu auch Baumwollzeug aus dem Gebiet um Manisa sowie Produkte aus Inneranatolien wie Angoraziegenhaar und daraus hergestellte Garne sowie Seide (die diese Güter heranziehenden Karawanen kamen im allgemeinen im Februar, im Juli und im Oktober). Nicht gering scheint auch der Wert der in Smyrna und Umgebung gefundenen und exportierten Antiken (Statuen, Münzen) gewesen zu sein, die vor allem vom französischen Hof begehrt wurden. Importiert wurden im 17./18. Jh. vor allem europäische Textilprodukte (Wolltuch, italienische Seidenzeuge), dazu Blei, Nadeln, Zinn aus England, Papier und venezianisches Glas. Neben dem nach Europa gehenden Export spielte aber auch der Handel mit anderen mittelmeeischen Häfen für İzmir eine nicht unbedeutende Rolle, läßt sich aber im Detail bisher nicht erfassen; neben türkischen Schiffen waren auch europäische Kaufahrer daran beteiligt.

13 So bei G. R. BOSSCHA ERDBRINK a. a. O. (Anm. 9), S. 194.

Plan 2. İzmir'in 17. yüzyıl sonu ile 18. yüzyıl ortası arasındaki kentsel alanı. 1680 yılına kadar mevcut olan Hanlar (siyah) ve yaklaşık 1750 yılına kadar inşa edilen yeni yapılar (gri) yerleri tespit edilebildiği kadarıyla belirtilmiştir; numaralar katalog numaralarına karşılık gelmektedir.

Plan 2. Stadtgebiet von İzmir zwischen E. 17. Jh. und M. 18. Jh. mit Angabe der bis 1680 vorhandenen Hane (schwarz) und der bis ca. 1750 errichteten Neubauten, soweit diese lokalisierbar sind; die Nummern entsprechen den Katalog-Nummern.

Çelebi Seyahatnamesi'nde 82'ye yükselmiştir. Evliya hanların 18 tanesini isimleriyle aktarır¹⁴. Elbette bunların hiçbirisi bugünün şehir haritasında kesin yerleri ile belirlenemez; sadece genel anlamda ifade edilebilir ki, zamanın bazı büyük hanları limanın kuzey kıyı bölgesinde – daha sonra Kasap Hızır Mahallesi olarak adlandırılacaktır – ve daha kuzeydeki Rum kilisesi Hagios Georgios'un doğusunda yer almaktadır¹⁵. (**bkz. plan 2**) Liman koyu, 1670/80 civarında, antik çağdakinden çok daha küçüktü ve ayrıca büyük ölçüde balçıkla kaplıydı. Dönemin seyyahlarından kalan raporlara göre, iç limana sadece o zamanın nispeten küçük gemi ve tekneleri¹⁶ yanaşabiliyordu. Bunun yanı sıra – ancak daha sonraki yaygın adından da anlaşılacağı üzere – zaman zaman donanmanın kadirga filoları tarafından da kullanılıyordu. Bu durum, daha büyük gemilerin şehrin önünde nispeten iyi korunacak şekilde demirlemek zorunda kaldığı ve sadece tekneler yardımıyla yüklenip boşaltılabildiği anlamına gelmektedir.

um 1671/72 abgefaßten Reisebericht des Evliya Çelebi bereits auf 82 angestiegen war, von denen Evliya 18 Hane mit Namen überliefert¹⁴. Freilich ist keiner von diesen mit Sicherheit im heutigen Stadtplan zu lokalisieren; es läßt sich nur recht allgemein feststellen, daß einige der größeren Hane dieser Zeit im nördlichen Uferbereich des Hafens – in der später sog. Kasap Hızır Mahallesi – sowie noch weiter nördlich im Gebiet östlich der griechischen Kirche Hagios Georgios lagen¹⁵ (**vgl. beiliegende Pläne 2**). Die Hafenbucht war um 1670/80 bereits erheblich kleiner als in der Antike und dazu stark verschlammte; nach Berichten von Reisenden jener Zeit wurde sie nur mehr von den relativ kleinen Seeschiffen der Zeit und von Booten genutzt¹⁶, daneben aber auch – wie ihr später noch gebräuchlicher Name zeigt – gelegentlich von den Galeeren der Flotte. Das bedeutete also, daß größere Seeschiffe auf der relativ gut geschützten Reede vor der Stadt ankern mußten und nur mit Hilfe von Booten be- und entladen werden konnten.

14 Karş. için EVLIYA a. a. O. (Dipnot 9), s. 96.

15 AKTEPE'ye göre (Dipnot 3) muhtemelen Beyler Hanı (Katalog no. 20), Çukur Hanı (Kat. no. 39), Fazlullah Hanı (Kat. no. 55) ve Sulu Hanı (Kat. no. 154) XVIII. Asırda İzmir, S. 32'de konumları ve ana hatlarıyla belirtilmiştir, ancak böyle bir lokalizasyon için herhangi bir kaynaktan haberdar değilim (Canpolat'a göre konum bilgileriyle birlikte plan 2 ve 3'e bakınız).

16 Böylece D'ARVIEUX a. a. O. (Dipnot 9), I ..., SPON/WHEELER a. a. O., 0180'in yanı sıra THEVENOT a. a. O., I s. 91, TAVERNIER a. a. O., s. 31 ve C. DE BRUYN a. a. o., s. 24.

14 Vgl. EVLIYA a. a. O. (Anm. 9), S. 96.

15 Nach AKTEPE a. a. O. (Anm. 3) wohl der Beyler Han (Katalog Nr. 20), der Çukur Han (Kat. Nr. 39), der Fazlullah Han (Kat. Nr. 55) und der Sulu Han (Kat. Nr. 154) (XVIII. Asırda İzmir Çarşıları S. 32) in ihrer Lage und ihrem Umriß angegeben, doch ist mir keine Quelle für solche Lokalisierung bekannt (vgl. Pläne 2 und 3 mit Ortsangaben gemäß Canpolat).

16 So D'ARVIEUX a. a. O. (Anm. 9), I., SPON/WHEELER a. a. O., 0180 sowie THEVENOT a. a. O., I. S. 91, TAVERNIER a. a. O., S. 31 und C. DE BRUYN a. a. O., S. 24.

İzmir Frenk Sokağı - 1920'ler, Rue Franque - 1920er Jahre, SALT Research

Görsel 1. 1678 yılında Cornelis de Bruyn'a göre liman ve Pagos kalesinin yanı sıra çarşı alanını da içeren şehir görünümü (bkz. Dipnot 9).

Bild 1. Stadtansicht 1678 mit Hafen- und Pagos-Kastell sowie dem Bazargebiet nach Cornelis de Bruyn (vgl. Anm. 9).

Ticaret ve mal trafiğinin ağırlıklı olarak eski liman kalesinin kuzeyindeki alanda ve kısmen de daha kuzeydeki Frenk yerleşim bölgesinde gerçekleştiğini gümrük karakollarının¹⁷ konumları göstermektedir. Bunun yanı sıra Frenk tüccarları ve konsolosluklar aynı bölgede kıyıya kabaca paralel kuzey yönüne giden bir yol üzerinde yerleşmiştir. (**bkz. plan 2**) Bu, daha sonra Rue des Francs / Rue Franque¹⁸ olarak anılacak olan Frenk Sokağı'nı oluşturacaktır.

Daß sich dieser Warenverkehr im wesentlichen im Gebiet nördlich des alten Hafenkastells sowie zum Teil auch in dem weiter nördlich anschließenden Gebiet der fränkischen Wohnstadt abspielte, zeigen die Lage der Zollstationen¹⁷ sowie eben die Ansiedlung der fränkischen Kaufleute und ihrer Konsulate in diesem Gebiet (**vgl. beiliegende Pläne 2–4**) an der etwa uferparallel nach Norden führenden Straße, der später sog. Rue des Francs/Rue Franque¹⁸.

17 Frenk gümrüğünün yeri için bkz. MISSIR'den sonraki plan 3; SPON/WHEELER'e göre, eski liman girişinin güneyindeki Türk gümrük istasyonu 1670 civarında zengin bir şekilde döşenmiş ahşap bir bina olarak yeniden inşa edilmiştir.

18 18. yüzyılın başında yaklaşık 600-700 m uzunluğunda olan Rue Franque (bugün modern rıhtımdan yaklaşık 250-300 m uzaklıkta, kıyıya paralel 4. caddenin altından geçmektedir) 17./18. yüzyılda kıyıda yaklaşık 80-120 m uzaklıktaydı. Caddenin batı tarafını kaplayan mülklerin hepsinin denize doğrudan erişimi vardı; denize karşı, aynı zamanda patika görevi de gören bir bentle korunuyorlardı (bkz. D'ARVIEUX I, s. 30; burada ayrıca ev formları hakkında daha fazla ayrıntı). Caddenin doğu tarafında (bkz. planlar 2-4) en büyük iki Rum kilisesi (Hagios Georgios ve Hagia Photini), Fransiskanların eski kilisesi ve Aziz Polycarp Kapusenler Kilisesi bulunuyor; bunların yanında zanaatkâr aileler yaşıyordu.

İzmir'de 1670/80 civarında, İngiliz ve Fransız tüccarların evlerinin yanında 13-14 Hollandalı evi sayılmış; 1700 civarında, 18-20 Hollandalı tüccar evinin yanında yaklaşık 30 İngiliz ve bir o kadar Fransız evi kaydedilmiş ve Tournefort ayrıca bir Cenevizli tüccarın evini ve kendi vatandaşı olmayan eski Venedik konsolosunu bildirmiştir. Ancak bu sayılar 18. yüzyılın ilk yarısında önemli ölçüde azalmış görünmektedir (Hollandalı tüccarlar hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. diğerleri arasında G. R. BOSSCHA ERDBRINK a. a. O., s. 195 ff).

17 Zur Lage des fränkischen Zolls vgl. Plan 3 nach MISSIR; die türkische Zollstation südlich der Hafeneinfahrt ist nach SPON/WHEELER um 1670 als reichsausgestatteter Holzbau neu errichtet worden.

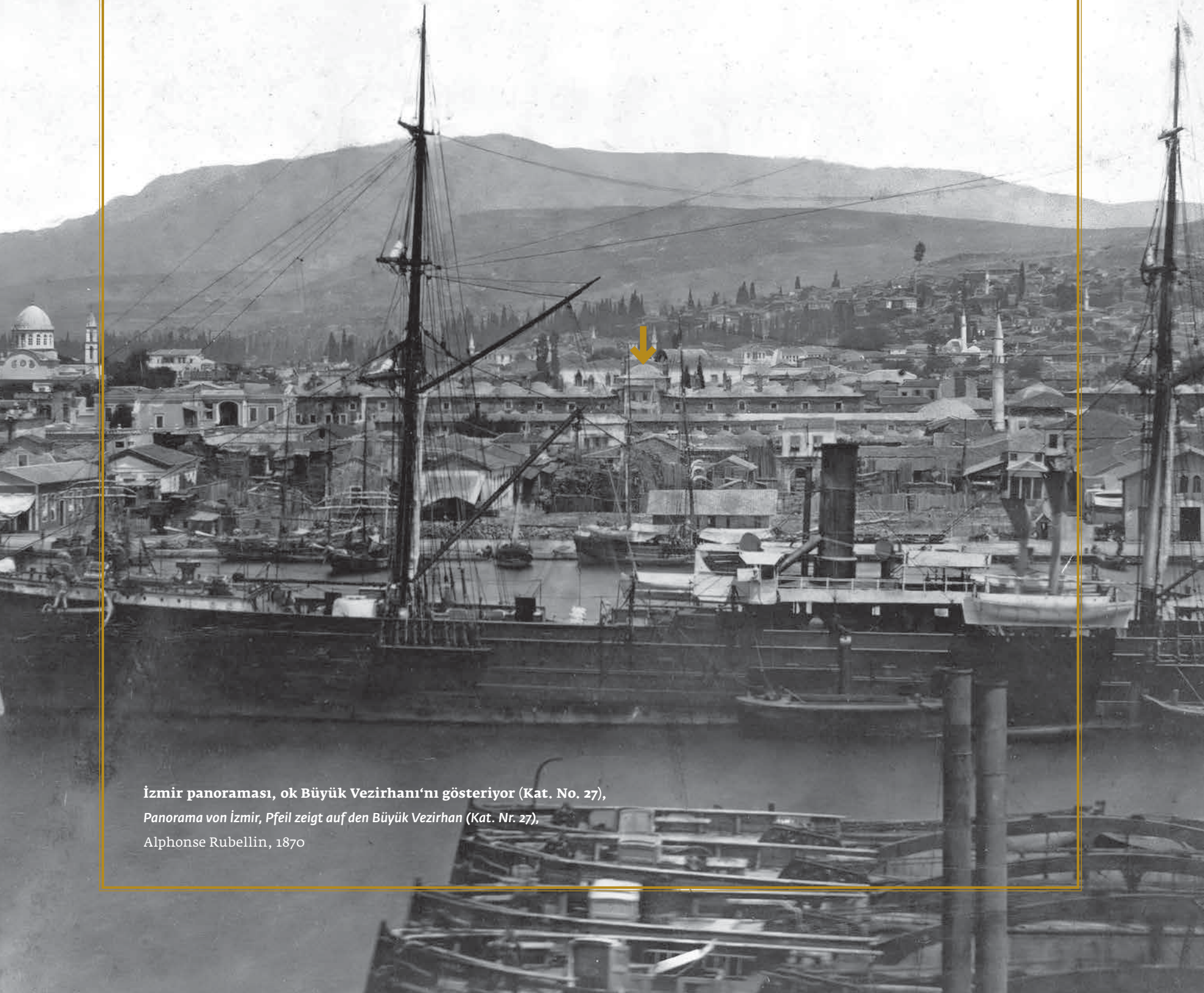
18 Die im Anfang des 18. Jhs. etwa 600–700 m lange Rue Franque (heute etwa 250–300 m vom modernen Kai entfernt unter der 4. uferparallelen Straße verlaufend) lag im 17./18. Jh. etwa 80–120 m vom Ufer entfernt, so daß die die Straße westlich säumenden Grundstücke alle direkten Zugang zum Meer hatten; gegen die See hin waren sie durch einen Damm gesichert, der auch als Spazierweg diente (vgl. D'ARVIEUX I, S. 30; hier auch Näheres zu den Hausformen). Auf der Ostseite der Straße (vgl. Pläne 2–4) lagen die beiden größten griechischen Kirchen (Hagios Georgios und Hagia Phoitiini), die alte Kirche der Franziskaner und die Kapuzinerkirche St. Polykarp; daneben wohnten hier Handwerkerfamilien.

In İzmir wurden um 1670/80 neben englischen und französischen Handelshäusern 13–14 holländische Häuser gezählt; um 1700 sind neben 18–20 holländischen Handelshäusern ca. 30 englische und ebenso viele französische Häuser überliefert, daneben berichtete Tournefort von einem genuesischen Kaufhaus und dem uralten venezianischen Konsul ohne eigene Landsleute. Diese Zahlen scheinen dann aber in der 1. Hälfte des 18. Jhs. deutlich abgenommen zu haben (vgl. u. a. G. R. BOSSCHA ERDBRINK a. a. O., S. 195 ff. mit näheren Angaben zu den holländischen Kaufleuten).

İZMİR TIME MACHINE

Büyük (Groß) Vezirhanı

İzmir panoraması, ok Büyük Vezirhanı'nı gösteriyor (Kat. No. 27),

Panorama von İzmir, Pfeil zeigt auf den Büyük Vezirhan (Kat. Nr. 27),

Alphonse Rubellin, 1870

Görsel 2. Şehrin 1720 civarındaki görünümü (Rijksmuseum Amsterdam'daki 337-S 1 numaralı yağlıboya tablodan detay), liman koyu ve kale ile solda Vezir-Han kompleksi; solda bayraklarla işaretlenmiş konsoloslukların bulunduğu Frenk mahallesi.

Bild 2. Stadtansicht um 1720 (Ausschnitt aus einem Ölgemälde/Kat. Nr. 337-S 1 des Rijksmuseums Amsterdam) mit Hafenbucht und -kastell und links daneben dem Vezir-Han-Komplex; nach links schließt das Frankenviertel mit den durch Flaggen gekennzeichneten Konsulaten an.

Bu durumu dönemin sadrazamı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından 1675'te inşa ettirilen büyük yapı kompleksinin yer seçimi açıkça göstermiştir. İki vezirhane ile bitişiğindeki bedesten ve hamamdan oluşan – baştan sona masif taş binalardır – bu yapılar eski liman kalesinin hemen kuzeydoğusunda, doğrudan deniz kıyısında (bkz. **Görsel 1 ve 2**) inşa edilmişlerdir. Bu yapılar mevcut hanlar ile birlikte artan ticaret trafiğine cevap verecek güvenli yük indirme ve depolama alanları sunuyordu¹⁹. Bütün bu yapı kompleksi 1922'deki yangın yıkımıyla ve takip eden yeni kentsel yapılaşma sırasında tamamen ortadan kalkmıştır.

Das zeigt sich ferner an der Platzwahl für die um 1675 von dem damaligen Großvezir Merzifonlu Kara Mustafa Paşa errichtete große Baunlage der beiden Vezirhane mit dem anschließenden sog. Bedestanen sowie einem Bad – durchweg massive Steinbauten, die unmittelbar nordöstlich des alten Hafenkastells direkt am Meeresufer (vgl. **Bild 1 u. 2**) errichtet wurden und nun über die bisher bestehenden Hane hinaus dem zunehmenden Handelsverkehr sichere Stapel- und Lagerplätze boten¹⁹; der gesamte Komplex ist bei den auf die Brandzerstörungen von 1922 folgenden rigorosen Stadtbauten vollständig abgerissen worden (vgl. unten S. 59 ff.).

18. yüzyılın sonu, Fransa'nın Mısır'ı işgaliyle birlikte Türkiye'deki Fransız ticaretinin tamamen çöküşünü ve buna ek olarak Avrupa'daki savaşların bir sonucu olarak İzmir'deki ekonomik faaliyetlerde genel bir düşüşü beraberinde getirdi. 19. yüzyıl için rakamlar ancak yaklaşık olarak verilebilmektedir: 1825/30 civarında, yaklaşık 20 İngiliz evinin yanında 26 Fransız tüccardan bahsedilir, 1840/50 civarında 12 Fransız, 16 İngiliz ve son zamanlarda 3 Amerikan ticaret evi vardı (bkz. CH. Issawi a. a. O., S. 100 f.); buna ek olarak, kesinlikle başka uluslardan (İtalyanlar, Avusturyalılar, vb.) tüccarlar da vardı, ancak bunların Rue Franque'a yerleşmeleri artık beklenemez. Bölgenin 1845 civarındaki ayrıntılı bir tasviri L. ROSS tarafından verilmiştir: Kleinasien und Deutschland (Halle 1850) s. 159 ff.

19 Vezirhaneler hakkında bkz. aşağıda s. 102 (katalog no. 27 ve 106) ve Bedestenler hakkında s. 70 f.

Das Ende des 18. Jhs. brachte mit der französischen Invasion in Ägypten einen völligen Zusammenbruch des französischen Türkeihandels und darüber hinaus infolge der Kriege in Europa auch ein allgemeines Nachlassen wirtschaftlicher Aktivitäten in İzmir. Für das 19. Jh. sind die Zahlen nur angenähert zu gewinnen: Um 1825/30 werden 26 französische Kaufleute neben ca. 20 englischen Häusern erwähnt, um 1840/50 zählte man 12 französische, 16 englische und neuerdings auch 3 amerikanische Geschäftshäuser (vgl. dazu Ch. Issawi a. a. O., S. 100 f.); daneben gab es sicher noch Kaufleute anderer Nationen (Italiener, Österreicher u. a.), doch ist nun nicht mehr unbedingt mit ihrer Ansiedlung in der Rue Franque zu rechnen. Eine ausführliche Beschreibung des Gebietes um 1845 gibt L. Ross: Kleinasien und Deutschland (Halle 1850) S. 159 ff.

19 Zu den Vezirhanen vgl. unten S. 102 (Katalog Nr. 27 und 106) sowie zu den Bedestanen S. 70 ff.

Görsel 10. Kızlarağası Hanı'nın avlusu, arka planda Hissar Camii'nin kubbesi ile (1981)

Bild 10. Innenhof des Kızlar Ağası Hanı mit der Kuppel der Hissar Camii im Hintergrund (Zustand 1981).

Kızlarağası Hanı, SALT Research

Plan 5. İzmir: Kızlarağası Hanı kat planı - zemin kat. (M. Sözen'e göre, bkz. Dipnot 27)

Plan 5. İzmir: Grundriß des Kızlar Ağası Hanı; Erdgeschoß (nach M. Sözen, a. a. o./Anm. 27)

17. yüzyılda kaydedilen hanların çoğu 18. ve 19. yüzyılın şiddetli deprem ve yangınlarının verdiği tahribattan sonra varlıklarını sürdürememiş görülmektedir; çünkü 19. yüzyılın haritalarında Evliya Çelebi'nin bahsettiği han isimlerin hiçbiri kesin olarak tespit edilememektedir. Ancak özellikle bu bölgede isim değişiklikleri olduğu veya en azından farklı isimleri de hesaba katmak gerektiği unutulmamalıdır. En azından 18. yüzyılın en büyük hanlarından biri olan Kızlarağası Hanı'nın²⁰ ayrıntılı olarak bilinen tarihi bize göstermektedir ki, bir yapının aynı yerde (ve belki de yeni isimlerle) birkaç kez inşa edilmesi beklenebilir.

18. yüzyılın yapıları arasında kesinlikle en önemlisi yukarıda sözü edilen Kızlarağası Hanı'dır. Bu han hem sağlam konstrüksiyonu sayesinde ve hem de 1922'deki yangın alanının

Aus der Reihe der sonst im 17. Jahrhundert verzeichneten Hane scheinen die meisten die schweren Erdbeben- und Brandzerstörungen des 18. und 19. Jahrhunderts nicht überlebt zu haben; denn auf den Karten des 19. Jahrhunderts ist keiner der von Evliya Çelebi genannten Namen mit Sicherheit zu lokalisieren, wenngleich gerade in diesem Bereich auch mit Namenswechsel oder zumindest variierendem Namen zu rechnen ist. Im übrigen zeigt die wenigstens in Einzelzügen bekannte Geschichte eines der größten Hane des 18. Jahrhunderts, des Kızlar Ağası Hanı²⁰, daß offenbar auch hier mit mehrfachen Neubau an derselben Stelle (und danach vielleicht auch mit neuem Namen?) zu rechnen ist.

Unter den Bauten des 18. Jahrhunderts ist der eben genannte Han sicher der bedeutendste und dank seiner soliden Konstruktion und seiner Lage außerhalb des Brandgebietes von 1922 auch

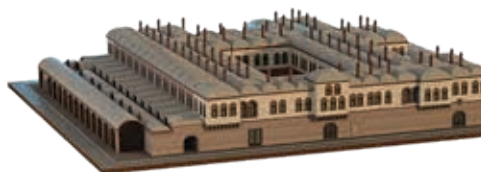
²⁰ Kızlarağası Hanı hakkında bkz. aşağıda s. 110 (kat. no. 98); yapının tarihi hakkında bkz. E. GRÄF : Die Geschichte eines Chan's in Smyrna (Schriften der Max Frhr. von Oppenheim-Stiftung 1; Wiesbaden 1955). Hanın kullanımı ve idaresi hakkında ayrıntılı bilgi için esere bkz.

²⁰ Zum Kızlar Ağası Hanı vgl. unten S. 110 (Kat. Nr. 98); zur Geschichte des Gebäudes siehe E. GRÄF: Die Geschichte eines Chan's in Smyrna (Schriften der Max Frhr. von Oppenheim-Stiftung 1; Wiesbaden 1955) mit ausführlichen Angaben über Nutzung und Verwaltung.

Kızlarağası Hanı, 1993 yılında büyük ölçekli bir yenileme çalışması geçirmiş ve 1995 yılında kapılarını tekrar açmıştır.

Der Kızlarağası Han wurde 1993 einer umfassenden Renovierung zugeführt und öffnete 1995 wieder seine Türen.

İZMİR TIME MACHINE
Kızlarağası Hanı

dışarısında kalan konumuyla, eksiksiz olmasa da yapısı en azından önemli ölçüde korunmak suretiyle bugüne kadar ulaşmış tek büyük han örneğidir. İki katlı yapı, orta avlu bitişiğinde yer alan tonozlu geçitler (**bkz. Plan 5 ve Görsel 10**) ve avluyu çevreleyen üst kattaki galerilerden meydana gelmektedir. Burada ayrıca mimarî açıdan zengin biçimde döşenmek suretiyle vurgusu artırılmış sokağa bakan odalar da vardı. Bunlar ne yazık ki günümüze dek ulaşamamıştır. Sözü edilen dönemden fazla sayıda yapısal varlığın korunamamış olmasının çeşitli nedenleri vardır: Depremlerin verdiği hasarların yanı sıra o dönemde Avrupa ile olan ticaretin neredeyse bitme noktasına gelmesinden söz edilebilir. 17. yüzyıldan 18. yüzyıla geçişte ve 18. yüzyılın ilk yarısında İzmir'deki Hollanda ve İngiliz ticarî faaliyetleri tüm Avrupa'yı izler biçimde ama özellikle dönemin Türkiye'sinde oldukça belirsiz bir hale gelerek önemli ölçüde azalmıştır. Öyle ki bir Venedik filosu 1694'te Sakız adasını ele geçirdikten sonra İzmir'e de saldırmak istemiş ancak Avrupa güçleri konsoloslarının acil uyarılarıyla caydırılabılmıştır²¹. Bu belirsizlikler daha sonra Patrona Halil ayaklanmasına yol açacak olan ülkedeki ekonomik zorluklardan da kaynaklanıyordu²².

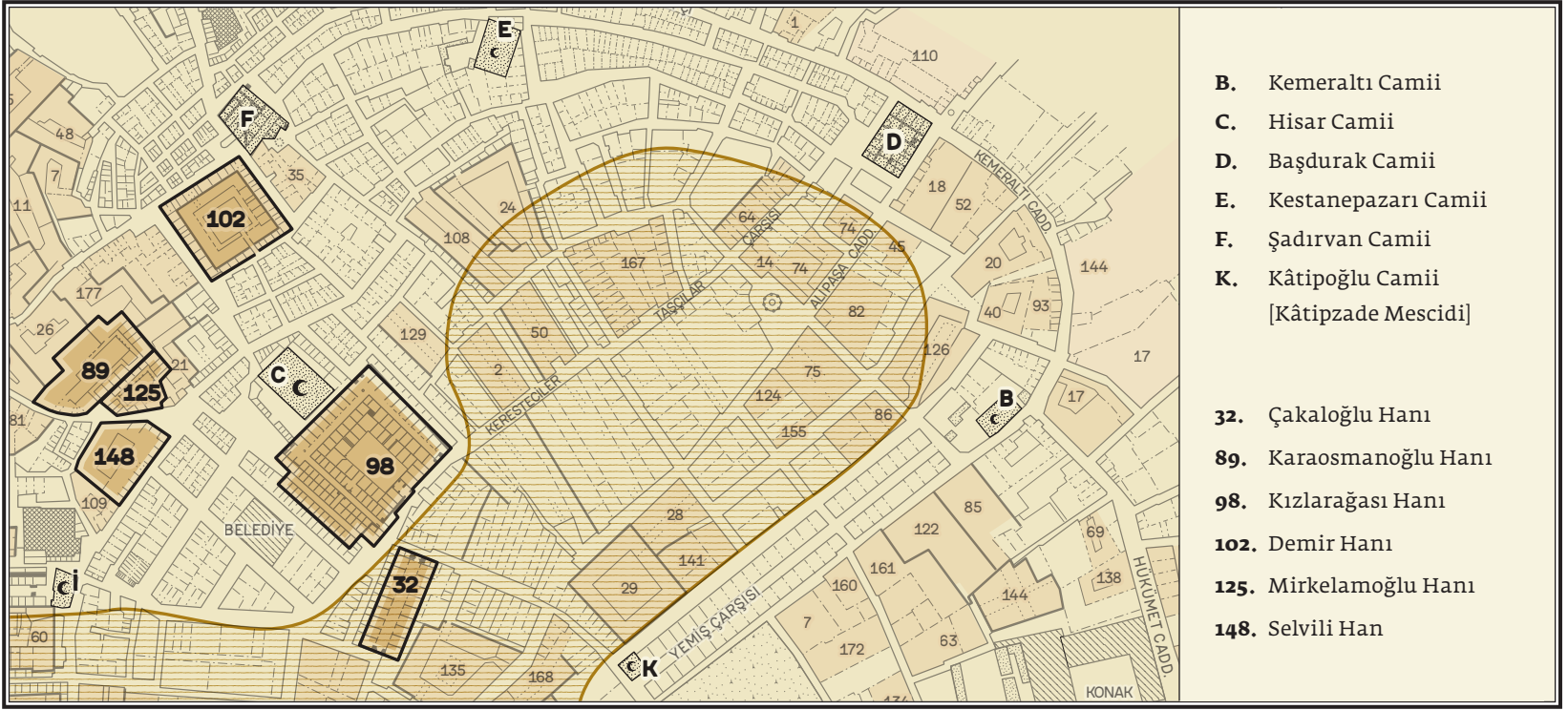
der einzige größere Han, der heute noch wenigstens in seinem wesentlichen (wenn auch nicht vollständigen) Baubestand erhalten ist – eine zweigeschossige Hofanlage mit seitlich angehängten Gewölbegängen (**vgl. Plan 5 und Bild 10**) und Hof umgebenden Galerien im Obergeschoß; hier lagen auch zur Straße hin architektonisch reicher ausgestattete und betonte Räume, die heute allerdings nicht mehr erhalten sind. Daß aus dieser Zeit nicht mehr an baulicher Substanz erhalten ist, mag neben den Erdbebenschäden seinen Grund auch darin haben, daß sowohl der holländische wie der englische Handel in İzmir im Übergang vom 17. zum 18. Jahrhundert und in der 1. Hälfte des 18. Jahrhunderts infolge der in ganz Europa, vor allem aber auch in der Türkei selbst recht unsicheren Lage erheblich nachließen: so hatte 1694 eine venezianische Flotte nach der Eroberung von Chios auch Smyrna angreifen wollen und war nur durch eindringliche Mahnungen der Konsuln aller europäischen Mächte davon abgebracht worden²¹; Unsicherheiten ergaben sich ferner aus den später zum sog. Patrona Halil-Aufstand führenden wirtschaftlichen Schwierigkeiten im Lande²².

21 Bkz. EncIsl II 607 ve ayrıca F. V. J. ARUNDELL: Discoveries in Asia Minor II (Londra 1834) s. 392 f.

22 Bu konuda R. DAVIS a. a. O. (Dipnot 12/1967) s. 37 ff. ve G. R. BOSSCHA ERDBRINK a. a. O. (Dipnot 9) s. 38 f., s. 91. Genel durum hakkında bkz. J. SHAW: History of the Ottoman Empire and Modern Turkey I (Cambridge Univ. Press 1976) s. 228 ff.; Patrona Halil ayaklanması hakkında bkz. M. M. AKTEPE : Patrona İsyanı (İstanbul 1958).

21 Siehe EncIsl II 607 sowie F. V. J. ARUNDELL: Discoveries in Asia Minor II (London 1834) S. 392 f.

22 Vgl. dazu R. DAVIS a. a. O. (Anm. 12/1967) S. 37 ff. und G. R. BOSSCHA ERDBRINK a. a. O. (Anm. 9) S. 38 f., S. 91. Zur allgemeinen Lage vgl. Sir J. SHAW: History of the Ottoman Empire and Modern Turkey I (Cambridge Univ. Press 1976) S. 228 ff.; zum Patrona Halil-Aufstand s. M. M. AKTEPE: Patrona İsyanı (İstanbul 1958).

Plan 4. İzmir'in liman ve çarşı bölgesinin planı. **Eski liman bölgesi**

Plan 4. Plan des Hafen- und Bazargedietes von İzmir. **Das alte Hafengebiet**

Belki de bu şekilde İzmir'deki ihracatın neden ancak 18. yüzyılın ikinci yarısında yeniden artmaya başladığını ve büyük mimarî yapıların da neden 18. yüzyılın sonuna doğru yeniden inşa edilebildiğini açıklamak mümkün olur. Bu dönemden günümüze nispeten iyi korunmuş olarak kalan yapılar şunlardır: Çakaloğlu Hanı [32] ve Mirkelamoğlu Hanı [125], ayrıca Karaosmanoğlu Hanı [89] ve komşuluğundaki Selvili Han [148], ki ikisi de ancak yarıya yakın biçimde ayakta, Demir Hanı'nın [102] ise, duvarlarından çok az bir bölümü ve Tonoz kalıntıları mevcuttur²³. (bkz. plan 4)

Bu son sözü edilen han yapılarının eski limana yakın çevredeki konumlarını göz önünde bulundurursak daha önce orada bulunmuş yapıların üzerine inşa edildiklerini öne sürülebiliriz. Çünkü böylesine uygun konumlu arsalar 18. yüzyıla kadar hiçbir surette boş kalmazdı. Kızlarağası Hanı [98] ile Çakaloğlu Hanı'nın [32] bulundukları yer göstermektedir ki, halen güvensiz olan alüvyonlu ovanın inşasının belli ki bir maliyeti vardır; çünkü bu devasa binalara burada sağlam temeller atmak kolay olmamış olmalıdır. Gerek bu sözü edilen yeni yapılar gerekse seyyahların raporları, eski limanın 18. yüzyılda tamamen terk edildiğini gösteriyor. 1765'de R. Chandler eski liman bölgesinde yalnızca şiddetli yağmurlardan sonra durgun suyun bulunduğu ve yaklaşık 60 yıl sonra (1830/35 civarı) V. J. Arundell ve Ch. Texier birbirlerini destekler biçimde eski liman bölgesinin artık tamamen dolduğundan bahseder²⁴. (belki de 1778 depreminden kalan enkazla?)

So mag vielleicht zu erklären sein, daß erst im Laufe der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts die Exporte wieder etwas zunahmen und daß auch größere Bauten in İzmir erst wieder gegen Ende des 18. Jahrhunderts entstanden: Nach ihren Bauformen gehören in diese Zeit der heute noch relativ gut erhaltene Çakaloğlu Hanı und der Mirkelâmoğlu Hanı, vermutlich auch der Karaosmanoğlu Hanı und der benachbarte Selvili Hanı, die beide noch etwa zur Hälfte vorhanden sind sowie der Demir Hanı, von dem aber nur mehr einzelne Mauer- und Gewölbereste existieren (vgl. Plan 4)²³.

Die Lage der letztgenannten Han-Bauten in unmittelbarer Nähe des Hafens läßt darauf schließen, daß sie ältere Bauten ersetzen, denn derart günstig gelegene Grundstücke wären kaum bis ins 18. Jahrhundert hinein frei geblieben. Die Lage des Kızlarağası-Hanes und des Çakaloğlu Hanı in bei ihrer Erbauung noch unsicherem Schwemmland dagegen zeigt, daß man sich die Lage in diesem Gebiet offenbar etwas kosten ließ; denn diese massiven Bauten hier sicher zu fundamentieren, dürfte nicht ganz einfach gewesen sein. Diese Neubauten und Berichte von Reisenden zeigen, daß der Hafen im Laufe des 18. Jahrhunderts völlig aufgegeben wurde: 1765 berichtet R. Chandler, daß nur mehr nach starken Regenfällen Wasser im alten Hafengebiet stehe, und rund 60 Jahre später (um 1830/35) erwähnen V. J. Arundell und Ch. Texier übereinstimmend, daß das alte Hafengebiet mittlerweile völlig zugeschüttet sei²⁴ - vielleicht u. a. mit Trümmerschutt des Erdbebens von 1778?

²³ Bkz. Katalog no. 102.

²⁴ Bkz. R. CHANDLER: Travels in Asia Minor (Oxford 1775), s. 63 f. ve F. V. J. ARUNDELL (Dipnot 21) s. 400 ve ayrıca CH. TEXIER: Description de l'Asie Mineure II (Paris 1849), s. 30.

²³ Vgl. Katalog Nr. 102.

²⁴ Sobei R. CHANDLER: Travels in Asia Minor (Oxford 1775), S. 63 f. und V. J. Arundell a. a. O. (Anm. 21) S. 400 sowie Ch. TEXIER: Description de l'Asie Mineure II (Paris 1849), s. 30.

1688 İzmir Depremi [Gravür] / Das Erdbeben von 1688 in Smyrna [Kupferstich], Jan Luyken, 1695. (Rijksmuseum)

Yeni Rıhtım, Neuer Kai, 1895

3. 19. YÜZYILDA ÇARŞININ GELİŞİMİ

DIE ENTWICKLUNG DES BAZARS IM 19. JAHRHUNDERT

19. yüzyılın başında şehir manzarasından sadece eski liman silinmekle kalmadı; Sultan III. Selim ile 18. yüzyılın sonlarına doğru yapılmaya başlanan reformlar genişleyerek II. Mahmut ve özellikle Abdülmecit (1839 - 1861) dönemlerinde devam etti. Bu gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi gerileme sürecine rağmen İzmir için bir ekonomik patlamayla, bunu izler şekilde şehir manzarasının ve her şeyden önce eski çarşı bölgesinin temelden değişmesi ile sonuçlandı. Dünya pazarındaki değişimler ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar sektörlerin de değişmesine yol açmış; İzmir'de işlenen ticarî mallar ile ticaret ortaklarının değişimi, ayrıca teknik yenilikler (vapur, demiryolu, yeni rihtım tesisinin inşası vb.) şehrin ticarî hayatı ve işletmeleri için önemli sonuçlar doğurmuştur²⁵.

25 İzmir'in 17./18. yüzyıllarda zaten karakteristik olan ithalat ve ihracat mallarına ek olarak (bkz. yukarıdaki Dipnot 12), 19. yüzyıl boyunca yeni mallar eklendi. Daha fazla ayrıntı eski seyahatnamelerde, Doğu ticareti üzerine el kitaplarında veya ilgili dergilerde (Deutsches Handels-Archiv, Deutsche Levante-Zeitung, vb.) ve aşağıdaki eserlerde (ancak hiçbir şekilde ekonomik tarihin kapsamlı bir açıklaması olması amaçlanmamıştır!) dağınık olarak bulunabilir: C. von SCHERZER: Smyrna mit besonderer Rücksicht auf die geographischen, wirtschaftlichen und intellectuellen Verhältnisse (Wien 1873); V. CUINET: La Turquie d'Asie. Géographie administrative, statistique ... III (Paris 1894), S. 334-437; D. GEORGIADIS: Smyrne et l'Asie Mineure au point de vue économique et commerciale (Paris 1895); N. BEROPULOS: Xerrizoma-Xanazontanema. İçinde: Mikrasiat. Chron. 10. 1963, S. 293-333; TH. A. BRYSON: American diplomatic relations with the Middle East 1784-1975. A survey (Metuchen N. J. 1977); CH. ISSAWI: The Economic History of Turkey 1800-1914 (Univ. of Chicago-Press 1980).

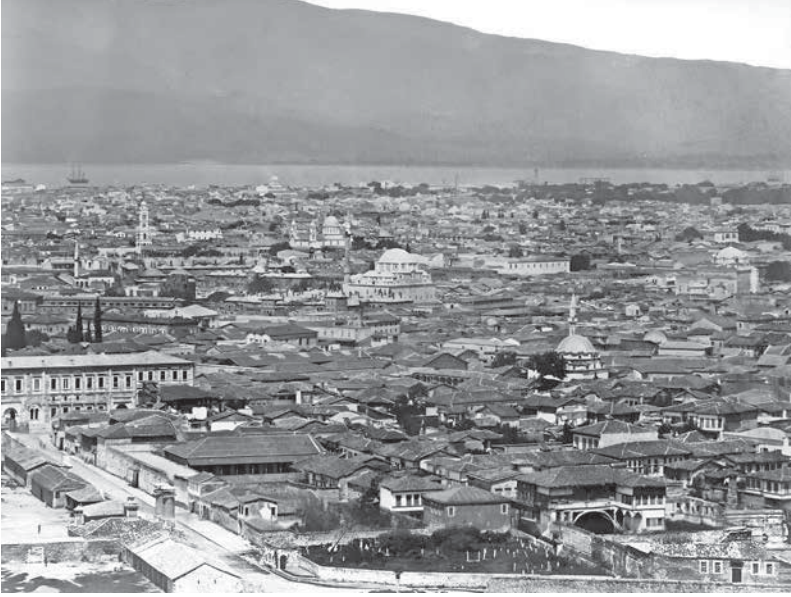
İthal edilen mallar arasında öne çıkanlar (bkz. BEROPULOS): Sömürge malları (pirinç, şeker, kahve), petrol, kâğıt, kereste, cam eşyalar, silahlar ve pamuklu kumaşlar. İhraç malları arasında geleneksel ürünlere tütün (bkz. ISSAWI, S. 249 vd.), incir ve sultani üzüm (ISSAWI, S. 260 vd. ve 264 vd.), zeytinyağı (ISSAWI, S. 246 vd.), pamuk (ISSAWI, S. 233 vd.) ve tiftik ile afyon (ISSAWI, S. 261 vd.), ayrıca zımpara ve 1860/70 civarından itibaren giderek artan oranda halı (bkz. ISSAWI, S. 306 vd.); buna karşılık ipek ihracatı önemli ölçüde azaldı.

19. Yüzyılda hala önemli olan İngiliz ticarethanelerine ek olarak (1820/25 civarında İzmir'de yaklaşık 20 büyük İngiliz firması vardı), ticaret ortaklarının sayısı 19. yüzyıl başından itibaren ABD ve (bkz. BRYSON op. cit., S. 9, 14 ve CH. MACFARLANE: C'ple in 1828 - a residence of 16 months in the Turkish Capital ... I [Londra 1829] S. 63 vd.) buharlı gemi hatlarının sayısının fazlalaşması vesilesiyle Avusturya ile artmıştır. Öte yandan Hollanda ve Fransız ticaretinin kapsamı ve önemi azaldı. Diğer Levant limanlarında olduğu gibi İzmir'de de Avrupalı ticarethaneler ihracat ve ithalatla baskın bir rol oynuyordu; buna karşılık yerel tüccarların, yani İzmir'de çoğunlukla Rum ve Ermeni tüccarların cirosu nispeten düşüktü (bkz. BIRKEN a. a. O. (Dipnot 1), S. 45 f. kaynaklarla birlikte).

Mit dem Beginn des 19. Jahrhunderts verschwand jedoch nicht allein der alte Hafen aus dem Stadtbild; die mit Sultan Selim III. gegen Ende des 18. Jahrhunderts einsetzenden und unter den Sultanen Mahmut II. und vor allem Abdülmecit I. (1839 bis 1861) langsam weitergeführten inneren Reformen brachten trotz des politischen Niederganges des alten Osmanenreiches einen wirtschaftlichen Aufschwung für İzmir, in dessen Folgen sich das Bild der Stadt und vor allem die alte Bazarzone grundlegend wandeln sollten. Veränderungen auf dem Weltmarkt und neue Bedürfnisse führten zu Veränderungen bei den in İzmir umgeschlagenen Handelsgütern und zu Verschiebungen in der Bedeutung der Handelspartner; technische Neuerungen (Dampfschiff, Eisenbahn, Neubau der Kaianlagen usw.) hatten weitere einschneidende Folgen für die Stadt, für ihren Handel und ihre Gewerbe²⁵.

25 Zu den schon im 17./18. Jh. für İzmir charakteristischen Import- und Exportwaren (vgl. oben Anm. 12) traten im Laufe des 19. Jhs. noch neue Güter hinzu; Näheres dazu findet sich zerstreut in alten Reisebeschreibungen, in den Handbüchern zum Orienthandel bzw. einschlägigen Zeitschriften (Deutsches Handels-Archiv, Deutsche Levante-Zeitung u. ä.) sowie in den folgenden Arbeiten (womit aber keinesfalls eine wirtschaftsgeschichtlich erschöpfende Darstellung gegeben werden soll!): C. von SCHERZER: Smyrna mit besonderer Rücksicht auf die geographischen, wirtschaftlichen und intellektuellen Verhältnisse (Wien 1873); V. CUINET: La Turquie d'Asie. Géographie administrative, statistique ... III (Paris 1894), S. 334-437; D. GEORGIADIS: Smyrne et l'Asie Mineure au point de vue économique et commerciale (Paris 1895); N. BEROPULOS: Xerrizoma-Xanazontanema. In: Mikrasiat. Chron. 10. 1963, S. 293-333; Th. A. BRYSON: American diplomatic relations with the Middle East 1784-1975. A survey (Metuchen N. J. 1977); Ch. Issawi: The Economic History of Turkey 1800-1914 (Univ. of Chicago-Press 1980). Unter den Importgütern werden nun vor allem aufgeführt (vgl. BEROPULOS): Kolonialwaren (Reis, Zucker, Kaffee), Petroleum, Papier, Bauholz, Glaswaren; daneben Waffen und Baumwollstoffe. Bei den Exportgütern traten zu den traditionellen Produkten Tabak (vgl. ISSAWI, S. 249 ff.), Feigen und Rosinen (ISSAWI, S. 260 f. und 264 f.), Olivenöl (ISSAWI, S. 246 ff.), Baumwolle (Issawi, S. 233 ff.) und Mohair sowie Opium (Issawi, S. 261 ff.) hinzu, Schmirgel und seit etwa 1860/70 zunehmend Teppiche (vgl. ISSAWI, S. 306 ff.); dagegen nahm der Seidenexport deutlich ab.

In die Reihe der bisherigen Handelspartner traten neben die auch im 19. Jh. noch bedeutenden englischen Handelshäuser (um 1820/25 wurden in İzmir ca. 20 größere englische Firmen gezählt) seit A. 19. Jhs. zunehmend mehr die USA (vgl. Bryson a. a. O., S. 9, 14 sowie Ch. MACFARLANE: C'ple in 1828 - a residence of 16 months in the Turkish Capital... I [London 1829] S. 63 ff.) und dazu auch mit Zunahme des österreichischen Dampfer-Liniendienstes eben Österreich; dagegen nahmen Umfang und Bedeutung des holländischen und französischen Handels ab. Eine überragende Rolle spielten in İzmir ebenso wie in anderen Levantehäfen im Export und Import die europäischen Handelshäuser; vergleichsweise gering waren demgegenüber die Umsätze der Einheimischen, d. h. in İzmir vor allem griechischer und armenischer Kaufleute (vgl. dazu A. BIRKEN a. a. O. (Anm. 1), S. 45 f. mit Quellen).

Görsel 5. Çarşı bölgesine güneyden bakış (yaklaşık 1890)

Bild 5. Blick von Süden über das Bazargebiet (um 1890)

Ancak ilki 18. yüzyılın son yılları ve 19. yüzyılın başlangıcındaki kapsamlı tadilat çalışmaları ve pek çok yeni yapının inşasına duyulan ihtiyaç, 1778'deki yıkıcı depremin bir sonucu olarak kabul edilebilir. Kentteki camilerin neredeyse tamamı yıkılmış veya ağır hasar görmüş; birçok konsolosluk binası ve onlarla birlikte şehrin konut bölgesinin büyük bir kısmı yanmıştı. Ek olarak kısmen deprem nedeniyle kısmen de buna müteakip meydana gelen yangınlarla şehir içindeki 25 han da yerle bir olmuştu²⁶. Çarşayı bir yay şeklinde çevreleyen camilerin tamamına yakını bu nedenle ya önemli ölçüde onarım görmüş ya da yeni baştan inşa edilmiştir. 1784/85'te Başdurak Camii (= Hacı Hüseyin Camii) ve Kemeraltı Camii, 1815'de Şadırvan Camii ve Kestanepazarı Camii²⁷ de muhtemelen yine aynı dönemde, hepsi benzer biçimde dükkân ve depo amacıyla kullanılan tonozlu zemin katları üzerine yeniden inşa edildiler. Bu tür formlar daha önce de benzer çarşı bölgelerindeki cami yapıları için kullanılmıştır. Çünkü aynı zamanda amaç bu yapıları çarşının labirentinde öne çıkarmaktı ki, İzmir'in eski manzara çizimleri de bunu açıkça göstermektedir (**bkz. Görsel 5 ve 6**).

26 Depremler hakkında karşı yukarıdaki 2. Dipnot ve B. F. SLAARS a. a. O. (Dipnot 2), s. 132 f.

27 İzmir camileri hakkında bkz: İ. UNGAN: İzmir Cami'leri (Edebiyat Fak./Univ. İstanbul 1968); M. MÜNİR AKTEPE: Osmanlı Devri İzmir Camii'leri Hakkında Ön Bilgi. İçinde: Tarih Enst. Derg. 3, 1972, s. 177-212 ve Tarih Enst. Derg. 4/5, 1973/74, s. 91-193 ve M. SÖZEN, Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan. (İstanbul 1975), s. 300-323. Camilerin bodrum katlarının planları ayrıca G. ÖZDEŞ, a. a. O. (Dipnot 3) s. 64'ten sonra.

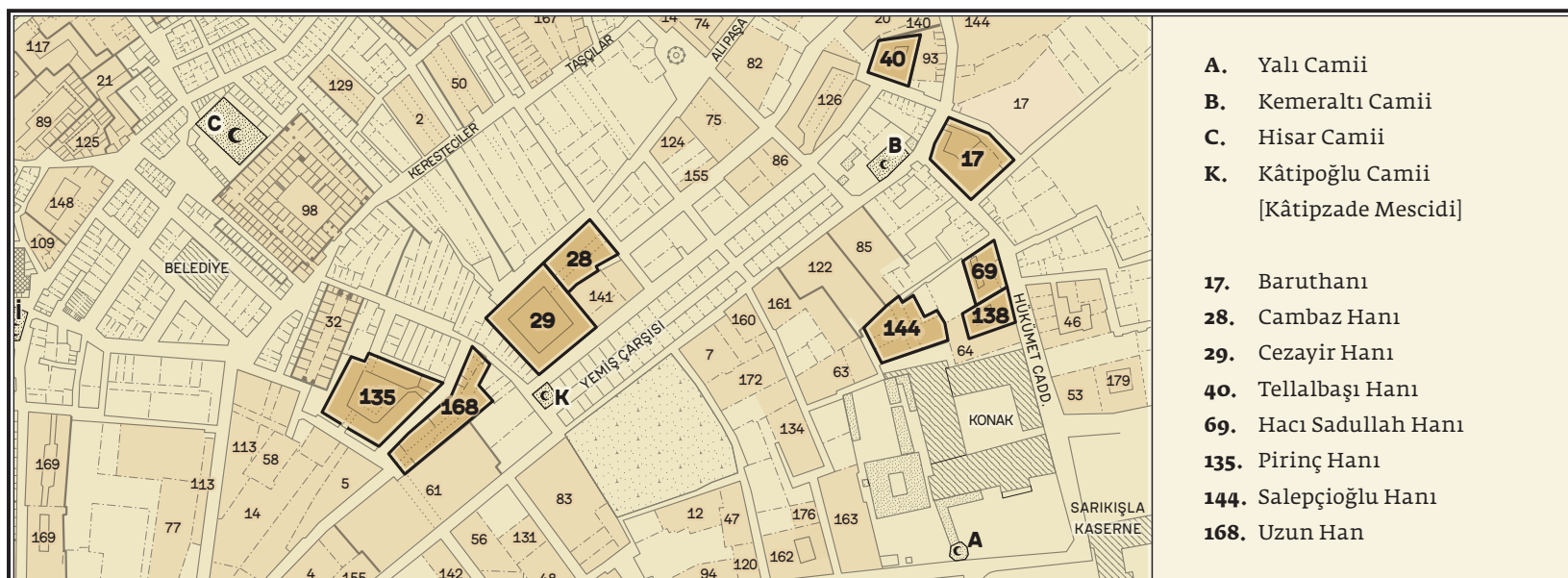
Görsel 6. Hagia Fotini Kilisesinin kulesinden güneye bakış (1890 civarı)

Bild 6. Blick vom Turm der Kirche Hagia Photini nach Süden (um 1890)

Zunächst aber waren die letzten Jahre des 18. Jahrhunderts und der Beginn des 19. Jahrhunderts durch den Zwang zu umfangreichen Reparaturarbeiten und vielen Neubauten infolge des verheerenden Erdbebens von 1778 gekennzeichnet: Fast alle Moscheen der Stadt waren zerstört oder beschädigt, sämtliche Konsulate abgebrannt und mit ihnen große Teile der Wohnstadt; dazu waren 25 der innerstädtischen Hane teils durch das Erdbeben, teils durch die sich daran anschließenden Brände zerstört²⁶. Fast alle der den Bazar im Ring umgebenden Moscheebauten wurden daher in dieser Zeit entweder gründlich repariert oder aber ganz neugebaut – so 1784/85 die Başdurak Camii (= Hacı Hüseyin Camii) und die Kemeraltı Camii, 1815 die Şadırvan Camii und vermutlich in derselben Zeit auch die Kestanepazarı Camii²⁷, sie alle in ähnlicher Weise auf gewölbten Untergeschossen errichtet, die für Läden und Lagerräume genutzt werden konnten. Derartige Formen waren auch früher schon bei Moscheebauten in ähnlicher Lage angewendet worden, da damit zugleich auch eine Heraushebung der Bauten aus dem Gewirr des Bazars beabsichtigt war – wie das die alten Ansichten İzmirs auch deutlich zeigen (**vgl. Bild 5 u. 6**).

26 Zu den Erdbeben vgl. oben Anm. 2 sowie B. F. Slaars a. a. O. (Anm. 2), S. 132 f.

27 Zu den Moscheen von İzmir vgl. İ. UNGAN: İzmir Cami'leri (Diss. Edebiyat Fak./Univ. İstanbul 1968); M. MÜNİR AKTEPE: Osmanlı Devri İzmir Cami'leri Hakkında Ön Bilgi. In: Tarih Enst. Derg. 3, 1972, S. 177-212 und Tarih Enst. Derg. 4/5, 1973/74, S. 91-193 sowie M. SÖZEN u. a., Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan. (İstanbul 1975), S. 300-323. Pläne der Untergeschosse der Moscheen auch bei G. ÖZDEŞ, a. a. O. (Anm. 3) nach S. 64.

Plan 4. İzmir'in liman ve çarşı bölgesinin planı.

Plan 4. Plan des Hafen- und Bazargedietes von İzmir.

Yıkılan eski hanların acilen yeniden yapılmasına ihtiyaç vardı. Eski liman girişi ve hemen yakınındaki alanda bulunan ve bugün hiçbirisi eski haliyle korunamamış Uzun Han [168], Pirinç Hanı [135] ve muhtemelen Cezayir Hanı [29] gibi bazı yeni yapılar 19. yüzyılın başlarına aittir²⁸. Öte yandan çarşının diğer kısımlarında birkaçı hala ayakta kalmış, biçimlerine ve yapı detaylarına bakılırsa muhtemelen 19. yüzyıldan kalma yapılar bulunmaktadır (bkz. plan 4). Oldukça yıkık durumda ve artık kullanılamayan Cambaz Hanı [28] (bugün Balcıoğlu olarak anılmaktadır), yakınındaki iki küçük sabun fabrikası ve eski haritalarda Salepçioğlu Hanı [144] olarak adlandırılan Konak'ın hemen doğusundaki iki katlı bir yapı bunlara örnektir²⁹. Çarşı bölgesinde muhtemelen 19. yüzyılın sonlarına ait eski Baruthane [17] yerinde inşa edilen bugünkü Meserret Otel, eski Tellalbaşı Hanı [40] yerindeki otel, eski Hükümet Caddesi'ndeki (Rue du Konak) Şükran Otel [138] ve yanında şimdi bir banka olarak kullanılan yapı³⁰ [69] gibi 3-4 otel binası da vardır.. Bugün çarşının bazı sokaklarında eski işlevlerini hala yerine getiren çok sayıda küçük dükkân, yapısal anlamda tümüyle bakımsız bırakılmalarına ve çoğu kez yamalı onarımlarla kaplı hallerine rağmen, 19. yüzyılın sonlarına ait binalar gibi görünmektedir. Öte yandan 19. yüzyılın ortalarına ait İzmir çarşı tasvirlerinde küçük dükkân ve atölyelerin çoğunun sadece ahşaptan oluştuğu, dar çarşı sokaklarının ise tahta, branda ve sarmaşık yapraklarıyla kaplandığı ittifakla belirtilmektedir³¹.

Daneben stand die dringende Notwendigkeit, die zerstörten alten Hane wiederherzustellen; zugleich gehören in diese Zeit des beginnenden 19. Jahrhunderts einige der im Gebiet der alten Hafeneinfahrt oder in unmittelbarer Nähe liegenden Neubauten – so der Uzun Han, der Pirinç Hanı und wohl auch der Cezayir Hanı, von denen freilich heute keiner mehr in seinem alten Baubestand erhalten ist²⁸. Dagegen finden sich im übrigen Bazargebiet noch einige Bauten, die nach ihrer Form und ihren Konstruktionsdetails vermutlich aus dem 19. Jahrhundert stammen (vgl. beiliegenden Plan 4), darunter der ziemlich zerfallene und heute nicht mehr genutzte Cambaz Hanı (heute als Balcıoğlu Hanı bezeichnet), zwei in dessen Nähe gelegene kleinere Seifenfabriken sowie ein auf älteren Karten als Salepçioğlu Hanı bezeichneter zweigeschossiger Bau dicht östlich des Konak²⁹. Erst in das spätere 19. Jahrhundert gehören wohl auch 3–4 im Bazargebiet liegende Hotelbauten: das am Platze des ehemaligen Baruthane errichtete heutige Meserret Otel, ein im ehemaligen Tellalbaşı Hanı eingerichtetes Hotel sowie zwei Hotelbauten in der früheren Hükümet Caddesi (= Rue du Konak; Şükran Otel und ein nebenan liegender, heute als Bank genutzter Bau)³⁰. Ebenfalls Bauten des späteren 19. Jahrhunderts scheinen die vielen kleinen Ladenbauten zu sein, die noch heute in einigen Bazargassen ihre alten Funktionen erfüllen, obwohl baulich völlig vernachlässigt und vielfach geflickt. Beschreibungen des İzmirer Bazars aus der Mitte des 19. Jahrhunderts erwähnen demgegenüber übereinstimmend, daß die Mehrzahl der kleinen Läden und Werkstätten nur aus Holz bestand, während die engen Bazargassen mit Brettern, Segeltuch und rankendem Weinlaub überdeckt waren³¹.

²⁸ Krş. katalog no. 168, 135 ve 29 ile plan 4.

²⁹ Krş. katalog no. 144 ile plan 4.

³⁰ Krş. katalog no. 69 ve 138 ile plan 4.

³¹ Krş. aşağıdaki Dipnot 38

²⁸ Vgl. dazu den Katalog Nr. 168, 135 und 29 sowie Plan 4.

²⁹ Vgl. den Katalog Nr. 144 sowie Plan 4.

³⁰ Vgl. den Katalog Nr. 69 und 138 sowie Plan 4.

³¹ Vgl. dazu unten Anm. 38.

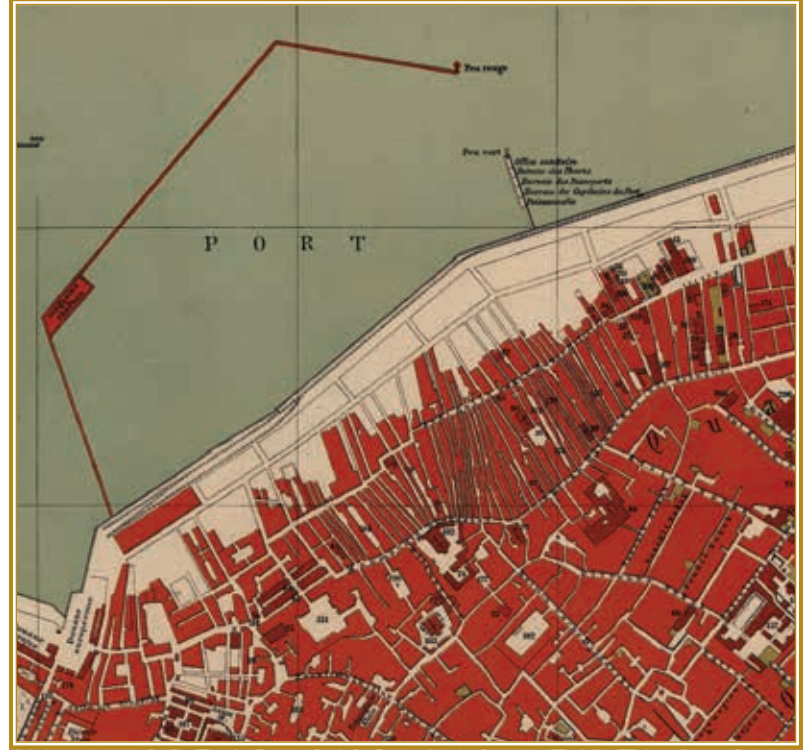

1854/56 tarihli Storari Planı, yeni rıhtımın inşaatı öncesi
Storari-Plan von 1854/56, vor dem Bau der neuen Kaianlage

1854/56 tarihli Storari Planı'nda eski liman sadece birkaç mütevazı dereden ve eski gümrük iskelesine giden bir drenaj hendeğinden ibaret görülebilmektedir. Eski limanın nihai olarak doldurulmasıyla birlikte³², onu anımsatan bir başka büyük yapı olan "Liman Kalesi" de (Krommydokast-ron = Soğan Kalesi) kısa bir süre sonra ortadan kalktı. 1867 ile 1875 yılları arasındaki yeni rıhtım inşaatı ile bağlantılı olarak rıhtımın yakınında bulunan tüm arsaların değeri arttı ve eski yapılar yerlerini yenilerine bırakmak zorunda kaldılar. Eski kale duvarlarının bulunduğu bölgede artık 7 adet eğik açılı küçük binadan oluşan yapı bloğu, temsili mimarî nitelikler barındıran bir belediye binası ve küçük ticarî yapılar yer almaya başladı. Bir İngiliz inisiyatifi olarak ortaya çıkmış fakat sonrasında bir Fransız inşaat şirketi tarafından üstlenilip yürütülen yeni rıhtım projesi³³ şehir manzarasındaki köklü dönüşümün temel sorumlusuydu. Ancak aynı zamanda hiç de önemsiz sayılamayacak başka bir değişime daha yol açtı: şimdiye kadar ticarethane ve işletmeler için kullanılan asıl ekonomik etkinliğin olduğu şehir kısımlarının başka bir bölgeye kayması anlamına da geliyordu. Eskiden yan yana küçük iskele tesislerinden, bireysel koylar

32 Storari Planı hakkında krş. MÜLLER-WIENER a. a. O. (Dipnot 3), s. 61 ile Dipnot 8.

33 Rıhtım inşaatı, 1856'da başlayan demiryolu inşaatının (1856-1860 İzmir Aydın Demiryolu inşaatı; 1857-1866 Kassaba Demiryolu inşaatı) dolaylı bir sonucuydu ve ,Societe des Quais de Smyrne' tarafından desteklendi. krş. M. S. KÜTÜKOĞLU, İzmir rıhtım inşaatı ve işletme imtiyazı. İçinde: Tarih Derg. 32. 1979, s. 495-558 ve burada tablo ekinde verilen 1876 tarihli plan (Lamec Saad tarafından çizilmiştir), rıhtımın inşaatı sırasında kazanılan arazinin kademeli olarak inşa edilmesinin ayrıntılarını içermektedir; ayrıca bkz. ISSAWI op. cit. (Dipnot 25), s. 167 vd.

1876 tarihli Saad Planı, yeni rıhtımın inşaatı sonrası
Saad-Plan von 1876, nach dem Bau der neuen Kaianlage

Mit der endgültigen Zuschüttung des Hafengebietes, an das auf dem 1854/55 aufgenommenen Storari-Plan nur mehr einige bescheidene Rinnsale und ein zum alten Zollkai führender Entwässerungsgraben erinnern³², verschwand wenig später auch ein weiteres, an die alte Hafensituation erinnerndes Bauwerk – das Hafenkastell (Krommydokastron = Zwiebelburg), das in Zusammenhang mit dem Neubau der Kaianlagen zwischen 1867 und 1875 und der damit verbundenen Aufwertung aller in Nähe der neuen Kais gelegenen Grundstücke Neubauten weichen mußte: 7 kleine schiefwinklige Häuserblocks mit einem etwas repräsentativeren Bau für die Stadtverwaltung und kleineren Geschäftshäusern traten an die Stelle des alten Gemäuers. Mit diesem auf englische Initiative hin durch eine französische Gesellschaft betriebenen Großbau-Unternehmen der neuen Kais³³ war eine einschneidende Umgestaltung des Stadtbildes verbunden, zugleich aber auch eine nicht unbedeutende Verschiebung der wirtschaftlichen Akzente in den bisher für Handel und Gewerbe genutzten Stadtteilen: ca. 60–100 m vor dem alten, vielfach gewinkelten und in kleine Iskele-Anlagen, einzelne Buchten und private Anlegestellen gegliederten Ufer (vgl. beiliegenden Plan 4) wurde eine durchlaufende, in leichten Knicken geführte moderne Kaianlage aufgeschüttet,

32 Zum Storari-Plan vgl. W. MÜLLER-WIENER a. a. O. (Anm. 3), S. 61 mit Anm. 8.

33 Der Bau der Kaianlagen war eine mittelbare Folge der 1856 begonnenen Eisenbahnbauten (1856–1860 Bau der İzmir-Aydın-Bahn; 1857–1866 Bau der sog. Kassaba-Bahn) und wurde getragen von der Société des Quais de Smyrne. Ausführlich dazu M. S. KÜTÜKOĞLU, İzmir rıhtım inşaatı ve işletme imtiyazı. In: Tarih Derg. 32. 1979, S. 495-558 und den hier im Tafelanhang gegebenen Plan von 1876 (gezeichnet von Lamec Saad) mit Angaben über die allmähliche Überbauung des beim Kai-Bau gewonnenen Geländes; vgl. auch Ch. ISSAWI a. a. O. (Anm. 25), S. 167 ff.

Görsel 4. Yeni rıhtımın inşasından sonra liman mahallesinin görünümü (yaklaşık 1890, Hagia Fotini (Aya Fotini) kilisesinin kulesinden güneydoğu yönüne doğru; ön planda muhtemelen Akasoğlu Hanı; ok (solda) Girit Hanı'nı gösteriyor (Kat. No. 60).

Bild 4. Blick über das Hafenquartier nach Anlage der neuen Kais (um 1890 vom Turm der Kirche Hagia Photini aus nach Südost; im Vordergrund wohl der Akasoğlu Hanı; der Pfeil (links) zeigt auf den Girid Hanı (Kat. Nr. 60).

ve özel mülkiyete ait yatırım yerlerinden meydana gelmiş sahil şeridi yaklaşık 60-100 m önüne kadar doldurularak (**bkz. ekteki Plan 4**) hafifçe kıvrımlar yaptığı noktalarla birlikte neredeyse düz bir hat olarak devam eden modern bir rıhtım haline geldi. Bu yepyeni rıhtım kıyısı boyunca modern alışveriş mağazaları, oteller, tiyatrolar ve diğer büyük binalar inşa edildi (**bkz. Görsel 4**). Rıhtımla birlikte 18. yüzyılda şehrin hala en önemli ve görkemli caddesi olan Frenk Sokağı üzerindeki eski dar arsaların çoğu nihayetinde değerini yitirdi. Bir zamanlar zengin tüccarların eski yerleşim bölgesi iken artık çoğunlukla tütün depolarının, kereste ve diğer inşaat malzemeleri ticaretinin ama aynı zamanda bazı ihracat şirketlerinin 'Verhane'³⁴ olarak adlandırılan depo yapılarının bulunduğu çok sayıda dar parsel bölünmüş bir ticaret bölgesine dönüştü. Bunlar çoğunlukla Rum ve yabancı şirketlere aitti³⁵. Bu parseller geçmişteki değerlerinin bir kısmını zaten limanın gümrük idaresinin daha iyi organize edilmesiyle çok daha önce kaybetmişti: Bir yük gemisi ile bir ticarethane arasında doğrudan tekne bağlantısı kurarak gümrükleri atlatabilme imkânı zaten bir süredir mevcut değildi³⁶.

an der entlang eine völlig neue Uferfront mit neuzeitlichen Geschäftshäusern, Hotels, einem Theater und anderen größeren Bauwerken entstand (**vgl. Bild 4**). Mit diesem Neubau der Kais verloren die meisten der alten schmalen Grundstücke an der Rue Franque, der noch im 18. Jahrhundert wichtigsten und prächtigsten Straße der Stadt, endgültig ihren Wert, und es entwickelte sich aus dem einstigen Wohngebiet reicher Kaufleute ein in zahlreiche enge und schmale Grundstücke aufgeteiltes Handelsquartier, in dem sich vor allem Tabakdepots, aber auch Holz- und anderer Baustoffhandel sowie einzelne Exportfirmen mit ihren Lagern ansiedelten in sog. "Verhane"-Bauten³⁴ - überwiegend Griechen und ausländische Firmen³⁵. Einen Teil ihres ursprünglichen Wertes hatten diese Grundstücke mit besserer Organisation der Hafen- und Zollverwaltung schon lange zuvor eingebüßt: Die bequeme Möglichkeit, durch direkte Bootsverbindung zwischen Frachtschiff und Handelshaus den Zoll umgehen zu können, gab es schon längst nicht mehr³⁶.

34 Bu tür yapılar hakkında krş. aşağıda s. 73 f. ile Dipnot 50.

35 Bu, ATAY'ın kitabında a. O. (Dipnot 2) s. 156'dan sonra verilen ve Londra'daki mühendislik firması Charles E. Goad tarafından hazırlanan sigorta planlarından çıkarılabilir (İzmir'deki ticari binaların çoğu İngiliz sigorta şirketleri tarafından sigortalanmıştır; bkz. bu konuda M. HOUSEPIAN: Smyrna 1922. The destruction of a city [Londra 1972], s. 84, 230).

36 Bkz. D'ARVIEUX a. a. O., I 50 f. raporları.

34 Zu diesem Bautypus vgl. unten S. 73 f. mit Anm. 50.

35 So zu entnehmen aus den bei ATAY a. a. O. (Anm. 2) nach S. 156 gegebenen Versicherungsplänen, aufgestellt durch die Londoner Ingenieurfirma Charles E. Goad (die meisten Izmirer Geschäftshäuser waren bei englischen Versicherungen versichert); vgl. dazu M. HOUSEPIAN: Smyrna 1922. The destruction of a city (London 1972), S. 84, 230).

36 So berichtet D'ARVIEUX a. a. O., I 50 f.

Yeni rıhtım, *Neuer Kai*, Félix Bonfils, 1885

Yeni rıhtımla bağlantılı bölgelerde esasen önceden beri tütün ve kuru meyve ile ipek, halı, pamuklu kumaşlar gibi tekstil ürünleri ihracat ve ticareti yoğunlaşmıştır. Ticaret ve zanaat işletmelerinin bir kısmı ise, hala eski çarşı bölgesinde kalmaya devam etmiştir ki, bunlar şehrin ve bağlantılı periferisinin beslenmesi için gerekiyordu. Bu iş kollarının dağılımı kısmen eski sokak isimlerinden, kısmen de 1900/1905 yıllarında hazırlanan sigorta planlarından³⁷ okunabilir; kendi içinde zengin olan 19. yüzyıl seyahat literatürü buna önemli bir katkı sağlamaz³⁸. Bu dönemden sonra gıda ticareti geleneksel çarşının kuzeydoğusundaki bir kısma yoğunlaştı (balcılar, şekerciler).

³⁷ Krş. yukarıdaki Dipnot 35.

³⁸ İzmir Çarşı bölgesinin genel görünümüne ilişkin kısa notlar ve genel açıklamalar tanımlamalar oldukça sık ve ayrıntılıdır: Voyages de Richard Pococke. ... en Orient, Dans l'Égypte, l'Arabie ... traduits de l'Anglois par M. Eydoux. Neuchatel 1773, 5. tome, s.18 f. c. 1740; R. CHANDLER l. a. O. (Dipnot 24), s. 67, 1765 senesi civarında Ch.'nin İzmir'de mevcut en iyi yapılar arasında saydığı hanların kısa bir anlatımıyla; CH. MACFARLANE l. a. o. (Dipnot 25) 146; W. J. HAMILTON: Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia I (London 1842), s. 57'de „Manchester'dan gelen pamuklu mallar ve basma patiskalar tarafından işgal edilen bir İngiliz pazarından...” bahsedilmektedir.

En kapsamlı rapor MARCHEBEUS'a aittir: Voyage de Paris à C'ple par bateau à vapeur (Paris 1839), s.122: „... çarşılar ... kendilerine atfedilen itibarı karşılamaktan çok uzaktır. Doğu'nun tüm ticaretinin yoğunlaştığı bu çarşılar, aslında tahtadan inşa edilmiş ve kalas ya da hasırdan tentelerle örtülmüş barakalardan başka bir şey değildir. Tüm bu dükkanlar, her ticaretin ... kendi sokağına sahip olduğu geniş bölgeler oluşturur. Kötü bir şekilde döşenmişler ve orada bulacağımızı düşündüğümüz zarafetten hiçbir şey yok.“

Ayrıntılı, ancak topografik ayrıntılar olmadan, ayrıca P. LINDAU: An der Westküste Kleinasiens (Berlin 1900), s. 99 ve s. 96'daki resim ve HENRI AVELOT: Croquis de Grece et de Turquie 1896-1897 (Tours 1897), s. 127 ff.

Hatte sich in den durch die neuen Kaianlagen erschlossenen Gebieten im wesentlichen der schon früher hier ansässige Exporthandel mit Tabak und Trockenfrüchten sowie mit Textilprodukten (Seide, Teppiche, Baumwollstoffe) konzentriert, so verblieb im alten Bazargebiet auch weiterhin der gesamte Handel sowie ein Teil der Gewerbe, die für die Versorgung der Stadt und ihres Einzugsgebiets notwendig waren. Die Verteilung dieser Geschäftszweige läßt sich zum Teil an den alten Straßennamen ablesen, zum Teil aus den Angaben der um 1900/1905 entstandenen Versicherungspläne entnehmen³⁷; die an sich reicher Reiseliteratur des 19. Jahrhunderts bringt hierzu keine wesentlichen Ergänzungen³⁸.

³⁷ Vgl. oben Anm. 35.

³⁸ Kurze Notizen zum Gesamterscheinungsbild des İzmir Bazargebietes und allgemein gehaltene Beschreibungen finden sich ziemlich häufig; etwas ausführlicher sind: Voyages de Richard Pococke ... en Orient, Dans l'Égypte, l'Arabie ... traduits de l'Anglois ... par M. Eydoux. Neuchatel 1773, 5. Tome, S. 18 f. um 1740; R. CHANDLER a.a.O. (Anm. 24), S. 67 um 1765 mit kurzer Darstellung der Hane, die Ch. unter die besten in İzmir vorhandenen Bauten zählt; Ch. MACFARLANE a.a.O. (Anm. 25) 146; W. J. HAMILTON: Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia I (London 1842), S. 57 mit Erwähnung eines „english bazaar, occupied by cotton goods and printed calicoes chiefly from Manchester...“

Am ausführlichsten berichtet MARCHEBEUS: Voyage de Paris à C'ple par bateau à vapeur (Paris 1839), S. 122: „... les bazars ... sont loin de répondre à la réputation qu'on leur a faite. Ces bazars, où vient se concentrer tout le commerce de l'Orient, ne sont à vrai dire que d'honnêtes baraques de foire, construites en bois et couvertes d'auvents de planches ou de nattes. Toutes ces boutiques entassées forment de vastes quartiers, où chaque métier ... a sa rue ... Ils sont mal pavés et n'ont rien de l'élégance que nous avons cru y trouver.

Ausführlich, aber ohne topographische Einzelheiten, auch P. LINDAU: An der Westküste Kleinasiens (Berlin 1900), S. 99 und Abb. bei S. 96 sowie HENRI AVELOT: Croquis de Grèce et de Turquie 1896-1897 (Tours 1897), S. 127 ff.

Hisarönü Meydanı, Hisar-Platz

Meyve ve sebze ticareti ise güneydeki eski yük indime alanının yakınındaki Yemiş Çarşısı ve Kemeraltı Caddesi'nin güneyindeki kırsal nüfusun uğrak yeri olan bazı hanlarda yapılıyordu. Et ve tavuk pazarı Hisar Camii'nin yanında, kesimhanelerden³⁹ fazla uzak olmayan bir yerdedi. Daha kuzeye doğru Demir Hanı'nın çevresinde küçük demir işletmeleri (kantarcılar, hırdavatçılar), semerciler ve semer örtüsü tüccarları (saraçlar, palancılar) bulunuyordu; Burada ayrıca bitpazarının batısındaki Şadırvan Camii'nin hemen bitişiğinde ve caminin doğu tarafına doğru küçük dükkânlara bölünmüş mahallede kuyumcular bulunurdu. Bazı yerlerde bu sektörel dağılım günümüze kadar hala aynı kalmıştır⁴⁰.

19. yüzyıl boyunca aldığı göçlerle İzmir nüfusu ikiye katlandı (1803'de yaklaşık 100.000 kişi; 1894'de 201.000 kişi)⁴¹, ticaret hacmi ve işletmelerin sayısı de genişleyerek şehrin önemi tüm Ege Bölgesi için artmış oldu. Bu yüzyıl boyunca kent kuzeye ve doğuya doğru eskinin bahçeleri ve tarım toprakları üzerine yayılıp genişlerken kent içindeki iş kolları dağılımı ve etnik yapı neredeyse hiç değişmemiştir; Yalnızca çok sayıda varlıklı tüccar ailesi asıl şehir bölgesini terk ederek yakın çevredeki köylere, Bornova (Burnabad), Buca, Seydiköy vb. yerlere yerleşti.

39 D'ARVIEUX op. cit. (Dipnot 9) 149'a göre: Liman kalesinin kuzeyine yakın olan bu kesim alanları, daha sonraki seyahat raporlarında artık görünmedikleri için muhtemelen Vezir Han kompleksinin inşası sırasında yer değiştirmiştir.

40 Karş. Plan 4 ve aşağıda s. 62 f.

41 Nüfus rakamları hakkında daha fazla bilgi için bkz. T. BAYKARA, loc. cit. s. 55 ff. ve ATAY s. 114 ff.

**Kemeraltı'nda metal işçileri,
Metallarbeiter im Kemeraltı-Bazaar**

Danach konzentrierte sich der Lebensmittelhandel im nordöstlichen Teil des Bazars (balcılar, şekerciler), während Obst und Gemüse in Nähe der ehemaligen Landepflätze in dem im Süden gelegenen Yemiş Çarşısı sowie in einigen von der Landbevölkerung aufgesuchten Hanen südlich der Kemeraltı Caddesi gehandelt wurden. Der Fleisch- und Hühnermarkt lag in Nähe der Hisar Camii nicht weit von den alten Schlachtplätzen entfernt³⁹. Weiter nach Norden hin konzentrierten sich um den Demir Hanı die Kleiseisenhändler (kantarcılar, hırdavatçılar), die Sattler und Satteldeckenhändler (saraçılar, palancılar); hier lagen auch dicht neben der Şadırvan Camii im Westen der Bit pazarı (Flohmarkt) und auf der Ostseite der Moschee das kleinteilig gegliederte Quartier der Goldschmiede (kuyumcular). An einzelnen Stellen hat sich diese Verteilung noch bis heute erhalten⁴⁰.

Auch wenn İzmir im Laufe des 19. Jahrhunderts durch Zuwanderung seine Einwohnerzahl verdoppelte (1803: ca. 100 000 Einwohner; 1894: 201 000 Einwohner)⁴¹, durch die Ausweitung seiner Handels- und Gewerbetätigkeiten seine Bedeutung für die gesamte Region steigerte und sich dabei weit in das einstige Gartenland nördlich und östlich der Stadt hinaus ausdehnte, veränderten sich im Laufe dieses Jahrhunderts die Funktionsverteilung und die ethnische Gliederung innerhalb der Stadt kaum; allein eine größere Zahl reicher Kaufmannsfamilien verließ das

39 So nach D'ARVIEUX a. a. O. (Anm. 9) 149: diese Schlachtplätze nicht nördlich des Hafenkastells wurden vermutlich beim Bau des Vezir-Han-Komplexes verlegt, da sie in späteren Reiseberichten nicht mehr auftauchen

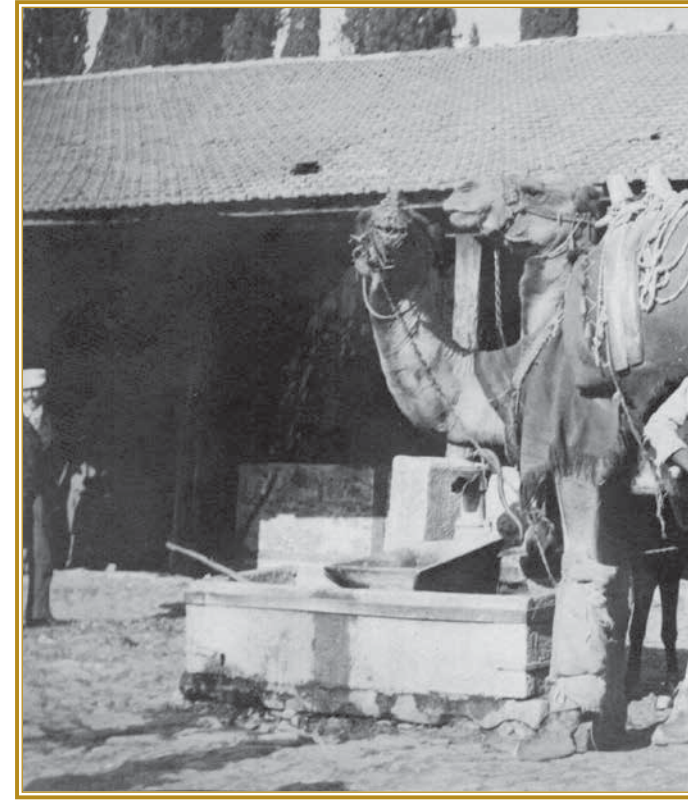
40 Vgl. dazu Plan 4 und unten S. 62 f.

41 Nähere Angaben zu Einwohnerzahlen bei T. BAYKARA a. a. O., S. 55 ff. sowie bei ATAY S. 114 f.

Plan 3. İzmir'in 18. yüzyıl ortası ile 19. yüzyıl ortası arasındaki kentsel alanı.

Plan 3. Stadtgebiet von İzmir zwischjen M. 18. Jh. und M. 19. Jh.

Kervan Köprüsü yakınında bir kervan konaklama yeri (Yavuz Çorapçıoğlu arşivi)

Şehrin periferisinde de bazı yeni hanlar kuruldu⁴². Aynı şekilde kentin doğu eteklerindeki Kervan Köprüsü (**bkz. Plan 3**) adı verilen bölgede kervanların konaklama yerleri bulunuyordu. Burada İç Anadolu'dan gelen kervanlar eşeklere veya arabalara yüklenir ve yine burada hayvanlar, onları güdenler ile birlikte kamp kurup konaklardı. Şehrin gelişmemiş ancak iyi bilinen bir bölgesiydi. Bu kalabalık ve karmaşa 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren demiryollarının yapılması ve kervan trafiğinin azalmasından sonra pek kalmamıştır. Yine de 19. yüzyılda İzmir'de hala küçük deve kervanları vardı ve hatta iç çarşıya bile girmiş olduklarını eski raporlar gösteriyor⁴³. Şehrin periferisinde 18. yüzyılın sonlarından beri mütevazı bir sanayi gelişmeye devam etmişti: Doğuda 1790/95 civarında kurulan Basmane, kuzeyde Boyaderesi denilen yerde boya işletmeleri (**bkz. Plan 3**) gibi... Bu işletmeleri 1857'den itibaren Basmane yakınlarındaki Kasaba Demiryolunun ve Punta'da (bugünün Alsancak'ı, Ç.N.) bulunan Aydın Demiryolunun açılması takip etti. İlaveten bazı küçük fabrikaların faaliyetlerinden de söz edilebilir: Halkapınar yakınında bulunan bir kâğıt fabrikası (1844), Aydın tren istasyonu yakınında (bugünkü Alsancak tren istasyonu, Ç.N.) bulunan gaz fabrikası (1867) ve bir buz fabrikası (1890)⁴⁴.

eigentliche Stadtgebiet und siedelte sich in den Dörfern der näheren Umgebung, in Bornova (Burnabad), Buca, Seydiköy u.a. an. Auch einige neue Hane wurden an der Peripherie angelegt⁴²; ebenso befand sich am östlichen Stadtrand der Lagerplatz der Karawanen im Gebiet der sog. Karawanenbrücke (vgl. beiliegende Pläne 3). Hier wurden Lasten von den aus Inneranatolien kommenden Karawanen auf Esel oder Karren umgeladen, hier lagerten die Tiere mit ihren Treibern und hier entwickelte sich ein nicht eben gut beleumundetes Quartier. Dies Treiben ließ seit der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts mit dem Bau der Eisenbahnen und der Abnahme des Karawanenverkehrs zwar nach, doch scheinen in İzmir noch im 19. Jahrhundert kleinere Kamel-Karawanen selbst bis in den inneren Bazar hineingekommen zu sein, wie ältere Berichte zeigen⁴³. An der Peripherie hatte sich weiterhin schon seit dem ausgehenden 18. Jahrhundert eine bescheidene Industrie entwickelt – im Osten das um 1790/95 begründete Basmahane, im Norden am sog. Boya deresi einige Färbereien (vgl. beiliegende Pläne 3). Diesen Betrieben folgten seit 1857 die Bahnanlagen der sog. Kassaba-Bahn bei Basmahane und der Aydın-Bahn an der Punta, im heutigen Alsancak; dazu einige kleinere Fabriken: eine in Halkapınar angesiedelte Papierfabrik (1844), die in Nähe des Aydın-Bahnhofes gelegene Gasfabrik (1867) und eine Eisfabrik (1890)⁴⁴.

42 Bunlar arasında şu hanlar bulunmaktadır: Cingirler h. (kat. no.38), Fassula Han (kat. no.54), Guruna Han (kat. no.62), San Rocco Han (kat. no.146), Yeni Han (kat. no.179), ancak hiçbirini hakkında daha fazla bir şey bilinmemektedir.

43 Bu depolama yeri için, diğerlerinin yanı sıra, H. AVELOT a. a. O. (Dipnot 38), s. 134 vd.; şehir içindeki kervanlarla ilgili olarak seyahatnamelerde birçok açıklama vardır -örneğin L. Ross a. o. (Dipnot 18), s. 165; H. AVELOT a. O., s. 115 vd. ve PHALBOS I 171.

44 Bu ilk sanayi kuruluşlarının durumu hakkında bkz. MISSIR loc. cit.; tarihleri hakkında T. BAYKARA loc. cit. s. 99ff., ATAY s. 81 ff.

42 Dazu gehörten folgende Hane: Cingirler h. (Kat. Nr. 38), Fassula-Han (Kat. Nr. 54), Guruna-Han (Kat. Nr. 62), San Rocco-Han (Kat. Nr. 146), Yeni Han (Kat. Nr. 179), über die jedoch durchweg nichts Näheres bekannt ist.

43 Zu diesem Lagerplatz u.a. H. AVELOT a.a.O. (Anm. 38), S. 134 ff.; zu Karawanen in der Innenstadt vielfache Bemerkungen in Reiseberichten – u.a. in L. Ross a.a.O. (Anm. 18), S. 165; H. AVELOT a.a.O., S. 115 ff. sowie PHALBOS I 171.

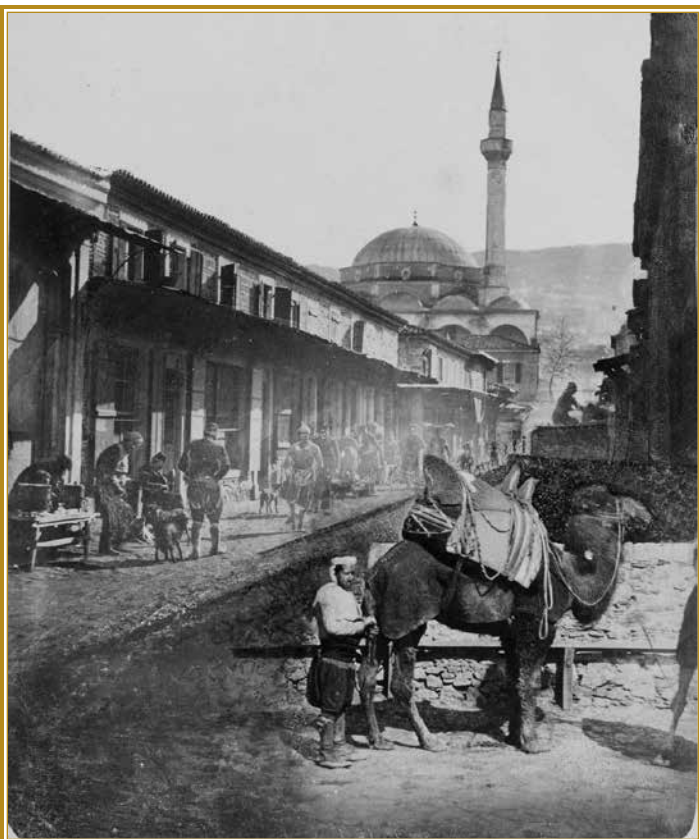
44 Zur Lage dieser frühen Industriebetriebe vgl. Missir a.a.O.; zu ihrer Geschichte T. BAYKARA a.a.O., S. 99 ff., ATAY S. 81 ff.

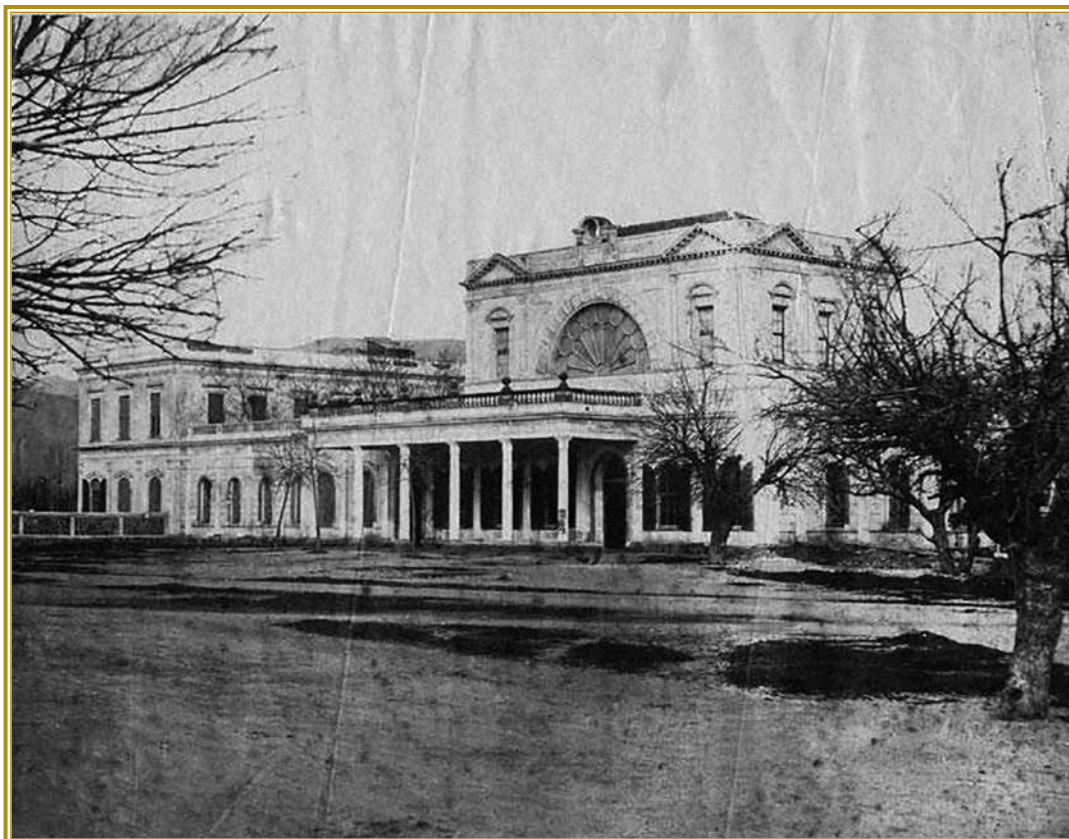
*Eine Karawanenunterkunft in der Nähe der
Karawanenbrücke (Archiv Yavuz Çorapçıoğlu)*

*Basmane Garı ve Çorakkapı Camii,
Bahnhof Basmane und Çorakkapı-Moschee*

*Ali Paşa Caddesi'nde bir deve kervanı,
Eine Kamelkarawane auf der Ali Paşa Straße,
Rubellin, 1885*

*Punta (Alsancak) tren istasyonu,
Punta (Alsancak) Bahnhof*

Yahudi mahallesinden İzmir'in görünümü,
Blick auf İzmir vom jüdischen Viertel aus,
André Salles, 1893

1905 Yılı Goad İzmir Sigorta Planı / Stadtplan von İzmir von Goad aus den Jahren 1905

Bu görsel kitap için özel olarak oluşturulmuştur. 11 paftadan oluşan plan dijital olarak birleştirilmiştir.
Dieses Bild wurde speziell für das Buch erstellt. Die Pläne bestehen aus 11 Seiten und wurden digital zusammengestellt.

PLAN D'ASSURANCE DE SMYRNE

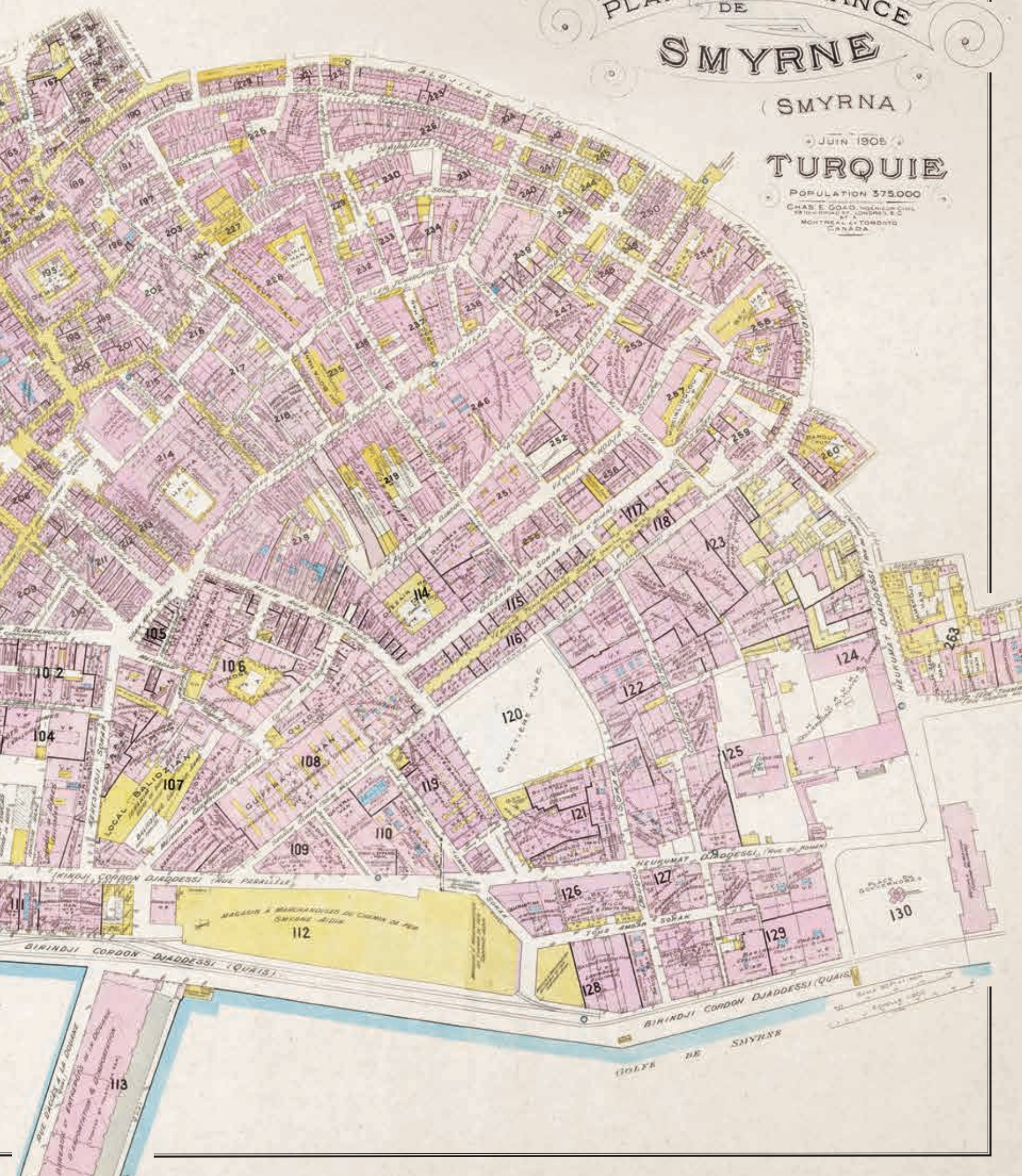
(SMYRNA)

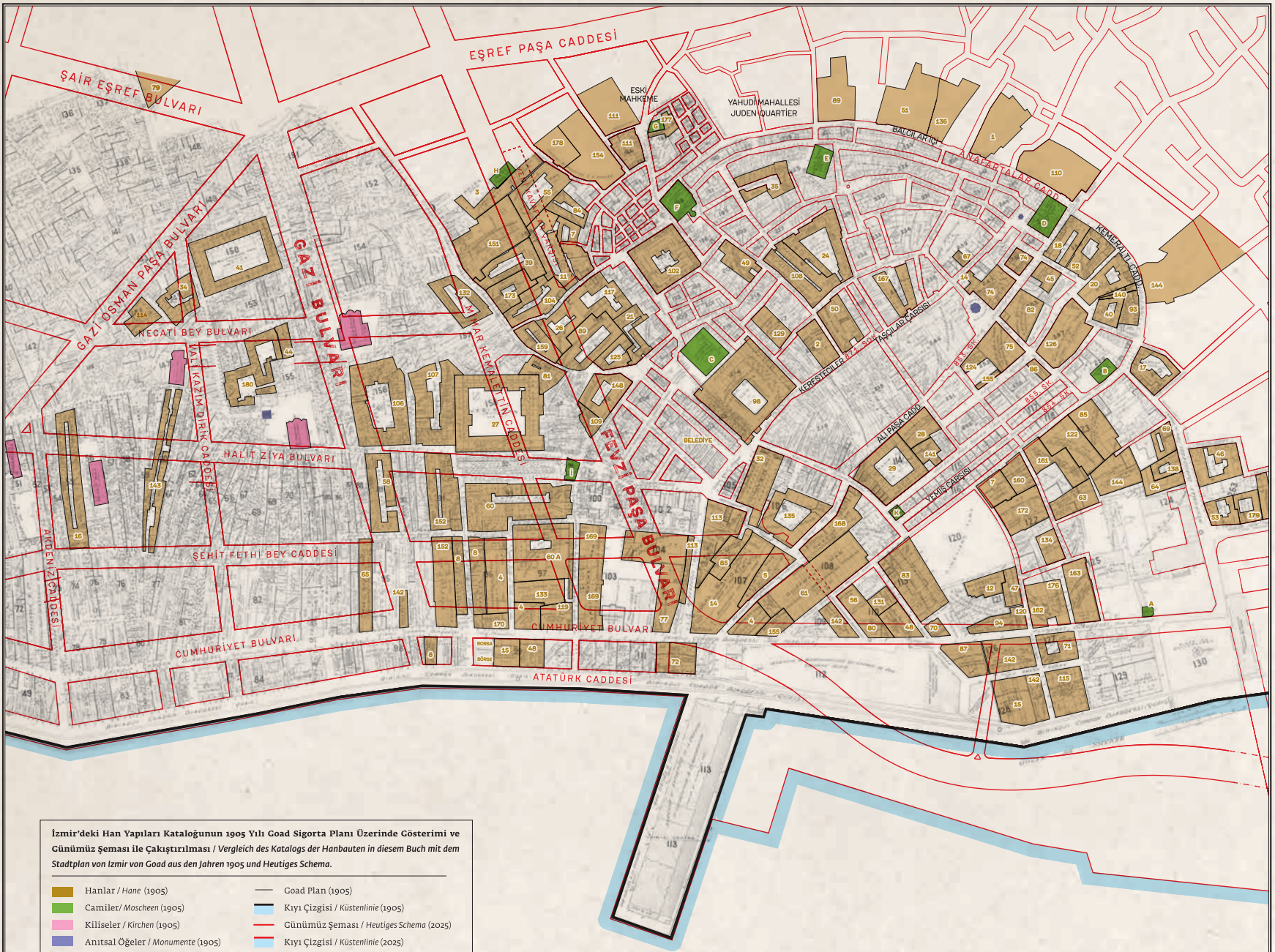
• JUIN 1905 •

TURQUIE

POPULATION 375.000

CHAS E GOAD, INSUREUR CHIM.
89 10 - BROAD ST. LONDON E.C.
AT A
MONTREAL & TORONTO
CANADA

İzmir'deki Han Yapıları Kataloğunun 1905 Yılı Goad Sigorta Planı Üzerinde Gösterimi ve Günümüz Şeması ile Çakıştırılması / Vergleich des Katalogs der Hanbauten in diesem Buch mit dem Stadtplan von Izmir von Goad aus den Jahren 1905 und Heutiges Schema.

■ Hanlar / Hane (1905) — Goad Plan (1905)
■ Camiler/ Moscheen (1905) — Kıyı Çizgisi / Küstenlinie (1905)
■ Kiliseler / Kirchen (1905) — Günümüz Şeması / Heutiges Schema (2025)
■ Anıtsal Öğeler / Monumente (1905) — Kıyı Çizgisi / Küstenlinie (2025)

WOLFGANG MÜLLER-WIENER

No	Han Adı	No
1.	Abacıoğlu Hanı	...
2.	Abdurrahman Hanı	218
3.	Acem Hanı	159
4.	Akasoğlu Hanı	Akassoglu (Buyuk et Kutchuk) 96, 97
5.	Aliotti-Hanı	Akassoglu 108
6.	Altıparmak Hanı	Aliotti, A. 107
7.	Arap Hanı	Aliotti, Local 90
8.	Araplan Hanı	...
9.	Arap Gırgı-Hanı	...
10.	Armenko-Hanı	...
11.	Arnavutoğlu Hanı	Arnaout Oglou 129
12.	Balassouloğlu Hanı	Balassouloglu 121
13.	Balıkcı Hanı	...
14.	Balyos Hanı	Ballozian 247
15.	Balyozoğlu Hanı ve Baluzoğlu Hanı	Ballozian, Local 107
16.	Barbaresko Hanı	Ballozloglu 99
17.	Baruthani	Balouzoglu 128
18.	Batak Hanı	Barbaréssi 55
19.	Belom Chanaki	Barout (Kutchuk) 260
20.	Bey Hanı	Batak 254
21.	Bidayet Hanı	Bey 258
22.	Bölükbaşı Hanı	Bidayet 194
23.	Bostancı Hanı	...
24.	Büyük Demir Hanı	...
25.	Büyük (Megaló) Han	Démir (Buyuk) 228
26.	Büyük Kuzuoğlu Hanı	...
27.	Büyük Vezirhanı	Büyük (Megaló) Han 150
28.	Cambaz Hanı	Kouzou Oglou Han (Buyuk) 194
29.	Cezayir Hanı	Vézir (Buyuk) 158
30.	Cezim Hanı	Djambaz 114
31.	Chiotko Hanı	Djézaïr 114
32.	Çakaloğlu Hanı	...
33.	Çakılcıoğlu Hanı	...
34.	Çamur Hanı	Tchamour 145
35.	Çarşılı Han (Çerçioğlu Hanı)	Tcharchouli 225
36.	Çavuşzade Hanı	...
37.	Çelik Hanı	...
38.	Çingirler Hanı	...
39.	Çukur Han	Tchoukour 159
40.	Dellabaşı Yeni Hanı	Telal Bacılı Yeni 258
41.	Dervişoğlu Hanı	Dervichoglu 150
42.	Devletioğlu Hanı	...

CHARLES EDWARD GOAD (At)

No	Han Adı	No
43.	Dolma Hanı	...
44.	Domuzoğlu (Domuzlu) Hanı	...
45.	Dremsiz Süleyman Hanı	Dremsiz Süleiman 253
46.	Ekmekçioğlu Hanı	Ekmekdjı 263
47.	Enver Bey Hanı	Enver Bey 121
48.	Essayan Hanı	Essayan 99, 110
49.	Esir Hanı	...
50.	Eski Boyahane	Eski Boya Hané 235
51.	Eski Cezayir Hanı	...
52.	Eşref Paşa Hanı	Eschref Pacha 254
53.	Evliyazade Hanı	Eolie Zadé 263
54.	Fassula Han	...
55.	Fazlıoğlu Hanı	Fazlı Oglou 159
56.	General Hanı	Général 110
57.	Giannakoglu-Hanı	...
58.	Gioia-Han	Gloya 89
59.	Giovanoglu Hanı	...
60.	Girid Hanı	Critikos 93
60A.	Giridoğlu Hanı	Giritlioglu 97
61.	Guiffay Hanı	Guiffay 108
62.	Guruna Hanı	...
63.	Hacı Ağa Bey Hanı	Hadji Agha Bey 123
64.	Hacı Ali Paşa Hanı	...
65.	Hacı Davud Hanı	Hadji Daoud 95
66.	Hacı Hüseyin Hanı	...
67.	Hacı Mehmed Hanı	Hadji Mehmed 239
68.	Hacı Ömer Hanı	...
69.	Hacı Sadullah Hanı	Hadji Saadoulah 124
70.	Hacı Yusuf Hanı	Hadji Yousseuf 119
71.	Hallime Hanı	Hallima 127
72.	Haralambo Yusuf Hanı	Haralambo Yossifoglu 111
73.	Hasan Çavuş Hanı	...
74.	Hastahane Hanı	Hasta Hané (Buyuk et Kutchuk) 247, 248
75.	Hüseyin Bey Hanı	Husséin Bey 252
76.	Ibrahim Paşa Hanı	...
77.	İbrigim Hanı	Ibirsim Hané 104
78.	İki Kapılı Hanı	...
79.	İmamoglu Hanı	...
80.	İsmail Efendi Hanı	Ismail Effendi 110
81.	Kadioğlu Hanı	Kadi-Oglou 158
82.	Kamil Bey Hanı	Kiamil Bey 253
83.	Kancibanoğlu Hanı	Khantzibanoglu 119
84.	Kantarçioğlu Hanı	Kantardjioglu 159
85.	Kapancıoğlu Hanı	Kapandjioglu 123
86.	Karamanlian Hanı	Karamanlian 256
87.	Karantina Hanı	Quarantina 126

WOLFGANG MÜLLER-WIENER

No	Han Adı	No
88.	Kara Mustafa Paşa Hanı	...
89.	Karaosmanoğlu Hanı	Kara Osman Oglou (Buyuk) 194
90.	Kartoglu Hanı	...
91.	Karvuno-Hanı	...
92.	Katiboğlu Hanı	...
93.	Kemahli Hanı	Kemahli Ibrahim Effendi 258
94.	Keşioğlu Hanı	Kessisoglu 121
95.	Kıbrıslı Hanı	...
96.	Kıbrıslıoğlu Hanı	...
97.	Kion Hanı	...
98.	Kızlaroğlu Hanı	Kizlar Agha 214
99.	Köprülüoğlu Hanı	...
100.	Kores-Han	...
101.	Kuşunlu Han	...
102.	Küçük Demir Hanı	Démir 195
103.	Küçük Fincancı Hanı	...
104.	Küçük Kuzuoğlu Hanı	Kouzou Oglou Han (Kutchuk) 159
105.	Küçük Mehmed Hanı	...
106.	Küçük Vezirhanı	Vézir (Kutchuk) 156
107.	Küpelioğlu Hanı	Kupedjoglu 156, 158
108.	Kültür (Keten?) Hanı	Keutteur 228
109.	Kuyumciyan Hanı	Couyoumdjian 192
110.	Laz Hanı	...
111.	Leblebici Hanı	Leblébidji 166
112.	Limanoglu Hanı	...
113.	Maarif Hanı	Maârif 104, 107
114.	Madam Hanı	Madame Hane Sokak 144, 147
115.	Maksudian-Han	Maksoudian 129
116.	Malçoğzade Hanı	...
117.	Manisaloğlu Hanı	Manass Oglou 194
118.	Masoniko Hanı	...
119.	Maçela Hanı	Matchela 97
120.	Medrese Hanı	Medressé 121
121.	Mehmed Efendi Hanı	...
122.	Menekşeli Hanı	Menéxéli 123
123.	Menzil Hanı	...
124.	Menzinoglu Hanı	Méinzinoglu 252
125.	Mirkealamoglu Hanı	Miri Kelam Oglou 194
126.	Mısırlıoğlu Hanı	Missirlioglu 257
127.	Muhtesib Hanı	...
128.	Murtası Hanı	...
129.	Musevir Hanı	Mousabiet 217
130.	Müslim Hanı	...
131.	Nişan Hanı	Nichan 110
132.	Osman Ağa Hanı	...
133.	Osman Kapitan Hanı	Osman Capitan 97
134.	Pederi Hanı	Pederi 122
135.	Pirinci Hanı	Pirindge 106

CHARLES EDWARD GOAD (At)

No	Han Adı	No
136.	Piyaloğlu Hanı	...
137.	Psarochani	...
138.	Rauf Paşa Hanı	Raouf Pacha 124
139.	Rıza Bey Hanı	...
140.	Rosetti-Hanı	Rotsetti 258
141.	Sabri Bey Hanı	Sabri Bey 114
142.	Sadık Bey Hanı	Sadik Bey (Buyuk et Kutchuk) 126, 128
143.	Sakız Hanı	Sadik Bey 95, 109
144.	Salepçioğlu Hanı	Sadik Bey, Local 90
145.	Samolada Hanı	Sakizli Han Sokak 60
146.	San Rocco-Hanı	Salepdji Oglou 124
147.	Seferoğlu Hanı	...
148.	Selvilii Hanı	Selvilii 192
149.	Simeon Hanı	...
150.	Sinanoglu Hanı	...
151.	Sivrisaroglu Hanı	Sivrisarian & Aznavorian 159
152.	Spartali Han	Spartali 95
153.	Stano Hanı	...
154.	Sulu Han	...
155.	Süleyman Efendi Hanı	Souliman Effendi 108
156.	Şahanoglu Hanı	Suléiman Effendi 252
157.	Şahin Han	...
158.	Şadırvan Hanı	...
159.	Şalıvarlıoğlu Hanı	Chalvarli Oglou 194
160.	Şaphane	Chap Hané 122
161.	Şekeroglu Hanı	Chéker Oglou 123
162.	Şükrü Bey Hanı	Chukri Bey 122
163.	Tabur Efendi Hanı	Tabour Effendi 125
164.	Tavşanlı Hanı	...
165.	Taşlıoğlu Hanı	...
166.	Tercüman Hanı	...
167.	Tütün (Tabak) Hanı	Tabac 237
168.	Uzun Han	Ouzoun 108
169.	Vall Paşa Hanı	Vall Pacha 103
170.	Venidis Hanı	Venidis 96
171.	Whittall Hanı	Whittall, C. & Cie 263
172.	Yahya Paşa Hanı	Yahia Pacha 122
173.	Yandevi Hanı	Yandévi 159
174.	Yanikoğlu Hanı	...
175.	Yapıcızade Hanı	...
176.	Yasin Bey Hanı	Yassim Bey 122
177.	Yemişçizade Hanı	Yémichdjı Zadé 167
178.	Yeni Han	...
179.	Yusufoğlu Hanı	Yousseuf Oglou 263
180.	Yuvanoğlu Hanı	...

WOLFGANG MÜLLER-WIENER

No	Han Adı	No
88.	Kara Mustafa Paşa Hanı	...
89.	Karaosmanoğlu Hanı	Kara Osman Oglou (Buyuk) 194
90.	Kartoglu Hanı	...
91.	Karvuno-Hanı	...
92.	Katiboğlu Hanı	...
93.	Kemahli Hanı	Kemahli Ibrahim Effendi 258
94.	Keşioğlu Hanı	Kessisoglu 121
95.	Kıbrıslı Hanı	...
96.	Kıbrıslıoğlu Hanı	...
97.	Kion Hanı	...
98.	Kızlaroğlu Hanı	Kizlar Agha 214
99.	Köprülüoğlu Hanı	...
100.	Kores-Han	...
101.	Kuşunlu Han	...
102.	Küçük Demir Hanı	Démir 195
103.	Küçük Fincancı Hanı	...
104.	Küçük Kuzuoğlu Hanı	Kouzou Oglou Han (Kutchuk) 159
105.	Küçük Mehmed Hanı	...
106.	Küçük Vezirhanı	Vézir (Kutchuk) 156
107.	Küpelioğlu Hanı	Kupedjoglu 156, 158
108.	Kültür (Keten?) Hanı	Keutteur 228
109.	Kuyumciyan Hanı	Couyoumdjian 192
110.	Laz Hanı	...
111.	Leblebici Hanı	Leblébidji 166
112.	Limanoglu Hanı	...
113.	Maarif Hanı	Maârif 104, 107
114.	Madam Hanı	Madame Hane Sokak 144, 147
115.	Maksudian-Han	Maksoudian 129
116.	Malçoğzade Hanı	...
117.	Manisaloğlu Hanı	Manass Oglou 194
118.	Masoniko Hanı	...
119.	Maçela Hanı	Matchela 97
120.	Medrese Hanı	Medressé 121
121.	Mehmed Efendi Hanı	...
122.	Menekşeli Hanı	Menéxéli 123
123.	Menzil Hanı	...
124.	Menzinoglu Hanı	Méinzinoglu 252
125.	Mirkealamoglu Hanı	Miri Kelam Oglou 194
126.	Mısırlıoğlu Hanı	Missirlioglu 257
127.	Muhtesib Hanı	...
128.	Murtası Hanı	...
129.	Musevir Hanı	Mousabiet 217
130.	Müslim Hanı	...
131.	Nişan Hanı	Nichan 110
132.	Osman Ağa Hanı	...
133.	Osman Kapitan Hanı	Osman Capitan 97
134.	Pederi Hanı	Pederi 122
135.	Pirinci Hanı	Pirindge 106

CHARLES EDWARD GOAD (At)

No	Han Adı	No
136.	Piyaloğlu Hanı	...
137.	Psarochani	...
138.	Rauf Paşa Hanı	Raouf Pacha 124
139.	Rıza Bey Hanı	...
140.	Rosetti-Hanı	Rotsetti 258
141.	Sabri Bey Hanı	Sabri Bey 114
142.	Sadık Bey Hanı	Sadik Bey (Buyuk et Kutchuk) 126, 128
143.	Sakız Hanı	Sadik Bey 95, 109
144.	Salepçioğlu Hanı	Sadik Bey, Local 90
145.	Samolada Hanı	Sakizli Han Sokak 60
146.	San Rocco-Hanı	Salepdji Oglou 124
147.	Seferoğlu Hanı	...
148.	Selvilii Hanı	Selvilii 192
149.	Simeon Hanı	...
150.	Sinanoglu Hanı	...
151.	Sivrisaroglu Hanı	Sivrisarian & Aznavorian 159
152.	Spartali Han	Spartali 95
153.	Stano Hanı	...
154.	Sulu Han	...
155.	Süleyman Efendi Hanı	Souliman Effendi 108
156.	Şahanoglu Hanı	Suléiman Effendi 252
157.	Şahin Han	...
158.	Şadırvan Hanı	...
159.	Şalıvarlıoğlu Hanı	Chalvarli Oglou 194
160.	Şaphane	Chap Hané 122
161.	Şekeroglu Hanı	Chéker Oglou 123
162.	Şükrü Bey Hanı	Chukri Bey 122
163.	Tabur Efendi Hanı	Tabour Effendi 125
164.	Tavşanlı Hanı	...
165.	Taşlıoğlu Hanı	...
166.	Tercüman Hanı	...
167.	Tütün (Tabak) Hanı	Tabac 237
168.	Uzun Han	Ouzoun 108
169.	Vall Paşa Hanı	Vall Pacha 103
170.	Venidis Hanı	Venidis 96
171.	Whittall Hanı	Whittall, C. & Cie 263
172.	Yahya Paşa Hanı	Yahia Pacha 122
173.	Yandevi Hanı	Yandévi 159
174.	Yanikoğlu Hanı	...
175.	Yapıcızade Hanı	...
176.	Yasin Bey Hanı	Yassim Bey 122
177.	Yemişçizade Hanı	Yémichdjı Zadé 167
178.	Yeni Han	...
179.	Yusufoğlu Hanı	Yousseuf Oglou 263
180.	Yuvanoğlu Hanı	...

WOLFGANG MÜLLER-WIENER

No	Han Adı	No
88.	Kara Mustafa Paşa Hanı	...
89.	Karaosmanoğlu Hanı	Kara Osman Oglou (Buyuk) 194
90.	Kartoglu Hanı	...
91.	Karvuno-Hanı	...
92.	Katiboğlu Hanı	...
93.	Kemahli Hanı	Kemahli Ibrahim Effendi 258
94.	Keşioğlu Hanı	Kessisoglu 121
95.	Kıbrıslı Hanı	...
96.	Kıbrıslıoğlu Hanı	...
97.	Kion Hanı	...
98.	Kızlaroğlu Hanı	Kizlar Agha 214
99.	Köprülüoğlu Hanı	...
100.	Kores-Han	...
101.	Kuşunlu Han	...
102.	Küçük Demir Hanı	Démir 195
103.	Küçük Fincancı Hanı	...
104.	Küçük Kuzuoğlu Hanı	Kouzou Oglou Han (Kutchuk) 159
105.	Küçük Mehmed Hanı	...
106.	Küçük Vezirhanı	Vézir (Kutchuk) 156
107.	Küpelioğlu Hanı	Kupedjoglu 156, 158
108.	Kültür (Keten?) Hanı	Keutteur 228
109.	Kuyumciyan Hanı	Couyoumdjian 192
110.	Laz Hanı	...
111.	Leblebici Hanı	Leblébidji 166
112.	Limanoglu Hanı	...
113.	Maarif Hanı	Maârif 104, 107
114.	Madam Hanı	Madame Hane Sokak 144, 147
115.	Maksudian-Han	Maksoudian 129
116.	Malçoğzade Hanı	...
117.	Manisaloğlu Hanı	Manass Oglou 194
118.	Masoniko Hanı	...
119.	Maçela Hanı	Matchela 97
120.	Medrese Hanı	Medressé 121
121.	Mehmed Efendi Hanı	...
122.	Menekşeli Hanı	Menéxéli 123
123.	Menzil Hanı	...
124.	Menzinoglu Hanı	Méinzinoglu 252
125.	Mirkealamoglu Hanı	Miri Kelam Oglou 194
126.	Mısırlıoğlu Hanı	Missirlioglu 257
127.	Muhtesib Hanı	...
128.	Murtası Hanı	...
129.	Musevir Hanı	Mousabiet 217
130.	Müslim Hanı	...
131.	Nişan Hanı	Nichan 110
132.	Osman Ağa Hanı	...
133.	Osman Kapitan Hanı	Osman Capitan 97
134.	Pederi Hanı	Pederi 122
135.	Pirinci Hanı	Pirindge 106

CHARLES EDWARD GOAD (At)

No	Han Adı	No
136.	Piyaloğlu Hanı	...
137.	Psarochani	...
138.	Rauf Paşa Hanı	Raouf Pacha 124
139.	Rıza Bey Hanı	...
140.	Rosetti-Hanı	Rotsetti 258
141.	Sabri Bey Hanı	Sabri Bey 114
142.	Sadık Bey Hanı	Sadik Bey (Buyuk et Kutchuk) 126, 128
143.	Sakız Hanı	Sadik Bey 95, 109
144.	Salepçioğlu Hanı	Sadik Bey, Local 90
145.	Samolada Hanı	Sakizli Han Sokak 60
146.	San Rocco-Hanı	Salepdji Oglou 124
147.	Seferoğlu Hanı	...
148.	Selvilii Hanı	Selvilii 192
149.	Simeon Hanı	...
150.	Sinanoglu Hanı	...
151.	Sivrisaroglu Hanı	Sivrisarian & Aznavorian 159
152.	Spartali Han	Spartali 95
153.	Stano Hanı	...
154.	Sulu Han	...
155.	Süleyman Efendi Hanı	Souliman Effendi 108
156.	Şahanoglu Hanı	Suléiman Effendi 252
157.	Şahin Han	...
158.	Şadırvan Hanı	...
159.	Şalıvarlıoğlu Hanı	Chalvarli Oglou 194</

1922'deki büyük yangın sonrası İzmir, Albert Kahn arşivi
İzmir nach dem großen Brand von 1922, Albert Kahn Archiv

4. 20. YÜZYILDAKİ DÖNÜŞÜMLER

• VERÄNDERUNGEN IM 20. JAHRHUNDERT

Görsel 8. Girit Hanı kalıntıları (1981'deki durumu): Yapının doğu tarafında girişi.

Bild 8. Reste des Girid Hanı (Zustand 1981): Eingangsbau der Ostseite von Süden.

Görsel 11. Kemahlı Hanı'nın (Kat. No. 93) Kemeraltı Caddesi'ne bakan cephesi (1981'deki durumu) ve önünde dükkanlar.

Bild 11. Front des Kemahli Hanı (Kat. Nr. 93) zur Kemeraltı Caddesi (Zustand 1981) mit vorgebauten Läden.

Buraya kadar anlatılanlar 20. yüzyılda kökten değişti. 1922'deki büyük yangın ve devamında yaşanan dönüşüm İzmir'i tamamen bir Türk şehri haline getirdi⁴⁵. Önceki bütün yıkımlarda hatta 1688 ve 1778 gibi en şiddetli afetlerde bile, ki deprem ve büyük yangınlar birbirini takip etmişti, şehrin yeniden inşası sırasında eski iş kolları dağılımı ve etnik yapı korunarak kalmıştı. Ancak bu 1922'de temel olarak değişti: Bir anda nüfusun Rum kesiminin 1922/23'deki göçü ile azalan nüfus 1927'de 153.924'e, 1970'lerin sonlarında 1 milyonun üzerine çıktı. Eski İzmir'e tanıklık eden yapılardan bugün geriye sadece az sayıda ve pek de etkileyici olmayanlar (**bkz. Görsel 8, 11 ve 12**) kalmıştır. Birçoğu tescilli yapılar listesinde (Korunması gereken yapı statüsünde, Ç.N.) değildir ve bu yüzden yıldan yıla sayıları daha da azalmaktadır. Kent merkezindeki 1923 ile 1940 yılları arasındaki dönemden kalma üç ila dört katlı mütevazı ticarî yapılar bile son yıllarda büyük ölçüde altı ila sekiz katlı olanlarla yer değiştirmektedir.

⁴⁵ Modern şehrin gelişimi hakkında bkz. Dipnot 2'de bahsedilen daha yeni Türkçe eserler ve İslam Ansiklopedisi 5 (İstanbul 1950; B. Darkot), s. 1239-1251 ve Türk Ansiklopedisi 21 (Ankara 1972; Y. Öztuna), s. 467-475 ve Guide d'Izmir (Publications de l'Association des amis des antiquités d'Izmir ... No. 21; İstanbul 1934).

Ailes das aber hat sich im Laufe des 20. Jahrhunderts radikal verändert – seit dem großen Stadtbrand von 1922 und der darauf folgenden Umgestaltung İzmirs zu einer rein türkischen Stadt⁴⁵. Bei allen früheren Zerstörungen – selbst bei den schwersten Katastrophen wie 1688 und 1778, bei denen Erdbeben und Großbrände zusammentrafen – blieben beim Wiederaufbau doch die alte Funktionsverteilung und die ethnische Gliederung erhalten. Das aber änderte sich 1922 grundlegend; einmal mit dem Exodus des griechischen Bevölkerungssteiles 1922/23 und danach mit einem Bevölkerungswachstum von 153 924 Einwohnern im Jahre 1927 auf über 1 Million gegen Ende der siebziger Jahre. Vom alten İzmir zeugen heute nur mehr kümmerliche Reste (**vgl. Bild 8, 11 u. 12**), die – da nicht übermäßig eindrucksvoll – auch nicht unter Denkmalschutz stehen und somit von Jahr zu Jahr weniger werden; selbst die bescheidenen innerstädtischen dreibis viergeschossigen Geschäftshäuser aus der Zeit zwischen 1923 und 1940 wurden in den letzten Jahren weitgehend durch sechs- bis achtgeschossige Neubauten ersetzt.

⁴⁵ Zur Entwicklung der modernen Stadt vgl. die unter Anm. 2 genannten neueren türkischen Arbeiten sowie İslam Ansiklopedisi 5 (İstanbul 1950), B. Darkot, S. 1239–1251 und Türk Ansiklopedisi 21 (Ankara 1972; Y. Öztuna), S. 467–475 und Guide d'Izmir (Publications de l'Association des amis des antiquités d'Izmir ... Nr. 21; İstanbul 1934).

Görsel 12. Fevzi Paşa Bulvarı'ndan Karaosmanoğlu Hanı (resmin sol kenarı), Mirkelamoğlu Hanı (ortada) ve Selvili Han kalıntılarının (sağda) görünümü (1981'deki durumu).

Bild 12. Blick vom Fevzi Paşa Bulvarı auf den Karaosmanoğlu Hanı (linker Bildrand), den Mirkelâmoğlu Hanı (Mitte) und die Reste des Selvili Hanı (rechts) (Zustand 1981).

İzmir'de bu geniş kapsamlı dönüşüm süreciyle birlikte, benzer diğer büyük Türk şehirlerinin (İstanbul, Ankara vb.) çarşı bölgelerinde olduğu gibi, birçok faaliyet eski çarşı bölgesinin dışına taşındı. Aynı şekilde çarşı alanının mimarî görünümünde büyük ve önemli değişikliklere yol açtı: Uzak mesafe ve toptan ticaret ofisleri büyük ölçüde 19. yüzyılın sonlarına doğru yeni gelişen kentin geniş bulvarları üzerindeki modern ticarî binalara yerleşti. Bankalar daha 1867/75'ten itibaren yeni rıhtım alanına geçmişti. Sonraki dönemde bu yeni liman daha da kuzeye taşınarak yeniden inşa edildi ve eski iskeleler artık sadece küçük gemilerle yerel ve bölgesel trafiğe hizmet vermeye başladı. İhracat ve gemi sevkiyatındaki değişiklikler, küçük ölçekli büyük ölçekli imalathanelerin çoğunun modern metropolün dış banliyö mahallelerine taşınması, eski liman bölgesindeki depolama binalarının gereksiz kıldı. Aynı şekilde pek çok han yapısında da kullanım değişikliğine yol açmıştır. Son birkaç yıldır çarşı içindeki eski hanların yerine çok sayıda modern alışveriş pasajının inşa edilmesi gibi kalan son tütün depoları da yerlerini modern ticarî ve idarî binalara bırakmaktadır⁴⁶ (bkz. **Görsel 11 ve ekteki Plan 4**).

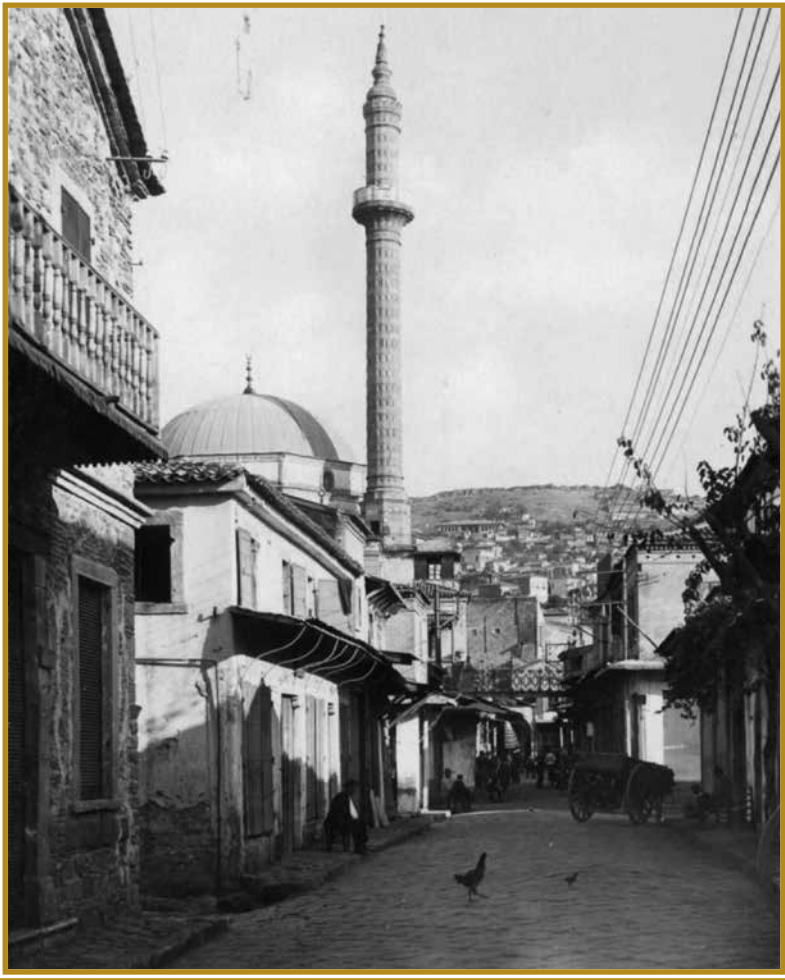
Mit diesem tiefgreifenden Veränderungsprozeß haben sich in İzmir – ähnlich wie in den Bazarzonen anderer türkischer Großstädte (İstanbul, Ankara u.a.) – viele Funktionen aus der alten Bazarzone heraus verlagert bzw. innerhalb derselben verschoben, was zu erheblichen Veränderungen in der baulichen Erscheinung des Bazargebietes führte: Fern- und Großhandelskontore sind in noch größerem Umfang als schon gegen Ende des 19. Jahrhunderts in moderne Geschäftsbaute an den breiten Boulevards der Neustadt übergesiedelt – die Banken vornehmlich in das Gebiet der neuen Kais von 1867/75, nachdem der damals neuangelegte Hafen inzwischen abermals weiter nach Norden verlegt wurde und an den alten Kais nur mehr lokaler und regionaler Verkehr mit kleinen Schiffen abgewickelt wird. Veränderungen in der Exportstruktur und in der Art der Verschiffung sowie die Verlagerung der meisten kleineren und größeren Fertigungsbetriebe in die Randzonen der modernen Großstadt haben die alten Speicherbauten in der früheren Hafenzonenzone überflüssig gemacht und ebenso zu Nutzungsänderungen in vielen Hanen geführt. Seit einigen Jahrzehnten werden auch die letzten noch verbliebenen Tabakspeicher modernen Geschäfts- und Verwaltungsbauten, ebenso wie auch im Inneren des Bazars zahlreiche moderne Einkaufspassagen am Platze einstiger Hane errichtet wurden⁴⁶ (vgl. Bild 11 und beiliegenden Plan 4).

⁴⁶ Bu tür geçitler Batak Hanı (kat. no. 18), Rıza Bey Hanı (kat. no. 139) ve Salepçioğlu Hanı'nın (kat. no. 144) bulunduğu yerde inşa edilmiştir; başka yerlerde inşa edilen han binaları burada özellikle belirtilmemiştir!

⁴⁶ Solche Passagen wurden erbaut am Platze des Batak Hanı (Kat. Nr. 18), des Rıza Bey Hanı (Kat. Nr. 139) und des Salepçioğlu Hanı (Kat. Nr. 144); anderweitig überbaute Han-Bauten werden hier nicht eigens genannt!

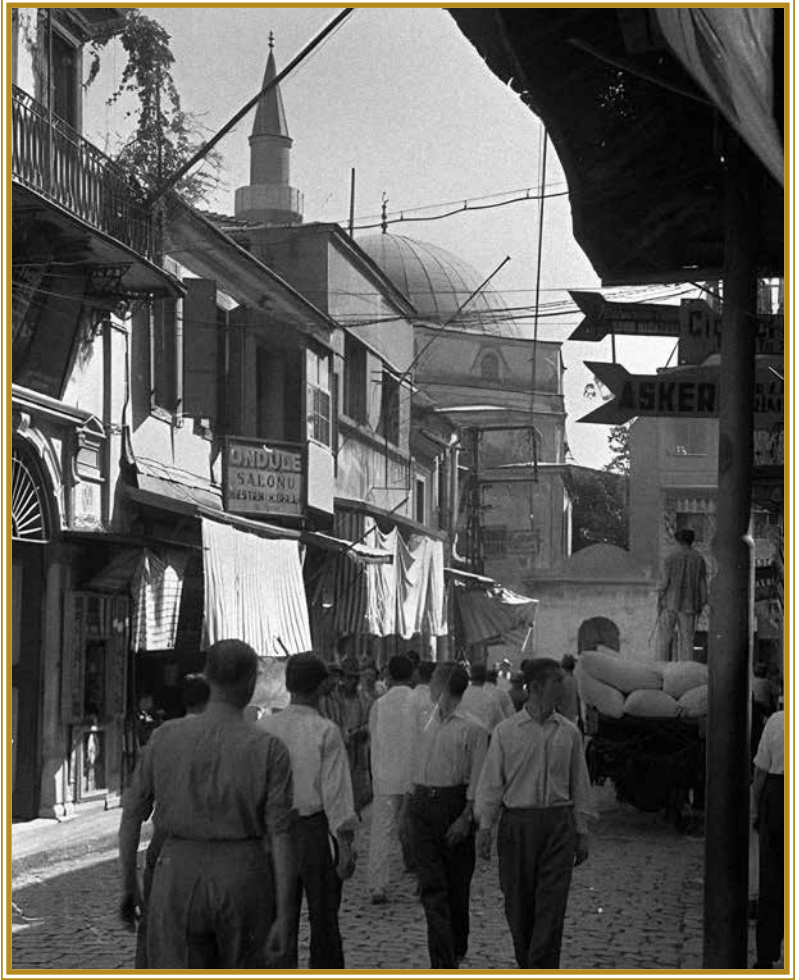
Salepçioğlu Camii ve Hanı - 1930'lar, *Salepçioğlu Moschee und Han - 1930er Jahre*, Cemal Yalkış

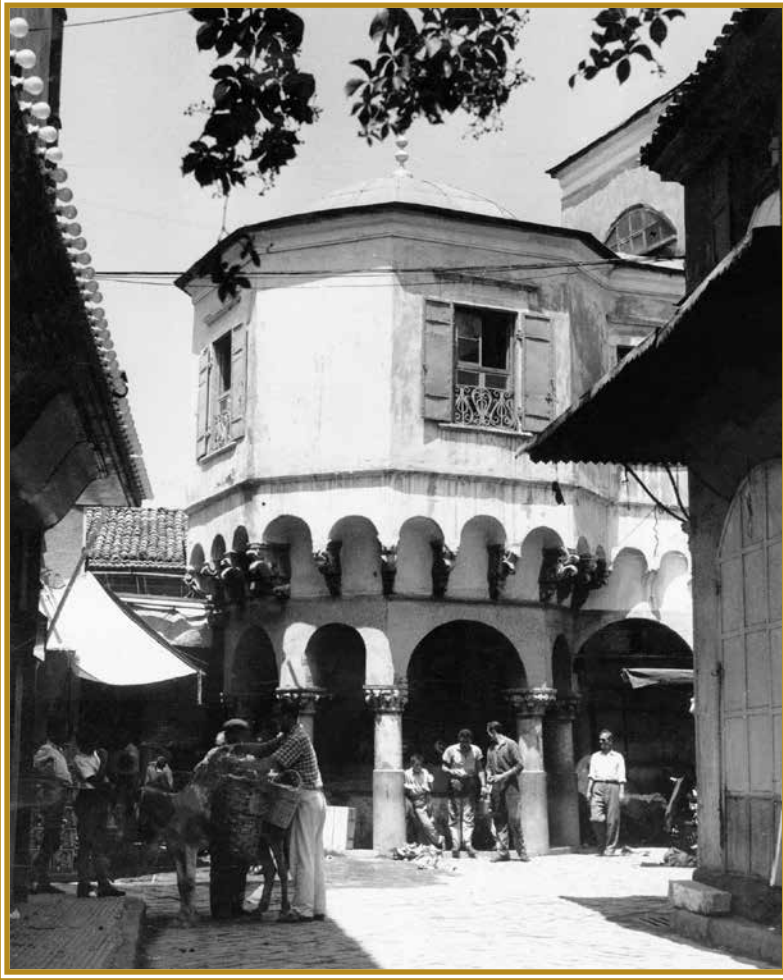
**Alipaşa Caddesi, arkada Başdurak Camii,
Alipaşa Straße, im Hintergrund Başdurak-Moschee**

Buna ek olarak, şehrin ihtiyaçları nüfustaki büyük artış nedeniyle önemli ölçüde değişmiştir. Bir zamanlar tüm kente yetecek kadar büyük olan çarşıya ek olarak yeni gelişen yerleşim bölgelerinde yeni alışveriş alanları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle eski çarşıda sadece belirli ticaret dalları kalmış, toptancılar, lüks ve teknik ihtiyaçları karşılayan mağazalar ve hepsinden önemlisi neredeyse tüm küçük ve orta ölçekli sanayi üretimi şehrin diğer bölgelerine taşınmıştır. Eski çarşı bölgesinde her şeyden önce toptan ve perakende tekstil ticareti devam etti. Ev eşyaları (tabak-çanak, fırın, ev aleti vb.), basit aletler, bazı inşaat malzemeleri ve aksesuarlar ile İzmir'in bazı küçük geleneksel iş kolları (zeytinyağı, kurutulmuş meyveler) ve birkaç küçük matbaa, küçük metal atölyeleri (fırın, kasa ve basit alet imalatçıları) ile 2-3 küçük sabun fabrikası kalmıştır. Bu işletmelerin çarşıdaki mekânsal dağılımı geleneksel referansları ile büyük ölçüde halen daha görülebilir: Çarşının kuzey kesiminde ve eski bitpazarı ile yeni Fevzi Paşa Bulvarı'nın iki yakasında toptan ve perakende tekstil ticareti yoğunlaşmıştır. Ancak elbette çarşayı çevreleyen Kemeraltı Caddesi'nde, yanı sıra son yıllarda Konak'ın güneyinde yeni inşa edilen iş bölgesinde ve en önemlisi elbette modern kentleşme alanlarında da çok sayıda tekstil mağazası vardır. Çarşının güney ve batı bölgesine hâkim olan ticaret ürünleri çeşitli ev eşyaları ve plastik malzemelerdir; eski liman bölgesinde

**Anafartalar Caddesi (Hükümet Cad.), arkada Kemeraltı Camii
Anafartalar Straße (Hükümet Str.), im Hintergrund Kemeraltı Camii**

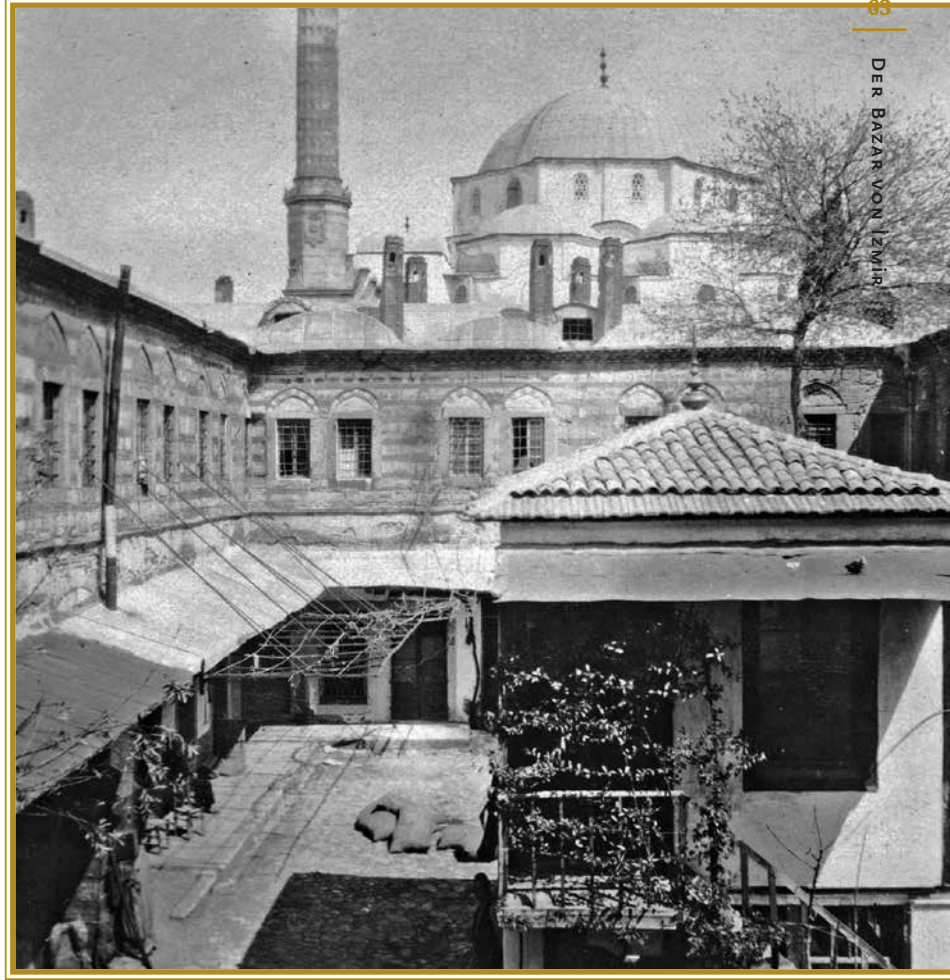
Dazu kommt, daß sich auch die Bedürfnisse der Stadt angesichts der gewaltigen Bevölkerungszunahme ganz erheblich verändert haben: Neben dem einst für die Versorgung der gesamten Stadt ausreichenden Bazar sind inzwischen in den neuerschlossenen Siedlungsbereichen neue Einkaufsgebiete entstanden; im Bazar haben sich daher nur mehr bestimmte Handelszweige gehalten, während Großhandelsfirmen, Geschäfte gehobenen und technischen Bedarfs sowie vor allem fast die gesamte klein- und mittelständische gewerbliche Produktion in andere Stadtgebiete abgewandert sind. Im alten Bazargebiet verblieben sind vor allem der Textilgroß- und Einzelhandel, der Handel mit Haushaltswaren (Geschirr, Öfen, Hausgerät usw.), mit einfachem Werkzeug und mit einzelnen Baumaterialien bzw. Bau-Zubehör sowie einige kleinere Firmen der traditionellen İzmirer Geschäftszweige (Olivenöl, Trockenfrüchte); dazu kommen einige kleinere Druckereien, wenige, ebenfalls kleine Metallwerkstätten (Hersteller von Öfen, Geldschranken und einfachen Werkzeugen) sowie 2 bis 3 kleine Seifenfabriken. Bei der räumlichen Verteilung dieser Unternehmen im Bazar sind noch gewisse traditionelle Bezüge erkennbar: Im nördlichen Bazarbezirk sowie im früheren Bit pazarı konzentriert sich der Textilgroß- und -einzelhandel auf beiden Seiten des neuen Fevzi Paşa Bulvarı; doch finden sich auch zahlreiche Textilgeschäfte in der den Bazar umziehenden Kemeraltı Caddesi sowie in dem erst in den letzten Jahren neu entstandenen Geschäftsgebiet südlich vom Konak und nicht zuletzt

Kemeraltı Çarşısı, 889. Sokak, Şadırvan Camii
Kemeraltı Basar, 889. Str., Şadırvan Moschee

kuzey-güney doğrultusunda eski Taşcılar Caddesi boyunca uzanan yerde bugün hala inşaat sektörüne tedarik sağlayan dükkânlarla birlikte zeytinyağı, kuruyemiş ve sabun tedarik eden şirketlere de rastlanmaktadır. Şadırvan Camii yakınında oldukça kapalı bir alan, eski zamanlardan beri süre gelen küçük ölçekli dükkân düzeniyle, halen kuyumculara ve altın tüccarlarına ev sahipliği yapmaktadır. Burası aynı zamanda bu ticaretin geleneksel merkezidir.

Eski çarşıyı kuzeyden sınırlayan Fevzi Paşa Bulvarı'nın batı kesiminde tekstil toptancıları yer almaktadır. Doğu tarafındaki Basmâne'ye doğru bulvar, çeşitli şeylerin satışa sunulduğu alışlagelmiş modern alışveriş bulvarlarından biri olur. Daha kuzeyde otomobil parça ve aksesuarları için dükkânlar ve tamir atölyeleri ile teknik ihtiyaçlar için daha büyük şirketler bulunmaktadır. Doğuda yeni bitpazarı Basmâne'deki oteller mahallesine ve modern Kültürpark'a çıkar. Bu yeni kentsel gelişme alanına dört ila sekiz katlı binalar hâkimdir ki bunlar birçok yerde 1930 ve 1940'lı yıllardan kalma iki ila üç katlı yapıların yerini almaktadırlar. Ancak bu çalışma kapsamında bu bölge daha detaylı şekilde ele alınmamaktadır.

Kızlarağası Hanı, 1900'ler (Yavuz Çorapçıoğlu Arşivi)
Kızlarağası Han, 1900er Jahre (Archiv Yavuz Çorapçıoğlu)

natürlich auch in den modernen Neubaugebieten. In der südlichen und westlichen Bazarzone überwiegen Haushaltwaren und Plastikerzeugnisse; entlang der das alte Hafengebiet in Nord-Süd-Richtung durchziehenden ehemaligen Taşcılar Caddesi sitzen auch heute noch Geschäfte, die das Bauwesen beliefern, vermischt mit Firmen, die Olivenöl, Trockenfrüchte und Seife liefern. Ein ziemlich geschlossenes Areal bei der Şadırvan Camii mit von altersher überkommener kleinteiliger Gliederung beherbergt noch heute die Goldschmiede und Goldhändler – auch dies ein traditioneller Sitz dieses Gewerbes.

Nördlich des den alten Bazar nach Norden hin begrenzenden Fevzi Paşa Bulvarı folgen in seinem westlichen Teil noch Textilgroßhandelsfirmen; nach Osten gegen Basmahane hin wird der Boulevard eine der üblichen modernen Geschäftsstraßen mit gemischtem Angebot. Weiter nach Norden hin folgt ein großes Gebiet mit Geschäften für Autozubehör, mit Reparaturwerkstätten und größeren Firmen für technischen Bedarf; nach Osten schließt sich der neue Bit pazarı an, der bis zu dem Hotelquartier bei Basmahane und dem modernen Kültürpark reicht. In diesem Neubaugebiet herrscht heute vier- bis achtgeschossige Bebauung vor, an vielen Stellen die zwei- bis dreigeschossige Bebauung aus den dreißiger und vierziger Jahren ablösend. Doch soll dies Gebiet im Rahmen dieser Arbeit nicht näher behandelt werden.

1922'deki büyük yangın sonrası İzmir, Albert Kahn Arşivi
İzmir nach dem großen Brand von 1922, Albert Kahn Archiv

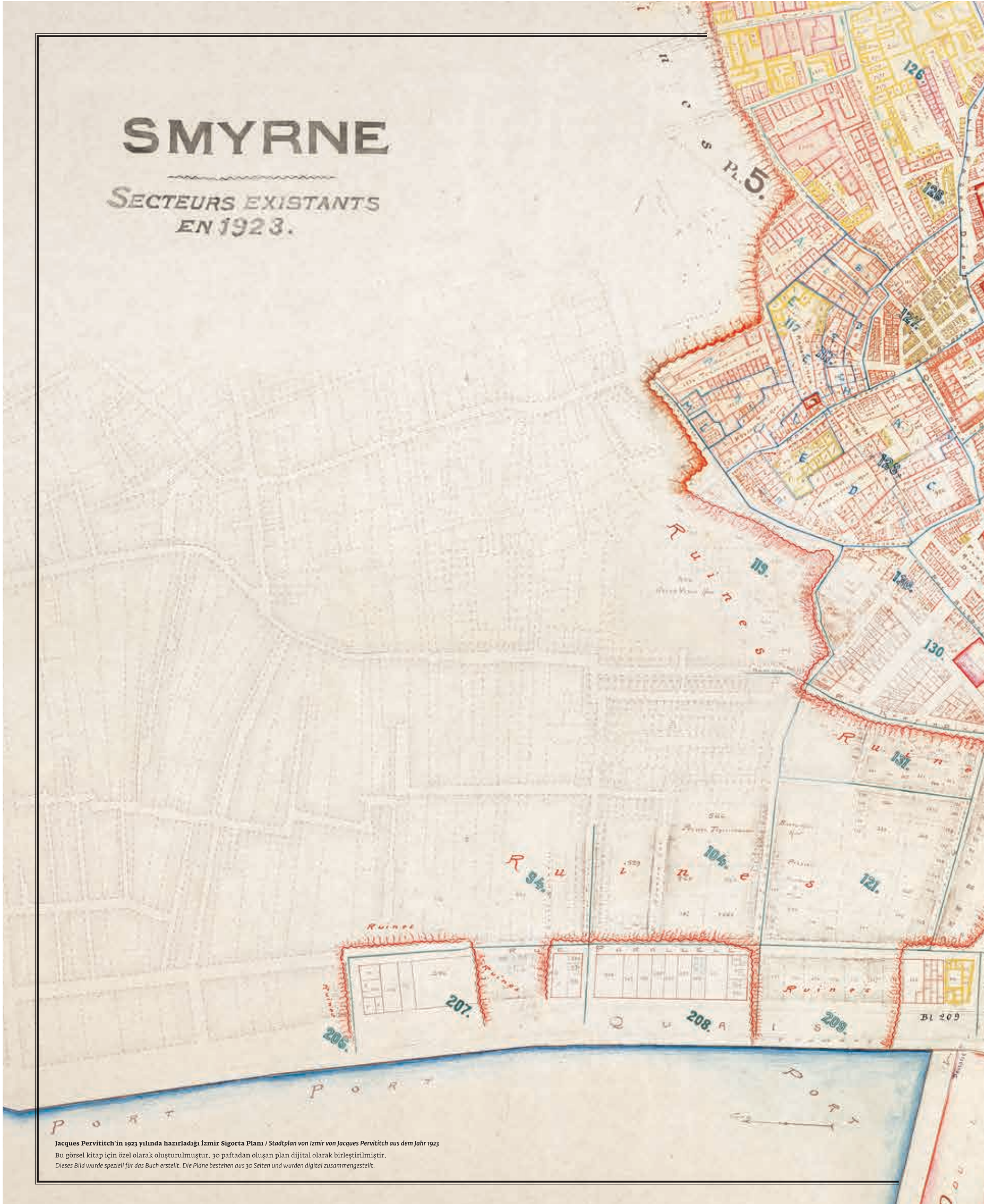

1922'deki büyük yangın sonrası İzmir,
İzmir nach dem großen Brand von 1922, the Library of Congress

SMYRNE

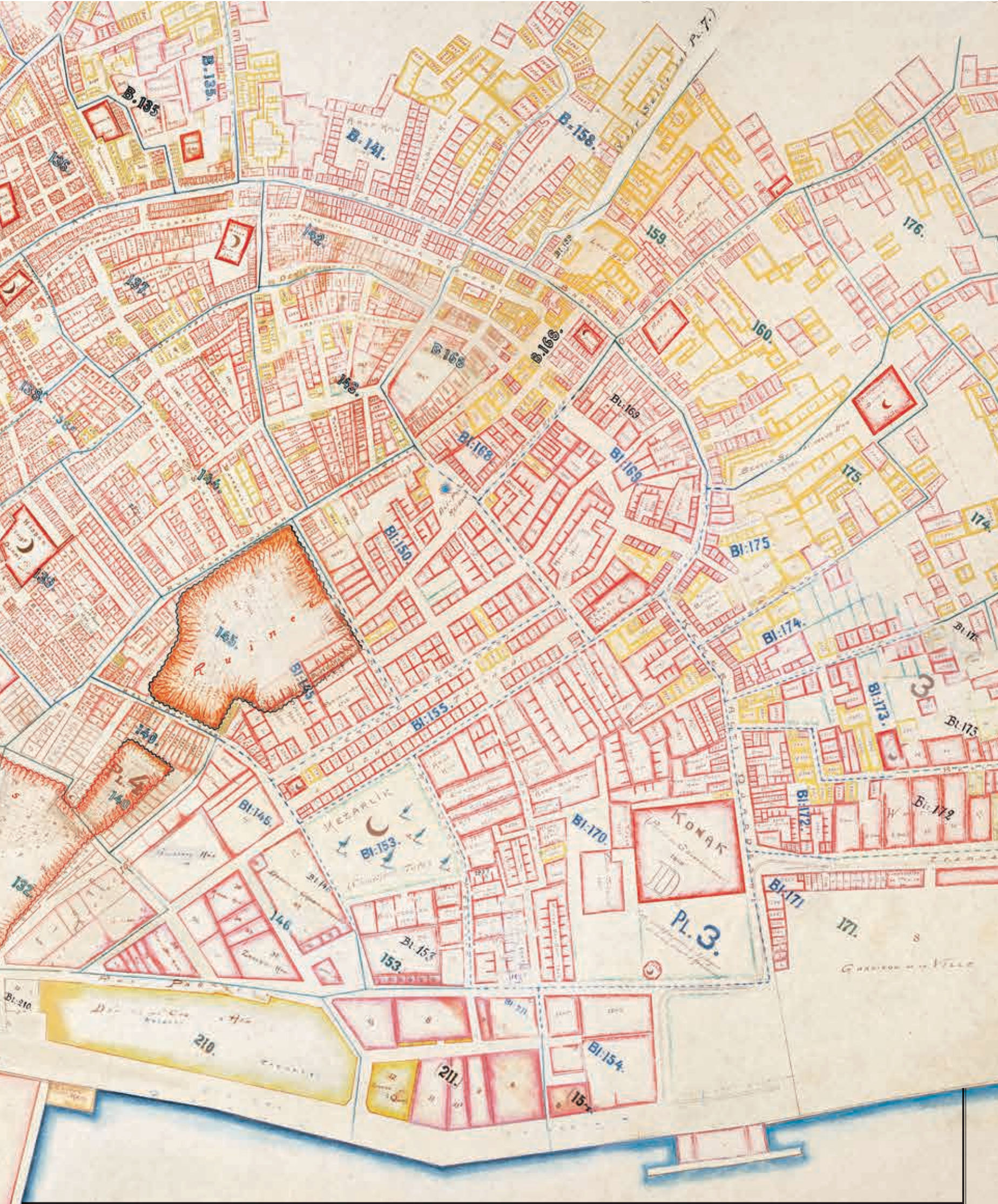
SECTEURS EXISTANTS
EN 1923.

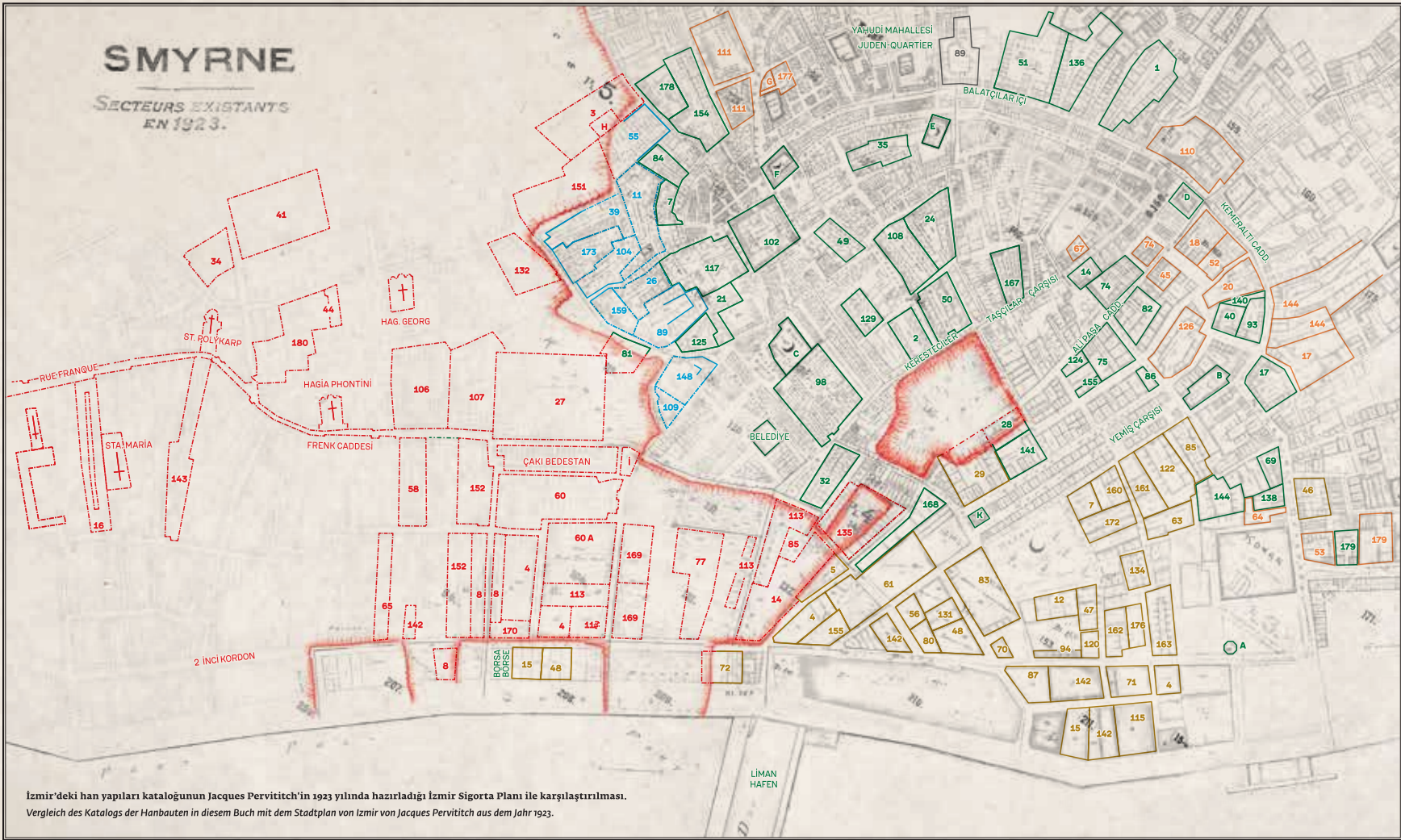

Jacques Pervititch'in 1923 yılında hazırladığı İzmir Sigorta Planı / Stadtplan von Izmir von Jacques Pervititch aus dem Jahr 1923

Bu görsel kitap için özel olarak oluşturulmuştur. 30 paftadan oluşan plan dijital olarak birleştirilmiştir.

Dieses Bild wurde speziell für das Buch erstellt. Die Pläne bestehen aus 30 Seiten und wurden digital zusammengestellt.

Izmir'deki han yapıları kataloğunun Jacques Pervititch'in 1923 yılında hazırladığı İzmir Sigorta Planı ile karşılaştırılması.
Vergleich des Katalogs der Hanbauten in diesem Buch mit dem Stadtplan von Izmir von Jacques Pervititch aus dem Jahr 1923.

İZMİR'DEKİ HAN YAPILARI KATALOĞUNUN GÜNÜMÜZDEKİ MEVCUDİYET DURUMU / AKTUELLER STAND DES KATALOGS DER HANBAUTEN IN İZMİR

No	Han Adı	Mevcut Durum / Aktueller Stand	No	Han Adı	Mevcut Durum / Aktueller Stand	No	Han Adı	Mevcut Durum / Aktueller Stand
1.	Abacıoğlu Hanı	Mevcut / Restore Edilmiş Vorhanden / Restauriert	46.	Ekmekçioğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	90.	Kartoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
2.	Abdurrahman Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	47.	Enver Bey Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	91.	Karvane-Han	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
3.	Acem Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	48.	Essayan Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	92.	Katiboğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
4.	Akasoğlu Hanı (Büyük)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	49.	Esir Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	93.	Kemahlı Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben
4.	Akasoğlu Hanı (Küçük)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	50.	Eski Boyahane	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	94.	Kesioğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
4.	Akasoğlu Hanı (At 108)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	51.	Eski Cezayir Hanı	Muhtemelen Arap Hanı (No 7) ile aynı evli, Arap Hanı (Nr. 7)	95.	Kıbrıslı Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
5.	Allottı-Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	52.	Eğref Paşa Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	96.	Kıbrıslıoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
6.	Altıparmak Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	53.	Evlilyazade Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	97.	Klon Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
7.	Arap Hanı (At. 122)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	54.	Fassula Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	98.	Kızlarağası Hanı	Mevcut / Restore Edilmiş Vorhanden / Restauriert
7.	Arap Hanı (At. 159)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	55.	Fazlıoğlu Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	99.	Köprülüoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
7.	Arap Hanı (Balırcılar İçli)	Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	56.	General Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	100.	Kores-Han	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
8.	Arapian Hanı (At. 95)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	57.	Giannakioğlu-Han	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	101.	Kurşunlu Han	Kısmen Mevcut / Kalıntı Halinde Teilweise Vorhanden / Bourruine
8.	Arapian Hanı (At. 98)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	58.	Gıbla-Han	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	102.	Küçük Demir Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben
9.	Arap Çalgı-Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	59.	Glovaioğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	103.	Küçük Fincancı Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben
10.	Armeniko-Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	60.	Gırdı Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	104.	Küçük Kuzuoğlu Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben
11.	Arnavutoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	60A.	Gırdıoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	105.	Küçük Mehmed Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
12.	Balısoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	61.	Guilfray Han	Mevcut / Rekonstrüksiyon Vorhanden / Rekonstruktion	106.	Küçük Vezirhanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
13.	Balıkcı Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	62.	Curuna Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	107.	Küpeioğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
14.	Balyos Hanı (At. 107)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	63.	Hacı Ağa Bey Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	108.	Kütür (Keten) Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben
14.	Balyos Hanı (At. 247)	Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	64.	Hacı Ali Paşa Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	109.	Kuyumciyan Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
15.	Balızoğlu Hanı (At. 99)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	65.	Hacı Davud Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	110.	Laz Hanı (Beylik ve Küçük)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
15.	Balızoğlu Hanı (At. 128)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	66.	Hacı Hüseyin Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	111.	Lebibeli Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
16.	Barbaresko Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	67.	Hacı Mehmed Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	112.	Limanioğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
17.	Baruthanı (Küçük)	Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	68.	Hacı Ömer Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	113.	Maarif Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
18.	Batak Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	69.	Hacı Sadullah Hanı	Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	114.	Madam Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
19.	Belom Chanakı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	70.	Hacı Yusuf Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	115.	Maksudian-Han	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
20.	Bey Hanı (At 258)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	71.	Halime Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	116.	Malikoçzade Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
21.	Bidayet Hanı	Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	72.	Haralambo Yusuf Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	117.	Manisaloğlu Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben
22.	Bolukbaşı Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	73.	Hasan Çavuş Hanı	Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	118.	Masoniko Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
23.	Bostancı Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	74.	Hastahane Hanı (Büyük)	Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	119.	Maçela Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
24.	Büyük Demir Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	75.	Hüseyin Bey Hanı	Mevcut / Kısmen Korunmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist teilweise erhalten geblieben	120.	Medrese Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
25.	Büyük (Megalio) Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	76.	İbrahim Paşa Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	121.	Mehmed Efendi Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
26.	Büyük Kuzuoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	77.	İbrişim Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	122.	Menekçeli Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
27.	Büyük Vezirhanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	78.	İki Kapılı Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	123.	Menzil Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben
28.	Cambaz Hanı	Kısmen Mevcut / Metruk Teilweise Vorhanden / Verfallen	79.	İmamoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	124.	Menzinioğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
29.	Cezayir Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	80.	İsmail Efendi Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	125.	Mirkelamoğlu Hanı	Mevcut / Büyük Ölçüde Korunmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist weitgehend erhalten geblieben
30.	Cezim Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	81.	Kadioglu Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	126.	Mısıroğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
31.	Chiotiko Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	82.	Kamil Bey Hanı	Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	127.	Muhted Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
32.	Çakaloğlu Hanı	Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Vorhanden / Ursprünglichkeit ist weitgehend erhalten geblieben	83.	Kancıbanoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	128.	Murtian Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
33.	Çakılcıoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	84.	Kantarcıoğlu Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	129.	Musevir Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben
34.	Çamur Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	85.	Kapancıoğlu Hanı (At.123)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	130.	Müslim Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
35.	Çarşılı Han (Çerçioğlu Hanı)	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	86.	Kapancıoğlu Hanı (At.107)	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	131.	Nişan Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
36.	Çavuşzade Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	87.	Karamanlian Hanı	Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	132.	Osman Ağa Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
37.	Çelik Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	88.	Karantina Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	133.	Osman Kaptan Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
38.	Çingirler Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden	89.	Kara Mustafa Paşa Hanı	Durum Tespit Gerekli / Sorgfaltige Untersuchung erforderlich	134.	Pederli Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
39.	Çukur Han	Kısmen Mevcut / Restore Edilmiş Teilweise Vorhanden / Restauriert	90.	Karaoşmanoğlu Hanı	Kısmen Mevcut / Kısmen Korunmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist teilweise erhalten geblieben	135.	Pirinci Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden
40.	Dellialbaşı Yeni Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben	91.	Karaoşmanoğlu Hanı (Balırcılar İçli)	Mevcut / Rekonstrüksiyon Vorhanden / Rekonstruktion	136.	Piyaloğlu Hanı	Kısmen Mevcut / Özgünlüğü Bozulmuş Teilweise Vorhanden / Ursprünglichkeit ist nicht mehr erhalten geblieben
41.	Dervişoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden						
42.	Devletioğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden						
43.	Dolma Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden						
44.	Domuzoğlu Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden						
45.	Dremsiz Süleyman Hanı	Mevcut Değil / Nicht Vorhanden						

Günümüze mevcut olan hanlar.
Die Hane, die heute noch existieren.

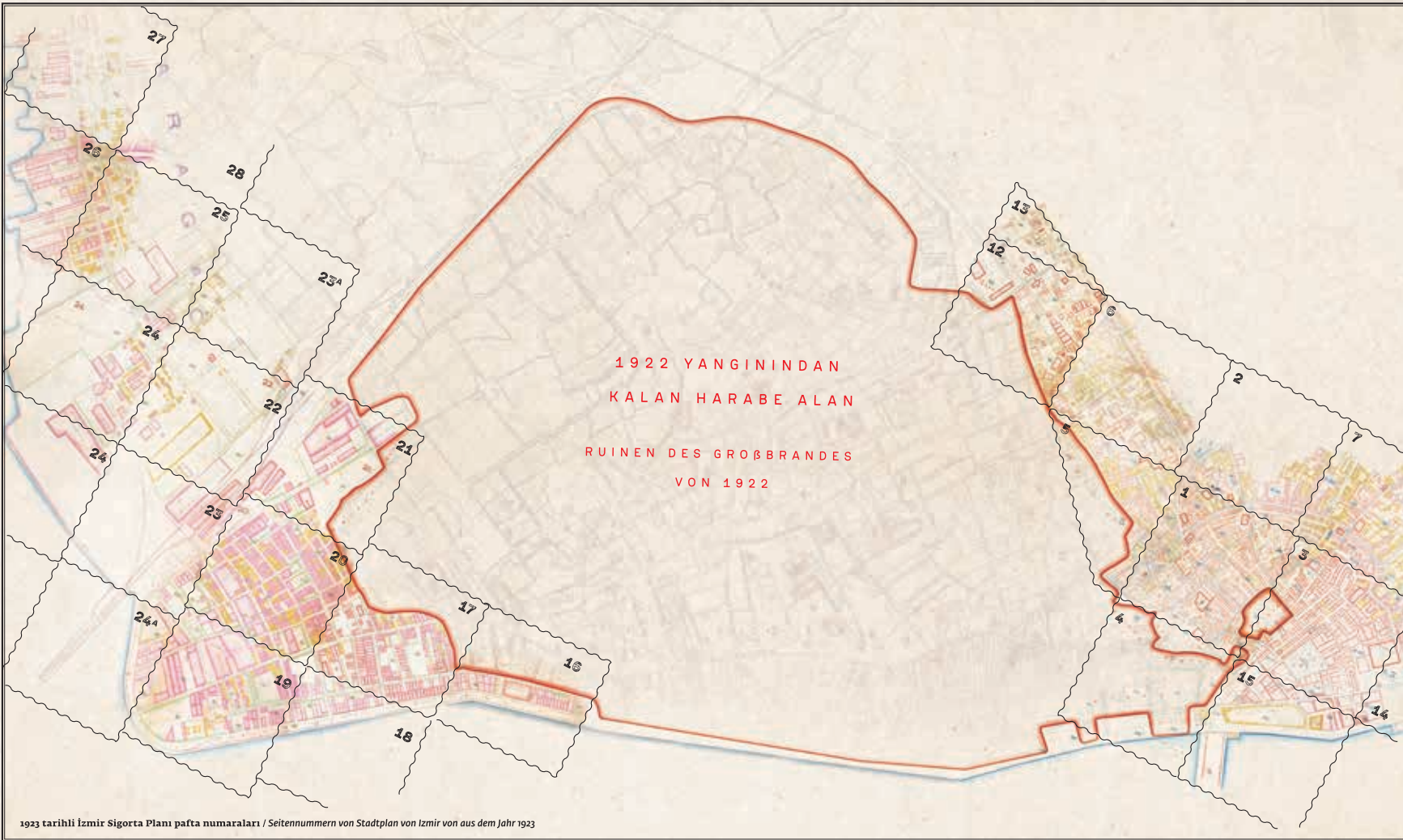
1922 yılına kadar yararlan yok olan hanlar.
Hane, die den Großbrand von 1922 zerstört wurden.

Fevzipaşa Caddesi ve Yeni Kavalar Çarşısı'nın inşaatı için tamamen yada kısmen yıkılan hanlar.
Die Hane, die für den Bau der Fevzi Paşa-Straße und des Neuen Kavalar-Basars ganz oder teilweise abgerissen wurden.

İsimleri tespit edilip, yeteri veya mimarilerine ilişkin detaylı bilgi bulunmayan hanlar. / Die Hane, deren Namen identifiziert wurden, aber keine detaillierten Informationen über ihren Standort oder ihre Architektur verfügbar sind.

Hükümet Konağı ve Saat Kulesinin kuzeyinde kalan yeni kentleşme alanında bulunan hanlar. 1950'lerden sonra yoll, yeşil alan ve yeni yapılaşmalarla tamamen yok olmuşturlardır.
Die Hane, die sich im Neubaugebiet nördlich des Regierungssitzes und des Uhrenturms befanden. Nach den 1950er Jahren wurden sie durch neue Straßen, Grünflächen und Neubauten vollständig ersetzt.

Cumhuriyet Döneminden günümüze kadar tamamen yıkılmış ve üzerinde hiçbir izi kalmamış olan hanlar.
Die Hane, die seit der republikanischen Zeit bis heute vollständig abgerissen wurden und von denen keine Spur mehr vorhanden ist.

Yemiş Çarşısı (Alışveriş sokağı örneği), Yemiş-Basar (Beispiel für eine Einkaufsstraße), Alphonse Rubellin, 1880

5. ESKİ ÇARŞI BÖLGESİNDEKİ YAPI TİPLERİ

BAUTYPEN IM ALTEN BAZARGEBIET

İzmir çarşısının mimarî unsurları diğer Anadolu ve Yakın Doğu şehirleri ile temelde aynı olmakla birlikte tipoloji ve terminolojide bazı yerel özelliklere de dikkat etmek gerekir. Bunlar aşağıda temel şekilleri ile kısaca ele alınacaktır.

1. Tek katlı, nadiren iki katlı yapıların bulunduğu basit alışveriş sokakları.
2. Hanlar
 - a) Geçitli olanlar,
 - b) Geleneksel avlulu, bir ya da iki katlı biçimdekiler,
3. Bedesten olarak anılan üstü kapalı alışveriş sokakları,
4. Yerel bir özel form olarak “Verhane” denilen yapılar.

İzmir’in geleneksel çarşı bölgesinin sayısal olarak en baskın tipolojisi, dar çarşı sokaklarında sıralanan, bazen tonozların içine asma katlar inşa edilmiş, bazen de görünüşe göre daha sonraki ilavelerle iki katlı binalara dönüştürülmüş küçük, çoğunlukla tek katlı dükkân ve atölye yapılarından meydana gelmektedir. Ön cephe genişlikleri 3 ile 5 m, arsa derinlikleri ise 5-10 m arasındadır ve yaklaşık 15-40 metre karelik çalışma ve depolama alanları sunarlar. Genel olarak herhangi bir özel düzenleme olmaksızın çarşının sokakları boyunca dizilmişlerdir. Sadece Yemiş Çarşısı’nın düzenli iki paralel sırası çoğunlukla iki katlı yapılardan oluşmuştur. Sıranın bir ucunda üst katta Katipoğlu Camii (Günümüzde daha ziyade Kâtibzade Mescidi diye anılmaktadır, Ç.N.) bulunur. Bu haliyle sokak, bütüncül bir planlamaya geri dönüldüğü izlenimi vermektedir.

Die Bauelemente des Bazars von İzmir gleichen im wesentlichen denen anderer anatolischer und nahöstlicher Städte, doch lassen sich einige örtliche Besonderheiten beobachten – in Typologie wie in der Terminologie, auf die im folgenden kurz einzugehen ist. Grundformen sind

1. die einfache Ladenstraße mit einfachen eingeschossigen, selten zweigeschossigen Bauten,
2. der Han
 - a) als Ganganlage und
 - b) als traditionelle Hofanlage in ein- und zweigeschossiger Form,
3. die hier als Bedestan bezeichneten überdeckten Ladenstraßen und
4. als Sonderform die sog. “Verhane“-Bauten.

Zahlenmäßig weit überwiegendes Element der alten Bazarzone İzmirs sind die kleinen, meist eingeschossigen Laden- und Werkstattbauten, die sich entlang den engen Bazargassen reihen, gelegentlich mit nachträglich eingebauten Zwischengeschossen in den Gewölben, gelegentlich auch durch offenbar spätere Umbauten zu zweigeschossigen Bauten verändert; bei Frontbreiten von 3 bis 5 m und Grundstückstiefen von 5–10 m bieten sie Arbeits- und Lagerflächen von ca. 15–40 qm. Im allgemeinen sind sie ohne besondere Regulierungen an den alten Straßen angelegt; nur die beiden parallelen Hausreihen des Yemiş Çarşısı mit überwiegend zweigeschossigen Gebäuden und der an einem Ende im Obergeschoß liegenden Kâtiboğlu Camii scheinen auf eine einheitliche Planung zurückzugehen.

Çakaloğlu Hanı (Geçitli yapı kompleksi örneği / Beispiel für einen Gebäudekomplex mit Ganganlage), 2023

İkinci grup yapı tipini oluşturan hanlar oldukça geniş bir spektrumda farklı yapı formları gösterirler. Bunlar arasında muhtemelen hepsi tek katlı yapılardan meydana gelmiş “geçitli yapı kompleksleri” özel bir yerel biçimi temsil eder: Bunlara örnek olarak iyi korunmuş Çakaloğlu Hanı ve Çarşuli (Çerçioğlu) Hanı verilebilir: İlkinde, yaklaşık 55 m uzunluğunda beşik tonozlu bir iç geçit vardır ve her iki yanında 5-6 m genişliğinde 9’ar adet beşik tonozlu odası bulunmaktadır. Bu odalar ortadaki geçide bir kapı ve bir pencere ile bağlanmıştır. Çift kanatlı demir kapılar ve kuvvetli kâgir duvar parçalarıyla güçlendirilmiş girişler koridorun her iki ucunda yer almaktadır. Yanlarında her iki tarafta 4 küçük dükkân ve eski Limoncular Sokağına bakan uzun kuzey tarafı boyunca 11 dükkân birimi daha bulunmaktadır (**bkz. plan 4**). Kemerlerle bölünen orta koridorun uzun beşik tonozundaki alçı bezemenin yanı sıra yan odalardan birindeki oymalı ahşap tavanlar ve bezemeler bu hanın inşasında salt işlevsel kullanımın ötesindeki hususların da dikkate alındığını ve en azından bazı münferit durumlarda ticarî temsilin belirli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu tür ayrıntılar Çarşuli Hanı’nda biraz eksiktir ve bu han daha mütevazıdır.

İzmir’deki han yapılarının çoğunun baskın üslûbunu, başka yerlerde de olduğu gibi avlulu olanlar teşkil eder. Burada genellikle oldukça uzun dikdörtgen zemin planlı olanlar çoğunluktadır. Ancak bazen eğik açılı veya tamamen düzensiz planlılar da bulunur. Çarşının merkezinde yer alan bu hanların uzun ve kesinlikle ilginç tarihi hikâyeleri vardır. Bu binalardan bazıları – tek katlı Cambaz Hanı gibi - yapısal olarak minimum

Die zweite Typengruppe der Hane zeigt ein recht breites Spektrum von unterschiedlichen Bauformen, unter denen die wohl durchweg eingeschossig ausgebildeten „Gang-Anlagen“ eine lokale Sonderform darstellen: Beispiele hierfür sind der gut erhaltene Çakaloğlu Hanı und der Çarşuli (Çerçioğlu) Hanı; bei ersterem ein etwa 55 m langer tonnenüberwölbter innerer Gang von etwa 5–6 m Breite mit beidseits je 9 ebenfalls tonnenüberwölbten Kammern, die durch je eine Tür und ein Fenster mit dem Mittelgang verbunden sind. Die mit doppelten Eisentüren und kräftigen Mauerzungen verstärkten Zugänge liegen auf beiden Seiten des Ganges; daneben sind auf den beiden Seiten je 4 kleinere Läden angeordnet, weitere 11 Ladeneinheiten finden sich an der langen, zum früheren Lemoncular sokağı gerichteten Nordseite (**vgl. Plan 4**). Stuckdekor in dem langen, durch Gurte gegliederten Tonnengewölbe des Mittelganges sowie geschnitzte Holzdecken in einer der Seitenkammern und die Ausgestaltung der Portale zeigen, daß beim Bau dieser Hane auch über die reine Nutzung hinausgehende Gesichtspunkte berücksichtigt wurden und die Geschäftsrepräsentation zumindest in einzelnen Fällen eine gewisse Rolle gespielt hat. Derartige Details fehlen freilich bei den Çarşuli Hanı, der auch sonst bescheidener in seiner Anlage ist.

Die überwiegende Zahl der İzmirer Han-Bauten gehörte aber zu dem auch andernorts vorherrschenden Typus mit offenem Innenhof – hier oft mit ziemlich langrechteckigem Grundriß-Zuschnitt, gelegentlich aber auch mit schiefwinkligem oder ganz unregelmäßigem Grundriß: Zeichen für eine lange und sicher recht wechselvolle Geschichte dieser im Zentrum des Bazars gelegenen Hane. Manche dieser Bauten – so der eingeschossige Cambaz Hanı – sind bau - lich

Kızlarağası Hanı (Avlulu han örneği / Beispiel für einen Gebäudekomplex Hofanlage), 1938

standartlara indirgenmiştir: Açık kemerlerle çerçevenilmiş açık avluda basit ahşap konstrüksiyondan oluşan ve kiremlî çatı örtüleriyle kaplı çok sayıda büyük oda yer alır. Tabii ki, iki katlı tesisler daha yaygındı. Bunların zemin katında yüksek tonozlu odalar bulunuyordu ve üst katlarda açık galeriler (volta) vardı ki bunlar çoğunlukla tonozlu yaşam alanlarına ve iş yerlerine (oda, odadakia) erişim sağlamaya yarlıyordu. Karaosmanoğlu Hanı ve sütunlar üzerindeki revaklarıyla Selvili Han, genel manada daha zarif küçük sütunlarla inşa edilmiş Mirkelamoğlu Hanı bu şekildedir (**bkz. Görsel 12**). Çeşmeler (çeşme, mpounari ya da chabouza = havuz) avlularda (örn. Mirkelamoğlu Hanı'nda) ve yapı önlerinde (Çakaloğlu Hanı'nda olduğu gibi) dekorun alışlagelen bir parçasıydı. Birçok durumda avlular yapıyı yeşil renkleriyle sarmalayan bitkilerle kaplanırdı, daha büyük yapılarda ise muhtemelen birkaç ağaç da bulunurdu⁴⁷. Avlulu hanların çoğunda, mahalli imkânlara göre avlulu hanın sokağa bakan kısımlarını sıralı dükkânlar çevreler ve bunlar muhtemelen han sahibi tarafından kiralanırlardı. Bugün bu form Demir Hanı'nda⁴⁸ hala görülebilmektedir (**bkz. Plan 4**). Kızlarağası Hanı'nda her iki yanında odalar bulunan kapalı geçitler avluyu tamamlıyordu (**bkz. Plan 5**).

auf Mindest-Standards reduziert: Um einen von offenen Bögen gefaßten offenen Innenhof liegen mehrere größere Räume, abgedeckt mit einfachen Holz-Ziegeldächern. Häufiger freilich waren zweigeschossige Anlagen mit hohen Gewölbekammern im Erdgeschoß und offenen Galerien (volta) in den Obergeschossen, die den Zugang zu den ebenfalls meist gewölbten Wohn- und Geschäftsräumen (oda, odadakia) vermittelten – im Karaosmanoğlu Hanı und im Selvili Hanı mit Arkaden auf Mauerpfeilern, in dem insgesamt etwas zierlicher angelegten Mirkelâmoğlu Hanı mit kleinen Säulchen (vgl. Bild 12). Brunnen (çeşme, mpounari oder chabouza = havuz) in den Innenhöfen (wie z.B. beim Mirkelâmoğlu Hanı) oder an den Außenfronten (wie beim Çakaloğlu Hanı) gehörten zur üblichen Ausstattung; in vielen Fällen lockerten rankendes Grün, in den größeren Bauten wohl auch ein oder zwei Bäume das Bild auf⁴⁷. Bei den meisten Innenhof-Hanen gehörten zur Bauanlage aber noch Ladenreihen, die je nach den örtlichen Möglichkeiten die Hofanlage auf den Straßenseiten umschlossen und ursprünglich wohl vom Inhaber des jeweiligen Hanes vermietet wurden – heute in dieser Form noch sichtbar beim Demir Hanı⁴⁸ (vgl. beiliegenden Plan 4). Beim Kızlarağası Hanı ergänzten auf beiden Seiten angeordnete überdeckte Gänge mit seitlich angelegten Kammern die Innenhof-Anlage (vgl. Plan 5 im Text).

47 Özellikle Yunan tüccarlar tarafından kullanılan hanların görünümü ve kullanımı hakkında bkz. PHALBOS I 167 ff. Yunan hanlarında kadınların „odabaşidena“ denilen gözetmenlik (hancı) görevini yerine getirdiğine dair ilginç bir notla birlikte (s.178); burada eski isimler de verilmiştir.

48 Katalog no. 102; ayrıca Selvili Han (kat. no. 148), Osman Ağa Hanı (kat. no. 132) ve bir tarafta Çakaloğlu Hanı (kat. no. 32) ve bazı küçük hanlar ile benzerdir.

47 Zum Aussehen und zur Nutzung vor allem der von griechischen Kaufleuten genutzten Hane vgl. PHALBOS I 167 ff. mit dem interessanten Vermerk, daß in den griechischen Hanen Frauen die Aufgabe des Aufsehers (hancı) wahrnahmen, dies sog. odabaşidena (S.178); hier auch die alten Benennungen angegeben.

48 Katalog Nr. 102; ähnlich auch beim Selvili Hanı (Kat. Nr. 148), beim Osman Ağası Hanı (Kat. Nr. 132) und einseitig beim Çakaloğlu Hanı (Kat. Nr. 32) und einigen kleineren Hanen.

Çuha Bedesteni, 2016

Benzer şekilde geçitli olanlar Vezirhanı'nın batısında da bulunmaktadır. Çuha Bedesteni (Τοοχαρτζίδικον) ve Bakır Bedesteni (Μπακίρ yada "Εσκι Τζοφά Μπεντεσταί) olarak adlandırılan yapılar buna örnektir. Eski açıklamalara göre, bunlar iki paralel kemerli geçit/koridor biçimindeydiler. Bu geçitler yaklaşık 200 veya 240 m uzunluğundaydılar ve her iki sırada bir olmak üzere üstü kubbekemerle kaplı odalar bulunuyordu. Bu odalar kubbelere gömülü cam bileşenlerle ışık alıyordu. İki ana koridor aşağı yukarı ortasından birbirine bağlanıyordu (**bkz. plan 4**). Bu her iki "bedesten" aslında temel biçimleri bakımından daha önce anlatılan geçit tipi hanlara benzerler, ancak bunlardan önemli ölçüde daha uzundur. O zaman İzmir'de mevcut terminolojiye göre bu iki bedesteni "ârâsta" olarak ifade etmek daha doğru olur⁴⁹. Selvili Han'ın güneyinde Yol Bedesteni olarak bilinen üçüncü kompleks ise, muhtemelen üstü tahtalarla kaplı alışveriş alanı bir dükkan sokağından başka bir şey değildi.

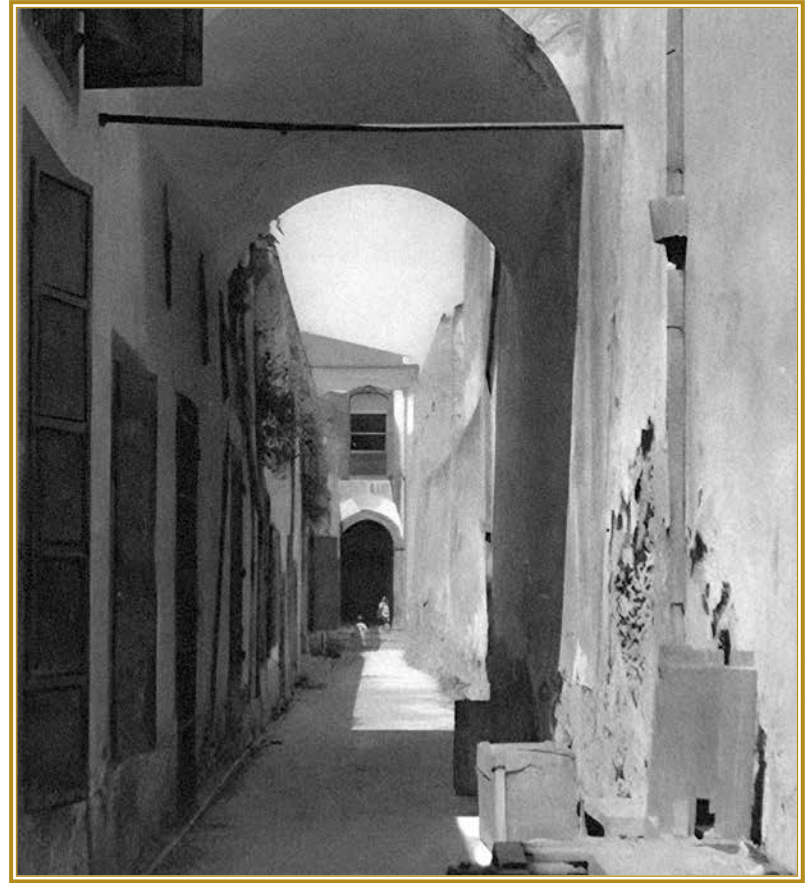
49 Bu konuda karşı. K. KREISER a. a. O. (Dipnot 3), s. 385 SPON/WHEELER'in tanımından alıntıyla; 'arasta' tanımı için bkz. 368: bugünkü terimlere göre, gerçek bedestenler her zaman çok koridorlu, tonozlu salon kompleksleridir.

Verhane Tenekides, 1907

Ähnliche Gang-Anlagen fanden sich auch westlich und östlich vom Vezirhan – der sog. Cuha Bedestanc (Τοοχαρτζίδικον) und der Bakır Bedestan (Μπακίρ oder "Εσκι Τζοφά Μπεντεσταί) – nach älteren Beschreibungen zwei parallele, überwölbte Gänge von ca. 200 bzw. 240 m Länge mit je zwei Reihen kuppelüberwölbter Kammern, die durch in die Kuppeln eingelassene Glas-Bauelemente belichtet wurden; die beiden Hauptgänge waren etwa in der Mitte durch einen Quergang miteinander verbunden (vgl. beiliegenden Plan 4). Beide "Bedestane" ähneln in ihrer Grundform den zuvor besprochenen Hanen des Gang-Typs, sind aber erheblich länger als diese. Nach der derzeit üblichen Terminologie wären diese beiden in İzmir sog. Bedestane richtiger als "ârâsta" zu bezeichnen⁴⁹. Die dritte als Yol bedestanı bezeichnete Anlage südlich des Selvili Hanı war wohl nie etwas anderes als eine mit Brettern überdeckte normale Ladenstraße.

49 Vgl. hierzu K. KREISER a.a.O. (Anm. 3), S. 385 mit Zitat der Beschreibung von SPON/WHEELER: Zur Definition der „ârâsta“ vgl. ebendort 368: eigentliche Bedestane sind nach heutigen Begriffen stets mehrschiffige, überwölbte Hallenanlagen.

St. Maria Kilisesi yakınında bir verhane, Verhane in der Nähe der Kirche St. Maria, Frédéric Boissonna, 1919

Yerel bir özel bir form - çeşitli diğer temel tipolojilerin bir melezi olarak - ‘Verhane’lerden oluşur⁵⁰. Verhane, eski Frenk Sokağı ile Maltesika adı verilen yer arasındaki son derece uzun ve dar arazi parçaları üzerindeki binaları ifade eder. Maltesika, yüzyıllar içinde Frenk Sokağı’nın batısındaki kıyı cephesinin giderek doldurulmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan kıyıya paralel caddeye denirdi. Bu verhane binalarının her iki taraftan da girişi vardır, yani hem Maltesika’dan hem de Frenk Sokağı’dan; verhanenin her bir yanında zemin katları tonozlu iki katlı yapılar bulunurdu ve ortadaki geçit şeklindeki uzun, dar bir avluya açılıyorlardı. Bu geçidin bir kenarında ya da bazen her iki kenarında küçük odalar ve depolar sıralanırdı. Bu geçitler genellikle basit ahşap çatılar ile örtülmüştü ve çalışma yeri ya da yük deposu olarak kullanılırdı. Bu verhane binalarının çoğu tütün ve yahut kereste deposu⁵¹ olarak hizmet veriyordu. Santa Maria Kilisesi’nin batısında bu tür depolardan mütevazı kârgir duvar kalıntıları günümüze kadar halen korunmuş olarak ulaşmakla birlikte bundan önceki yapıların formu ve inşaat detayları hakkında fikir edinilememektedir.

Eine lokale Sonderform – eine Mischform aus verschiedenen anderen Grundtypen – bilden die sog. Verhane’s (griech. βερχανέδες)⁵⁰: Bauten auf den extrem langen und schmalen Grundstücken zwischen der einstigen Rue Franque und der sog. Maltesika, einer erst im Laufe der Jahrhunderte infolge zunehmender Verlandung der Uferfront westlich der Rue Franque entstandenen uferparallelen Straße. Diese Verhane-Bauten hatten Zugänge von beiden Seiten, also von der Rue Franque wie der Maltesika, her; auf jeder Seite lagen zweigeschossige Bauteile mit überwölbten Erdgeschossen, durch die mittig eine Durchfahrt in einen langen, schmalen Innenhof führte, den ein- oder beidseitig kleine Kammern und Lagerräume säumten. Diese Innenhöfe waren oft mit einfachen Holzdächern überdeckt und dienten als Arbeits- oder Ladeplätze. In der Mehrzahl dienten diese Verhane-Bauten als Tabak- oder Bauholz-Lager⁵¹. Bescheidene Mauerreste solcher Lagerhäuser haben sich westlich der Kirche Santa Maria noch bis in die Gegenwart hinein erhalten, doch lassen sich daraus keine Einsichten über Form und Konstruktionsdetails der früheren Bauten gewinnen.

⁵⁰ E. H. AYVERDİ’nin (İstanbul) verdiği bilgiye göre, aslında ‚Barhane‘ yazılmalıdır (M. N. ÖZÖN, Osmanlıca-Türkçe Sözlüğü (Ankara 1971), s. 61’e göre bar = yük, ağırlık, yani yük deposu veya ağır yükler için depo veya benzeri); ancak İzmir sigorta planlarında (bkz. not 35), muhtemelen Yunanca telaffuzu takip ederek, her zaman ‚Verhane‘ yazılmıştır. Yapı tipi hakkında ayrıca bkz. PHALBOS III 191 ff, orada da Maltesika (s. 180 f.).

⁵¹ ATAY’daki sigorta belgelerinin üzerindeki bilgilere göre.

⁵⁰ Nach frdl. Auskunft von E. H. AYVERDİ (İstanbul) wäre eigentlich Barhane zu schreiben (bar nach M. N. ÖZÖN, Osmanlıca-Türkçe Sözlüğü (Ankara 1971), S. 61 = yük, ağırlık, d. h. also Frachtlager bzw. Lagerhaus für schwere Lasten o. ä.); in den İzmirer Versicherungsplänen (vgl. Anm. 35) wurde jedoch – wohl griechischer Aussprache folgend – stets ‚Verhane‘ geschrieben. Zum Bautypus vgl. auch PHALBOS III 191 ff., dort auch zur Maltesika (S. 180 f.).

⁵¹ So nach den Angaben der Versicherungskarten bei ATAY.

İzmir'de bir sokak, Eine Straße in İzmir, Alexandre-Gabriel Decamps, 1803-1860

6. KARŞILAŞTIRMALAR VE SONUÇ

◆ VERGLEICHE UND ZUSAMMENFASSUNG

Bu çalışmada İzmir çarşısının tüm tarihsel evrelerindeki halini canlandıracak bir resmin bugün eldeki mütevazı kaynaklarla yeniden oluşturulamayacağı gösterilmiş olsa da, yine de klasik çarşı tüm temsili unsurlarıyla⁵² (16. yüzyıl gibi erken bir tarihte mevcut olan) ticarî kuruluşlar, dükkân ve camilerin kombinasyonu, hamam, çeşme ve atölyeler ile mümkün olduğunca tarif edilmeye çalışılmıştır. Daha eski kaynaklardan anlaşıldığı üzere bu tür tesislerin branşlara göre karakteristik teşkilat biçimleri de ifade edilmektedir⁵³. 1870-1922 yılları arasında tarihi çarşı geleneksel unsurların ve eski etnik yapının hala İzmir çarşısının imajını ve faaliyetlerini belirlediği son somut dönüşüm evresindeydi. İç içe geçmiş sokak labirentleri, ticaret ve zanaat işletmeleri tarafından kullanılan tezgâhlar ve bunların arkasındaki büyük han avlularıyla diğer birçok kıyı Ege ve Yakındoğu kentinden pek de farklı değildi. Ancak büyüklüğü, İstanbul çarşısı ile Halep, Şam ve Kahire'nin büyük çarşıları haricinde Türkiye'nin tüm şehirlerini geride bırakıyordu. Bununla birlikte İzmir çarşısı, hemen hepsi yerel veya bölgesel mal tedariki için tasarlanmış olan Yakındoğu çarşılarının pek çoğundan işlevleri açısından da önemli ölçüde farklıydı. Sadece istisnai durumlarda Halep, Beyrut, İskenderiye, Kahire, gibi kentlerde bu yerel işlevlere ek olarak, kapsamlı bir uzak mesafe ticaret bağlantısı ağı ve nakliye fırsatları bulunduğundan geniş depolama alanlarına ihtiyaç duyuluyordu. Bu verilerle İzmir'deki çok sayıda hanın (bkz. aşağıdaki liste) neden limana yakın yerlerde inşa edilmek istendiği ve bunun sonucunda bir zamanlar uzun mesafe ticareti için önem arz eden bu kent alanlarında, özellikle de Frenk Sokağı yakınlarında neden son derece dar parsel biçimleri olduğu açıklanabilir.

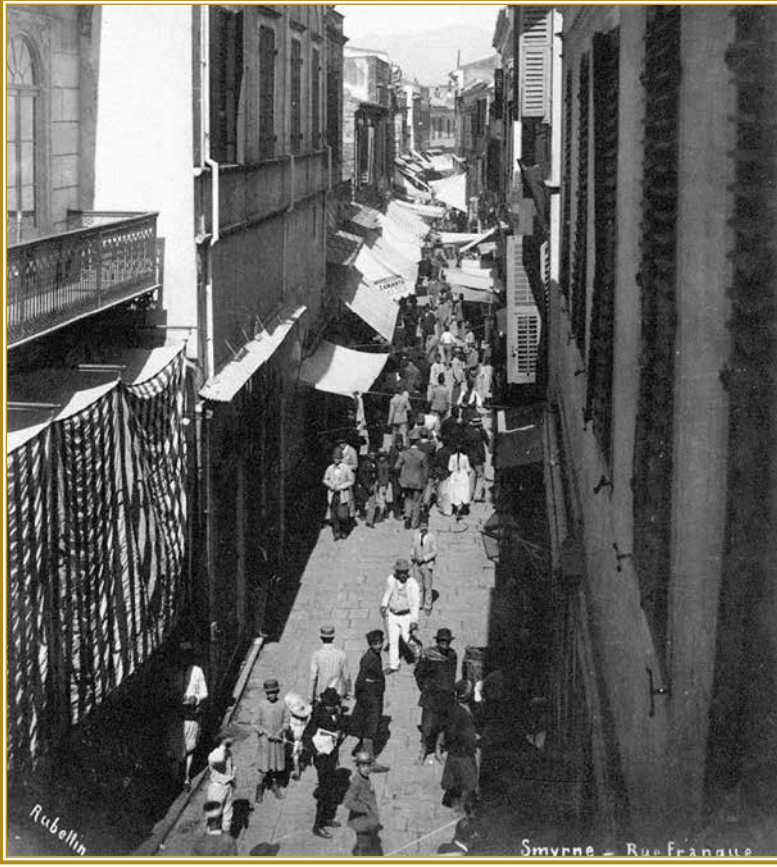
Auch wenn sich im Vorstehenden gezeigt hat, daß aus den bescheiden verfügbaren Quellen heute noch kein Bild des İzmirer Bazars in allen seinen historischen Phasen zu rekonstruieren ist, sind doch in der (schon im 16. Jahrhundert bestehenden) Kombination von Handelseinrichtungen und Moscheen, von Bädern, Brunnen und Werkstätten alle Elemente des klassischen Bazars⁵² vertreten und in seiner aus älteren Quellen erschließbaren Branchensortierung auch die charakteristischen Organisationsformen derartiger Anlagen⁵³. In seiner letzten faßbaren Entwicklungsphase zwischen 1870 und 1922, in der noch die traditionellen Elemente und die alten ethnischen Strukturen das Bild und die Aktivitäten des İzmirer Bazars bestimmten, unterschied sich dieser mit seinen eng geschachtelten, ausschließlich für Handel und Gewerbe genutzten Gassen- und Budengewirr und den dahinter liegenden großen Höfen der Hane kaum von den vieler anderer küstennaher ägäischer und nahöstlicher Städte; allerdings übertraf er in seiner Ausdehnung die Marktgebiete fast aller anderen Städte der Türkei – mit Ausnahme des İstanbuler Bazars und der großen Süks von Aleppo, Damaskus und Kairo. Darüber hinaus unterschied sich der Bazar von İzmir in seinen Funktionen deutlich von den meisten nahöstlichen Bazaren, die ja doch mehrheitlich für Lokal- oder Regional-Versorgung angelegt sind; nur in Einzelfällen (Aleppo, Beirut, Alexandria, Kairo u. a.) besaßen sie zusätzlich zu jenen Funktionen auch weitreichende Fernhandelsverbindungen, für die ja infolge der jahreszeitlich gebundenen Ferntransportmöglichkeiten ausgedehntere Lagerflächen vorzusehen waren. Mit diesen Aufgaben lassen sich in İzmir erklären die große Zahl von Hanen (vgl. die folgende Liste), deren offensichtliches Drängen in hafen-nahe Lagen und die daraus resultierenden extrem schmalen Grundstücksformate in den einst für den Fernhandel wichtigen Gebieten, d. h. vor allem an der Rue Franque.

52 Karş. E. WIRTH'ün temel gözlemleriyle: Zum Problem des Bazars (Çarşı Sorunu Üzerine). (suq, çarşı) içinde: Der Islam 51. 1974, s. 215 ff.

53 Karş. WIRTH, loc. cit., s. 238 vd.; ancak İzmir'de, hala mevcut olduğu kesin olan arşiv malzemesinin işlenmemiş olması nedeniyle, daha önceki sektörel sınıflandırmaya ilişkin neredeyse tüm belgeler eksiktir. (yaklaşıkça 1870'ten öncesi).

52 Vgl. dazu die grundlegenden Betrachtungen von E. WIRTH: Zum Problem des Bazars (suq, çarşı) in: Der Islam 51, 1974, S. 215 ff.

53 Vgl. WIRTH a. a. O., S. 238 ff.; in İzmir fehlen freilich infolge mangelnder Aufarbeitung des sicher noch vorhandenen Archivmaterials fast alle Unterlagen für die frühere Branchengliederung (vor ca. 1870).

İzmir Frenk Sokağı - 1900'ler, Rue Franque - 1900er Jahre, Rubellin

Eski limanın kuzeyinde, Frenk Sokağı – İdil Rubah Sokağı (= Kenurio machali) ve Hastane Caddesi (krş. ekteki plan 4) arasındaki alanda açıkça görülen büyük han yapılarının yoğunluğuna rağmen, İzmir'deki çarşı içinde kesin bir yapılaşma odağı yoktu. Bursa'nın Bedesten çevresindeki bölgesinde ya da İstanbul'da yine iki bedestenin etrafına inşa edilmiş Kapalıçarşı'da olduğu gibi bir yapılaşma merkezi bulunmuyordu. Bu iki şehirde bulunan hanların da biraz daha detaylı yapı formlarına karşılık geldiği söylenebilir. Burada, İzmir'de her şey nispeten daha sade bir şekilde inşa edilmiş gibi görünmektedir⁵⁴. Öte yandan, eski liman kalesinin doğusundaki alanda yer alan yapısal yoğunlaşmadan bir ekonomik yoğunlaşma yeniden inşa edilmek istenmiş de olabilir: Ekonomik yaşamın yerel “büyük isimleri” muhtemelen burada bulunuyordu (tıpkı bir zamanlar önemli Frenk tüccarlarının Frenk Sokağı'nda bir araya gelmesi gibi). Eski İzmir'deki ekonomik yaşamın bu iki merkezindeki yapılaşma farklılıkları (kuşkusuz şimdiye kadar sadece genel olarak ele alınmıştır), burada buluşan iki dünya arasındaki farklılıkların en açık şekilde belgelenmesi anlamına gelir: Doğu'da geleneksel şark çarşısı örgütlenmesinde konut binaları yoktur. Batı'da ise tek bir çatı altında veya en azından aynı arsa üzerinde hem konut hem de ticarî işlevlerin geleneksel kombinasyonu vardır ve birlikte yürütülür.

54 Bugün hala gözlemlenebilen bu nispeten basit inşaat ve dekorasyon biçimleri, bir yandan turistik olarak eskiden çok az öneme sahip olan çarşının açıkça bakımsız halinden kaynaklanmaktadır. Öte yandan, İstanbul'daki ahşap evler örneğinde olduğu gibi, çok sık yaşanan yıkımların bir sonucu da olabilir. Sık sık yaşanan hasarlar nedeniyle, insanlar nispeten kısa sürede yeniden inşa etmeye alışmış ve bu nedenle başka yerlerde yaygın olan dekoratif unsurlardan yoksun kalmışlardır.

Kemeraltı Çarşısı, Kemeraltı Basar, Julien Poinot, 1895

Trotz einer deutlich sichtbaren Konzentration der größeren Han-Bauten nördlich des alten Hafens im Gebiet zwischen Rue Franque – İdilruba sokağı (= Kenurio machali) und Spitalstraße (vgl. beiliegenden Plan 4) hat es in İzmir einen eindeutigen baulichen Schwerpunkt innerhalb des Bazars nicht gegeben, wie ihn etwa Bursa in dem Areal um den Bedestan herum oder Istanbul in dem ebenfalls um die zwei Bedestane herum angelegten Kapalı Çarşı besaßen, dem auch die etwas aufwendigeren Bauformen der hier liegenden Hanen entsprachen; hier in İzmir scheint alles relativ einfach gebaut gewesen zu sein⁵⁴. Eine wirtschaftliche Konzentration dagegen möchte man aus der baulichen Verdichtung im Gebiet östlich des alten Hafenkastells wohl rekonstruieren: Hier saßen vermutlich die östlichen “Grossen” des Wirtschaftslebens – ebenso wie an der Rue Franque sich die bedeutenderen fränkischen Handelsherren drängten. Gerade an den (freilich bisher nur ziemlich allgemein faßbaren) Unterschieden des Bauens in diesen beiden Zentren des wirtschaftlichen Lebens im alten Smyrna dokumentieren sich die Unterschiede der beiden hier aufeinandertreffenden Welten am deutlichsten: dort die traditionelle orientalische Bazarorganisation ohne Wohnbauten, hier die ebenfalls (im Westen) traditionelle Kombination von Wohn- und Wirtschaftsfunktionen unter einem Dach bzw. zumindest auf demselben Grundstück.

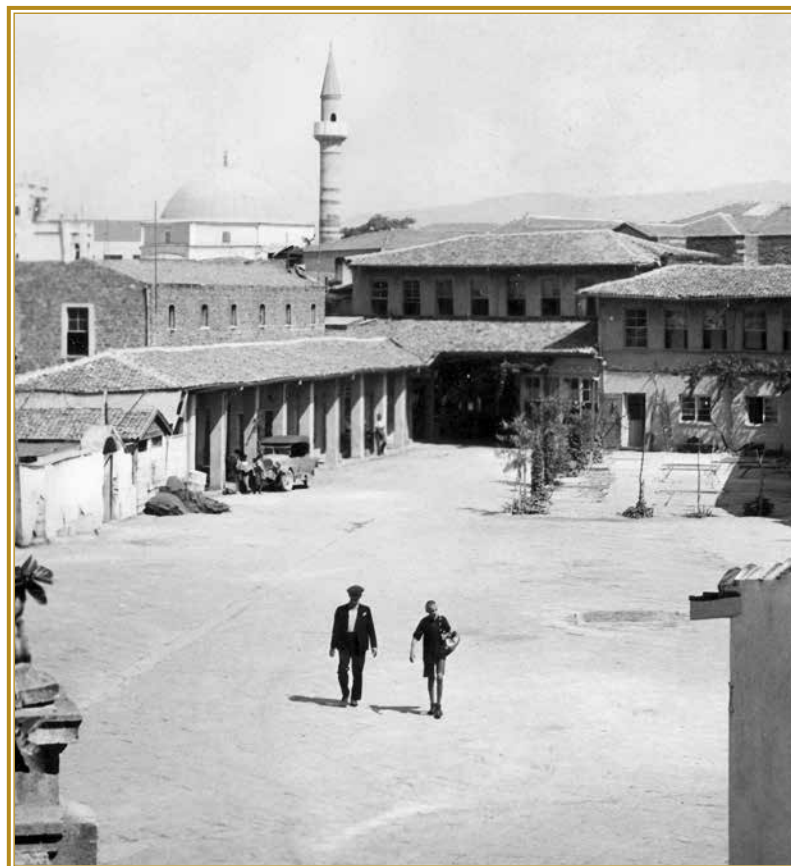
54 Diese relativ einfachen Bau- und Dekorationsformen, die heute noch zu beobachten sind, ergeben sich einerseits aus der geringen Pflege, die der touristisch früher kaum bedeutende Bazar deutlich zeigt. Zum anderen mag es aber auch eine Folge der allzu häufigen Zerstörungen sein, ähnlich, wie man es u. a. auch am Beispiel der Istanbuler Holzhäuser bemerkt: Durch zu häufige Schäden war man daran gewöhnt, doch in relativ kurzer Zeit wieder neu bauen zu müssen und verzichtete daher auf andernorts durchaus übliche Schmuckelemente.

**Saklı Caddesi (Eski Balık Pazarı Sokak),
Saklı Straße (Alte Fischmarktstraße), 1908**

Her halükarda İzmir’de, Yakındoğu’daki diğer eski uzak mesafe ticareti şehirlerinden farklı olarak (Halep, Sayda, Beyrut vb.), bu iki alan arasında net ve belirgin bir ayrım olmamıştır. İstanbul’da var olan farklar, birbirinden uzak semtler ve Haliç’in net bir şekilde ayırdığı şehir bölgelerine yerleşim nedeniyle güçlü bir şekilde vurgulanmıştır. Öyle ki iktisadî kurumların doğrudan karşılaştırılmasına yönelik herhangi bir yaklaşım daha en başından itibaren terk edilir ya da İstanbul (Tarihi yarımada geleneksel çarşısı, Ç.N) ve Pera (Osmanlı son döneminin yeni ekonomik merkezi, Ç.N) arasındaki bariz zıtlıkta zaten ortadan kalkmıştır⁵⁵.

Bu gerçek Levanten şehri İzmir’in hem Mimarisini hem de yaşamın diğer alanlarındaki dokusunu şekillendiren en önemli şey, iki farklı dünyanın tam da bu kadar yakın etkileşimi idi; ancak bu doku yakın zamanlarda meydana gelen dönüşümler sebebiyle büyük ölçüde silindi.

**Salepçioğlu Hanı - 1920’ler, Salepçioğlu Han, 1920er Jahre
(Yavuz Çorapçioğlu arşivi / Archiv Yavuz Çorapçioğlu)**

Deutlicher ist es jedenfalls hier in Smyrna als in anderen alten Fernhandelsstädten des Nahen Ostens (Aleppo, Saida, Beirut u. a.), wo es eine solch klare Scheidung der beiden Bereiche nicht gegeben hat ... In İstanbul wurden die dort ebenfalls existierenden Unterschiede durch die Ansiedlung in weit voneinander entfernten und durch das Goldene Horn deutlich voneinander geschiedenen Stadtgebieten so stark betont, daß damit jeder Ansatz zu direkten Vergleichen der Wirtschaftseinrichtungen von vornherein entfiel bzw. in dem evidenten Gegensatz Stambul-Pera aufging⁵⁵.

Gerade dieses dichte Nebeneinander der beiden unterschiedlichen Welten aber war es, das sowohl im Baulichen wie in anderen Lebensbereichen das Bild dieser wahrhaft levantinischen Stadt Smyrna prägte, ein Bild das freilich durch die Entwicklungen der Neuzeit für immer ausgelöscht worden ist.

⁵⁵ Hakkında en azından birkaç cümle içermeyen seyahatname neredeyse olmayan İstanbul Çarşısı - bütün turistlerin ana rotalarından biriydi. Pera ise yakın zamanlarda nadiren daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. (Ticaret ve iş olanakları hakkında kısa bir açıklama CHARLES WHITE tarafından verilmiştir: Häusliches Leben und Sitten der Türken. İngilizcesinden sonra Almanca olarak A. Reumont tarafından düzenlenmiştir. Berlin 1844, 26 ff.)

⁵⁵ Es gibt kaum einen Reisebericht aus vergangener Zeit, in dem nicht wenigstens einige Sätze über den İstanbuler Bazar vorkommen – er war ja eines der Hauptziele aller Touristen; Pera dagegen wird in neuerer Zeit nur selten einer eingehenderen Betrachtung gewürdigt (eine knappe Darstellung seiner Handels- und Gewerbe-Einrichtungen bei CHARLES WHITE: Häusliches Leben und Sitten der Türken. Nach dem Englischen bearb. A. Reumont. Berlin 1844, 26 ff.).

İzmir'de han içerisinde bir deveci, *Ein Kameltreiber in einem Hanbau in İzmir*, Alphonse Rubellin, 1880

İzmir'in ticari bölgesinde günlük yaşam, *Das tägliche Leben im Handelsviertel von İzmir*, Boissonnas Frédéric, 1919

İzmir'de bir sokak, *Eine Straße in İzmir*, Louis Poinso, 1895

İzmir'de bir çarşı sokağı, *Eine Basarstraße in İzmir*, Boissonnas Frédéric, 1919

7. EKLER / ZUSATZMATERIALEN

12 GÖRSEL VE 5 PLAN / 12 BILDERN UND 5 PLÄNEN

Görsel 1. 1678 yılında Cornelis de Bruyn'a göre liman ve Pagos kalesinin yanı sıra çarşı alanını da içeren şehir görünümü (bkz. Dipnot 9).

Bild 1. Stadtansicht 1678 mit Hafen- und Pagos-Kastell sowie dem Bazargebiet nach Cornelis de Bruyn (vgl. Anm. 9).

Görsel 2. Şehrin 1720 civarındaki görünümü (Rijksmuseum Amsterdam'daki 337-S 1 numaralı yağlıboya tablodan detay), liman koyu ve kale ile solda Vezir-Han kompleksi; solda bayraklarla işaretlenmiş konsoloslukların bulunduğu Frenk mahallesi.

Bild 2. Stadtansicht um 1720 (Ausschnitt aus einem Ölgemälde/Kat. Nr. 337-S 1 des Rijksmuseums Amsterdam) mit Hafenbucht und -kastell und links daneben dem Vezir-Han-Komplex; nach links schließt das Frankenviertel mit den durch Flaggen gekennzeichneten Konsulaten an.

Dessiné par M^r le Duc de Valmy

VUE GÉNÉRALE

Görsel 3. Leon de Laborde'un 1826 tarihli İzmir manzarası; resmin sağ kenarında eski limanın girişi, ayrıca liman kalesi ve Hisar Camii.

YRNE.

Léon de Laborde Asia minor.Lith. par Freeman et imp. chez Kaepelin et Cie

ALE DE LA VILLE.

Bild 3. Ansicht von İzmir 1826 nach Léon de Laborde; am rechten Bildrand die Einfahrt in den alten Hafen, dazu Hafenkastell und Hissar Camii.

Görsel 4. Yeni rıhtımın inşasından sonra liman mahallesinin görünümü (yaklaşık 1890, Hagia Fotini (Aya Fotini) kilisesinin kulesinden güneydoğu yönüne doğru; ön planda muhtemelen Akasoğlu Hanı; ok (solda) Cirit Hanı'nı gösteriyor (Kat. No. 60).

Bild 4. Blick über das Hafenquartier nach Anlage der neuen Kais (um 1890 vom Turm der Kirche Hagia Photini aus nach Südost; im Vordergrund wohl der Akasoğlu Hanı; der Pfeil (links) zeigt auf den Girid Hanı (Kat. Nr. 60).

Görsel 5. Çarşı bölgesine güneyden bakış (yaklaşık 1890); resmin sol kenarında Konak, onun üzerinde arka planda Hagia Fotini Kilisesi ve sağında Hagia Yorgi Kilisesi'nin kubbesi; resmin ortasında Hisar Camii, resmin sağ kenarında Başdurak Camii.

Bild 5. Blick von Süden über das Bazargebiet (um 1890); am linken Bildrand der Konak, darüber im Hintergrund die Kirche Hagia Photini und rechts davon die Kuppel von Hagios Georgios; in Bildmitte die Hissar Camii, am rechten Bildrand die Başdurak Camii.

Görsel 6. Hagia Fotini kilisesinin kulesinden güneye bakış (1890 civarı); resmin sağ kenarında Vezirhanı'nın kubbeleri, arkasında Hissar Camii; solda arka arkaya Şadırvan Camii (önde) ve Kestanepezari Camii; arka planda Türk yerleşim yeri.

Bild 6. Blick vom Turm der Kirche Hagia Photini nach Süden (um 1890); am rechten Bildrand die Kuppeln des Vezirhanı, dahinter die Hissar Camii; links hintereinander die Şadırvan Camii (vorn) und die Kestanepezari Camii; im Hintergrund die türkische Wohnstadt.

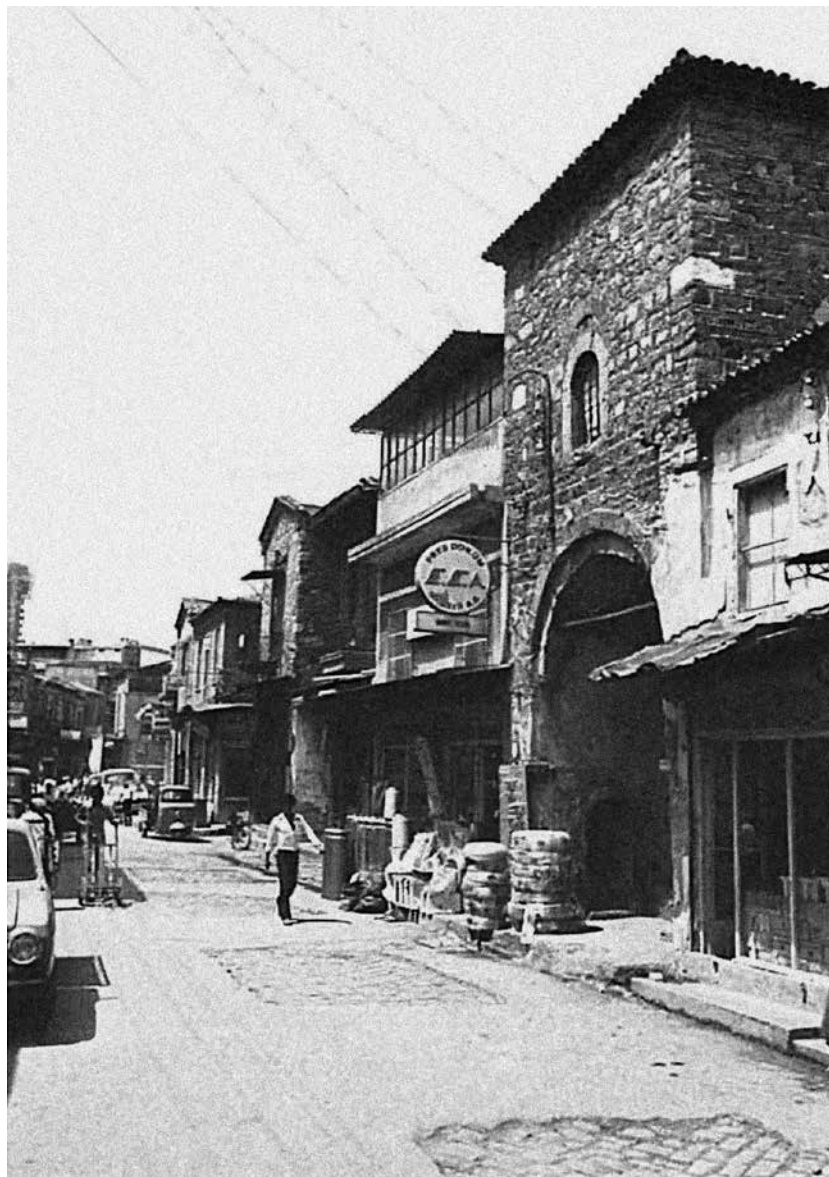
Cörsel 7. Frenk Sokağının görünümü (1910/14 tarihli kartpostal)

Blid 7. Blick in die Rue Franque (Postkarte von 1910/14)

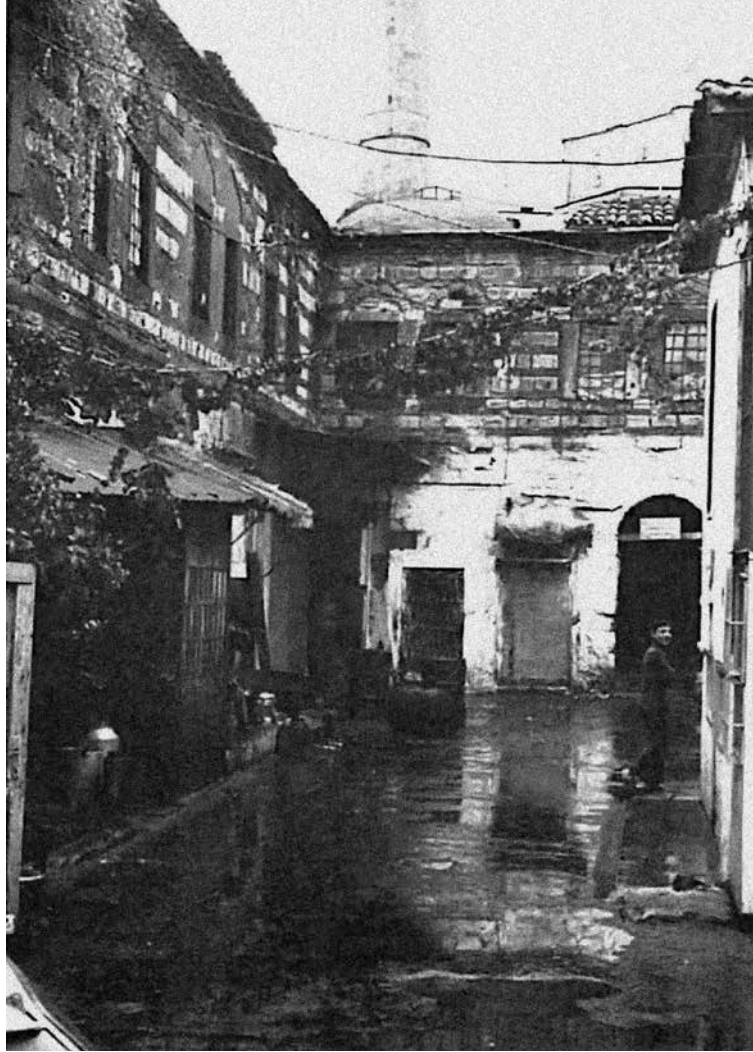
Görsel 8. Girit Hanı kalıntıları (1981'deki durumu): Yapının doğudaki giriş kısmının güneyden görünümü.

Bild 8. Reste des Girid Hanı (Zustand 1981): Eingangsbau der Ostseite von Süden.

Görsel 9. Çakaloğlu Hanı'nın güney girişi (1980'deki durumu).

Bild 9. Süd-Eingang des Çakaloğlu Hanı (Zustand 1980).

Görsel 10. Kızlarağası Hanı'nın avlusu, arka planda Hissar Camii'nin kubbesi ile (1981'deki durumu).

Bild 10. Innenhof des Kızlar Ağası Hanı mit der Kuppel der Hissar Camii im Hintergrund (Zustand 1981).

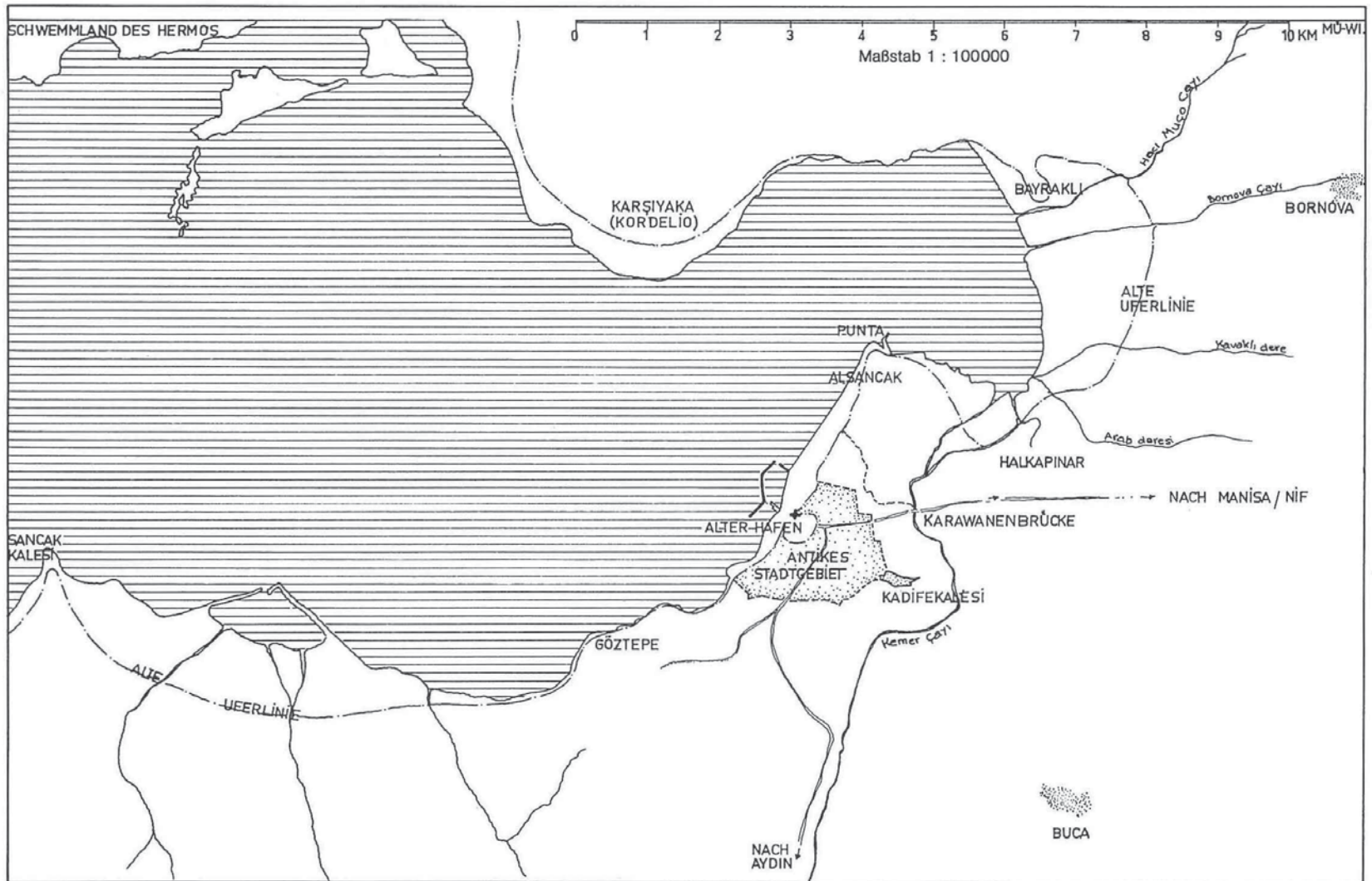
Görsel 11. Kemahlı Hanı'nın (Kat. No. 93) Kemeraltı Caddesi'ne bakan cephesi (1981'deki durumu) ve önünde dükkanlar.

Bild 11. Front des Kemahli Hanı (Kat. Nr. 93) zur Kemeraltı Caddesi (Zustand 1981) mit vorgebauten Läden.

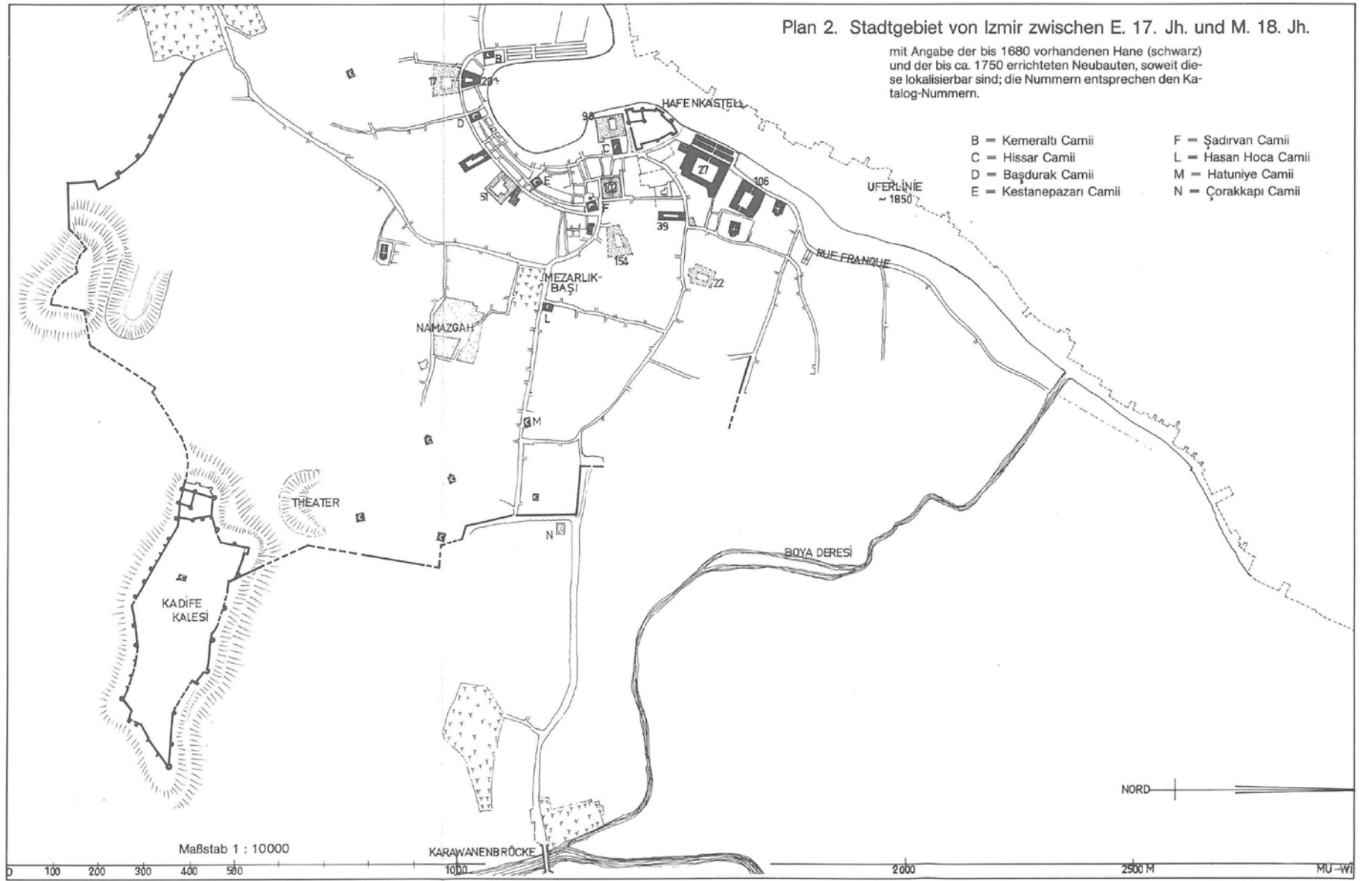
Görsel 12. Fevzi Paşa Bulvarı'ndan Karaosmanoğlu Hanı (resmin sol kenarı), Mirkelamoğlu Hanı (ortada) ve Selvili Han kalıntılarının (sağda) görünümü (1981'deki durumu).

Bild 12. Blick vom Fevzi Paşa Bulvarı auf den Karaosmanoğlu Hanı (linker Bildrand), den Mirkelâmoğlu Hanı (Mitte) und die Reste des Selvili Hanı (rechts) (Zustand 1981).

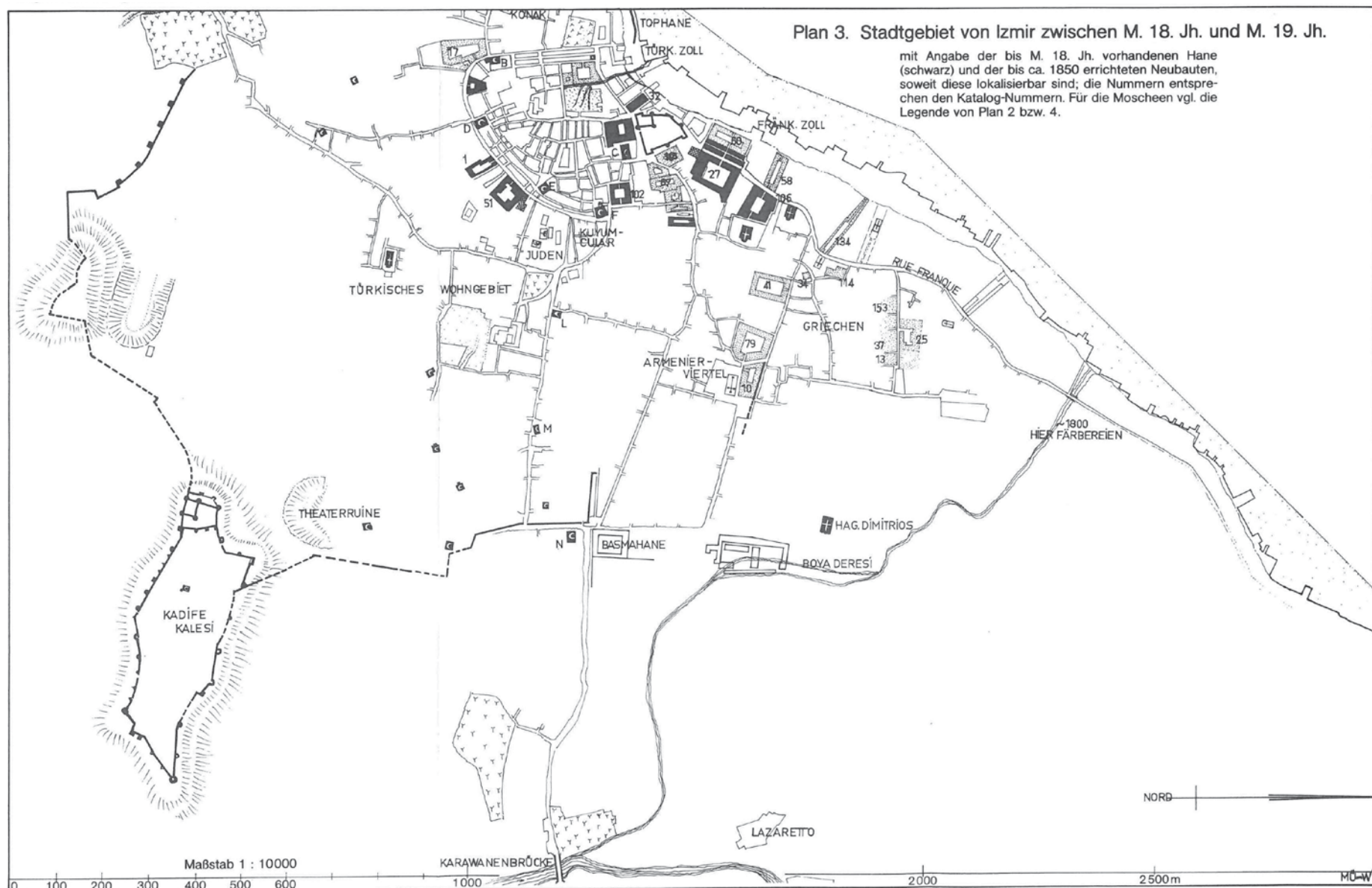
Plan 1. İzmir kentsel alanının genel planı, metinde geçen yer adları ve antik kıyı çizgileri belirtilerek; Antik dönem-erken Orta Çağ kentsel alanı noktalı çizgi olarak gösterilmiştir.

Plan 1. Übersichtsplan über das Stadtgebiet von İzmir mit Angabe der im Text vorkommenden Ortsnamen und der antiken Uferlinien; punktiert das antik-frühmittelalterliche Stadtgebiet.

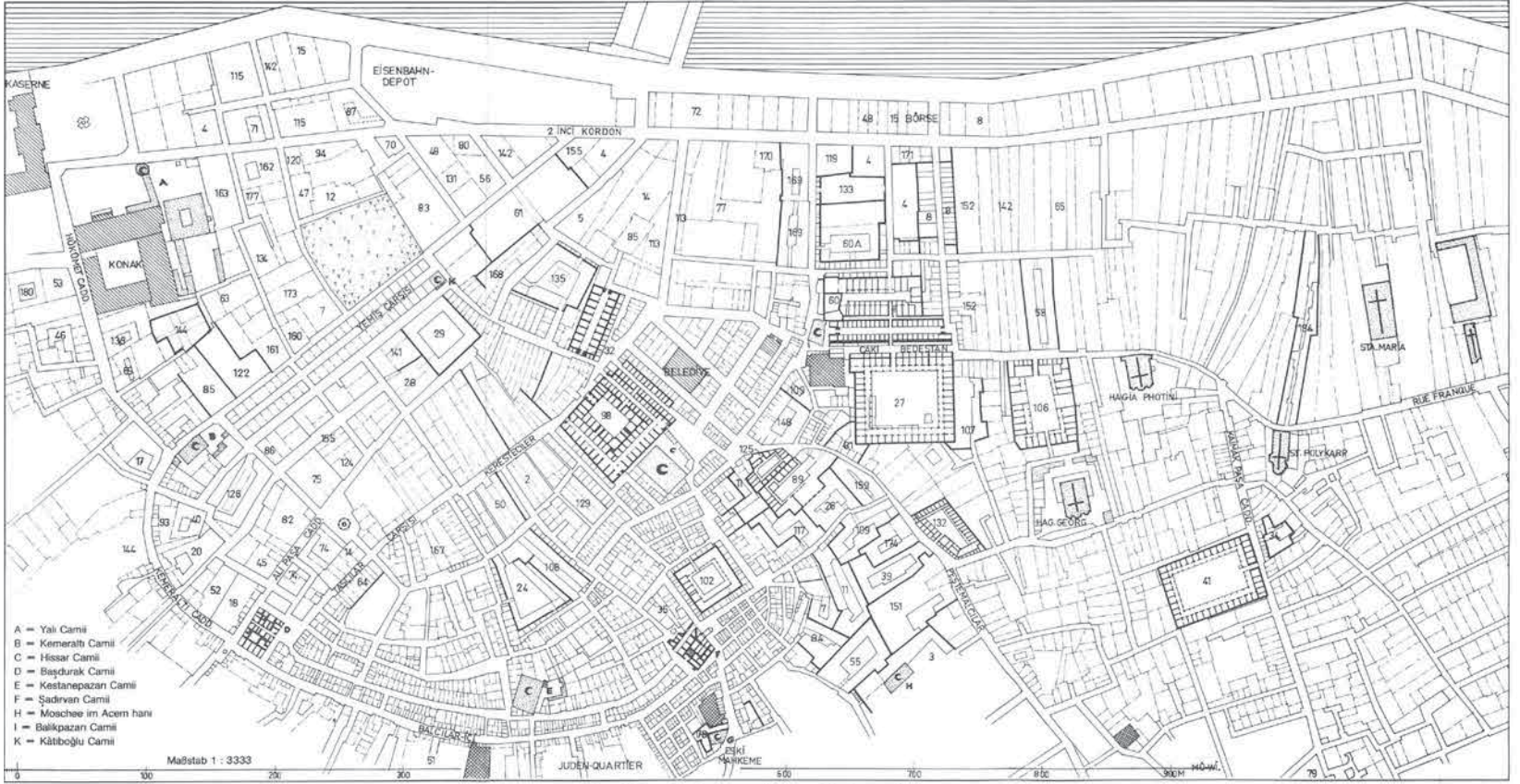
Plan 2. İzmir'in 17. yüzyıl sonu ile 18. yüzyıl ortası arasındaki kentsel alanı. 1680 yılına kadar mevcut olan Hanlar (siyah) ve yaklaşık 1750 yılına kadar inşa edilen yeni yapılar (gri) yerleri tespit edilebildiği kadarıyla belirtilmiştir; numaralar katalog numaralarına karşılık gelmektedir.

Plan 2. Stadtgebiet von İzmir zwischen E. 17. Jh. und M. 18. Jh. mit Angabe der bis 1680 vorhandenen Hane (schwarz) und der bis ca. 1750 errichteten Neubauten, soweit diese lokalisierbar sind; die Nummern entsprechen den Katalog-Nummern.

Plan 3. İzmir'in 18. yüzyıl ortası ile 19. yüzyıl ortası arasındaki kentsel alanı. 18. yüzyılın ortalarına kadar mevcut olan hanlar (siyah) ve yaklaşık 1850 yılına kadar inşa edilen yeni yapılar (gri) yerleri tespit edilebildiği kadarıyla belirtilmiştir; numaralar katalog numaralarına karşılık gelmektedir. Camiler için bkz. plan 2 ve 4'ün lejantı.

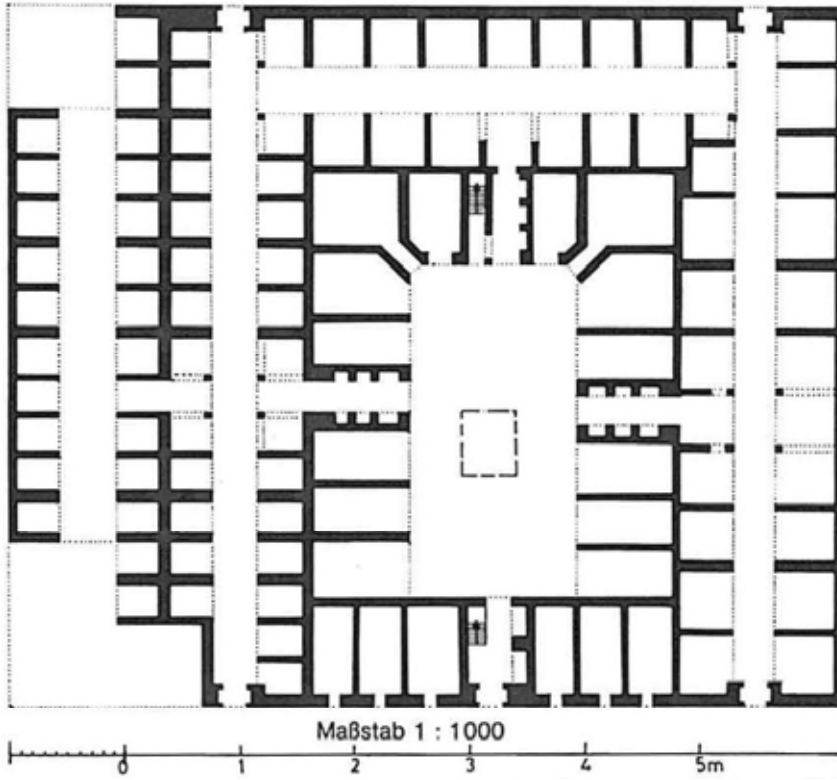
Plan 3. Stadtgebiet von İzmir zwischen M. 18. Jh. und M. 19. Jh. mit Angabe der bis M. 18. Jh. vorhandenen Hane (schwarz) und der bis ca. 1850 errichteten Neubauten, soweit diese lokalisierbar sind; die Nummern entsprechen den Katalog-Nummern. Für die Moscheen vgl. die Legende von Plan 2 bzw. 4.

Plan 4. İzmir'in liman ve çarşı bölgesinin planı. Camiler (noktalı), hamamlar (çapraz çizgili), kamu binaları (taralı) ve hanlar (katalog numaraları ve - mümkün olduğunca - şematik zemin planı ile) verilmiştir.

Plan 4. Plan des Hafen- und Bazargebietes von İzmir. mit Angabe der Moscheen (punktiert), der Bäder (kreuzschraffiert), der öffentlichen Bauten (schraffiert) und der Hane (mit den Nummern des Katalogs und - soweit möglich - schematischem Grundriß).

1. Abacıoğlu Hanı	31. Chiotiko Hanı	60A. Giridoğlu Hanı	91. Karvuno-Han	122. Menekşeli Hanı	153. Stano Han
2. Abdurrahman Hanı	32. Çakaloğlu Hanı	61. Guiffray Han	92. Katiboğlu Hanı	123. Menzil Hanı	154. Sulu Han
3. Acem Hanı	33. Çakılciöğlu Hanı	62. Guruna Hanı	93. Kemahlı Hanı	124. Menzinoğlu Hanı	155. Süleyman Efendi Hanı
4. Akasoğlu Hanı	34. Çamur Hanı	63. Hacı Ağa Bey Hanı	94. Keşişoğlu Hanı	125. Mirkelamoğlu Hanı	156. Şahanoğlu Hanı
5. Aliotti-Hanı	35. Çarşılı Han	64. Hacı Ali Paşa Hanı	95. Kıbrıslı Hanı	126. Mısırlıoğlu Hanı	157. Şahin Han
6. Altıparmak Hanı	36. Çavuşzade Hanı	65. Hacı Davud Hanı	96. Kıbrıslıoğlu Hanı	127. Muhtesib Hanı	158. Şadırvan Hanı
7. Arap Hanı	37. Çelik Hanı	66. Hacı Hüseyin Hanı	97. Kion Hanı	128. Murtası Hanı	159. Şalvarlıoğlu Hanı
8. Arapian Hanı	38. Çingirler Hanı	67. Hacı Mehmed Hanı	98. Kızlarağası Hanı	129. Musevir Hanı	160. Şaphane
9. Arap Giorgi-Hanı	39. Çukur Han	68. Hacı Ömer Hanı	99. Köprülüoğlu Hanı	130. Müslim Hanı	161. Şekeroğlu Hanı
10. Armeniko-Hanı	40. Dellalbaş Yeni Hanı	69. Hacı Sadullah Hanı	100. Kores-Han (Kireç Hanı?)	131. Nişan Hanı	162. Şükrü Bey Hanı
11. Arnavutoğlu Hanı	41. Dervişoğlu Hanı	70. Hacı Yusuf Hanı	101. Kurşunlu Han	132. Osman Ağa Hanı	163. Tabur Efendi Hanı
12. Balassuloğlu Hanı	42. Devletioğlu Hanı	71. Halime Hanı	102. Küçük Demir Hanı	133. Osman Kaptan Hanı	164. Tavşanlı Hanı
13. Balıkçı Hanı	43. Dolma Hanı	72. Haralambo Yusuf Hanı	103. Küçük Fincancı Hanı	134. Pederi Hanı	165. Taşlıoğlu Hanı
14. Balyos Hanı	44. Domuzoğlu (Domuzlu) Hanı	73. Hasan Çavuş Hanı	104. Küçük Kuzuoğlu Hanı	135. Piriç Hanı	166. Tercüman Hanı
15. Balyozoğlu Hanı ve Baluzoğlu Hanı	45. Dremsiz Süleyman Hanı	74. Hastahane Hanı	105. Küçük Mehmed Hanı	136. Piyaloğlu Hanı	167. Tütün (Tabak) Hanı
16. Barbaresko Hanı	46. Ekmekçioğlu Hanı	75. Hüseyin Bey Hanı	106. Küçük Vezirhanı	137. Psarochanı	168. Uzun Han
17. Baruthanı	47. Enver Bey Hanı	76. İbrahim Paşa Hanı	107. Küpelioğlu Hanı	138. Rauf Paşa Hanı	169. Vali Paşa Hanı
18. Batak Hanı	48. Essayan Hanı	77. İbrişim Hanı	108. Kütür (Keten?) Hanı	139. Rıza Bey Hanı	170. Venidis Hanı
19. Belom Chanaki	49. Esir Hanı	78. İki Kapılı Hanı	109. Kuyumciyan Hanı	140. Rosetti-Hanı	171. Whittall Han
20. Bey Hanı	50. Eski Boyahane	79. İmamioğlu Hanı	110. Laz Hanı	141. Sabri Bey Hanı	172. Yahya Paşa Hanı
21. Bidayet Hanı	51. Eski Cezayir Hanı	80. İsmail Efendi Hanı	111. Leblebici Hanı	142. Sadık Bey Hanı	173. Yandevi Hanı
22. Bölükbaşı Hanı	52. Eşref Paşa Hanı	81. Kadioğlu Hanı	112. Limanoğlu Hanı	143. Sakız Hanı	174. Yanıkoğlu Hanı
23. Bostancı Hanı	53. Evliyazade Hanı	82. Kamil Bey Hanı	113. Maarif Hanı	144. Salepçioğlu Hanı	175. Yapıcızade Hanı
24. Büyük Demir Hanı	54. Fassula Han	83. Kancıbanoğlu Hanı	114. Madam Hanı	145. Samolada Hanı	176. Yasin Bey Hanı
25. Büyük (Megal) Han	55. Fazlıoğlu Hanı	84. Kantarcıoğlu Hanı	115. Maksudian-Han	146. San Rocco-Han	177. Yemişçizade Hanı
26. Büyük Kuzuoğlu Hanı	56. General Hanı	85. Kapancıoğlu Hanı	116. Malkoçzade Hanı	147. Seferoğlu Hanı	178. Yeni Han
27. Büyük Vezirhanı	57. Giannakoglu-Han	86. Karamanian Hanı	117. Manisalıoğlu Hanı	148. Selvili Han	179. Yusufioğlu Hanı
28. Cambaz Hanı	58. Gioia-Han	87. Karantina Hanı	118. Masoniko Hanı	149. Simeon Hanı	180. Yuvanoğlu Hanı
29. Cezayir Hanı	59. Giovanoglu Hanı	88. Kara Mustafa Paşa Hanı	119. Maçela Hanı	150. Sinanoğlu Hanı	
30. Cezim Hanı	60. Girid Hanı	89. Karaosmanoğlu Hanı	120. Medrese Hanı	151. Sivrisaroglu Hanı	
		90. Kartoğlu Hanı	121. Mehmed Efendi Hanı	152. Spartali Han	

Plan 5. İzmir: Kızlarağası Hanı kat planı - zemin kat. (M. Sözen'e göre, bkz. Dipnot 27)

Plan 5. İzmir: Grundriß des Kızlar Ağası Hanı-Erdgeschoß (nach M. Sözen, a. a. o./Anm. 27)

Kızlarağası Hanının kitabesi ve kitabenin Latin harflerine transkripsiyonu /
Die Inschrift von Kızlarağası Han und ihre Transkription in lateinische Buchstaben)

“Şahin-şah-i kişver-güşâ Mahmûd Han kılsa revâ

Dârü’ş-şerîfine Ağa böyle güzîn zâtı sezâ

Âlî himem Hacı Beşir Ağa-yî zî-münîr-ray-i

Bu han binâsın der-zamîr etmişdi ol merd-i atâ

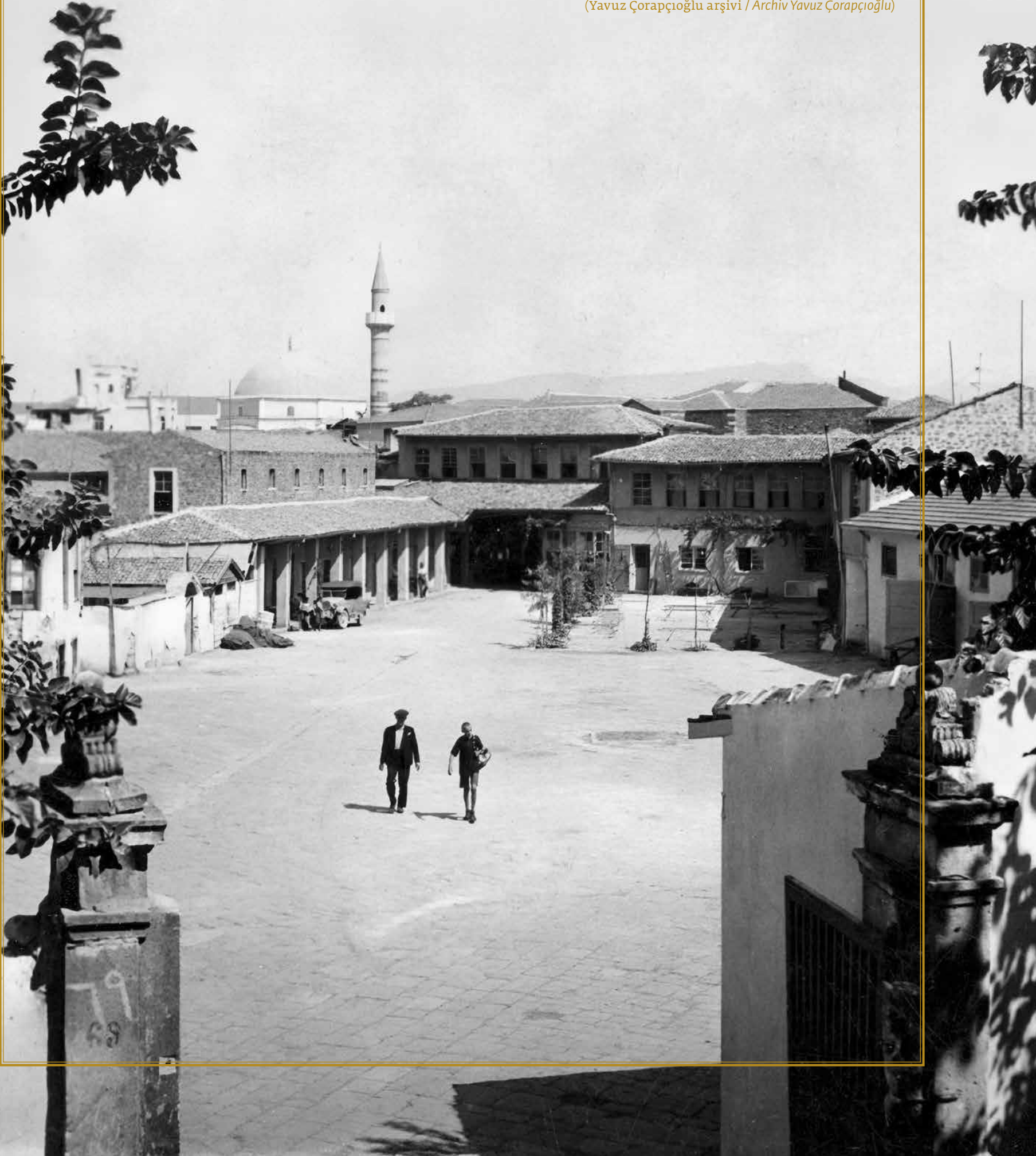
Tarih düşdise nola bu mısra’-ı âlem-behâ

Ni’me’l-mahâl Hakka becâ hân-ı cedîd oldu binâ

Sene H.1157” (M.1744-1745)

(Lokman Tay, Dâr-üs’saâde Ağası Hacı Beşir Ağa ve Eserleri, 2014)

Salepçioğlu Hanı - 1920'ler, Salepçioğlu Han, 1920er Jahre
(Yavuz Çorapçioğlu arşivi / Archiv Yavuz Çorapçioğlu)

8. İZMİR'DEKİ HAN YAPILARI KATALOĞU

KATALOG DER HANBAUTEN IN İZMİR

(Katalogda numaraları ile verilen hanların konumları için Plan 4'e bakınız. Adı geçen hanları diğer kaynak eserler ile krş. için Aktepe: A, Atay: At, Phalbos: Ph, Storari: St kısaltmaları kullanılmıştır)

1. **Abacıoğlu Hanı (St 9; Ph 2; A 113 f.):** Balcılar İçi'nin cadde tarafında, muhtemelen 18. yüzyıldan kalma, hakkında başka belge bulunmayan bir yapı.

1. **Abacıoğlu Hanı (St 9; Ph 2; A 113 f.):** auf der S-Seite von Balcılar-İçi gelegener Bau wohl des 18. Jhs., über den sonst aber keine Urkunden vorliegen.

1.

İZMİR TIME MACHINE

Abacıoğlu Hanı

Abacıoğlu Hanı, günümüzde Kemeraltı Çarşısı içerisinde, Anafartalar Caddesi üzerinde bulunmaktadır. 18. yüzyılın başlarında inşa edildiği tahmin edilen hanın, Abacızade Hacı Ahmet Efendi'nin oğlu Hacı Mustafa Ağa tarafından yaptırıldığı, dönemin vakıf kayıtlarından tespit edilmektedir. İç limanın zamanla dolması sonucu ortaya çıkan dolgu alan üzerinde yapılan hanın ilk dönemlerinde, kıyıya erişimi bulunurken yıllar ilerledikçe kıyıyla bağlantısı kesilmiştir.

Asimetrik bir mimari tarza sahip olan hanın toplam 17 odası bulunmaktaydı ve bunların hepsi alt kattan erişilecek şekilde iki katlı yapılmıştı. Yapıldıktan sonra uzunca bir dönem kervanlara hizmet veren han, daha sonra farklı amaçlar için de kullanılmıştır. Hanın arka kısmında avluyu kapatacak bir duvarının olmaması, bu bölgede yer alan Yahudi mahalleleri ile temasını sağlamış ve hanın arka kısmı bir dönem kortejo (Yahudhane olarak da bilinir, Yahudilerin bir arada oturdukları ev ya da evler topluluğunu belirtmek için kullanılır) olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ise sebze meyve hali olarak kullanılmasının yanı sıra çevre ilçelerden İzmir'e gelen minibüs ve otobüslerin hareket merkezi olarak da kullanılmıştır. Ayrıca o yıllarda çevre ilçelerden mal getiren kamyonların da hanı kullandığı bilinmektedir. Bu kullanım amacının doğal bir sonucu olarak han odalarının bir kısmının araç bakım ve tamiri için, bir kısmının da çevre ilçelerden gelip geceyi İzmir'de geçirmek zorunda kalan yolcuların konaklaması için kullanılmıştır. Kent geliştiğinde bu işlevlerini de kaybeden han, sonraları daha ziyade depo olarak kullanılmıştır.

2007 yılında restore edilen han, günümüzde kafe ve restoranlar ile turistlere hitap eden dükkanlara ev sahipliği yapmaktadır.

Der Abacıoğlu Han befindet sich heute in der Anafartalar-Straße innerhalb des Kemeraltı-Basars. Der Han wurde vermutlich im frühen 18. Jahrhundert von Hacı Mustafa Ağa, dem Sohn von Abacızade Hacı Ahmet Efendi, erbaut, wie aus den Stiftungsunterlagen jener Zeit hervorgeht. In den Anfangszeiten des Hanbaus, der auf der Auffüllungsfläche errichtet wurde, die im Laufe der Zeit durch die Auffüllung des Innenhafens entstanden war, hatte er Zugang zum Ufer, aber im Laufe der Jahre wurde die Verbindung zum Ufer unterbrochen.

Der Hanbau mit seinem asymmetrischen Baustil verfügte über insgesamt 17 Zimmer, die alle auf zwei Etagen angelegt waren und von der unteren Etage aus zugänglich waren. Nach seiner Errichtung diente er lange Zeit Karawanen, wurde später für andere Zwecke genutzt. Die Tatsache, dass es auf der Rückseite des Gebäudes keine Mauer gab, die den Innenhof abschloss, ermöglichte den Kontakt mit den jüdischen Vierteln in dieser Gegend, und der hintere Teil des Gebäudes wurde eine Zeit lang als Kortejo (auch als Yahudhane bekannt, was ein Haus oder eine Gruppe von Häusern bezeichnet, in denen Juden zusammenlebten) genutzt. In den ersten Jahren der Republik wurde es nicht nur als Obst- und Gemüsemarkt genutzt, sondern auch als Abfahrtsort für Minibusse und Busse, die aus den umliegenden Bezirken nach İzmir kamen. Es ist auch bekannt, dass der Han in jenen Jahren auch von Lastwagen genutzt wurde, die Waren aus den umliegenden Bezirken brachten. Als natürliche Folge dieses Verwendungszwecks wurden einige der Zimmer des Gasthauses für die Wartung und Reparatur von Fahrzeugen genutzt, und einige dienten als Unterkunft für Reisende, die aus den umliegenden Bezirken kamen und in İzmir übernachten mussten. Mit der Entwicklung der Stadt verlor das Gebäude diese Funktionen und wurde später eher als Lagerhaus genutzt.

Der 2007 restaurierte Hanbau beherbergt heute Cafés, Restaurants und Geschäfte, die sich an Touristen richten.

Google Maps görüntüsü /
Google Maps Bild

38°25'06"N 27°08'04"E

Abacıoğlu Hanı'nın günümüz
hâli / Der gegenwärtige
Zustand des Abacıoğlu Han

2. **Abdurrahman Hanı (Ph 3; At 218):** Eski liman bölgesi Keresteciler Çarşısı'nda geçitli yapı kompleksi, Kızlarağası Hanı güneyine yakın, bugün yapı malzemesi ticareti yapılmaktadır.
Abraham Hanı (Ph 1): Kenurio mahallesinde bulunduğu söylenir, 1922'de yıkılmıştır; muhtemelen İbrahim Paşa Hanı (no. 76 ?) ile aynıdır.
3. **Acem Hanı (Ph 8; A 114; At 159):** Peştamalcılar (Osmaniye) Caddesi'ndeki büyük avlulu han kompleksi, kesinlikle daha eski ve öncül binalardandır; Ph'de Perslerin Hanı olarak tanımlanmıştır, 20. yüzyıl başında burada sigara kâğıdı üretilmişti. 1922'de yıkılmıştır.
4. **Akasoğlu Hanı (At 96, 97, 108):** At 96 = Büyük Akasoğlu Hanı/97 = Küçük Akasoğlu Hanı, her ikisi de muhtemelen 19. yüzyılın sonlarına doğru yeni rihtım ile inşa edilmiş, bugün yeni bir kentleşme alanı içinde, At 108'deki 2. Kordon'da, aynı şekilde sonradan inşa edilmiş yapıyken, bugün üzerinden bir cadde geçmiştir.
5. **Aliotti-Hanı (At 107):** Meyvadar Gümrük Caddesi'nde eski liman girişinin yakınındaki geçitli yapı kompleksi - muhtemelen 19. yüzyıldan kalma olup bugün yeni kentleşme alanı içinde kalmıştır.
6. **Altıparmak Hanı (Evliya; A 114):** Kasap Hızır Mahallesinde bulunan, muhtemelen 17. yüzyılın ilk yarısına ait bir han olup ayrıntıları bilinmiyor.
7. **Arap Hanı (Ph 4; A 115; At 122, 159):** Bahsedilen üç han farklı yapılarıdır; Ph 4 ve At 159'da bahsedilen hanlar 1922'de yıkılan bölgede yer almaktaydı. At 112 ise Yemiş Çarşısı'ndaki eski mezarlığın yakınında bulunmaktayken şu anda yıkılmış durumdadır. A 115'in bahsettiği han ise Balcılar İçi bölgesindeki kalıntılar içinde halen bulunmaktadır.
8. **Arapian Hanı (At 98, 99):** Muhtemelen 19. yüzyılın sonundan kalma, 2. Kordon'da geçitli yapı kompleksi bugün yeni kentleşme alanı içinde kalmıştır.
9. **Arap Giorgi-Hanı (Ph 5):** Ermeni Mahallesi'nde yer alır, 1922'den sonra yıkılmıştır.
10. **Armeniko-Hanı (St 2; Ph 6):** Ermeni Mahallesi'nde, Ermeni Kilisesi'nin yakınında bulunan büyük avlulu yapı kompleksi; 1922 yılında yıkılmıştır.
11. **Arnavutoğlu Hanı (Ph 7; At 159):** Eski Şeytan Çarşısı'nda büyük Çukur Hanı ile Arap Hanı (No. 7) arasında, 17. yy'dan beri ticarî amaçla kullanıldığı kesin olan arazi üzerindeki dar yapının tarihi hakkında başka belge yoktur. 1922'den sonra yıkılmıştır.
12. **Balassuloğlu Hanı (At 121):** Eski mezarlığın batısında yer alan ve muhtemelen kökeni eskiye dayanan orta büyüklükte bir han idi. Bugün yeni kentleşme alanı içindedir.
13. **Balıkçı Hanı (Missir 31):** 1800 civarında Kızlar Sokağı'nın güney tarafındayken daha 19. yüzyılda çoktan yok olmuş ve yeni binalarla kaplanmıştır. Ayrıntıları bilinmiyor.

2. **Abdurrahman Hanı (Ph 3; A 218):** Ganganlage dicht südlich des Kızlarağası Hanı am alten Hafengebiet im Keresteciler Çarşısı; heute Baumaterialhandel.

Abraham Hanı (Ph 1): soll in Kenurio mahalle gelegen, 1922 zerstört worden sein; evtl. identisch mit İbrahim Paşa Han (Nr. 76)?

3. **Acem Hanı (Ph 8; A 114; A 159):** größere Hofanlage am Peştamalcılar (Osmaniye) Caddesi mit sicher älteren Vorgängerbauten am Ort; bei Ph als Han der Perser bezeichnet, A 20, Jh. hier Herstellung von Zigarettenpapier, 1922 zerstört.
4. **Akasoğlu Hanı (At 96, 97, 108):** At 96 = Büyük Akasoğlu h./97 = Küçük A. Han, beide wohl erst gegen E. 19. Jhs. mit Anlage der Kais erbaut, heute Neubaugebiet. At 108 am 2. Kordon gelegen, ebenfalls später Bau, heute Straße.
5. **Aliotti-Han (At 107):** Ganganlage an Meydavar Gümrük Caddesi in Nähe der ehemaligen Hafeneinfahrt – wohl aus dem 19. Jh.; heute Neubaugebiet.
6. **Altıparmak Hanı (Evliya; A 114):** vielleicht in Kasap Hızır Mahallesi gelegener Han wohl aus 1. H. 17. Jh.; Näheres unbekannt.
7. **Arab Hanı (Ph 4; A 115; At 122, 159):** bei allen 3 Nennungen handelt es sich um verschiedene Bauten die bei Ph 4 und At 159 genannten Hane lagen in den 1922 zerstörten Gebiet; At 122 lag bei dem ehemaligen Friedhof beim Yemiş Çarşısı und ist heute abgerissen. Der von A 115 erwähnte Han ist heute noch in Resten im Gebiet von Balcılar-İçi erhalten.
8. **Arapian Hanı (At 98, 99):** Ganganlage am 2. Kordon wohl erst aus E. 19 Jh.; heute Neubaugebiet.
9. **Arap Giorgi-Han (Ph 5):** im Armenierquartier gelegen, nach 1922 abgerissen.
10. **Armeniko-Han (St.2; Ph 6):** größere Hofanlage im Armenierquartier in Nähe der armenischen Kirche gelegen; 1922 zerstört.
11. **Arnavutoğlu Hanı (Ph 7; At 159):** schmaler Bau zwischen dem großen Çukur Hanı und dem Arap Hanı (Nr. 7) am früheren Şeytan Çarşısı auf sicher seit dem 17. Jh. für Gewerbe zwecke genutztem Gelände; nähere Unterlagen zur Geschichte des Baues fehlen; nach 1922 abgerissen.
12. **Balassuloğlu Hanı (At 121):** mittelgroßer Han, westlich des ehemaligen Friedhofs gelegen und wohl älteren Ursprungs; heute Neubaugebiet.
13. **Balıkçı Hanı (Missir 31):** um 1800 auf der Südseite des Kızlar Sok. gelegener Han, der aber bereits im 19. Jh. verschwunden und mit Neubauten überbaut war. Näheres nicht bekannt.

14. **Balyos Hanı (A 115; At 107; At 247 = Balizoian Hanı):** Birden çok han yapısını ifade eder, ancak A 115 ve At 247 tarafından kaydedilen binalar aynıdır. Ali Paşa Meydanı'nda belki de 19. yüzyıla ait küçük bir bina idi. At 107 ise Keresteciler Sok. adresinde şimdi yıkılmış olan büyük bir depo yapısıydı (yeni kentleşme alanı).
15. **Balyozoğlu Hanı ve Baluzoğlu Hanı (At 99, 128):** Rıhtımdan sonra inşa edilmiş ticarî yapılardı. Günümüzde yeni binalar için yıkıldı.
16. **Barbaresko Hanı (Barbaressi-Han) (St 4; Ph 48; A 116; At 55):** Frenk Mahallesi'nde St. Maria Kilisesi'nin yakınındaki bulunuyordu. 1922'de yıkıldı.
17. **Baruthanı (St 3; Ph 49; A 116; At 260):** 19. yüzyılın ortalarında bir köle pazarı olarak belirtilmiştir. Sonrasında yeni yapı inşa edilmek suretiyle otel olmuştur (bugün Meserret Otel).
18. **Batak Hanı (A 116; At 254):** Kemeraltı Caddesinde orijinal hali ahşap bina; 1954'de Zencirlioğulları Pasajı'nın yeni binası oldu.
19. **Belom Chanaki (Ph 50):** Hagia Katherina yakınlarında, Rum yerleşim bölgesinde yer alıyorken 1922'de yıkılmıştır.
20. **Bey Hanı (A 116 f.; At 258):** 17. Yüzyılda Evliya'da Kasap Hızır Mahallesi'ndeki Beyler Hanı olarak geçmektedir. 19. yüzyılda Beypazarlızade İbrahim Bey'e ait Kemeraltı Caddesi'ndeki bina (At 258) ile aynı mıdır?
21. **Bidayet Hanı (At 194):** Mirkelamoğlu Hanı'nın (No. 125) yanındaki küçük han, görünüşe göre sadece açık bir geçit. Günümüzde üzerine modern yapı inşa edilmiştir.
22. **Bölükbaşı Hanı (Evliya; A 117 f.):** A'ya göre Kasap Hızır Mahallesi'nde yer alır ve ilk olarak 1661'de vakıf senedinde 45 odalı iki katlı bir bina olarak bahsedilir; tam yeri bilinmemektedir (krş. Plan).
23. **Bostancı Hanı (Evliya; A 117):** Evliya'nın 1671'de bahsettiği yapının yeri ve biçimi hakkında hiçbir şey bilinmemektedir.
24. **Büyük Demir Hanı (Ph 54; A 121 f.; At 228):** 876.-888. sokak arasında, merkez çarşı bölgesinde yer alır. Bugün eski yapı dokusundan sadece küçük kalıntılar kalmıştır. Eski eşya satıcıları, marangozlar, demirciler ve bir kooperatif tarafından kullanılmaktadır.
25. **Büyük (Megalo) Han (Missir 30; A 126):** Hüseyin Beşe Hanı olarak da adlandırılan yapı 18. yüzyıl sonlarında Kızlar Sokağı'nın kuzeyinde yer almaktaydı. Evliya'da bahsedilen Hacı Hüseyin Hanı ile aynı olup olmadığı şüpheli görünmektedir (bkz. A 126). Kızlar Sokağı'ndaki yapı muhtemelen 19. yüzyılda modern binalara yer açmak amacıyla yıkılmıştır.
26. **Büyük Kuzuoğlu Hanı (Ph 32; A 136; At 194):** 1823/Hicri 1238'de vakfiye adıyla anılan han, Karaosmanoğlu Hanı'nın yanında peştamalcılar bölgesinde; 1922 yılında yıkılmıştır.
14. **Balyos Hanı (A 115; At 107; At 247 - Balizoian Hanı):** mehrere Hananlagen, wobei die von A 115 und At 247 verzeichneten Bauten identisch sind: ein kleiner Bau an Ali Paşa Meydanı vielleicht des 19. Jhs.? At 107 war ein großes Lagerhaus am Keresteciler Sok., das heute abgerissen ist (Neubaugebiet).
15. **Balyozoğlu Hanı und Baluzoğlu Hanı (At 99, 128):** waren Geschäftshausbauten nach Anlage der Kais; heute für Neubauten abgerissen.
16. **Barbaresko Hanı (Barbaressi-Han) (St 4; Ph 48; A 116; At 55):** lag in der Franko-Mahalle in Nähe der Kirche Sta. Maria; 1922 zerstört.
17. **Baruthanı (St. 3; Ph 49; A 116; At 260):** um M.19.Jh. als Sklavenmarkt angegeben; später Überbauung mit Hotelanlage (heute Meserret Otel).
18. **Batak Hanı (A 116; At 254):** ursprünglich Holzbau in der Kemeraltı Cadd.; 1954 Neubau der Zencirlioğulları Pasaji.
19. **Belom Chanaki (Ph 50):** in Nähe Hagia Katherina im griechischen Wohngebiet gelegen, 1922 zerstört.
20. **Bey Hanı (A 116 f.; At 258):** im 17. Jh. bei Evliya genannt in Kasap Hızır Mahallesi als Beyler Hanı; ob identisch mit dem A. 19. Jh. im Besitz des Beypazarlızade İbrahim bey befindlichen Bau (At 258) in der Kemeraltı Caddesi?
21. **Bidayet Hanı (At 194):** kleiner Han neben dem Mirkelamoğlu Hanı (Nr.125), anscheinend nur offener Gang; heute modern überbaut.
22. **Bölükbaşı Hanı (Evliya; A 117 f.):** nach A in Kasap Hızır Mahallesi gelegen und erstmals 1661 in Stiftungsurkunde genannt als zweigeschossiger Bau mit 45 oda; genaue Lage unbekannt (vgl. Plan).
23. **Bostancı Hanı (Evliya; A 117):** nichts zu Lage und Form des 1671 von Evliya erwähnten Baues bekannt.
24. **Büyük Demir Hanı (Ph 54; A 121 f.; At 228):** zwischen 876.-888. Sok. im zentralen Bazarbereich gelegen; heute nur mehr geringe Reste älterer Bausubstanz mit Nutzung durch Altwarenhändler, Tischler, Eisenwerkstätte und eine Küferei.
25. **Büyük (Megalo) Han (Missir 30; A 126):** der auch Hüseyin Beşe Hanı genannte Bau lag im E. 18. Jh. nördlich am Kızlar Sok.; ob er mit dem bei Evliya genannten Hacı Hüseyin Hanı identisch ist (vgl. A 126), erscheint zweifelhaft. Der Bau am Kızlar Sok. wurde wohl schon im 19. Jh. zugunsten moderner Bebauung abgerissen.
26. **Büyük Kuzuoğlu Hanı (Ph 32; A 136; At 194):** 1823/1238 H in Vakfiye genannter Han neben Karaosmanoğlu Hanı im Gebiet Peştamalcılar; 1922 zerstört.

27.

İZMİR TIME MACHINE

Büyük (Groß) Vezirhanı

İzmir'in tarihinde Köprülü ailesinin ayrı bir önemi vardır. Osmanlı tarihinde "Köprülüler Dönemi" olarak anılan ve 1656-1683 yıllarını kapsayan bu dönem, devletin gücünü tahkim ettiği bir dönem olarak öne çıkar. Devletin idari, mali ve askerî alanda güçlenmesi, İzmir'e de yansımıştır. Köprülüler Dönemi'nin İzmir'deki ilk yansıması Sancak Kalesi'nin inşası olmuştur. Sancak Kalesi, sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın talimatıyla körfezin en dar bölgesinde inşa edilmiştir. Zira İzmir'de ticaret arttıkça gemilerin vergi ödemedi limandan ayrılmasını önlemek için daha sıkı tedbirlere ihtiyaç duyulmuştur. Bu kale, kentin güvenliğinin sağlanması kadar, vergi gelirlerinin güvence altına alınmasında da önemli bir rol oynamıştır.

Kale sayesinde artan vergi gelirleri, payitahtın İzmir'deki ticaret potansiyelini daha iyi anlamasını sağlamış olmalı ki bunu teyit eden gelişmelerin başında da Büyük ve Küçük Vezir Hanların inşa edilmesi yer almaktadır.

İzmir'in en görkemli han yapısı olan Büyük Vezir Hanı, inşasının tamamlanıp hizmet vermeye başladığı 1675 yılından, Büyük İzmir Yangını sebebiyle yıkıldığı 1922 yılına kadar ticaret hayatının en önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bugün Hisar Camisi ve İzmir Büyükşehir Belediyesinin eski hizmet binasının bulunduğu mevkide olan Büyük Vezir Hanı, denize yakın bir konumda inşa edilmiştir. Klasik avlulu Osmanlı hanlarının tipik bir örneği olan Büyük Vezir Hanı, iki katlıdır. İlk katta 52, ikinci katta 54 olmak üzere toplam 106 oda bulunmaktaydı. Öte yandan hanın deniz tarafındaki batı cephesinin 80 metre, doğu cephesinin 76 metre ve diğer cephelerinin 70 metre olduğu düşünülürse ne kadar ihtişamlı bir yapı olduğu anlaşılabilir. Böylesine büyük bir hanın inşa edilmesi, dönemin İzmir'deki ticaret hacminin büyüklüğünü göstermesi açısından önemlidir.

Her bir odası aynı büyüklükte ve kubbeli olan han, simetrik bir mimari tasarıma sahiptir. Ayrıca ön cephesinde 20 dükkâna ev sahipliği yapan Büyük Vezir Hanı, denizle doğrudan bağlantılı olduğu ilk 150 yıl boyunca deve kervanlarına hizmet etmiştir. Zamanla kıydan uzaklaştıkça hanın da işlevi değişmeye başlamış, önceleri konaklama ve depolama için kullanılan odalar, daha sonra büro/ofis olarak kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla zaman içerisinde, geleneksel han yapısından erken dönem modern iş merkezine doğru bir dönüşüm yaşanmıştır.

Hanın bulunduğu alanın günümüz görüntüsü /
Heutige Ansicht des Gebiets, in dem sich der Han befindet

38°25'23"N
27°08'01"E

Die Familie Köprülü hat eine besondere Bedeutung in der Geschichte von İzmir. Die Periode, die in der osmanischen Geschichte als „Köprülüler-Periode“ bekannt ist und die Jahre 1656-1683 umfasst, zeichnet sich als eine Zeit aus, in der der Staat seine Macht konsolidierte. Die Stärkung des Staates in den Bereichen Verwaltung, Finanzen und Militär spiegelte sich auch in İzmir wider. Das erste Zeugnis der Köprülüler-Periode in İzmir war der Bau der Burg Sancak. Diese Festung wurde auf Anweisung des Großwesirs Köprülü Fazıl Ahmet Pascha an der engsten Stelle des Golfs errichtet. Als der Handel in İzmir zunahm, waren strengere Maßnahmen erforderlich, um zu verhindern, dass Schiffe den Hafen verließen, ohne Steuern zu zahlen. Diese Burg spielte nicht nur für die Sicherheit der Stadt eine wichtige Rolle, sondern auch für die Sicherung der Steuereinnahmen.

Die höheren Steuereinnahmen dank der Festung müssen es der Osmanen-Hauptstadt ermöglicht haben, das wirtschaftliche Potenzial von İzmir besser auszuschöpfen, was durch die Hanbauten Büyük und Küçük Vezir Han bestätigt wird.

Büyük Vezir Han, der prächtigste Hanbau von İzmir, war von 1675, als es fertiggestellt und in Betrieb genommen wurde, bis 1922, als er durch den Großen Brand von İzmir zerstört wurde, eines der wichtigsten Zentren des Handelslebens. Der Büyük Vezir Han, der sich an der Stelle befindet, an der sich heute die Hisar-Moschee und das ehemalige Dienstgebäude der Stadtverwaltung von İzmir befinden, wurde in der Nähe des Meeres errichtet. Das Gebäude, ein typisches Beispiel für osmanische Hanbauten mit klassischen Innenhöfen, hat zwei Stockwerke. Es gab insgesamt 106 Zimmer, 52 im ersten Stock und 54 im zweiten Stock. Wenn man bedenkt, dass die Westfassade des Gebäudes auf der Meeresseite 80 Meter, die Ostfassade 76 Meter und die anderen Fassaden 70 Meter lang waren, kann man sich vorstellen, wie prächtig es war. Der Bau eines so großen Gebäudes ist wichtig, um die Größe des Handelsvolumens in İzmir in dieser Zeit zu zeigen.

Das Gebäude hat eine symmetrische architektonische Gestaltung - Jedes Zimmer ist gleich groß und gewölbt. Der Han, der an seiner Fassade auch 20 Ladengeschäfte beherbergt, diente in den ersten 150 Jahren, als er direkt mit dem Meer verbunden war, Kamelkarawanen. Im Laufe der Zeit, als es sich von der Küste entfernte, begann sich die Funktion des Gebäudes zu ändern, und die Räume, die früher als Unterkunft und Lager dienten, wurden später als Büros genutzt. Somit vollzog sich im Laufe der Zeit ein Wandel von einem traditionellen Gasthaus zu einem frühmodernen Geschäftszentrum.

1922'deki yangında harap olan Büyük Vezirhan, Albert-Kahn Arşivi /
Der Große Vezirhan, 1922 durch einen Brand zerstört, le musée départemental Albert-Kahn

- 27. Büyük Vezirhanı (St; Ph 10; A 146 f.; At 158):** Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa döneminde 1675-1678 yılları arasında yapımına başlanan ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından, birçok seyyahın da hemfikir olduğu gibi, antik tiyatrodan alınan kesme taş malzeme kullanılarak tamamlanan yapıdır. 1668 ve 1778 depremlerinde hasar görmüş idi. 1922'deki yangında harap oldu ve imar planının yeniden düzenlenmesi sırasında yıkılmıştır.
- 28. Cambaz Hanı (At 114):** Muhtemelen 19. yüzyıla ait tek katlı, açık avlulu ve basit ahşap çatı konstrüksiyonu üzerine kiremit çatılı binadır. Mevcut bina şu anda kullanılmamaktadır.
- 29. Cezayir Hanı (Algerino-Han olarak da bilinir, St 11; Ph 83; A 118; At 114):** Muhtemelen 19. yüzyılın ilk yarısında eski liman girişinin bulunduğu alanda inşa edilmiştir; 19. yüzyılın ortalarından itibaren hapishane olarak da kullanılmıştır - Cezayeri Hanı adı buradan gelmektedir. 1960 civarında yeni binalar için yıkılmıştır.
- 30. Cezim Hanı (Ph 82):** Yeri bilinmiyor.
- 31. Chiotiko Hanı** = Sakız Hanı (No 143).
- 32. Çakaloğlu Hanı (Ph 85; A 119; At 106):** Halim Paşa Çarşısı'nda muhtemelen 1780 civarında (1778 depreminden sonra?) inşa edilmiş; Doğu kapısında 1842/Hicri 1220 tarihli güzel bir çeşme bulunur. Orta koridorun her iki yanında 9 tonozlu odaya sahip geçitli han türü yapı kompleksi (krş. Plan 4) hala iyi korunmuş durumdadır. Hırdavat ve kuru meyve ticareti için kullanılmaktadır.
- 33. Çakılçioğlu Hanı (Ph 86):** Konumu hakkında bilinen bir şey yoktur.
- 34. Çamur Hanı (Missir 24; At 145):** Muhtemelen 18. yüzyılın sonlarında, Kaymak Paşa Caddesi ile İdil Rubah Sokak arasındaki Kapusenler Kilisesi yakınında inşa edilmiş; 1922 yılında yıkılmıştır.
- 35. Çarşılı Han, bugün Çerçioğlu Hanı (Ph 80; A 119 f.; At 225):** Vakfiyede 1737 gibi erken bir tarihte yan odaları olan bir geçitli han türü yapı olarak bahsedilen önceki bir binanın yerinde 18. yüzyılın sonu / 19. yüzyılın başında inşa edilmiştir. Hep Türklerin elindeydi ve hala gıda ticareti yapanlar tarafından kullanılmaktadır.
- 36. Çavuşzade Hanı (Evliya; A 119):** Yeri ve şekli bilinmiyor.
- 37. Çelik Hanı (Missir 29):** Bina 18. yüzyılın sonunda Kızlar Sokak'ta yer almaktaydı ve 19. yüzyılda yeni ticarî binalar için yıkılmıştır.
- 38. Çingirler Hanı (Ph 87):** Kentin kuzey kesimlerinde Rumlar tarafından kullanılan han (yeri?) 1922'de yıkılmıştır.
- 27. Büyük Vezirhanı (St; Ph 10; A 146 f.; At 158):** Bau 1675–1678 unter Großvezir Fazıl Ahmet Paşa Köprülüzâde begonnen und durch Merzifonlu Kara Mustafa Paşa fertiggestellt, wobei für den Bau Quadermaterial aus dem antiken Theater verwendet wurde, wie mehrere Reisende übereinstimmend berichten. 1668 und 1778 bei Erdbeben Schäden am Bau, 1922 durch Brand beschädigt und bei Neuordnung des Stadtplanes abgerissen.
- 28. Cambaz Hanı (At 114):** eingeschossiger Bau wohl des 19.Jhs. mit offenem Innenhof und Ziegeldächern auf einfacher Holz-Dachkonstruktion; der noch bestehende Bau ist z.Zt. ungenutzt.
- 29. Cezayir Hanı (auch Algerino-Han genannt; St 11; Ph 83; A 118; At 114):** Bau im Bereich der ehemaligen Hafeneinfahrt wohl um die 1. H.19. Jhs.; seit M.19.Jh. auch als Gefängnis genutzt-daher auch der Name Ceza Yeri Hanı gebräuchlich; um 1960 abgerissen für Neubauten.
- 30. Cezim Hanı (Ph 82):** Lage unbekannt.
- 31. Chiotiko Hanı** - Sakız Hanı (Nr. 143).
- 32. Çakaloğlu Hanı (Ph 85; A 119; At 106):** Bau am Halim Paşa Çarşısı wohl um 1780 (nach dem Erdbeben 1778?); am Osttor schöner Brunnen von 1842/1220 H: Gang-Hallenanlage mit je 9 Gewölbekammern beiderseits des Mittelganges (vgl. Plan 4); noch gut erhalten und genutzt für Eisenwaren- und Trockenfrucht Handel.
- 33. Çakılçioğlu Hanı (Ph 86):** nichts zur Lage bekannt.
- 34. Çamur Hanı (Missir 24; At 145):** Bau wohl im späteren 18. Jh. in Nähe der Kapuzinerkirche zwischen Kaimak Paşa, Caddesi und İdilruba Sok.; 1922 zerstört.
- 35. Çarşılı-Han, auch Tzerlzoğlu Chani; heute Çerçioğlu Hanı (Ph 80; A 119 f.; At 225):** Bau E.18/A.19. Jhs. am Platze eines schon 1737 in Vakfiye genannten Vorgängerbaues als Ganghallen-Anlage mit seitlichen Nebenkammern; stets in türkischen Händen und noch genutzt von Lebensmittelhandel.
- 36. Çavuşzade Hanı (Evliya; At 119):** Lage und Form unbekannt.
- 37. Çelik Hanı (Missir 29):** Bau lag gegen E.18. Jhs. am Kızlar Sok. und wurde schon im 19. Jh. für neue Geschäftshaus Bauten abgerissen.
- 38. Çingirler Hanı (Ph 87):** von Griechen genutzter Han in den nördlichen Stadtteilen (Lage?); 1922 zerstört.

39.

İZMİR TIME MACHINE

Çukur Han

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nden 17. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği tespit edilen Çukur Han, o dönemde hanlar bölgesi olarak bilinen ve günümüzde ortasından Fevzi Paşa Bulvarı'nın geçtiği bölgede bulunmaktadır. Yapıldığı dönemden itibaren, bir asırdan biraz uzun bir süre boyunca, iç liman aktif olarak kullanılmaya devam etmiştir. Bundan ötürü, bölgedeki diğer hanlar gibi yoğun bir şekilde kervanlara hizmet vermiştir. İç limanın dolması ve 19. yüzyılın ikinci yarısında demiryollarının devreye girmesiyle birlikte Çukur Han, Büyük ve Küçük Vezir Hanlarına benzer bir şekilde ağırlıklı büro/ofis olarak kullanılmaya başlanmış ve geleneksel handan erken dönem modern iş merkezine doğru bir geçiş yaşamıştır.

Han, inşa edildiği parselin özelliğine uygun olarak T şeklinde bir avluya sahiptir ve avluya bakan bir cephe iki katlıyken diğer cephesi ile dip kısmı üç katlıdır. Kaynaklarda, Büyük İzmir Yangını'nı hasar almadan atlatan hanın Basmene Garı'ndan denize doğru açılan Fevzi Paşa Bulvarı'nın yapımı sırasında yıkıldığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, günümüzde bir cephesi Fevzi Paşa Bulvarı'na, diğer cephesi Mimar Kemalettin Caddesi'ne açılan ve adı Çukur Han olan bir yapı daha bulunmaktadır. Son yıllarda restorasyonu tamamlanan ve hâlihazırda İzmir Büyükşehir Belediyesine bağlı İZDOĞA A.Ş.'nin merkezi olarak kullanılan yapının formu, ilgili kaynaklarda tarif edilen Çukur Han'ın formuyla büyük bir benzerlik göstermektedir. Ayrıca kaynaklarda bu hanın oldukça görkemli bir yapı olduğundan da söz edilmektedir. Ancak Fevzi Paşa Bulvarı'nın yapımı sırasında hanın bir kısmı yıkılmıştır. Yıkılmamış olan kısmı ise restore edilmiş ve hâlâ kullanılmaktadır. Bu nedenle, günümüze ulaşan kısmın özgün hâlini koruduğu kabul edilebilir.

Dem Reisebericht von Evliya Çelebi zufolge wurde Çukur Han in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts erbaut und befindet sich in dem Gebiet, das damals als Hanbauten-Viertel bekannt war und durch dessen Zentrum heute der Fevzi Paşa Boulevard verläuft. Seit seiner Erbauung wurde der Innenhafen noch etwas mehr als ein Jahrhundert lang aktiv genutzt. Wie andere Hane in der Region diente er daher intensiv der Versorgung von Karawanen. Mit der Auffüllung des Innenhafens und der Einführung der Eisenbahn in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts wurde Çukur Han, ähnlich wie Büyük und Küçük Vezir Han, hauptsächlich als Büro genutzt und erlebte den Übergang von einem traditionellen Han zu einem frühen modernen Geschäftszentrum.

Das Gebäude hat einen T-förmigen Innenhof, der den Merkmalen des Grundstücks entspricht, auf dem es erbaut wurde, und während die eine Fassade zum Innenhof hin zwei Stockwerke hat, haben die andere Fassade und der untere Teil drei Stockwerke. Quellen zufolge wurde der Han, der den Großen Brand von İzmir unbeschadet überstanden hat, beim Bau des Fevzi-Paşa-Boulevards, der sich vom Basmene-Bahnhof zum Meer hin öffnet, abgerissen. Heute gibt es jedoch ein weiteres Gebäude namens Çukur Han, von dem sich eine Seite zum Fevzi Paşa Boulevard und die andere zur Mimar Kemalettin Straße hin öffnet. Die Form des Gebäudes, das in den letzten Jahren restauriert wurde und derzeit als Sitz der İZDOĞA A.Ş. der Stadtgemeinde İzmir genutzt wird, ist der in den einschlägigen Quellen beschriebenen Form von Çukur Han sehr ähnlich. In den Quellen wird auch erwähnt, dass dieser Han ein sehr prächtiges Gebäude war. Ein Teil des Gebäudes wurde jedoch beim Bau des Fevzi-Paşa-Boulevards abgerissen. Der Teil, der nicht abgerissen wurde, wurde restauriert und wird weiterhin genutzt. Daher kann man davon ausgehen, dass der Teil, der bis heute erhalten geblieben ist, seine ursprüngliche Struktur bewahrt hat.

Google Maps görüntüsü / Google Maps Bild

38°25'22"K 27°08'07"D

Hanın Günümüz Hâli / Der gegenwärtige Zustand des Hanbaus

- 39. Çukur Han (Ph 88-91; A 120 f.; At 159):** Ph'ye göre bu isimde birkaç han vardı (Eski, Yeni, Büyük, Küçük Çukur Hanlar), bunlar arasında Eski Çukur Han en önemlisiydi - muhtemelen Evliya'da Peştamalcılar bölgesinde, yani diğer eski büyük hanların komşuluğunda daha önce bahsedilen bina ile özdeşti. Vakfiye belgelerinde 18. yüzyılda birkaç kez adı geçen bina 1922'den sonra yıkılmıştır.
- 40. Dellalbaşı Yeni Hanı (At 258):** Kemeraltı Caddesi üzerindeki merkezi çarşı alanında bulunan küçük avlulu kompleks; günümüzde otel olarak kullanılmaktadır.
- 41. Dervişoğlu Hanı (Missir 23; Ph 56; A 122 f.; At 150):** Kaymak Paşa Caddesi'nde muhtemelen 18. yüzyıl sonundan kalma büyük avlulu kompleks (?) olup 1875 yılında burada bir Rum matbaası ve bir yayınevi bulunuyordu. 1922 yılında yıkılmıştır.
- 42. Devletoğlu Hanı (Ph 53):** Yeri ve formu hakkında bir şey bilinmemektedir.
- 43. Dolma Hanı (Ph 57; A 123):** 18. yüzyıldaki vakfiyede adı geçen ve 19. yüzyılın sonuna kadar Türk tüccarların kullandığı bir yapı olarak bilinmesine rağmen konumu bilinmemektedir.
- 44. Domuzoğlu (Domuzlu) Hanı (Ph 58):** Aziz Polikarp ile Kaymak Paşa Caddesi arasında yer alır. 19. yüzyılın sonlarında burada bir Rum gazete yayınevi (Proodos) vardı. 1922'de yandı.
- 45. Dremsiz Süleyman Hanı (At 253):** Ali Paşa Caddesi'nde (= 863. Sok.) küçük yapı; bugün un toptancısıdır.
- 46. Ekmekçioğlu Hanı (A 123; At 263):** Konak yakınında, muhtemelen yakın tarihlerden kalma bir yapı idi. Günümüzde modern bir ticarî binadır.
- 47. Enver Bey Hanı (At 121):** Dudu Sokak'taki küçük han günümüzde yıkılmıştır (yeni kentleşme alanı).
- 48. Essayan Hanı (At 110):** Eski Gümrük Sokak'taki depo günümüzde yıkılmıştır (yeni kentleşme alanı).
- 49. Esir Hanı (Ph 19; A 123):** Yeri bilinmiyor.
- 50. Eski Boyahane (At 235):** Eski liman bölgesinde, muhtemelen 19. yüzyıldan kalma bir binadır. Bugün bir yapı ve inşaat malzemesi ticarethanesidir.
- 51. Eski Cezayir Hanı (Graves 42; St 10; A 118):** Eski planlara göre Balcılar İçi'nin doğusunda büyük bir avlulu han kompleksi olup günümüzde üzerine modern yapı inşa edilmiştir.
- 52. Eşref Paşa Hanı (At 254):** Kemeraltı Caddesi üzerinde, Başdurak Camii yakınındaki küçük yapı 1900 civarında otel olarak kullanılmıştır. Bugün yerini modern bir binaya bırakmıştır.
- 53. Evliyazade Hanı (Ph 18; A 124; At 263):** Hükümet Konağı'nın karşısında muhtemelen 19. yüzyıl sonu binası bugünkü Ankara Palas Oteli'nin yerindeydi.
- 54. Fassula Han (Ph 94):** 1747 yılında Pantaleon Sebastopulos tarafından Evangeliki Scholi'ye verilen eski Rum hanı; yapı, Çarşı bölgesinin kuzeyindeki Fassula Meydanı'nda yer almaktaydı. 1922 yılında yanmış ve tamamen yeniden inşa edilmiştir.
- 39. Çukur Hanı (Ph 88-91; A 120 f.; At 159):** nach Ph gab es mehrere Hane des Namens (Eski, Yeni, Büyük, Küçük Çukur Hanı), unter denen der Eski Ç.h. der wichtigste war – wohl identisch mit dem schon bei Evliya genannten Bau im Gebiet von Peştamalcılar, d.h. in Nachbarschaft der anderen alten großen Hanbauten. Der im 18. Jh. mehrfach in Vakfiye-Urkunden genannte Bau wurde nach 1922 abgerissen.
- 40. Dellalbaşı Yeni Hanı (At 258):** kleine Hofanlage im zentralen Bazarbereich an Kemeraltı Caddesi; heute als Hotel genutzt.
- 41. Dervişoğlu Hanı (Missir 23; Ph 56; A 122 f.; At 150):** große Hofanlage an Kaymak Paşa Caddesi wohl aus E.18.Jh.(?); 1875 waren hier eine griechische Druckerei und ein Verlag untergebracht. 1922 zerstört.
- 42. Devletoğlu Hanı (Ph 53):** nichts zu Lage und Form bekannt.
- 43. Dolma Hanı (Ph 57; A123):** im 18.Jh. in Vakfiye genannt und bis E.19. Jh. als von lürkischen Geschäftsleuten genutzter Bau bekannt; Lage jedoch unbekannt.
- 44. Domuzoğlu (Domuzlu) Hanı (Ph 58):** zwischen St. Polykarp und Kaymak Paşa Caddesi gelegen; hier gegen E.19.Jh. ein griechischer Zeitungsverlag (Proodos); 1922 abgebrannt.
- 45. Dremsiz Süleyman Hanı (At 253):** kleiner Bau in Ali Paşa Caddesi (- 863. Sok.); heute Mehlgroßhandlung.
- 46. Ekmekcioğlu Hanı (A 123; At 263):** in Nähe des Konak gelegener, wohl neuzeitlicher Bau; heute moderner Geschäftshausbau.
- 47. Enver Bey Hanı (At 121):** kleiner Han am Dudu Sok.; heute abgerissen (Neubaugebiet).
- 48. Essayan Hanı (At 110):** Lagerhaus am Eski Gümrük Sok.; heute abgerissen (Neubaugebiet).
- 49. Esir Hanı (Ph 19; A 123):** Lage unbekannt.
- 50. Eski Boyahane (At 235):** im ehemaligen Hafengebiet liegender Bau wohl erst des 19. Jhs.; heute Bausloff- und Bau materialhandel.
- 51. Eski Cezayir Hanı (Graves 42; St 10; A 118):** nach älteren Plänen große Hofanlage östlich Balcılar-İçi; heute modern überbaut.
- 52. Eşref Paşa Hanı (At 254):** kleiner Bau an Kemeraltı Caddesi in Nähe Başdurak Camii; um 1900 als Hotel genutzt, heute durch modernen Bau ersetzt.
- 53. Evliyazade Hanı (Ph 18; A 124; At 263):** Bau wohl des späten 19. Jhs. gegenüber vom Konak; heute an der Stelle Ankara Palas Oteli.
- 54. Fassula-Han (Ph 94):** alter griechischer Han, der 1747 von Pantaleon Sebastopulos an die Evangeliki Scholi gegeben wurde; der Bau lag am Fassula-Platz weit nördlich der eigentlichen Bazarzone; das Gebiet brannte 1922 ab und ist heute völlig neu überbaut.

Google Maps görüntüsü /

Google Maps Bild

38°25'19"N 27°08'09"E

Hanın günümüze kalan giriş kapısı /
Verbleibendes Eingangstor des Hanbaus

İZMİR TIME MACHINE

55. Fazlıoğlu Hanı

17. yüzyılın ikinci yarısında Köprülü Fazıl Ahmet Paşa ya da çocukları tarafından yaptırıldığı tahmin edilen han, daha sonra Birgi kazasının önde gelen âyan ailelerinden Dervişzâde ailesinin mülkiyetine geçmiştir. Hanlar bölgesindeki diğer hanlar gibi burası da uzun mesafelerden gelen kervanlar için hizmet vermek üzere yaptırılmıştır. İki katlı olan hanın ikinci katı avlu boyunca revaklıydı. Dikdörtgen bir forma sahip olan han, odalarının büyüklüğüyle bölgedeki diğer hanlardan ayrılmaktaydı. Deve kervanlarının kullanımından kalkması ve ticaretin niteliğinin değişmesine bağlı olarak Fazlıoğlu (Dervişoğlu) Hanı'nın zaman içerisinde büro/ofis amaçlı kullanılması ağırlık kazanmış ve kimi esnaf grupları da han içerisinde yer almıştır. Yeni Kavaflar Çarşısı'nın yapımı sırasında (1928-1929 yılları) büyük bir bölümü yıkılan handan günümüze, sadece giriş kapısının da olduğu tek bir cephesi ulaşabilmiştir. Fevzi Paşa Bulvarı'ndan Yeni Kavaflar Çarşısı'na doğru ilerlerken dikkatli şekilde bakıldığında Fazlıoğlu Hanı'nın günümüze kalan son kısımlarını görebilirsiniz.

Der Han wurde in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts von Köprülü Fazıl Ahmet Pascha oder seinen Kindern erbaut und war später im Besitz der Familie Dervişzâde, einer der führenden Familien von Birgi. Wie die anderen Hanbauten in der Umgebung wurde auch dieser Han für Karawanen gebaut, die lange Strecken zurücklegten. Das zweite Stockwerk des zweistöckigen Gebäudes hatte einen Säulengang entlang des Hofes. Der Han hatte eine rechteckige Form und unterschied sich von anderen Hanbauten in der Nähe durch die Größe der Zimmer. Als die Kamelkarawanen aufhörten und sich die Handelsstruktur änderte, wurde der Fazlıoğlu Han (Dervişoğlu) für Bürozwwecke genutzt, und einige Handwerkergruppen nahmen ihre Plätze im Gebäude ein. Während des Baus des Neuen Kavaflar-Basars (1928-1929) wurde ein großer Teil des Gebäudes abgerissen, und nur eine einzige Fassade, einschließlich der Eingangstür, ist bis heute erhalten geblieben. Wenn Sie vom Fevzi Paşa Boulevard aus in Richtung Yeni Kavaflar Bazar fahren, können Sie die letzten Teile des Fazlıoğlu Han sehen, die bis heute erhalten geblieben sind.

55. Fazlıoğlu (Fazlullohoğlu) Hanı (A 124; At 159): Evliya Çelebi'nin bahsettiği Kasap Hızır Mahallesi'ndeki eski hanlardan biridir. 18. yüzyıldaki vakıf belgelerinde birkaç kez adı geçmektedir. Yapının bazı bölümleri 1316. sokakta hala korunmaktayken çoğu Yeni Kavaflar Çarşısı (1928/29) ve Fevzi Paşa Bulvarı inşaatı sırasında yıkılmıştır.

56. General Hanı (At 110): Muhtemelen 19. yüzyılda bir tahıl deposu olarak inşa edilmiştir. Bugün yeni kentleşme alanı içinde kalmıştır.

57. Giannakoglu-Han (Ph 13): Yeri ve şekli bilinmiyor.

58. Gioia-Han (Tzogia Chani; Coya Hanı; St 6; A 119; Ph 81; At 89): Muhtemelen Homiros ailesi tarafından inşa edilen ve adını Tzogias lakaplı Georgios Homiros'tan (ö 1752) alan bina Küçük Vezir Hanı'nın karşısında, sahile yakın bir konumda yer almaktaydı. 19. yüzyılın sonunda burada çok sayıda Rum işadamı ve avukatın bürosu bulunmaktaydı. 1922 yılında yıkılmıştır.

55. Fazlıoğlu (Fazlullohoğlu) Hanı (A 124; At 159): einer der älteren, schon von Evliya erwähnten Hane in der Kasap Hızır Mahallesi; im 18. Jh. mehrfach in Stiftungsurkunden erwähnt. Teile des Baues sind noch im 1316 Sok. erhalten, das meiste ist aber beim Bau des Yeni Kavaflar Çarşısı (1928/29) und bei Anlage des Fevzi Paşa Bulvarı abgerissen worden.

56. General Hanı (At 110): Bau wohl des 19. Jhs. als Getreidelagerhaus; heute Neubaugebiet.

57. Giannakoglu-Han (Ph 13): Lage und Form unbekannt.

58. Gioia-Han (Tzogia Chani; Coya Hanı; St 6; A119; Ph 81; At 89): Bau wohl errichtet durch die Familie Homiros und benannt nach Georgios Homiros († 1752), der den Beinamen Tzogias hatte; lag gegenüber von Küçük Vezir Hanı in Ufernähe. Am E. 19. Jh. hier zahlreiche Büros von griechischen Geschäftsleuten und Advokaten; 1922 zerstört.

- 59. Giovanoglu Hanı (Ph 15):** Hagia Fotini (Aya Fotini) Kilisesi yakınındaki han olup şehir tarihçisi F. Slaar'ın ofisi buradaydı.
- 60. Girid Hanı (Kritikos Chani; Ph 35; A 125 f.; At 93):** Muhtemelen 18. yüzyıl sonlarında Bedesten'in batısında kıyıya yakın bir yerde inşa edilmiştir. 19. yüzyılda muhtemelen Giritli, İstanbul eşrafından bir aileye aitti. 1922'de yıkılmış ve bugün sadece çok az parçası kalmıştır (bkz. Görsel 8).
- 60A. Giridoğlu Hanı (Ph 24; At 97):** Saman İskeley Sok. 60 numaranın yanındaki çiftlik evi 1922'den sonra yıkıldı. (yeni kentleşme alanı)
- 61. Guiffroy Han (At 108):** Banque Imperiale Ottomane'nin (Osmanlı Bankası) muhtemelen 19. yüzyılın sonlarına ait büyük deposuydu. Yemiş Çarşısı'nın kuzeyindeydi. (Yeni kentleşme alanı)
- 62. Guruna Hanı (Ph 17):** Çarşı bölgesinin doğusundaki Hagios Dimitrios Kilisesi'nin yakınındaki Rum binası 1922'den sonra yıkılmıştır.
- 63. Hacı Ağa Bey Hanı (At 123):** Şarhane Sokak'ta küçük bir handı. Yeni kentsel yapılaşma alanındadır.
- 64. Hacı Ali Paşa Hanı (A 126):** Kemeraltı Caddesi'nde otel binasıdır.
- 65. Hacı Davud Hanı (At 95):** Eski Balıkpazarı ile 2. Kordon arasında uzun depo yapısı olup 1922'de yıkıldı.
- 66. Hacı Hüseyin Hanı (Evliya; A 126):** Evliya Çelebi tarafından ismi verilen bu hanın günümüzdeki yeri ve şekli bilinmiyor.
- 67. Hacı Mehmed Hanı (At 239):** Bugünkü 871. Sokak'taki yapı malzemeleri ticareti yapılan küçük handır. Ayrıca Fazlıoğlu Hanı'nın (55 numarada) ikinci adıdır.
- 68. Hacı Ömer Hanı (Evliya; A 126):** 66 numaradaki gibi...
- 69. Hacı Sadullah Hanı (At 124):** Hükümet Caddesi üzerinde 19. yy. sonundan kalma binadır (otel?).
- 70. Hacı Yusuf Hanı (At 119):** Eski Gümrük Sokak'ta küçük bir handır. 19. yüzyılda liman kalesinin yıkılmasından sonra inşa edilmiş olup bugün caddedir.
- 71. Halime Hanı (At 127):** Dudu Sokak Hükümet Caddesi köşesinde, muhtemelen 19. yüzyıldan kalma büyük han olup bugün caddedir.
- 72. Haralambo Yusuf Hanı (At 111):** Yeni rıhtım bölgesinde 1.-2. kordon arasında ticarî binadır.
- 73. Hasan Çavuş Hanı (Missir 32, burada Thavo Chani olarak da anılmaktadır):** Muhtemelen 18. yüzyılda Kızlar Sokağı'nın güney tarafında yer alan bina 19. yüzyılda yıkılıp yeniden inşa edilmiştir.
- 74. Hastahane Hanı (At 247 ve 248):** Ali Paşa Meydanı yakınında bir büyük ve bir küçük han, her ikisi de muhtemelen 19. yüzyılın 2. yarısında inşa edilmiştir.
- 75. Hüseyin Bey Hanı (At 252):** Eski liman bölgesinde Ali Paşa Meydanında (863./866. Sok. köşesi) büyük han - muhtemelen 19. yüzyılın 2. yarısında inşa edilmiştir. Bugün zeytinyağı, tuz, odun ticareti yapmaktadır.

Hüseyin Beşe Hanı = Büyük Han (No. 25)

- 59. Giovanoglu-Chani (Ph 15):** Han in Nähe der Kirche Hagia Photini; hier hatte der Stadthistoriker F. Slaars sein Büro.
- 60. Girid Hanı (Kritikos Chani; Ph 35; A 125 f.; At 93):** Bau wohl des späteren 18. Jhs. dicht westlich des Bedestan in Ufernähe; im 19. Jh. im Besitz einer İstanbuler Notabeln-Familie wohl aus Kreta; 1922 zerstört und heute nur mehr in ganz geringen Teilen erhalten (s. Abb. 8).
- 60A. Giridoğlu Hanı (Ph 24; At 97):** Hofanlage neben Nr. 60 am Saman İskeley Sok.; nach 1922 abgerissen -Neubaugebiet.
- 61. Guiffroy-Han (At 108):** großes Lagerhaus der Banque Imperiale Ottomane wohl aus dem späteren 19. Jh. im Gebiet nördlich des Yemiş Çarşısı; heute Neubaugebiet.
- 62. Guruna Chani (Ph 17):** griechischer Bau in Nähe der Kirche Hagios Dimitrios weit östlich des eigentlichen Bazargebietes; nach 1922 abgerissen.
- 63. Hacı Ağa bey Hanı (At 123):** kleiner Han am Şarhane Sok., heute Neubaugebiet.
- 64. Hacı Ali Paşa Hanı (A 126):** Hotelbau an Kemeraltı Caddesi.
- 65. Hacı Davud Hanı (At 95):** langgestrecktes Lagerhaus zwischen Eski Balıkpazarı und 2. Kordon; 1922 zerstört.
- 66. Hacı Hüseyin Hanı (Evliya; A 126):** von Evliya genannt, aber in Lage und Form unbekannt.
- 67. Hacı Mehmed Hanı (At 239):** kleiner Han im heutigen 871. Sok. mit Baumaterialhandel. Daneben auch zweiter Name für Fazlıoğlu Hanı (Nr. 55).
- 68. Hacı Omer Hanı (Evliya; A 126):** wie Nr. 66.
- 69. Hacı Sadullah Hanı (At 124):** Bau des späteren 19. Jhs., an Hükümet Caddesi (Hotel?).
- 70. Hacı Yusuf Hanı (At 119):** kleiner Han am Eski Gümrük Sok., nach Abbruch des Hafenkastells E. 19. Jhs. erbaut; heute Straße.
- 71. Halima Hanı (At 127):** großer Han an Ecke Dudu Sok./Hükümet Caddesi, wohl aus dem 19. Jh.; heute Straße.
- 72. Haralambo Yusuf Hanı (At 111):** Geschäftshaus im Bereich der neuen Kaianlage zwischen 1.-2. Kordon.
- 73. Hasan Çavuş Hanı (Missir 32, hier auch als Thavo Chani bezeichnet):** Bau wohl des 18. Jhs. an der Südseite des Kızlar Sok., der im Laufe des 19. Jhs. abgerissen und neu überbaut wurde.
- 74. Hastahane Hanı (At 247 und 248):** eingrollerund ein kleiner Han in Nahedes Ali Paşa Meydanı, beide wohl erst in 2. H. 19. Jh. errichtet.
- 75. Hüseyin bey Hanı (At 252):** großer Han am Ali Paşa Meydanı (Ecke 863./866.Sok.) im alten Hafenareal- also wohl erst 2. H. 19. Jh. erbaut; heute Handel mit Olivenöl, Salz, Holz.

Hüseyin Beşe Hanı - Büyük Han (Nr. 25).

- 76. İbrahim Paşa Hanı (Evliya; A 127; muhtemelen Ph 17):** Muhtemelen Ebülhayr Kethüda İbrahim Paşa'nın (ö. 1676; krş. Sicill-i Osm. I 107/8) 1665-1670 civarında inşa ettirdiği yapının ismi Evliya Çelebi tarafından kaydedilmekle birlikte yeri bilinmemektedir.
- 77. İbrişim Hanı (Ph 51; At 104):** Saman İskeleyi Sok. - Keresteciler Sok. arasındaki bina - muhtemelen 19. yüzyıldan kalma olup bugün meydanda yeni yapılar vardır.
- 78. İki Kapılı Hanı (A 127 f.):** 1802/1217 H. tarihli vakfiyede bahsedildiği üzere, muhtemelen 18. yy. sonu ile 19. yy. başına ait Kestanepazarı Camii civarındaki bir yapıydı. Yeri bilinmiyor.
- 79. İmamoğlu (İmam) Hanı (Evliya; Ph 20; A 128):** A ve Ph'deki veriler uyuşmamaktadır: Ph'ye göre han, Armeniko Hanı yakınında İdil Rubah Sok. üzerinde bulunmalıydı, burada bir sokak da bu adla anılmaktadır (bkz. At Planı 9 / ada 148-151). A'ya göre, kalıntıları gördüğü yapı Başdurak Camii'nin yakınındaydı.
- 80. İsmail Efendi Hanı (At 110):** 2. Kordon'da muhtemelen 19. yüzyıl sonlarına ait küçük bina iken bugün caddedir.
- 81. Kadioğlu Hanı (A 129; At 158):** Peştemalcılar Caddesi'ndeki Büyük Vezir Hanı'nın güneydoğu köşesinde küçük bir han olup Fevzi Paşa Bulvarı'nda tekstil ticaretiyle bağlantılı az sayıda kalıntı hala mevcuttur.
- 82. Kamil Bey Hanı (At 253):** Ali Paşa Caddesi'nin (= 863. Sok.) batı tarafında, eski liman bölgesinde, muhtemelen 19. yüzyılın sonlarından kalma binadır.
- 83. Kancıbanoğlu Hanı (At 119):** Eski Gümrük Sok. ile eski mezarlık arasındaki bina; muhtemelen 19. yüzyılın ortalarında, daha eski bir yapının yerinde (?) olup bugün yeni kentleşme alanı içinde kalmıştır.
- 84. Kantarcıoğlu Hanı (Ph 21; A 129; At 159):** Fazlıoğlu Hanı'nın (No. 55) yanındaki küçük geçitli han -muhtemelen 18. yüzyıl sonlarından olup bugün sadece küçük kalıntıları mevcuttur.
- 85. Kapancıoğlu Hanı (At 107, 123):** 107'de: Keresteciler Sok. ve Çakaloğlu Hanı yakınındaki küçük geçitli han; bugün yeni kentleşme alanı içinde kalmıştır. At 123'te; bir zamanlar Yemiş Çarşısı yakınında; bugün Kuyumcular Çarşısı'nın yeni yapısı buradadır.
- 86. Karamanian Hanı (At 256) :** 855./865. sokağın köşesinde, muhtemelen 19. yüzyıl sonundan kalma, zeytinyağı ticareti yapılan küçük bir handır.
- 87. Karantina Hanı (At 126):** 19. Yüzyıldaki kentsel gelişme alanındaki han, şimdi büyük yeni ticarî binalarla kaplıdır.
- 88. Kara Mustafa Paşa Hanı (A 129):** 1718 tarihli bir vakıf senedinde bu isimde bir handan bahsedilmektedir, ancak yeri belirsizdir - muhtemelen diğer senetlere göre bu paşanın vakfı olan Yeşildirek Hamamı'nın (?) yakınında yer almıştı?
- 76. İbrahim Paşa Hanı (Evliya; A 127; evtl. Ph 1?):** vermutlich Bau des Ebulhayr Kethüda İbrahim Paşa († 1676; vgl. Sicill-i Osm. I 107/8) um 1665-1670; von Evliya genannt, jedoch Lage unbekannt.
- 77. İbrişim Hanı (Ph 51; At 104):** Bau zwischen Saman İskeleyi Sok. - Keresteciler Sok. - wohl erst aus 19. Jh.; heute Neubauten am Platz.
- 78. İki kapılı Hanı (A 127 f.):** vermutlich im Gebiet um Kestanepazarı Camii liegender Bau aus E.18./A. 19. Jh., da in Vakfiye von 1802/1217 H erwähnt. Lage unbekannt.
- 79. İmamoğlu (İmam) Hanı (Evliya; Ph 20; A 128):** die Angaben bei A und Ph passen nicht zueinander: nach Ph müßte der Han am İdilruba Sok. gelegen haben in Nähe des Armeniko-Han, wo auch eine Straße so heißt (vgl. At Plan 9/Insel 148–151). Nach A Lage in Nähe der Başdurak Camii, wo er noch Reste gesehen hat.
- 80. İsmail Efendi Hanı (At 110):** kleiner Bau wohl des späteren 19. Jhs. am 2. Kordon; heute Straße.
- 81. Kadioğlu Hanı (A 129; At 158):** kleiner Han an SO-Ecke des Büyük Vezir Hanı an Peştemalcılar Caddesi; geringe Reste noch am Fevzi Paşa Bulvarı vorhanden mit Textilhandel.
- 82. Kamil Bey Hanı (At 253):** Bau an W-Seite der Ali Paşa Caddesi (- 863. Sok.) im ehemaligen Hafengebiet, also wohl erst aus späterem 19. Jh.
- 83. Kancıbanoğlu Hanı (At 119):** Bau zwischen Eski Gümrük Sok. und dem ehemaligen Friedhof; vielleicht um M.19. Jh. Ersatz für ältere Anlage (?); heute Neubaugebiet.
- 84. Kantarcıoğlu Hanı (Ph 21; A 129; At 159):** kleiner Gang-Han neben Fazlıoğlu Hanı (Nr. 55) - wohl aus späterem 18. Jh.; heute nur noch geringe Reste vorhanden.
- 85. Kapancıoğlu Hanı (At 107, 123):** At 107: kleiner Gang-Han in Nahe Keresteciler Sok. und Çakaloğlu Hanı; heute Neubaugebiet. At 123; einst in Nähe Yemiş Çarşısı; heute hier Neubau des Kuyumcular Çarşısı.
- 86. Karamanian-Han (At 256):** kleiner Han an Ecke 855./865. Sok., wohl aus E. 19. Jh. mit Olivenöl-Handel.
- 87. Karantina Hanı (At 126):** Han im Neubaugebiet des 19. Jhs., heute mit großen Geschäftshaus-Neubauten überbaut.
- 88. Kara Mustafa Paşa Hanı (A129):** ein Han dieses Namens wird in einer Stiftungsurkunde von 1718 genannt, doch ist seine Lage unklar - evtl. in Nähe des Yeşildirek hamamı (?), der nach anderen Urkunden eine Stiftung dieses Paschas gewesen sei?

- 89. Karaosmanoğlu Hanı (Ph 22; A 131; At 159):** Balcılar İç'i'nde, kendisinden geriye hiçbir şey kalmayan, ancak hakkındaki 1747 tarihli bir vakfiyeden Yayaköy'deki (Akhisar yakınlarında) bir caminin vakfı olarak bilinen bir Küçük Karaosmanoğlu Hanı vardı. Kasap Hızır Mahallesi'ndeki Büyük Karaosmanoğlu Hanı ise büyük hanların merkezinde, üst katında sütunlu bir galerisi olan iki katlı ve avlulu bir yapı kompleksi idi. Yapının güney kısımlarının kalıntıları Fevzi Paşa Bulvarı'nda korunmakta olup bugün tekstil satıcıları tarafından kullanılmaktadır (bkz. syf no 92 ve Görsel 12).
- 90. Kartoğlu Hanı (Ph 23):** Yeri ve biçimi bilinmemektedir.
- 91. Karvuno-Han (Missir 27):** 1800 civarında Kızlar Sok. üzerinde yer almakla birlikte muhtemelen 19. yüzyılda yerine modern binalar yapmak için yıkılmıştır.
- 92. Katiboğlu Hanı (Ph 26):** Kaymak Paşa Caddesi bölgesinde yer almakla birlikte ayrıntılar bilinmemektedir.
- 93. Kemahlı Hanı (A 132 f.; At 258):** Kemeraltı Caddesi üzerinde, muhtemelen 19. yüzyıl sonlarından kalma, günümüzde otel olarak kullanılan küçük bir handır.
- Keten Hanı (Ph 25; A 133):** Muhtemelen Kütür Hanı (No. 108) ile aynıdır.
- 94. Keşişoğlu Hanı (At 121):** Hükümet Caddesi/Şehzade Meydanı köşesinde, muhtemelen 19. yüzyıl sonlarına ait küçük bir han olup bugün bir sokaktır.
- 95. Kıbrıslı Hanı (Ph 36):** 19. yüzyılın sonunda var olan ancak yeri ve biçimi bilinmeyen bir yapıdır.
- 96. Kıbrıslıoğlu Hanı (Ph 37):** 95 numaradaki gibidir.
- 97. Kion Hanı (Ph 28):** 95 numaradaki gibidir.
- 98. Kızlarağası Hanı (St 12; Ph 27; A 133 f.; At 214; Gräf, krş. Dipnot 14):** m.1744/h.1157 tarihli kitabeye göre bina, İstanbul sarayında kızlar ağalığına terfi eden Hacı Beşir Ağa (ö 1746) tarafından İstanbul cami ve medrese binalarına vakfedilmiştir. Vakfiyeye göre, muhtemelen yerinde 1739 depreminde yıkılan eski bir bina vardı. Yeni bina (han-ı cedid veya han-ı kebir) kumaş ve halı tüccarları ile kumaş işleyen zanaatkârların yanı sıra Halep ve Hindistan'dan gelen tüccarları barındırıyordu. I. Dünya Savaşı'ndan sonra hükümet bir süre buraya yerleşmiştir. Han günümüzde metal atölyeleri (kasa ve soba üreticileri) tarafından kullanılmaktadır. Üst katı kısmen yıkılmış ve harap durumdadır (bkz. Görsel 10 ile Plan 4 ve 5).
- 99. Köprülüoğlu Hanı (Ph 29):** 95 numaradaki gibidir.
- 100. Kores-Han (Ph 31, muhtemelen Kireç Hanı?):** 95 numaradaki gibidir.
- Kritiko Hanı - Girit Hanı (Nr. 60).**
- 101. Kurşunlu Han (Evliya; A 135):** 1671'de mevcut olan bina konum ve tarih açısından anlaşılamamaktadır.
- 89. Karaosmanoğlu Hanı (Ph 22; A 131; At 159):** es gab einen Küçük Karaosm.h. in Balcılar-içi, von dem nichts geblieben ist, der aber durch eine Stiftungsurkunde von 1747 als Stiftungsgut einer Moschee im Yayaköy (bei Akhisar) bekannt ist. Der Büyük Karaosmanoğlu Hanı in der Kasap Hızır Mahallesi – im Zentralgebiet der großen Hane – war eine zweigeschossige Hofanlage mit Pfeilergalerie im Obergeschoß; Reste der Südteile des Baues sind am Fevzi Paşa Bulvarı erhalten und werden heute von Textil-Einzelhändlern genutzt (vgl. oben S. 92 u. Bild 12).
- 90. Kartoğlu Hanı (Ph 23):** nach Lage und Form unbekannt.
- 91. Karvuno-Han (Missir 27):** um 1800 am Kızlar Sok. gelegen, jedoch wohl schon im 19. Jh. zugunsten moderner Bauten abgerissen.
- 92. Katiboğlu Hanı (Ph 26):** im Gebiet der Kaimak Paşa Caddesi gelegen, jedoch nichts Näheres bekannt.
- 93. Kemahlı Hanı (A132 f.; At 258):** kleiner Han an der Kemeraltı Caddesi, wohlaus dem späteren 19.Jh., heute als Hotel genutzt.
- Keten Hanı (Ph 25; A 133):** evlt. identisch mit dem Kütür Hanı (Nr. 108).
- 94. Keşişoğlu Hanı (At 121):** kleiner Han an Ecke Hükümet Caddesi/Şahinzade Meydanı, wohl des späteren 19. Jhs.; heule Straße.
- 95. Kıbrıslı Hanı (Ph 36):** E. 19. Jh. vorhanden, jedoch nach Lage und Form unbekannt.
- 96. Kıbrıslıoğlu Hanı (Ph 37):** wie 95.
- 97. Kion Hanı (Ph 28):** wie 95.
- 98. Kızlarağası Hanı (St 12; Ph 27; A 133 f.; At 214; Gräf, vgl. Anm. 14):** Bau nach Inschrift 1744/1157 H gestiftet durch den im İstanbuler Serail zum Kızlar Ağası aufgestiegenen Hac Beşir Ağa († 1746) als Stiftungsbesitz zu den İstanbuler Moschee- und Medresebauten. Nach der Vakfiye scheint am Ort ein älterer, vielleicht bei dem Erdbeben 1739 zerstörter Bau vorhanden gewesen zu sein; der Neubau (han -i cedid oder han-i kebîr) beherbergte Tuch- und Teppichhändler sowie Tuch verarbeitende Handwerker, dazu Kaufleute aus Aleppo und Indien. Nach dem 1. Weltkrieg war hier kurzzeitig die Regierung untergebracht; heute wird der Han von Metallwerkstätten (Geldschrank- und Ofenhersteller) genutzt. Sein Obergeschoß ist teilweise abgebrochen und baufällig (vgl. Bild 10 und Pläne 4 und 5).
- 99. Köprülüoğlu Hanı (Ph 29):** wie 95.
- 100. Kores-Han (Ph 31, evtl. Kireç Hanı?):** wie 95.
- Kritiko Hanı - Girit Hanı (Nr. 60).**
- 101. Kurşunlu Hanı (Evliya; A 135):** der 1671 vorhandene Bau ist nach Lage und Geschichte nicht zu fassen.

98.

İZMİR TIME MACHINE

Kızlarağası Hanı

İzmirliilerin ve İzmir'e yolu düşenlerin ilk yaptıkları işlerden biri, Kızlarağası Hanı'na uğrayıp avlusunda Türk kahvesi içmektir. Kapısından girildiği andan itibaren insanı başka dünyaya götüren Kızlarağası Hanı, İzmir'le ve Kemeraltı'yla özdeşleşmiş, kent kimliğinin simgesi olan mekânların başında gelir.

Kızlarağası Hanı, 1717-1746 yılları arasında Topkapı Sarayı'nda darüssade ağası (harem ağası/kızlarağası) olarak görev yapan Hacı Beşir Ağa tarafından yaptırılmış ve 1745 yılında hizmete açılmıştır. İlk zamanlar Hacı Beşir Hanı olarak anılan han, zaman içerisinde banisinin unvanıyla Kızlarağası Hanı olarak anılmaya başlamıştır.

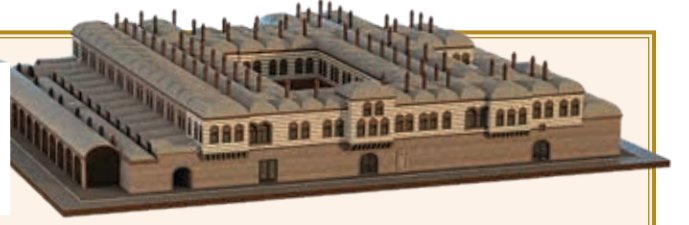
Hisar Cami'sine bitişik ve Liman Kalesi'ne oldukça yakın bir konumda yerde olan hanın ilk zamanlarda denize kıyısı vardı ve iç limana giren gemiler hanın iskelesi sayesinde yüklerini doğrudan hana indirebiliyordu. Aynı şekilde uzun mesafeler kat ederek buraya ulaşan kervanlar da getirdikleri malları doğrudan iskeleden gemilere yükleyebiliyordu. Bu konumuyla Kızlarağası Hanı, kısa sürede bölgedeki en çok tercih edilen hanlardan biri olmuş ve ticaret hacmi sürekli artış göstermiştir.

Kare formunda ve klasik han mimarisinin tipik bir örneği olan Kızlarağası Hanı, birçok uzun mesafe hanı gibi iki katlıydı ve toplam 258 odası vardı. Günümüzde Türk kahvesi içilen avlusunda bir zamanlar şadırvan ve mescit bulunuyordu. İç limanın dolmasıyla birlikte denizle bağlantısı kesilen han, bölgedeki diğer hanlar gibi araçlar, acenteler ve komisyoncular tarafından büro/ofis olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ticaretin niteliğinin değişmesiyle birlikte bu işlevini de kaybeden han, 20. yüzyılda bakırcı, dökmece, tornacı ve yorgancı gibi esnaflara ev sahipliği yapmıştır.

Yıllar içerisinde meydana gelen büyük depremlerde ayakta kalmayı başaran Kızlarağası Hanı'nda 1993 yılında büyük ölçekli bir yenileme çalışması başlatılmıştır. Öncesinde oldukça harap ve bakımsız bir hâlde bulunan han, adeta yeniden inşa edilmiş ve 1995 yılında kapılarını tekrar açmıştır. Günümüzde büyük ölçüde turistlere hitap eden hediyelik eşyalar satan iş yerlerine ev sahipliği yapmaktadır. Çevresindeki birçok Tarihi hanın yıkılışını gören Kızlarağası Hanı, bir yönüyle hüznü ama her gün binlerce insanın ziyaretiyle İzmir'e hala hizmet ediyor olmanın mutluluğuyla hayatını sürdürmektedir..

Google Maps
görüntüsü /
Google Maps Bild
38°25'16"N 27°07'58"E

Eines der ersten Dinge, die İzmirer und alle, die nach İzmir reisen, tun, ist, im Kızlarağası Han vorbeizuschauen und in seinem Innenhof türkischen Kaffee zu trinken. Der Kızlarağası Han, der einen vom ersten Moment an in eine andere Welt versetzt, ist einer der Orte, die mit İzmir und Kemeraltı identifiziert werden und ein Symbol für die Identität der Stadt sind.

Der Kızlarağası Han wurde von Hacı Beşir Ağa erbaut, der zwischen 1717 und 1746 als Darüssade Ağa (Harem Agha/Agha der Mädchen) im Topkapı-Palast diente, und wurde 1745 in Betrieb genommen. Ursprünglich als Hacı Beşir Han bekannt, wurde er im Laufe der Zeit mit dem Titel seines Gründers als Kızlarağası Han bekannt.

Neben der Hisar-Moschee und ganz in der Nähe des Hafenkastells gelegen, verfügte der Han in früheren Zeiten über eine Meeresfront, und die in den Innenhafen einlaufenden Schiffe konnten ihre Ladung dank des Kais direkt am Han anlanden. Ebenso konnten Karawanen, die über weite Strecken hierher reisten, ihre Waren direkt von der Anlegestelle auf die Schiffe verladen. Durch diese Lage wurde der Kızlarağası Han in kurzer Zeit zu einer der beliebtesten Herbergen in der Region und das Handelsvolumen stieg kontinuierlich an.

Kızlarağası Hanı, ein typisches Beispiel für die klassische Hanbauarchitektur in quadratischer Form, war wie viele Herbergen für Fernreisende zweistöckig und verfügte über insgesamt 258 Zimmer. Im Innenhof befanden sich einst ein Brunnen und eine Moschee, in der heute türkischer Kaffee getrunken wird. Mit der Füllung des Innenhafens wurde das Gebäude, das vom Meer abgetrennt war, wie andere Hanbauten in der Umgebung als Büro von Zwischenhändlern, Agenten und Maklern genutzt. Der Han, der diese Funktion mit dem Wandel des Handels verlor, beherbergte im 20. Jahrhundert Handwerker wie Kupferschmiede, Gießler, Drechsler und Steppdeckenhersteller.

Im Jahr 1993 wurde mit umfangreichen Renovierungsarbeiten im Kızlarağası Han begonnen, das die großen Erdbeben der letzten Jahre überstanden hat. Das Gebäude, das sich zuvor in einem sehr baufälligen und vernachlässigten Zustand befand, wurde fast wieder aufgebaut und öffnete 1995 wieder seine Türen. Heute beherbergt er Arbeitsplätze, an denen Souvenirs verkauft werden, die sich vor allem an Touristen richten. Der Kızlarağası Han, der die Zerstörung vieler historischer Hanbauten in seiner Umgebung miterlebt hat, setzt sein Leben mit dem Glück fort, İzmir immer noch mit den Besuchen tausender Menschen jeden Tag zu dienen.

Kızlarağası Hanı,
günümüz hâli /
Kızlarağası Han, der
gegenwärtige Zustand

102. Küçük Demir Hanı (St 8; Ph 54-55; A 121 f.; At 195): Şadırvan Camii'ne yakın, muhtemelen 18. yüzyılın ortalarında daha eski bir binanın yerine inşa edilmiş (Tarihi belirsizdir - krş. A); 2 katlı yapının avlusu ve dış çevresinde sıralanmış küçük dükkânları vardır. Özgün binadan sadece dış duvarın münferit parçaları ve kuzeydoğu köşesindeki tonoz kalıntıları ayakta kalmıştır. Zemin yakın zamanda kanalizasyon sisteminin kurulması için yaklaşık 1,5 m yükseltilmiştir. Günümüzde ağırlıklı olarak tekstil perakende ticareti yapılmaktadır.

103. Küçük Fincancı Hanı (A 136): Çarşı bölgesinin doğu sınırında, eski Palancılar Mahallesi'nde yer alan iki katlı yapıdan günümüze sadece ufak bir kalıntı ulaşmıştır.

104. Küçük Kuzuoğlu Hanı (Ph 33; A 136; At 159): Büyük Kuzuoğlu Hanı'nın yanında, 17. yüzyıldan beri han yapılarının bulunduğu bir bölgede yer almaktayken 1922'den sonra yıkılmıştır.

105. Küçük Mehmed Hanı (A 136 f.): Bir zamanlar Pazaryeri Mahallesi'nde bulunan ve m.1718/h.1130 tarihli vakfiyede Güzelhisar'da (Aydın yakınlarında) bir caminin vakıf mülkü olarak bahsedilen hanın, Evliya Çelebi'de bahsedilen Mehmed Efendi Hanı ile aynı olup olmadığı bilinmemektedir.

106. Küçük Vezirhanı (Ph 11; A 146 f.; At 156): krş. no. 27 - Büyük Vezir Hanı ile birlikte inşa edilmiştir; 1922'deki yangından sonra yıkılmıştır.

102. Küçük Demir Hanı (St 8; Ph 54-55; A 121 f.; At 195): Bau dicht bei Şadırvan Camii, wohl um M. 18. Jhs. am Platze eines älteren Baues errichtet (dessen Geschichte unsicher - vgl. A); Hofanlage mit 2 Geschossen und außen umlaufend angeordneten kleinen Läden; vom ursprünglichen Bau nur mehr einzelne Teile der Außenmauer und Gewölbereste in NO-Ecke erhalten. Der Boden wurde in jüngerer Zeit für die Anlage einer Kanalisation um ca. 1,5 m aufgehöhht. Heute hauptsächlich Textil-Einzelhandel.

103. Küçük Fincancı Hanı (A 136): in der östlichen Randzone des Bazargebietes in der ehemaligen Palancılar Mahallesi gelegener zweigeschossiger Bau, von dem nur mehr geringe Reste erhalten.

104. Küçük Kuzuoğlu Hanı (Ph 33; A136; At159): neben dem Büyük Kuzuoğlu Hanı gelegen in einem sicher seit dem 17. Jh. mit Han-Bauten besetzten Gebiet; nach 1922 abgerissen.

105. Küçük Mehmed Hanı (A 136 f.): einst in Pazaryeri Mahallesi gelegen und in Stiftungsurkunde von 1718/1130 H erwähnt als Stiftungsgut einer Moschee in Güzelhissar (bei Aydın); ob identisch mit dem bei Evliya genannten Mehmed Efendi Hanı? Näheres zur Lage nicht bekannt.

106. Küçük Vezirhanı (Ph 11; A 146 f.; At 156): vgl. dazu Nr. 27 - Büyük Vezir Hanı, die gemeinsam errichtet wurden; 1922 nach Brand abgerissen.

106.

İZMİR TIME MACHINE

Küçük (Klein) Vezirhanı

Küçük Vezir Hanı'nın yapımına, Büyük Vezir Hanı'nın inşasının tamamlandığı 1675 yılında başlanmış ve han 1678 yılında hizmete açılmıştır. Küçük Vezir Hanı da büyüğü gibi Hisar Camisi civarında bulunmaktadır. İki hanın arasındaysa Küpecioğlu Hanı vardır. Büyük Vezir Hanı kare formda tasarlanmışken Küçük Vezir Hanı bozuk dikdörtgen formundadır. İlk katta 17, ikinci katta 18 olmak üzere toplam 35 odası bulunmaktaydı. Büyük Vezir Hanı gibi denizle bağlantısı olduğu dönem boyunca kervanlara hizmet veren Küçük Vezir Hanı, kıyıdan uzaklaştıkça bölgedeki diğer hanlar gibi çeşitli meslek grupları tarafından büro/ofis amaçlı olarak kullanılmaya başlanmış ve zaman içerisinde iş merkezine dönüşmüştür. 1922 yılındaki Büyük İzmir Yangını'nda bölgedeki diğer hanlarla birlikte yanmıştır.

Der Bau des Küçük Vezir Han wurde 1675 begonnen, als der Bau des Büyük Vezir Han abgeschlossen war, und das Gebäude wurde 1678 in Betrieb genommen. Der Küçük Vezir Han befindet sich in der Nähe der Hisar-Moschee. Zwischen den beiden Hanen liegt der Küpecioğlu Han. Während der Büyük Vezir Han in quadratischer Form entworfen wurde, hat der Küçük Vezir Han eine verzernte rechteckige Form. Er verfügte über insgesamt 35 Zimmer, davon 17 im ersten Stock und 18 im zweiten Stock. Wie der Büyük Vezir Han diente auch der Küçük Vezir Han in der Zeit, in der er mit dem Meer verbunden war, Karawanen, und als er sich vom Ufer entfernte, wurde er wie andere Hanbauten in der Gegend von verschiedenen Berufsgruppen für Bürozwwecke genutzt und entwickelte sich mit der Zeit zu einem Geschäftszentrum. Beim großen Brand von İzmir im Jahr 1922 wurde er zusammen mit den anderen Hanbauten der Umgebung niedergebrannt.

Google Maps görüntüsü /

Google Maps Bild

38°25'26"N 27°08'03"E

İZMİR TIME MACHINE

107. Küpeliöğlu Hanı (Küpecioğlu Han)

Büyük Vezir Hanı ile Küçük Vezir Hanı arasında yer alan Küpecioğlu Hanı'nın yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 17. yüzyıl sonları ile 18. yüzyıl başlarında inşa edilmiş olduğu tahmin edilmektedir. Dikdörtgen bir forma sahip olan han, klasik avlulu Osmanlı hanlarının tipik bir örneğidir. Bununla birlikte, hanın kuzey kısmında ve doğu kısmında han yapılarının oda simetrisinden farklı ölçü ve büyüklüklerde odalara yer verilmiştir.

Büyük Vezir Hanı'na bitişik konumda olan Küpecioğlu Hanı'nın avlusunun ortasından geçen bir koridorla Büyük Vezir Hanı ile bağlantısı bulunmaktaydı. İki katlı ve toplamda 35 odası olan han, bölgesindeki diğer hanlar gibi denizle bağlantısı olduğu dönemde kervanlara hizmet etmiş, zaman içerisinde kıydan uzaklaştıkça farklı işlevler üstlenmiştir. Fakat Küpecioğlu Hanı'nın bu dönüşüm süreci, Büyük ve Küçük Vezir Hanlardan farklı bir gelişme göstermiştir. Zira 19. yüzyılda bulunduğu muhitte yaşanan yangınların olumsuz etkilerini bertaraf edemeyen han, Büyük ve Küçük Vezir Hanlar gibi erken dönem modern iş merkezine tam anlamıyla geçiş yapamamış, 1922 yılında Büyük İzmir Yangını sonucunda yıkılana kadar birçok farklı kullanıma sahne olmuştur.

Obwohl das genaue Baudatum des Küpecioğlu Han, der zwischen Büyük (Groß) Vezir Han und Küçük (Klein) Vezir Han liegt, nicht bekannt ist, wird geschätzt, dass er späten 17. und frühen 18. Jahrhundert erbaut wurde. Er hat eine rechteckige Form und ist ein typisches Beispiel für osmanische Hanbauten mit klassischen Innenhöfen. Im nördlichen und östlichen Teil des Gebäudes wurden jedoch Räume unterschiedlicher Größe und Abmessungen in unterschiedlicher Raumsymmetrie angeordnet.

Der Küpecioğlu Han, der an das Büyük Vezir Han angrenzt, war mit dem Büyük Vezir Han durch einen Korridor verbunden, der durch die Mitte des Innenhofs verlief. Das zweistöckige Gebäude mit insgesamt 35 Zimmern diente Karawanen, als es wie die anderen Hanbauten der Umgebung mit dem Meer verbunden war, und erfüllte andere Funktionen, als es sich im Laufe der Zeit von der Küste entfernte. Dieser Transformationsprozess des Küpecioğlu Han hat jedoch eine andere Entwicklung genommen als die Büyük und Küçük Vezir Han. Denn das Gebäude, das die negativen Auswirkungen der Brände in seiner Nachbarschaft im 19. Jahrhundert nicht überwinden konnte, konnte sich nicht wie die Büyük und Küçük Vezir Han vollständig in ein frühneuzeitliches Geschäftszentrum verwandeln und war Schauplatz vieler unterschiedlicher Nutzungen, bis es 1922 durch den Großen Brand von İzmir zerstört wurde.

Google Maps Görüntüsü / Google Maps Bild

38°25'16"N 27°07'58"E

107. Küpeliöğlu Hanı (A 137; At 156 - burada Küpecioğlu Hanı): İki Vezir Hanı arasında yer alan hanın kökeni kesinlikle daha eskidir. 1922'den sonra yıkılmıştır.

108. Kütür Hanı (At 228 - muhtemelen A 133'te bahsedilen Keten Hanı ile aynı?); 892. Sok. Büyük Demir Hanı yanındaki bina olup günümüzde ev eşyası taşıyan tüccarlar tarafından kullanılmaktadır.

107. Küpeliöğlu Hanı (A 137; At 156- hier Küpecioğlu Hanı): zwischen den beiden Vezir-Hanen gelegen und sicher älteren Ursprungs; nach 1922 abgerissen.

108. Kütür Hanı (At 228 - evlt. identisch mit dem bei A133 genannten Keten Hanı?): Bau neben Büyük Demir Hanı am 892. Sok.; heute von Händlern mit Haushaltswaren genutzt.

- 109. Kuyumciyan Hanı (At 192):** Eski hanlar bölgesinde Selvili Han'ın (No.148) yanındaki küçük geçit hanı (?) 1922'den sonra yıkılmıştır.
- 110. Laz Hanı (A 137):** Başdurak Camii'nden ayrılan Kestelli Caddesi'nin kuzey tarafında yan yana iki basit binada (Büyük ve Küçük Laz Hanı) başlangıçta meyve ve sebze ticareti yapılyordu; bugün çok değişmiştir.
- 111. Leblebici Hanı (Ph 38; A 137 f.; At 166):** Eski Mahkeme Önünün her iki yanındaki eski Yahudi Mahallesi'nde aynı adı taşıyan iki bina (Büyük ve Küçük L. Hanı) bulunmaktaydı. Ancak her ikisi de modern yeni binalarla değiştirilmiş olup tarihlerine dair hiçbir kayıt mevcut değildir.
- 112. Limanoğlu Hanı (Ph 39):** 95 numaradaki gibidir.
- 113. Maarif Hanı (At 104, 107):** Keresteciler Sokağı'nın her iki yanında küçük han binaları - muhtemelen 19. Yüzyıla ait olup bugün yeni kentsel yapılaşma alanındadır.
- 114. Madam Hanı (Missir 25; Ph 41; At 144, 147):** Bir zamanlar Frenk Sokağı ile İdil Rubah Sokağı arasında, Aziz Policarp Kilisesi'nin yakınında yer almaktaydı. 18. yüzyılın başlarında, Madam olarak bilinen İzmir'deki Hollanda konsolosunun eşi Kontes Clara de Hochepied tarafından Konstantin Amira'dan satın alındı. Bölge 19. yüzyılda inşa edilmiş ve sokak isimlerinde sadece hanın adı korunmuştur. 1922'den sonra bölge tamamen yeniden düzenlenip inşa edildi.
- 115. Maksudian-Han (At 129):** Yeni rıhtım üzerinde büyük depo bugün yeni kentsel yapılaşma alanındadır.
- 116. Malkoçzade Hanı (Evliya; A 138):** Evliya Çelebi'de adı geçen yapı hakkında başka bir şey bilinmemektedir.
- 117. Manisalıoğlu Hanı (Ph 40; A 138; At 194):** Büyük Kuzuoğlu Hanı'nın yanında, Şeytan Çarşısı denilen yerde (bugün 913. Sok.), eski han bölgesinde bir avlulu yapı kompleksi olup tarihi hakkında hiçbir belge mevcut değildir. Tekstil ticareti için kullanılan bugünkü yapıdan geriye küçük kalıntılar kalmıştır.
- 118. Masoniko Hanı (Ph 42):** Kentsel alanın kuzeyinde, çarşı bölgesinin dışında yer alan han 1922 yılında yıkılmıştır.
- 119. Maçela Hanı (At 97):** Muhtemelen 19. yüzyılın sonunda 2. Kordon/Balıkhane Sok. köşesinde rıhtımla bağlantılı olarak inşa edilmiş olup 1922'de yıkılmıştır.
- 120. Medrese Hanı (At 121):** Muhtemelen 19. yüzyıl sonlarına ait küçük han bugün sokaktır.
- 121. Mehmed Efendi Hanı (Evliya; A 138 f.):** 105 numaradaki gibidir.
- 122. Menekşeli Hanı (At 123):** Yemiş Çarşısı yakınında olup bugün yeri otoparktır.
- 123. Menzil Hanı (A 139):** Hatuniye'den Basmane'ye giden Anafartalar Caddesi üzerindeki ticarî bina ve otel - asıl çarşı bölgesinin dışında yer almaktadır.
- 124. Menzinoğlu Hanı (At 252):** 856/863. Sok. köşesinde, muhtemelen 19. yüzyıldan kalma, kuru meyve satan küçük bir binadır.

- 109. Kuyumciyan Hanı (At 192):** kleiner Gang(?) - Han neben dem Selvili Hanı (Nr.148) im alten Han-Gebiet; nach 1922 zerstört.
- 110. Laz Hanı (A 137):** zwei nebeneinanderliegende einfache Bauten (Büyük und Küçük Laz Hanı) an der Nordseite der bei der Başdurak Camii abzweigenden Kestelli Caddesi; hier ursprünglich Obst- und Gemüsehandel; heute stark verändert.
- 111. Leblebici Hanı (Ph 38; A137 f.; At 166):** zwei Bauten gleichen Namens (Büyük und Küçük L. Hanı) lagen im ehemaligen Judenquartier an beiden Seiten der Eski Mahkeme-önü, sind aber beide durch moderne Neubauten ersetzt; Unterlagen über ihre Geschichte liegen nicht vor.
- 112. Limanoğlu Hanı (Ph 39):** wie 95.
- 113. Maarif Hanı (At 104, 107):** kleine Hanbauten beiderseits des Keresteciler Sok. - wohl des 19.Jhs.; heule Neubaugebiet.
- 114. Madama-Hanı (Missir 25; Ph 41; At 144, 147):** einst zwischen Rue Franque und Idilruba Sok. in der Nähe der Kirche St. Polykarp gelegener Han, den A. 18. Jhs. die als Madama bezeichnete Gräfin Clara de Hochepied, Gattin des holländischen Konsuls in Smyrna, von Konstantin Amira kaufte. Das Gebiet wurde bereits im Laufe des 19. Jhs. überbaut, und es erhielt sich lediglich der Name des Han in Straßennamen. Nach 1922 ist das Gebiet gänzlich neu aufgeteilt und überbaut worden.
- 115. Maksudian-Han (At 129):** großes Lagerhaus am neuen Kai; heule Neubaugebiet.
- 116. Malkoçzade Hanı (Evliya; A 138):** von dem bei Evliya genannten Bau ist nichts Näheres bekannt.
- 117. Manisalıoğlu Hanı (Ph 40; A 138; At 194):** neben Büyük Kuzuoğlu Hanı am sog. Şeytan Çarşısı (heute 913. Sok.) gelegene Hofanlage im alten Han-Gebiet, über deren Geschichte aber keine Unterlagen vorliegen. Geringe Reste im heutigen Bestand, der für Textilhandel genutzt wird.
- 118. Masoniko Chanı (Ph 42):** weit im Norden des Stadtgebietes außerhalb der Bazarzone liegender Han; 1922 zerstört.
- 119. Maçela Hanı (At 97):** Bau wohl im Zusammenhang mit Kaianlage in E. 19.Jhs. an Ecke 2. Kordon/Balıkhane Sok.; 1922 zerslört.
- 120. Medrese Hanı (At 121):** kleiner Han wohl des späten 19. Jhs.; heute Straße.
- 121. Mehmed Efendi Hanı (Evliya; A 138 f.):** vgl. Nr. 105.
- 122. Menekşeli Hanı (Al 123):** in Nähe des Yemiş Çarşısı gelegen; heute Parkplatz.
- 123. Menzil Hanı (A 139):** Geschäftshaus und Hotel an der von Hatuniye nach Basmane führenden Anafartalar Caddesi – außerhalb der eigentlichen Bazarzone gelegen.
- 124. Menzinoğlu Hanı (At 252):** an Ecke 856/863. Sok gelegener kleiner Bau wohl des 19.Jhs. mit Trockenfrüchtehandel.

- 125. Mirkelamoğlu Hanı (Ph 44; A 139; At 194):** Karaosmanoğlu Hanı'nın batısında 18. yüzyıldan kalma küçük bir avlulu yapı kompleksidir. Avluda 19. yüzyıldan kalma güzel bir çeşme yer almaktadır. Binanın tarihi hakkında hiçbir belge bulunmamakta ancak 1784 tarihli bir vakıf senedinde Müderris Mirkelamzade Mehmed Efendi; yani yerel bir mülk sahibi aile gibi görünmektedir. (?) Bugün tekstil perakendecileri tarafından kullanılan yapının üst katında birkaç küçük atölye vardır.
- 126. Mısırlıoğlu Hanı (Ph 43; A 139; At 257):** Kemeraltı Camii'nin doğusuna yakın bir yerde bulunmaktayken günümüzde yeri yeni binalarla kaplanmıştır.
- 127. Muhtesib Hanı (Evliya; A 140):** 101 numaradaki gibidir.
- 128. Murtası Hanı (Missir 42):** 1800 civarında Ermeni Mahallesinde bulunan han; bugün yeni kentsel yapılaşma alanındadır.
- 129. Musevir Hanı (Ph 46; At 217 = Musabiet Hanı):** 876. ve 907. Sok. arasında Kızlarağası Hanı'nın güneyinde bulunan küçük geçitli handa bugün metal zanaatkârları bulunur.
- 130. Müslim Hanı (Ph 47):** Krş. no. 92.
- 131. Nişan Hanı (At 110):** 19. yüzyıl yapısı bugün yeni kentsel gelişim alanında kalmıştır.
- 132. Osman Ağa Hanı (A 140; muhtemelen Ph 59 ve At 157'deki Osmanzade Hanı ile aynıdır):** Eski Ayi Yorgi Caddesi-Osmaniye Caddesi köşesinde, Türk tüccarlar tarafından kullanılan küçük avlulu yapı kompleksi 1922'de yıkılmıştır.
- 133. Osman Kaptan Hanı (At 97):** Girid Hanı'nın yanında kuru meyve ticareti için büyük depo yapısı 1922'den sonra yıkıldı.
- a) Paşa Hanı (A 140 f.):** Kestanepazarı'ndan Mezarlıkbaşı'na giden yol üzerinde iki küçük yapıdır (Büyük ve Küçük Paşa Hanları) İkincisine Vahdi Bey Hanı da denmektedir. Binaların tarihi hakkında herhangi bir belge bulunmamakta, iki katlı binaların az miktardaki kalıntıları 19. yüzyılın başlarında inşa edildiklerini göstermektedir.
- 134. Pederi Hanı (At 122):** Eski Şarhane Sokağı'nda küçük bir han olup bugün yeni kentsel yapılaşma alanında kalmıştır.
- 135. Piriç Hanı (Ph 63; A 141; At 106):** Çakaloğlu Hanı'nın güneyindeki büyük avlu kompleksi, muhtemelen 19. yüzyılın ilk yarısında eski liman bölgesinde inşa edilmiştir. Yakın zamanda yıkılmış ve yerine modern bir soğuk hava deposu yapılmıştır. Burası eskiden sultaniye üzümü ve incir ticaretinin merkeziydi.
- 136. Piyalıoğlu Hanı (Ph 62; A 141):** Anafartalar Caddesi'nde, zaman zaman çevredeki köylülerin barınağı olarak kullanılan ve şu anda küçük zanaatkârlar tarafından kullanılan oldukça harap bir binadır.

- 125. Mirkelamoğlu Hanı (Ph 44; A 139; At 194):** westlich neben Karaosmanoğlu Hanı gelegene kleine Hofanlage des 18. Jhs., die heute noch vollständig erhalten ist; im Hof schöner Brunnen des 19. Jhs.; über die Geschichte des Baues liegen keine Unterlagen vor, doch taucht in einer Stiftungsurkunde von 1784 ein Müderris Mirkelâmzâde Mehmed Efendi auf; es scheint sich also um eine lokale Besitzerfamilie zu handeln? Heute durch Textil-Einzelhandel genutzt, im Obergeschoß mehrere kleine Werkstätten.
- 126. Mısırlıoğlu Hanı (Ph 43; A 139; At 257):** ursprünglich dicht östlich Kemeraltı Camii gelegen, aber durch Neubauten ersetzt.
- 127. Muhtesib Hanı (Evliya; A 140):** wie Nr. 101.
- 128. Murtası Hanı (Missir 42):** um 1800 im Armenierviertel gelegener Han; heute Neubaugebiet.
- 129. Musevir Hanı (Ph 46; At 217-Musabiet Hanı):** dicht südlich des Kızlarağası Hanı liegender kleiner Gang-Han zwischen 876. und 907. Sok.; heute hier Metallhandwerker.
- 130. Muslim Hanı (Ph 47):** vgl. Nr. 92.
- 131. Nişan Hanı (At 110):** Bau des 19. Jhs.; heute Neubaugebiet.
- 132. Osman ağa Hanı (A 140; vermutlich identisch mit dem Osmanzade hanı bei Ph 59 und At 157):** kleine Hofanlage an der Ecke der früheren Ayi Yorgi Caddesi-Osmaniye Caddesi, die von türkischen Händlern genutzt wurde; 1922 zerstört.
- 133. Osman Kaptan Hanı (At 97):** großes Lagerhaus für Trockenfruchthandel neben Girid Hanı; nach 1922 abgerissen.
- a) Paşa Hanı (A 140 f.):** zwei kleinere Hanbauten (Büyük und Küçük P. h.) in der vom Kestanepazarı nach Mezarlıkbaşı führenden Straße; letzterer auch als Vahdi bey Hanı bezeichnet. Zur Geschichte der Bauten liegen keine Unterlagen vor; geringe Baureste der zweigeschossigen Anlagen deuten auf eine Erbauung im früheren 19. Jh.
- 134. Pederi Hanı (At 122):** kleiner Han am früheren Şarhane Sok.; heute Neubaugebiet.
- 135. Piriç Hanı (Ph 63; A141; At106):** große Hofanlage südlich neben dem Çakaloğlu Hanı, die wohl in der 1. H. 19. Jhs. im Gebiet des alten Hafens gebaut wurde; in neuerer Zeit aber abgerissen und durch ein modernes Kühlhaus ersetzt. Früher war hier ein Zentrum des Rosinen- und Feigenhandels.
- 136. Piyalıoğlu Hanı (Ph 62; A 141):** Bau an Anafartalar Caddesi, der zeitweilig als Absteige für Dörfler aus der Umgebung diente und heute ziemlich verfallen - von kleinen Handwerkern genutzt wird.

İZMİR TIME MACHINE

136. Piyaloğlu Hanı

18. yüzyılda Piyalezade Hacı Mehmet Ağa'nın yaptırdığı Piyaleoğlu Hanı, Abacioğlu Hanı'yla aynı muhittedir. İzmir'de tonoz kullanılmadan yapılmış nadir han yapılarından biri olan Piyaleoğlu Han'da toplam 23 oda bulunmaktaydı. Derinliği 80 metre olan hanın avlusu, parselin yapısına uygun bir şekilde, arkaya doğru ilerledikçe V şeklini almaktadır.

İnşa edildiği 18. yüzyılın başlarından günümüze kadar geçen zaman diliminde komşusu Abacioğlu Hanı'na benzer bir serüveni olan Piyaleoğlu Hanı, ilk zamanlarında kervanlara hizmet verirken zaman içerisinde bu işlevini kaybederek depo olarak kullanılmıştır. Bir dönem de çevre ilçelerden gelen otobüs ve kamyonların hareket merkezi olarak hizmet vermiştir. Bu dönemde, ilçelerden gelip geceyi İzmir'de geçirmek zorunda olanlar için konaklama olarak kullanıldığı da bilinmektedir.

Kemeraltı'nda günümüze ulaşmayı başarmış az sayıdaki tarihi hanlardan biri olan Piyaleoğlu Hanı, günümüzde çay bahçesi ve bünyesinde çeşitli dükkânları barındırmaktadır. Komşusu Abacioğlu Hanı gibi restore edilmeyi ve daha görünür olacağı günleri beklemektedir.

Das im 18. Jahrhundert von Piyalezade Hacı Mehmet Ağa erbaute Piyaleoğlu Han befindet sich im selben Viertel wie das Abacioğlu Han. Das Piyaleoğlu Han, einer der wenigen Hanbauten in İzmir, der ohne Gewölbe gebaut wurde, verfügte über insgesamt 23 Zimmer. Der 80 Meter tiefe Innenhof des Gebäudes nimmt die Form eines V an, das sich entsprechend der Struktur des Grundstücks nach hinten erstreckt.

Der Piyaleoğlu Han, der in der Zeit vom Beginn des 18. Jahrhunderts bis heute ein ähnliches Schicksal wie sein Nachbar, der Abacioğlu Han, erlebte, diente in seinen Anfängen den Karawanen, verlor aber mit der Zeit diese Funktion und wurde als Lagerhaus genutzt. Eine Zeit lang diente er als Abfahrtsort für Busse und Lastwagen aus den umliegenden Bezirken. Aus dieser Zeit ist auch bekannt, dass er als Unterkunft für diejenigen diente, die aus den Bezirken kamen und in İzmir übernachten mussten.

Der Piyaleoğlu Han, einer der wenigen historischen Hanbauten in Kemeraltı, der bis heute erhalten geblieben ist, beherbergt heute einen Teegarten und verschiedene Geschäfte. Wie sein Nachbar, der Abacioğlu Han, wartet er auf den Tag, an dem er restauriert und wieder besser sichtbar wird.

Google Maps görüntüsü / Google Maps Bild

38°25'16"N 27°07'58"E

Piyaloğlu Hanı, günümüz / heute

- 137. Psarochani (Ph 96):** Muhtemelen Balıkçı Hanı (no. 13) ile aynı olabilir.
- 138. Rauf Paşa Hanı (At 124):** Konak'ın doğusuna yakın Hükümet Caddesi üzerinde otel olarak kullanılan avlulu yapı kompleksidir.
- 139. Rıza Bey Hanı (A 142):** Aslen Kemeraltı Caddesi üzerindeyken 1964 gibi erken bir tarihte yıkılmış ve yerine modern pasaj (Ökdem Pasajı) yapılmıştır.
- 140. Rosetti-Hanı (At 258):** Kemeraltı Caddesi üzerindeki dar ve küçük yapı bugün ticarî amaçla kullanılan bir binadır.
- 141. Sabri Bey Hanı (At 114):** Cezayir Hanı'nın yanında muhtemelen 19. yüzyıldan kalma küçük bir yapı kompleksi olup modern bir tarzda yeniden inşa edilmiştir.
- 142. Sadık Bey Hanı (Ph 69; At 95,109,126,128):** Farklı çarşı bölgelerinde aynı adı taşıyan çok sayıda yapıdır: At 95 ve 109'da binalar 2. Kordon üzerinde, muhtemelen 19. yüzyılın 2. yarısından kalma daha küçük binalardır. At 126'da: Büyük Sadık Bey Hanı, muhtemelen 19. yüzyılın ilk yarısından, bugün yeni kentsel yapı alanı. At 128'de: Küçük Sadık Bey Hanı 19. yüzyıldan kalma, muhtemelen rıhtımla bağlantılı bir yapıdır. Bugün yeni kentsel yapılaşma alanındaadır.
- 143. Sakız Hanı (ayrıca Chiotiko Chani: Ph 95; A 143; Missir 22):** 1800 civarında, Frenk Sokağı ile deniz kıyısı arasında, yaklaşık olarak St. Policarp kilisesi karşısında uzunca bir avlulu yapı kompleksi (bkz. Plan 4) 1922'deki yıkımdan sonra bugün yeni kentsel yapılaşma alanında kalmıştır.
- 144. Salepçioğlu Hanı (Ph 67; A 142 f.; At 124):** Aynı adı taşıyan iki yapı vardı: Kemeraltı Caddesi'nin güney tarafında, Kemeraltı Camii ile Başdurak Camii arasındaki büyük hanın yerine yakın zamanda modern bir alışveriş merkezi inşa edilmiştir. İkinci han (At 124) Hükümet Caddesi'ne açılan dar bir sokakta yer almaktadır - muhtemelen 19. yüzyılın ikinci yarısından kalma iki katlı, dış duvarları masif, içi ahşap konstrüksiyonlu ve ahşap çatılı, haç planlı bir yapıdır ve bugün hala kuru meyve ticaretine hizmet etmektedir.
- 145. Samolada Hanı (Ph 68):** Kaymak Paşa Caddesi (Servetadika) bölgesinde yer almaktayken 1922'den sonra yıkılmıştır.
- 146. San Rocco-Han (Ph 70):** Şehrin doğu eteklerinde eski bir hastaneydi. Daha sonra bir hana dönüştürülmüş ve 1922 yılında yıkılmıştır.
- 147. Seferoğlu Hanı (Ph 73):** Hakkında bir şey bilinmiyor.
- 148. Selvili Han (Ph 72; A 143; At 192; Missir 19):** Muhtemelen 18. yüzyıldan kalma eski liman kalesinin hemen bitişiğindeki avlulu iki katlı yapı kompleksi bugünkü Fevzi Paşa Bulvarı'nda olup kalıntıları tekstil perakendeciliği yapan işletmeler ve küçük atölyelerle birlikte korunmuştur.

137. Psarochani (Ph 96): wohl identisch mit Balıkçı Hanı (Nr. 13)?

138. Rauf Paşa Hanı (At 124): Hofanlage an Hükümet Caddesi dicht östlich des Konak, die als Hotel genutzt wurde.

139. Rıza Bey Hanı (A142): ursprünglich an Kemeraltı Caddesi, jedoch schon 1964 abgerissen und durch moderne Passage (Ökdem Pasajı) ersetzt.

140. Rosetti-Han (At 258): schmaler kleiner Bau an Kemeraltı Caddesi, heute Geschäftshaus.

141. Sabri Bey Hanı (At 114): kleine Anlage wohl des 19. Jhs. neben Cezayir Hanı; modern überbaut.

142. Sadık Bey Hanı (Ph 69; At 95,109,126,128): mehrere Bauten gleichen Namens in verschiedenen Bazarzonen: At 95 und 109 sind kleinere Bauten am 2. Kordon, wohl erst 2. H. 19. Jhs. At 126: Büyük Sadık Bey Hanı wohl aus 1. H. 19. Jh., heute Neubaugebiet. At 128: Küçük S.b.h. ist Bau aus 19. Jh. wohl im Zusammenhang mit Kaianlage; heute Neubaugebiet.

143. Sakız Hanı (auch Chiotiko Chani: Ph 95; A 143; Missir 22): um 1800 langgestreckte Hofanlage zwischen Rue Franque und dem Meeresufer etwa gegenüber von St. Polykarp gelegen (vgl. Plan 4); heute nach Zerstörung 1922 Neubaugebiet.

144. Salepçioğlu Hanı (Ph 67; A 142 f.; At 124): es gab zwei Bauten gleichen Namens: einen großen Han an der Südseite der Kemeraltı Caddesi zwischen Kemeraltı Camii und Başdurak Camii; hier ist in jüngster Zeit ein modernes Ladenzentrum gebaut worden. Der zweite Han (At 124) liegt an einer von der Hükümet Caddesi ausgehenden schmalen Stichstraße – ein zweigeschossiger Bau wohl aus der 2. H. 19. Jhs. mit massiven Außenwänden und innerer Holzkonstruktion und Holzdach mit kreuzförmigem Grundriß, der noch heute dem Trockenfrüchtehandel dient.

145. Samolada Chani (Ph 68): im Gebiet der Kaimak Paşa Caddesi (Servetadika) gelegen, nach 1922 zerstört.

146. San Rocco-Han (Ph 70): ehemaliges Hospital in den östlichen Außenbezirken der Stadt, später zum Han umgewandelt und 1922 zerstört.

147. Seferoğlu Hanı (Ph 73): nichts Näheres bekannt.

148. Selvili Hanı (Ph 72; A 143; At 192; Missir 19): Hofanlage unmittelbar neben dem früheren Hafenkastell, wohl aus dem 18. Jh.; Reste der zweigeschossigen Anlage am heutigen Fevzi Paşa Bulvarı erhalten mit Textil Einzelhandel und kleinen Werkstätten.

148.

İZMİR TIME MACHINE Selvili Han

Günümüze sadece küçük bir cephe kısmı ulaşan Selvili Han da Çukur Han gibi hanlar bölgesi denilen mevkide yer almaktaydı. 18. yüzyılın başlarında inşa edildiği tahmin edilen han, Fevzi Paşa Bulvarı'nın yapımı sırasında büyük ölçüde yıkılmıştır. Uzun mesafelerden gelen kervanlara hizmet vermesi için inşa edilen ve klasik Osmanlı hanlarının tipik bir örneği olan Selvili Han, iki katlıydı ve parselin izin verdiği ölçüde simetrik bir mimari tarzda yapılmıştı. Dikdörtgen şeklinde bir avlusu olan hanın ikinci katındaki, avlu boyunca uzanan revaklar dikkat çekmektedir. Arşiv belgelerinden, hanın çoğunlukla Anadolu dışından gelen dokumaların ticareti üzerine ihtisaslaşmış olduğu anlaşılmaktadır.

Bölgesindeki diğer hanlar gibi burası da zaman içinde büro/ofis ve depo gibi farklı amaçlar için kullanılmıştır. Selvili Han, Fevzi Paşa Bulvarı üzerinde yer alan ve geçerken çoğumuzun varlığından haberdar olmadığımız bugüne ulaşan son parçasıyla bizleri geçmişine duyduğu özlemle selamlamaktadır.

Google Maps görüntüsü / Google Maps Bild

38°25'20"N 27°08'01"E

Der Selvili Han, von dem heute nur noch ein kleiner Teil der Fassade erhalten ist, befand sich wie er Çukur Han im sogenannten Hanviertel. Der vermutlich im frühen 18. Jahrhundert errichtete Han wurde beim Bau des Fevzi-Paşa-Boulevards weitgehend abgerissen. Der Selvili Han, ein typisches Beispiel für ein klassisches osmanisches Herbergsgebäude, war zweistöckig und wurde, soweit es das Grundstück zuließ, in einem symmetrischen Baustil errichtet. Das zweite Stockwerk des Gebäudes verfügt über einen rechteckigen Innenhof und die Säulengänge, die sich entlang des Hofes erstrecken, ziehen die Aufmerksamkeit auf sich. Aus den Archivdokumenten geht hervor, dass der Han auf den Handel mit Textilwaren spezialisiert war, die hauptsächlich von außerhalb Anatoliens kamen.

Wie die anderen Hanbauten in der Umgebung wurde er im Laufe der Zeit für verschiedene Zwecke wie Büros und Lagerhäuser genutzt. Selvili Han begrüßt uns mit einer Sehnsucht nach seiner Vergangenheit mit seinem letzten erhaltenen Stück am Fevzi Paşa Boulevard, von dessen Existenz die meisten von uns nichts wissen.

Selvili Hanın bugüne ulaşan son parçası /

Das letzte erhaltene Stück von Selvili Han

149. Simeon Hanı (Ph 78): 19. yüzyılın sonunda bir tütün şirketi olarak var olmuştur.

150. Sinanoğlu Hanı (Missir 43): 1800 civarında Ermeni Mahallesi'nin kenarında, daha sonraki Kaymak Paşa Caddesi'nin doğu ucunda - muhtemelen İmamoğlu Hanı (No. 79) ile aynıydı?

151. Sivrisaroğlu Hanı (Ph 74; At 159): Osmaniye Caddesi üzerinde, 19. yüzyıl sonlarında Sivrisaryan ve Aznavuryan'a ait olan, ancak daha önce farklı bir isim altında var olması muhtemel büyük avlulu yapı kompleksi 1922'de yok olmuştur.

149. Simeon-Chani (Ph 78): am E. 19. Jh. vorhanden als Tabakwaren-Firma.

150. Sinanoğlu Hanı (Missir 43): um 1800 am Rande des Armenierviertels am östlichen Ende der späteren Kaimak Paşa Caddesi gelegen - evtl. identisch mit dem Imamoğlu Hanı (Nr. 79)?

151. Sivrisaroğlu Hanı (Ph 74; At 159): große Hofanlage an der Osmaniye Caddesi, die E.19. Jhs. der Firma Sivrisarian und Aznavurian gehört, früher aber vielleicht unter anderem Namen existierte? 1922 zerstört.

- 152. Spartali Han (Ph 77; At 95):** 2. Kordon-Eski Balıkpazarı arasındaki büyük geçitli yapı kompleksi, muhtemelen rıhtımda inşa edilmiş yeni yapılardan olup 1922'de yıkılmıştır.
- 153. Stano Han (Missir 26):** 1800 civarında Kızlar Sokağı'nın güney tarafında yer almaktaydı ve daha 19. yüzyılda üzerine yeni yapı inşa edilmiştir.
- 154. Sulu Han (Evliya; Ph 74; A 144; Canpolat):** 1671 gibi erken bir tarihte var olan han, Palancılar Çarşısı-Eski Mahkeme arasındaki bölgede yer aldığı tahmin edilmekle birlikte yapıya dair somut bir kalıntı ya da herhangi bir tarihi veri bulunmamaktadır.

- 152. Spartali-Han (Ph 77; At 95):** große Gang-Anlage zwischen 2. Kordon-Eski Balıkpazarı, wohl neugebaut bei Kaianlage, 1922 zerstört.
- 153. Stano-Han (Missir 26):** um 1800 an der Südseite des Kızlar Sok. gelegen und schon im 19. Jh. neu überbaut.
- 154. Sulu Hanı (Evliya; Ph 74; A 144; Canpolat):** der schon 1671 bestehende Han muß im Gebiet zwischen Palancılar Çarşısı - Eski Mahkeme lokalisiert werden, doch sind von dem Bau keine greifbaren Reste vorhanden, ebenso auch keine historischen Daten.

157.

İZMİR TIME MACHINE
Sulu Han

Sulu Han, hanlar bölgesinde yer almaktadır ve 17. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi olarak iki ihtimalden söz edilir. Birincisi hanın ana giriş kapısı önünde yer alan geniş bir açık alandan akıp giden ve iç limana dökülen bir derenin varlığıdır. İkincisi ise antik dönemden kalan su kanallarından birinin buradan geçmesi ve bundan ötürü sözü edilen geniş alanda bir meydan çeşmesinin oluşmasıdır.

İnşa edildiği parselin konumundan ötürü L şeklinde bir forma sahip olan han, tek katlı olup yaklaşık 70 metre derinliğe sahiptir. İlk dönemlerinde bölgedeki diğer hanlar gibi uzun mesafe kervanlarına hizmet veren han, zaman içerisinde kervan taşımacılığının ortadan kalkmasıyla paralel bir şekilde farklı amaçlar için kullanılmıştır. Bu kapsamda, odalarının büyük bir kısmı, bölgede 19. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen giyim ve kumaş sektörüne yönelik dikim ve boyama atölyesi, bir kısmı da ticarete yönelik olarak büro/ofis amaçlı kullanılmıştır.

Günümüze kadar yapılan birçok müdahale neticesinde, orijinal mimari formunu büyük ölçüde yitirmiş olan Sulu Han, bugün modern kent hayatı içinde çeşitli dükkânlara ev sahipliği yaparak yaşamını sürdürmekte ve restore edilerek itibarı iade edilmiş diğer tarihi İzmir hanları gibi sıranın kendisine gelmesini beklemektedir.

Der Sulu Han befindet sich im Gebiet von Hanbauten und wurde vermutlich in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts erbaut. Zwei Möglichkeiten werden als Grund für diesen Namen genannt. Die erste ist das Vorhandensein eines Baches, der durch eine große offene Gegend vor dem Haupteingangstor des Gebäudes fließt und in den Innenhafen mündet. Die zweite Möglichkeit ist, dass einer der Wasserkanäle aus der Antike hier vorbeiführte und sich in dieser Gegend ein Brunnen bildete.

Der Han, der aufgrund der Lage der Parzelle, auf der es errichtet wurde, eine L-Form hat, ist eingeschossig und etwa 70 Meter tief. Das Gebäude, das in seinen Anfängen wie die anderen Hanbauten der Umgebung dem Karawanenfernverkehr diente, wurde mit dem Verschwinden des Karawanenverkehrs im Laufe der Zeit für verschiedene Zwecke genutzt. In diesem Zusammenhang wurden die meisten Räume als Näh- und Färberei für den Bekleidungs- und Stoffsektor genutzt, der sich seit Mitte des 19. Jahrhunderts in der Gegend entwickelte, und einige wurden für Büro Zwecke im Handel verwendet.

Sulu Han, der seine ursprüngliche architektonische Form durch zahlreiche Veränderungen bis heute weitgehend verloren hat, setzt sein Leben fort, indem er verschiedene Geschäfte des modernen städtischen Lebens beherbergt, und wartet darauf, wie andere historische Hanbauten in İzmir, restauriert zu werden.

Google Maps görüntüsü /
Google Maps Bild

38°25'17"N 27°08'09"E

- 155. Süleyman Efendi Hanı (At 108, 252):** İki farklı yapıdır: At 108: 2. Kordon'da küçük han, bugün sokak. At 252: Eski liman bölgesinde bugünkü 865. Sokak'taki küçük handır.
- 156. Şahanoğlu Hanı (Missir 44):** 1800 civarında daha sonraki Armeno Hanı'nın yerindeki yapıyla aynı olup olmadığı bilinmemektedir.
- 157. Şahın Han (Ph 64, 71):** Muhtemelen 156 numaradakiyle aynıydı.
- 158. Şadırvan Hanı (Ph 75):** Hakkında bilgi yoktur.
- 159. Şalvarlıoğlu Hanı (Ph 65 f.: A 145; At 194):** Peştamalcılardaki (Osmaniye Caddesi) avlulu yapı kompleksi 1922'den sonra yeni Fevzi Paşa Bulvarı inşa edilince yıkılmıştır.
- 160. Şaphane (At 122):** Bugün yeni kentsel yapılaşma alanında kalmıştır.
- 161. Şekeroğlu Hanı (At 123):** Bugünkü yeni kentsel yapılaşma alanında kalmış kurutulmuş meyve deposuydu.
- 162. Şükrü Bey Hanı (At 122):** Eski Dudu Sokağı'nda tahıl ve kuru meyve deposuydu. Bugün yeni kentleşme alanında kalmıştır.
- 163. Tabur Efendi Hanı (At 125):** Bugünkü yeni konut alanında kalan tahıl ve kuru meyve deposuydu. Bugün kısmen sokak, kısmen yeni kentsel yapılaşma alanıdır.
- 164. Tavşanlı Hanı (Evliya; A 145):** 116 numaradaki gibidir.
- 165. Taşlıoğlu Hanı (Ph 79):** 147 numaradaki gibidir.
- 166. Tercüman Hanı (Evliya; A 145):** 116 numaradaki gibidir.
- 167. Tütün (Tabak) Hanı (Ph 84; At 237):** 876.-871. Sok. arasında eski yapı grubunun kalıntılarının bulunduğu büyük geçitli yapı kompleksinde şimdi küçük matbaalar, metal eşya ticareti ve çeşitli aletler bulunmaktadır.
- 168. Uzun Han (Ph 61; A 145 f.; At 108):** 861/863. Sok. köşesinde muhtemelen 10. yüzyılın başlarından kalmaz (?) Bugün burada inşaat malzemeleri ve malzemeleri ticareti, kağıt, alet vb. ticareti yapılmaktadır.
- 169. Vali Paşa Hanı (At 103):** 2. Kordon- Saman İskelesi Sokak köşesinde kuru meyve dükkânı bulunan büyük geçitli kompleks 1922'den sonra yeni cadde yapımı için yıkıldı.
- Vedayet Hanı- Bidayet Hanı (No. 21).**
- 170. Venidis Hanı (At 96):** muhtemelen 2. Kordon üzerinde yeni rıhtım ile inşa edilmiş küçük han 1922'den sonra yeni yol yapımı için yıkılmıştır.
- 171. Whittall Han (Ph 60; At 263):** Hükümet Caddesi-Sabunhane Caddesi köşesindeki büyük depo (bkz. ön planda Görsel 5): Kapalı avlulu tek katlı bina 1922'den sonra yerini daha yeni ticarî binalara bırakmıştır.
- 172. Yahya Paşa Hanı (At 122):** Şaphane Sokak ile eski mezarlık arasındaki büyük bir kuru meyve deposu bugün yeni kentleşme alanında kalmıştır.

- 155. Süleyman Efendi Hanı (At 108, 252):** zwei unterschiedliche Bauten: At 108: kleiner Han am 2. Kordon, heute Straße. At 252: kleiner Han im alten Hafengebiet am heutigen 865. Sok.
- 156. Şahanoğlu Hanı (Missir 44):** um 1800 am Platz des späteren Armeno-Han gelegener Bau; ob mit diesem identisch?
- 157. Şahın Hanı (Ph 64, 71):** evtl. identisch mit 156?
- 158. Şadırvan Hanı (Ph 75):** keine näheren Angaben.
- 159. Şalvarlıoğlu Hanı (Ph 65 f.: A 145; At 194):** Hofanlage in Peştamalcılar (Osmaniye Caddesi); nach 1922 abgerissen bei Neuanlage Fevzi Paşa Bulvarı.
- 160. Şaphane (At 122):** heute Neubaugebiet.
- 161. Şekeroğlu Hanı (At 123):** Trockenfrüchte-Lagerhaus in heutigem Neubaugebiet.
- 162. Şükrü Bey Hanı (At 122):** am ehemaligen Dudu Sok. gelegenes Lagerhaus für Getreide und Trockenfrüchte; heute Neubaugebiet.
- 163. Tabur Efendi Hanı (At 125):** in heutigem Neubaugebiet gelegenes Lagerhaus für Getreide und Trockenfrüchte; heute z. T. Straße, z. T. Neubaugebiet.
- 164. Tavşanlı Hanı (Evliya; A 145):** wie Nr. 116.
- 165. Taşlıoğlu Hanı (Ph 79):** wie Nr. 147.
- 166. Tercüman Hanı (Evliya; A 145):** wie Nr. 116.
- 167. Tütün (Tabak) Hanı (Ph 84; At 237):** große Gang-Anlage zwischen 876.-871. Sok. mit Resten des älteren Baubestandes; hier jetzt kleinere Druckereien, Metallwarenhandel, Werkzeuge.
- 168. Uzun Han (Ph 61; A 145 f.; At 108):** an Ecke 861./663. Sok. gelegene Gang-Anlage wohl aus A. 10. Jh. (?); heute hier Baubedarf und -materialhandel, Handel mit Papier, Werkzeugen u. ä.
- 169. Vali Paşa Hanı (At 103):** große Gang-Anlage an Ecke 2. Kordon - Saman iskelesi Sok. mit Trockenfrüchte-Lager; nach 1922 für Straßen-Neubauten abgerissen.
- Vedayet Hanı - Bidayet Hanı (Nr. 21).**
- 170. Venidis-Han (At 96):** kleiner, wohl bei Kaianlage errichteter Han am 2. Kordon; nach 1922 für Straßenneubau abgerissen.
- 171. Whittall-Han (Ph 60; At 263):** großes Lagerhaus an Ecke Hükümet Caddesi-Sabunhane Caddesi (vgl. Bild 5 im Vordergrund): eingeschossiger Bau mit überdachtem Innenhof; nach 1922 durch neuere Geschäftshäuser ersetzt.
- 172. Yahya Paşa Hanı (At 122):** großes Lagerhaus für Trockenfrüchte zwischen Şaphane Sok. und dem alten Friedhof; heute Neubaugebiet.

- 173. Yandevi Hanı (Ph 12; A 147; At 159):** Peştamalcılardaki (Osmaniye Caddesi) iki katlı avlulu kompleks, kesinlikle daha eski öncül bir binaya sahipti. Fevzi Paşa Bulvarı yeniden inşa edilirken yıkılmıştır (A'da hatalı aktarılmıştır).
- 174. Yanıkoğlu Hanı (Ph 16):** 165 numaradaki gibidir.
- 175. Yapıcızade Hanı (A 147 f.):** 1661'de vakıf senedinde adı geçen, muhtemelen Kasap Hızır Mahallesi'nde bulunan ancak daha yakından tespit edilemeyen handır.
- 176. Yasin Bey Hanı (Ph 14; At 122):** Şaphane Sokağı üzerinde küçük han yeni kentleşme alanında kalmıştır.
- 177. Yemişçizade Hanı (At 167):** Eski Mahkeme-eski bitpazarı arasında küçük hanın yerine bugün modern bir bina inşa edilmiştir.
- 178. Yeni Han (St 1; A 148):** Storari'ye göre şehrin kuzeyinde, Boya Deresi'nin ötesinde, günümüzde tamamen yeniden imar edilmiş bir alanda yer alan büyük bir avlulu yapı kompleksidir. A'nın bahsettiği Yeni Kavaflar Çarşısı - Eski Mahkeme arasındaki hanı bulamadım.
- 179. Yusufoglu Hanı (At 263):** Sabunhane Sokakta Whittall Hanı'nın yanındaki depodur (No. 171; bkz. Görsel 5).
- 180. Yuvanoğlu Hanı (A 148 f.):** Han 19. yüzyılın sonunda mevcuttu. Günümüzde yeri ve biçimi hakkında başka bir şey bilinmemektedir.

- 173. Yandevi Hanı (Ph 12; A 147; At 159):** zweigeschossige Hofanlage in Peştamalcılar (Osmaniye Cadd.), die sicher einen älteren Vorgängerbau hatte. Bei Neuanlage des Fevzi Paşa Bulvarı abgerissen (bei A falsch).
- 174. Yanıkoğlu Hanı (Ph 16):** wie Nr. 165.
- 175. Yapıcızade Hanı (A 147 f.):** 1661 in Stiftungsurkunde genannt, wohl in der Kasap Hızır Mahallesi gelegen, doch nicht näher lokalisierbar.
- 176. Yasin Bey Hanı (Ph 14; At 122):** kleiner Han am Şaphane Sok.; Neubaugebiet.
- 177. Yemişçizade Hanı (At 167):** kleiner Han zwischen Eski Mahkeme-altem Bitpazarı; heute modern überbaut.
- 178. Yeni Han (St 1; A 148):** nach St. große Hofanlage weit im Norden der Stadt jenseits des Boya deresi in heute völlig neu überbautem Gebiet. Den von A zitierten Han zwischen Yeni Kavaflar Çarşısı - Eski Mahkeme habe ich nicht gefunden.
- 179. Yusufoglu Hanı (At 263):** Lagerhaus an Sabunhane Sok. neben Whittall-Han (Nr. 171; vgl. Bild 5).
- 180. Yuvanoğlu Hanı (A 148 f.):** E. 19. Jh. vorhanden, jedoch nichts Näheres zu Lage und Form bekannt.

Jacob Spon ve George Wheler İzmir'de. Arka planda kentin 1675 yılına ait panoramik görüntüsü.

Jacob Spon und George Wheler in İzmir. Panoramablick auf die Stadt im Jahr 1675 im Hintergrund.

(Jacob Spon, Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant, 1678)

REPUBLIC TÜRKİYE
MINISTERIUM FÜR INDUSTRIE
UND TECHNOLOGIE

LOCALE
ENTWICKLUNGS
BEWEGUNG

ENTWICKLUNGS
BEHÖRDE VON
İZMİR

Publikationen zu
Kultur

■ WOLFGANG MÜLLER-WIENER ■

DER BAZAR VON İZMİR

STUDIEN ZUR GESCHICHTE UND GESTALT
DES WIRTSCHAFTSZENTRUMS
EINER ÄGÄISCHEN HANDELSMETROPOLE

ÜBERSETZT

EMRAH DÖNMEZ

BASİFED

HAFİZA
İZMİR